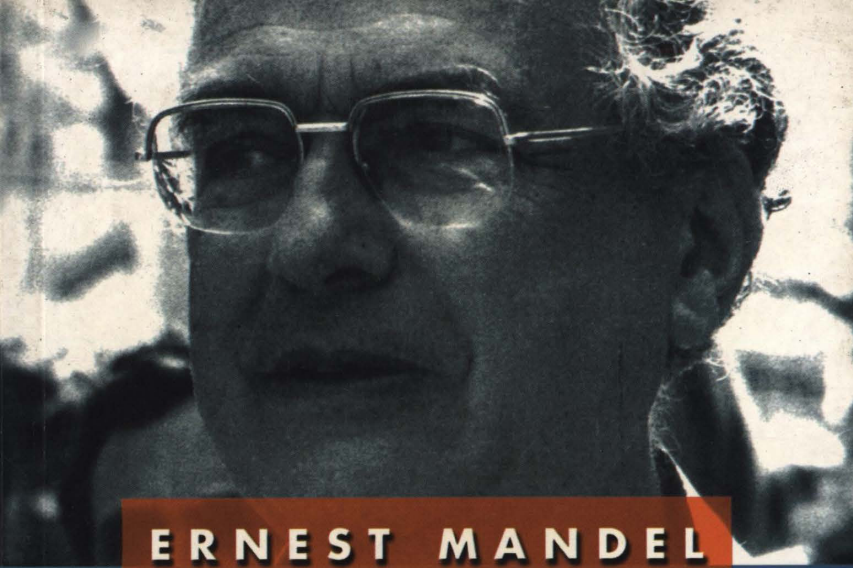

ERNEST MANDEL

sosyalizmin geleceği

YAZIN YAYINCILIK

ERNEST MANDEL

SOSYALİZMİN GELECEĞİ

ÇEVİRENLER
D. Işık
Masis Kürkçügil

YAZIN YAYINCILIK

Bürokrasi Üzerine, Orhan Taşan;
68 Mayıs Dersleri Uraz Aydın-Aslıhan Aydın
tarafından çevrilmiştir

Ernest Mandel
Sosyalizmin Geleceği

Birincii Baskı: Temmuz 2005

Kapak:
İnci Batuk

Derleyen ve Yayına Hazırlayan:
Masis Kürkçügil

Baskı:
Kitap Matbaası

Yazın Yayıncılık
Asmalı Mescit Sok. 13/6
Fax: 252 65 19
Tünel - İSTANBUL
PM 224 Beyoğlu - İSTANBUL

İÇİNDEKİLER

Biyografik notlar 7
Çılgın Bir Gencin Şansı 11
Sosyalizmin Geleceği 21
Bürokrasi Üzerine 43
Barış İçinde Birlikte Yaşama
ve Dünya Devrimi 105
Devrimci Bir Enternasyonal'in Gerekliliği 155
IV. Enternasyonal'in Kırkıncı Yıldönümü 207
IV. Enternasyonal'in 11. Dünya Kongresi 219
Inprecor'un 15. Yılı 233
Rus Devriminin tabiatı ve Perspektifleri
Üzerine Tartışmalar 249
68 Mayıs Dersleri 275
Mayıs 1968'den On Yıl Sonra 311
Üniversitelerde Ortak Yönetimin Anlamı 329
Glasnost: Komünist Partilerin Krizi 353
Umudu Yeniden Yeşertmek 387

Biyografik notlar

Ernest Mandel, 1923 yılında Frankfurt'ta devrimci bir komünist ailede doğdu. Babası Rosa Luxemburg'ın yanında mücadele eden, Spartüks Bund üyesiydi ve otuzlu yıllarda stalinizme ve faşizmin yükselişine aktif olarak muhalefet ediyordu. "Çağın gece yarısı" olan bu ortamda genç Mandel büyüdü. 17 yaşında, ailesinin sürgün olduğu Belçika'da Dördüncü Enternasyonal saflarına katılır.

Nazi işgaline ve savaşa karşı, alman askerleri arasında devrimci bildiriler dağıtmaya varacak kadar cesur bir enternasyonalist (burjuva ve stalinci akımların tersine) bakış açısını savunurak, Direnişe katılır. Abraham Léon ile birlikte Shomer Hazaïr (Genç muhafız)'ın –Hitler-Stalin paktından sonra Komünist Partisinden kopmuş olan örgüt– sol siyonistlerini devrimci marksizm davasına kazanır. PSR (POS'un öncülü Devrimci Sosyalist Parti) militanı olarak Ernest Mandel Charleroi ve Liège'in madencileri ve metalürji işçileri arasında devrimci çekirdekler oluşturur. Birçok kez işgalciler tarafından yakalanır, ancak her seferinde paçayı kurtarır. Savaşın sonunda, Almanya'daki çalışma kampına gönderilir. Nazizimin yenilgisi

yaklaştığında, yeniden kaçar (nisan 1945) ve Belçika'daki yoldaşlarına katılır.

Savaştan sonra, sendikal harekete girişir. André Renard'ın (sendikal solu yöneten FGTB'nin genel sekreter yardımcısı) başlıca danışmanlarından biri olur. Her ikisi de Renard'ın yönetici bir rol oynamış olduğu Liège'deki JGS ve anti faşist direnişte yer almışlardı.

FGTB'de, Ernest Mandel "Holdingler ve iktisadi demokrasi" programının ve anti kapitalist yapısal reformlar planının hazırlayıcılarından biriydi. Buna koşut olarak, yöneticisi olduğu PSB solunun tümünü derleyen *La Gauche* gazetesinin kurulmasına katıldı.

Sendikal hareketin bu faaliyeti, Başbakan Gaston Eyskens'in "Tek Yasa"sına karşı Aralık 1960-Ocak 1961 genel grevini hazırlar.

1964'te CVP ile hükümete katılmış olan ve grev karşıtı yasa ile donanmış "Tek Yasa"da içerilen bütün önlemleri kademeli olarak geçirten PSB'den –bütün anti-kapitalist sol gibi– ihraç edilir.

O günlerde Ernest Mandel Cezayir, Küba gibi sömürge karşıtı devrimlerle dayanışmada çok faaldi... Che Guevara, kendisini Küba devriminin ekonomik örgütlenmesine dair tartışmaya katılması için Küba'ya çağırır (1963-64). Enternasyonalist mücadele Ernest Mandel için ikinci bir mizaçtı. Nazi kamplarında, büyük sermayeye karşı alman, fransız, belçikalı ve ingiliz emekçileri arasında dayanışmayı açıkça övüyordu. 1949'da, Stalin'in ezmekle tehdit ettiği, Yugoslav devrimini ve halkını destekleyen biriği katıldı.

Dünya durumunda bir dönemeç olan 1968 yılının (Fransa'da Mayıs 68, Prag Baharı, Vietnam'da Tet saldırısı) bütün önemini anladı. Frasız hükümeti topraklarına girmesini ya-

sakladı. Birleşik Devletler, iki Almanya, Avusturalya, Yeni Zelanda... ona vize vermeyi reddettiler.

Belçika'da, Ernest Mandel sosyalist işçi hareketinin antikapitalist solla ve gençlik içinde radikalleşen yeni grupların kaynaşmasının ürünü olan LTR'nin (POS'un önceli Emekçilerin Devrimci Birliği) kurucularındandır. Ölümüne kadar POS yönetimine faal olarak katıldı.

Ernest Mandel bütün varlığını radikal ve açık bir marksizimin geliştirilmesine hasretti. *Marksist Ekonomi El Kitabı* çalışması 1962'den bu yana çok yaygın bir okuyucu kitlesine ulaştı. Birçok dile çevrildi ve eleştirel iktisatçı yeni bir kuşağın oluşumlunda önemli bir etkisi oldu. Önemli eserleri arasında *Karl Marx'ın İktisadi Düşüncesinin Oluşumu*, *Kapital*'in Pelican yayımına yorumlar, *kapitalist gelişmenin uzun dalgaları* ve özellikle *Kapitalizmin Üçüncü Çağı*'nı belirtelim. Perry Anderson'a göre bu çalışma "klasik marksist kategorilerden hareketle, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kapitalist üretim tarzının global gelişiminin bir ilk teorik analizi"ni oluşturmaktadır. Ayrıca *İkinci Dünya Savaşının Anlamı, Faşizm Üzerine, İşçi denetimi, işçi konseyleri ve özyönetim, Avrupa komünizminin eleştirisi, Komünden Mayıs 68*'e gibi çalışmalarını da ekleyelim.

Son zamanlarında "Gorbaçov'un SSVB'si nereye gidiyor?" ve özellikle "İktidar ve Para"yı yazdı. Bu tür çalışmaların yanısıra IV. Enternasyonal seksiyonlarının yayınları için büyük bir miktarda makale, tahlil ve diğer siyasal belgeleri üretti (Mandel birçok dilde akıcı bir şekilde konuşuyor ve yazıyordu).

1989-1990'da Almanya'daki siyasal gelişmelere büyük umutlar besledi. Doğu Avrupa'daki olayları Sol Muhalefet'in

stalinizme ve kapitalizme mücadelesini izleyerek değerlendiriyordu. SSCB yönetimiyle Troçki'nin mücadelesinin siyasal annlamına dair tartışmaya katıldı.

Doğu Avrupa'daki yenilgilere ve dünya işçi hareketinin zorlu durumuna rağmen Ernest Mandel, fikirlerini sektarizmden uzak, iyimserlik ve inançla savunmak için beş kıtayı kat etti. Birçok yerde, solun değişik akımları arasında köprüler kurulmasına ve yeni ittifaklar oluşturulmasına katkıda bulundu. Dünya durumunun elverişsizliklerine rağmen, eleştirel, dogmatik olmayan, tutarlı ve radikal bir marksizm için solun yeni umutların taşıyıcısı olduğu inancındaydı. Brezilya, Filipinler, Orta Doğu, Batı Avrupa'daki... siyasal gelişmeler onun bu inancını pekiştiriyordu.

Ancak faaliyetleri sağlığını aralıksız olarak olumsuz etkiliyordu. Çok ender olarak istirahat etmeyi kabul ediyordu. Ancak hayatının son aylarında sağlık durumunun ağırlaşması onu çalışmalarını azaltmaya zorladı.

20 Temmuz 1995'te, bir kalp krizi insanlık mücadelesinde tam boy yerini alan bu devrimcinin hayatına son verdi. Daha Haziran 1995'deki IV. Enternasyonal'in XIV. Kongresinde, siyasal ve enternasyonal planda anti kapitalist sol için yeni örgütlenme biçimleri arayışında her zamankinden fazla Enternasyonalimizin önünde açılan yeni potansiyeller için coşkusunu dile getiriyordu.

Çılgın Bir Gencin Şansı

Gençlik yıllarında uzun süre Ernest Mandel ile aynı saflarda bulunmuş olan (IV. Enternasyonal'in İngiliz seksiyonu -IMG) Tarık Ali tarafından yapılan aşağıdaki görüşme 1995 yılında Ernest'in ölümünden sonra bir bölümü New Left Review *dergisinde bir başka bölümü* La Gauche'da *(9 juillet 1997) yayınlanmıştır*

Ernest, Almanya'da Hitler iktidarı ele geçirdiğinde on yaşındaydın. II. Dünya Savaşı patlak verdiğinde ise on altı. Özellikle senin gibi Yahudi kökenli biri içi çok kötü gençlik yılları geçirmiş olduğuna şüphe yok. Bu döneme ilişkin ilk anıların neler?

Evet, çok garip belki ama bu, ortalamaya yakın olmayan özel bir bakış açısının sonucu; tüm bu döneme ilişkin hiç kötü anım yok. Tam tersine... Daha çok gerilimi, heyecanı hatırlıyorum, ama umutsuzluk ve korku duyduğumu hatırlamıyorum. Kesimlikle umutsuzluk ve korku duymadım. Bunun sanırım bizim yüksek derecede politize olmuş bir aile olmamızla ilgisi var.

Baban bir militandı, öyle değil mi?

O zamanlar babam artık militan değildi. Ondan önce, Alman devrimi sırasında militanlık yapmıştı. Askerlik yapmak istemediği için Belçika'dan Hollanda'ya geçmişti. O sırada aşırı sol kanat bir sosyalistti. Hollanda'da daha sonra Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin Başkanı olacak olan Wilhelm Pieck'le tanışmıştı. Alman devrimi patlak verince birlikte Berlin'e gitmişler. Bir süre Sovyet Rusya'nın Berlin'de kurduğu ilk haber ajansında çalıştı. Radek'i ve başka bir dizi insanı kişisel olarak tanırdı. Bu nedenle kitap raflarımız eski yayınların fantastik bir koleksiyonuyla doluydu: Marx, Lenin ve Troçki'nin kitapları, zamanın *Inprecor* dergileri, Rus edebiyatı ve daha birçokları. 1923 yılı civarında babam politikadan uzaklaştı. Onun yaşamı adeta dünya devriminin iniş çıkışları tarafından belirleniyordu. Hitler'in iktidarı alması, onun için tam bir şoktu. Bunun dünya için ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu. Hatırlıyorum; hatta belki de benim ilk siyasi hatıramdır, 1932 yılındaydı, o zaman 9 yaşındaydım, *papen pytsch* diye anılan zamanda, Prusya'daki sosyal demokrat hükümet görevden alınmış, İçişleri Bakanı ve polis şefi tutuklanmıştı. Polis şefi şu meşhur cümleyi söylemişti: "şiddetten önce bıraktım". Bir teğmen ve iki asker ofisine girmiş ve 1918'den beri 14 yıldır biriktirdikleri tüm iktidarı sadece beş dakika içinde silip süpürmüştü. Bu haberi Antwerp'in, yani yaşadığımız yerin sosyal demokrat günlük gazetesinde okumuştuk. Babam çok keskin yorumlar yapmıştı. Bunun sonunun kötü olacağını söylemişti, bu olayın sonun başlangıcı olduğunu... Bunu çok iyi hatırlıyorum. Ve sonra Hitler iktidara gelince ilk göçmenler, bazı akrabalarımız ve babamın arkadaşları evimize sığınmışlardı.

1933-35 arası yıllar, Belçika için çok kötü yıllardı, krizin en derin olduğu yıllardı ve insanlar ekmeğe muhtaçtı. Bugün olduğundan daha kötü yıllardı, çok daha kötü. Belçika kraliçesi sadece işsizlere ekmek ve tereyağı dağıttığı için çok popüler olmuştu.

İkinci dünya savaşının patlamasını hatırlıyorsun...

Hayır, hayır, ondan daha öncesini. 1936 yılı babam ve benim için bir dönemeçti. İki önemli olay cereyan etmişti: İspanya'da iç savaş ve Moskova mahkemeleri. Her ikisi de Anvers ve Belçika işçi sınıfında önemli bir rol oynadılar. Özellikle ispanyol iç savaşı devasa bir dayanışma dalgası yarattı. 1 Mayıs 1937 gösterisini çok iyi hatırlıyorum: sokaklarda en az yüz bir insan vardı; İspanya'dan gelen uluslararası birlikten insanlar; para toplayan insanlar. Asla unutmayacaktım. Bu, Vietnam'la dayanışma kampanyalardından çok önce bizim Belçika'da gördüğümüz en önemli kitlesel uluslararası dayanışmaydı.

Ancak Moskova mahkemeleirne gelince... Bu babam için çok ağır bir şok oldu. Kişisel olarak sanıklardan bazılarını tanımıştı, aralarından birçoğu Komintren görevlileriydi ve Radek ikinci duruşmanın başlıca sanıklarından biriydi. Babam ifade edilemeyecek bir hiddete kapıldı ve hemen Moskova mahkemeleri sanıklarıyla birlikte Troçki ile bir dayanışma komitesi kurdu. O zaman varolan küçük bir grup troçkistle bağlantıya girdi, eve geldiler ve bizde toplanıyorlard; on üç yaşına doğru ben troçkist sempatizan olmuştum. Üye değil, zira bu örgüt on üç yaşındaki çocukları kaydedecek kadar kafasız değildi.

Ama ben yine de toplantıları izliyordum, dinliyordum, beni küçük akıllı bir insan olarak telakki ediyorlardı ve kimse varlığıma itiraz etmiyordu. Ve, eğer yanılmıyorsam, 1938'de veya 1939 başında kesin olarak üye oldum. Bu tam da Dör-

düncü Enternasyonal'in kuruluş konferansından hemen sonra, ilginç bir andaydı.

1939'a gelindiğinde, hemen herkes savaşın başlayacağından emindi. Fazlasıyla yalıtılmıştık. Antwerp'in sokaklarında bildiri dağıtıyorduk, mevsim gözönünde bulundurulursa akıllıca bir davranış olmamasına karşın.

Bildiride ne yazıyordu?

Savaş karşıtı bildirilerdi. Savaşın geldiğini, ama bunun bizim savaşımız olmadığını. Çok etkili olmadı. Üstelik soyut ve propagandist bir dille yazılmıştı. Ama ben yazmamıştım ve bununla ilgili bir sorumluluk da kabul etmiyorum.

Ama bu bildiriyi dağıttın?

Tabii ki bu bildiriyi dağıttım.

Yani ilk bildiri dağıttığında 15 yaşında mıydın?

16 yaşıma girmeme az kalmıştı. Çok zor zamanlardı, belki de yaşadığımız en zor zamanlardı. Bizim örgütümüz Belçika'da iki küçük kesimden oluşuyordu. Birinin özellikle kömür madeni çıkartılan bölgelerde sosyal demokratlardan bize kayan yaklaşık 600 militanı vardı. Bir maden kentinde salt çoğunluğa sahiptik ve işverenlerin buna cevabı madeni bir daha açılmamak üzere kapatmak olmuştu. Bu madencilerin hepsi, siyasal faaliyetlerinden dolayı cezalandırıldılar. Savaş öncesinde, savaş boyunca, savaş sonrasında bir daha asla hiçbir yerde iş bulamadılar. Yani güneşin altında yeni bir şey yok.

Sen direnişe ne zaman katıldın?

Evet, Örgüt yeraltına çekilmek zorunda kalınca sözünü ettiğim grup da dağıldı. Liderleri Nazilerle işbirliği yaptığı gibi

inanılmaz bir suçlamayla Stalinistler tarafından öldürüldü. Oysa bu sadece bir yalandı. Savaştan sonra bu yoldaşlar –onlara Troçkist olmamalarına, muhalif sosyalist, sol sosyalist olmalarına rağmen yoldaşlar demek durumundayım– belediye başkan adaylığı için yarıştılar ve o kentte yeniden çoğunluğu ele geçirdiler. Böylece Nazilerle işbirliği yaptıkları yolundaki korkunç iftiranın doğru olmadığı da açığa çıktı. Bu dönemde, insanların ölmesi ya da kaçmasıyla birlikte örgütümüz hızla kan kaybetti ve çok küçüldü. 1939-40 yıllarında Alman istilasından hemen önce belki bir belki de ki düzine insan kalmıştık. Ülkedeki atmosfer korkunçtu. Alman ordusu ülkeye 10 Mayıs'ta girdi ve 28 Mayıs'ta tamamen işgal edene kadar askeri saldırılar sürdü. O dönem Sosyalist Parti'nin lideri olan Henri de Man Başbakan Yardımcılığı görevini sürdürdü. O Nazilerden çok önce işgal edilmişti. Halka Nazilerle işbirliği yapılması için çağrı yapıyordu. Sendikaların bir kısmı onu destekledi. Komünist Parti gibi o da legal bir gazete çıkarmaya devam etti. Stalin-Hitler Paktı nedeniyle Nazilere katılmaya hazırlanıyorlardı. Bütün bunlar bizim için tam bir şoktu. Çok zayıf ve çok küçüktük. Daha sonra, İhtiyar'ın, Troçki'nin öldürüldüğünü duyduk. Belçika gazeteleri 21 Ağustos baskılarında buna yer verdiler. Hemen ardından Belçika komünizminin efsanevi figürlerinden biri olan partinin kurucu üyesi, yirmili yıllar boyunca merkez komite üyesi ve daha sonra Troçkist olmuş sol muhalif yoldaş Polk babamın evine geldi. Ağlıyordu. Yaşlı adamı kişisel olarak tanırdı. Diğerleri de geldiler. Odada sürekli aynı şeyi söyleyen yedi ya da sekiz kişi vardı. Bu cinayete verilecek en iyi cevap örgütü yeniden ayağa kaldırmaktı, bu kirli katillere fikirleri baskılayamacakları ve direniş akımını durduramayacakları ancak böyle gösterilebilirdi. Bizimle tamamen aynı şekilde düşünen Brüksel'deki yoldaşları

bulduk. İki hafta içinde örgütün iskeleti açığa çıkmıştı. 1940 yılının sonunda ilk illegal gazetemizi yayınlamaya başladık. Küçük bir matbaa kurduk ve aletler çalışmaya başladı. Küçük ve illegal bir örgüttük ve bazı işçi çevrelerinden çok olumlu tepkiler aldık. Çünkü belli bir anlamda bir tekelimiz vardı. Komünist Parti kendisini birebir direnişin içinde tanımlamıyordu. Sosyal demokratlarsa daha ziyade işbirliği içinde tanımlıyorlardı. Hâlâ insanların birçoğu Almanların kazanacağını düşünüyordu. En iyisi hiçbir şey yapmıyor ve pasif duruyordu. En kötüsü ise, kazananın yanında olmak istiyordu.

Siz hâlâ tecrit durumunda mıydınız?

Kış aylarından sonra işler değişti. Mart ayında grevler başladı. Grevlerin ardından Komünist Parti'de değişimler oldu. Onların Sovyetler Birliği'nin saldırısına kadar bekledikleri doğru değil. Kitlesel bir hareketin dışına düşmek istemediklerinden, grevlerle birlikte yavaş da olsa harekete geçmeye başlamışlardı. Aynı zamanda bize veya diğer örgütlere hegemonyayı kaptırmak istemiyorlardı, çünkü hiçbir şey yapmamanın bir bedeli olduğunu biliyorlardı. Ve elbette Sovyetler Birliği saldırınca onlar da Nazilere karşı sertleştiler. Bu andan sonra işler bizim için zorlaşmaya başladı ama kitlesel direniş gelişiyordu. Belirli bir kendinden memnuniyet haliyle geriye baktığımı söylemeliyim. Genç bir adamdım, çok olgun değildim, hatta birçok konuda çok aptalca da davrandım, ancak hiçbir zaman Nazilerin savunulması gerektiğini düşünmedim. Buna mutlak bir biçimde sadık kaldım. Hatta bu yüzden çok çılgınca hareketler de yaptım.

Alman askerlerine bildiri dağıtmak gibi mi?

Evet, ancak bu yaptığım en çılgınca şey değildi. Hatta ga-

yet doğruydu. İlk yakalandığım zaman hapisten kaçmayı başardım. İkinci kez yakalandım ve bu sefer de kamptan kaçtım. Üçüncüsünde beni Almanya'ya götürdüler. Çok mutluydum. Hatta yüzde doksan dokuz virgül dokuz öldürüleceğimi anlamamıştım. Yahudi, Marxist, Komünist ve Troçkist. Bu dört nedenin her biri farklı farklı insanların öldürülmek için yeterli nedenken bende dördü de mevcuttu. Oysa ben Almanya'ya getirildiğime seviniyordum, çünkü Alman devriminin merkezinde olacaktım. Sadece, "harika" diyordum, "olmak istediğim yerdeyim" Tabii ki baştan aşağı mantıksızdı.

Sonra yeniden kaçmaya çalıştın mı?

Evet, bu da ayrı bir aptallık öyküsü. Benim şu anda yaşıyor olmam tüm kuralları alt üst ediyor. Belli bir anlamda dış görünüşüm ve elbette şansımın da yardımıyla. Ancak siyasal davranış ve sanırım birkaç temel soruna doğru yaklaşım sayesinde gardiyanlarla kısa zamanda yakın bir ilişki kurdum. Diğer Belçikalılar ve Fransızlar gibi Alman karşıtı bir görüntü sergilemedim. Siyasi sempatizanlarımız olabilecek gardiyanları ayırt ettim. Bu kaçmak için değil, sadece kendini korumak için bile çok zekice bir davranıştı. Hemencecik birkaç eski sosyal demokrat ve hatta komünist gardiyan buldum.

Toplama kampındaki gardiyanların arasında mı?

Evet, ancak orası bir toplama kampı değil, tutuklu kampıydı. Mahkûm edilmiştim, bu bile başlı başına bir şanstı. Toplama kamplarında SS'ler vardır. Tutuklu kampları ise İngiltere'deki hapishanelerin işlevi nasılsa öyledir. Dolayısıyla 20'ler, 30'lardan beri burada çalışan insanlar olması gerekiyordu. Bunların bir kısmının sosyal demokrat olabileceğini düşündüm, çünkü sosyal demokratlar çok uzunca bir dönem İçişle-

ri Bakanlığı'nı ellerinde tutmuşlardı. Ve tam olarak böyle oldu. Aynı zamanda tutuklular arasında da solcu ve savaş karşıtı genç Almanlarla tanışmaya çalıştım. Sayıları düşündüğünden çoktu. Onları buldum ve onlarla arkadaş oldum. İlk arkadaşım savaş karşıtı bir konuşmadan dolayı ömür boyu hapse mahkûm edilmiş çok şirin bir gençti. Köln'de sosyalist bir demiryolu işçisinin oğluydu. Bana güvenebileceğini gördükten sonra babasının adresini verdi ve kaçarsam babasının beni trene bindirerek ülkeme yollayabileceğini söyledi. Böylece ben de bir plan yapmaya başladım. Ancak bütün bunlar çılgınlıktı, anlıyorsun ya. Unutulmaz bir yerde çalıştık, Almanya'nın en büyük fabrikalarından birinde, belki de en büyüğünde.

Ne üretiyordunuz?

Gazolin. Savaş makinaları, uçaklar ve tanklar için sentetik gazolin. Avrupa'nın maketi gibiydi. Batılı savaş mahkûmları, Rus savaş mahkûmları, siyasi tutuklular, toplama kamplarının sakinleri, sivil işgücü, bazı Alman işçiler. O fabrikada tam 6 bin kişi çalışıyordu. Belçika'dan, aynı zamanda Antwerp'ten de bir grup işçi vardı. Onlarla arkadaş oldum ve hapishane üniformamı değiştirebilmek için bana giysilerini verip veremeyeceklerini sordum. Kampın etrafını saran elektrikli güvenlik ağına baktım ve sabah belirli bir nedenle nöbetçi değiştirirken elektriği kapatmış olduklarını gördüm. Gördüğüm anda da duvarı tırmanmaya başladım, o tellerin üzerinden. Eldivenlerim vardı olmasına ama tam bir çılgınlıktı, tam bir çılgınlık.

Hayatını kurtaran bir çılgınlık.

Bir anlamda. Yakalanıp o anda vurulmak korkunç büyük bir riskti. Gerçeği istersen, yakalandım da. Özgür üç günün ardından. Hapse atıldığımdan beri ilk defa taze meyve yedim.

Aachen'e yakın bir yerde olan sınıra giden yolu biliyordum. Ama üçüncü gün ormanda yakalandım. Yine çok şanslıydım. Beni yakalayan kişiyle konuşmaya başladım. Ona dedim ki; "dinle, gazeteleri görmedin mi? Müttefikler neredeyse Brüksel'e girecekler, ve pek yakında da Aachen'de olacaklar. Beni öldürürsen başın büyük derde girer, sen en iyisi beni hapse yolla". Beni anladı ve hatta sempatik davrandı bile diyebilirim.

Eskiden de çok ikna edici bir konuşmacıymışsın demek ki Ernest.

Öyle diyorsan öyle olsun. Hatta bana kocaman bir ekmek bile verdi. Elbette yanlış isim verdim. Kaçtığım hapishanenin tam adını da vermedim, böylece beni başka bir hapishaneye gönderdiler. Ancak iki hafta sonra korkunç bir durumdaydım, kaçak bir mahkûm olduğumu anlamaları uzun sürmedi ve beni zincire vurdular. Koşullar berbattı ama hiç olmazsa daha güvenliydi. Kaçtığım kampın kumandanı beni hapishanede görmeye geldi ve dedi ki; "sen çok nadir bir kuşsun. Eğer geri getirilseydin anında vurulacağını biliyor muydun?" Evet dedim. Tam bir şaşkınlıkla bana bakakaldı. Ama elbette yeni hapishanede beni vuramadı. Beni Ekim 1944'ten Mart 1945'e kadar Eich'te tuttular. Daha sonra üç haftalık bir süre için başka bir kampa gönderildim ve ayın sonunda serbest bırakıldım.

Neden iyimsersin?

Yirminci yüzyıl tarihinden hareketle, devrimci marksistlerin dışında çok az insanın kabul ettiğini tesbit etmekten şaşırdığım çok belirgin bir temel eğilim sözkonusu (...): ücretlilerin özörgütlenme tarihsel eğilimi tarihsel olarak artıyor, geriylemiyor.

Elbette, doğrusal olarak artmıyor; ne sürekli ne de geriye düşmeden. Yukarıları var, aşağıları var. Marx bunları daha *Komünist Manifesto*'da belirtmişti. Ancak Paris Komünü'nden 1905 Devrimi'ne, 1917 Devrimi'ne, İspanyol Devrimi'ne, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra olup bitenlere Mayıs 1968'e, Portekiz Devrimi'ne, Çekoslavakya Baharı'na, 1980 Polonya'sına... tarihsel eğilime baktığımızda bana göre gidişat açıktır (...) Normal burjuva toplumsal ilişkilerden ve iktidar yapılarından uzaklaşan insan sayısı her olayda artmakta. Ve bu da beni son derece iyimser kılıyor. Marx'ın *Louis Bonaparte'ın 18 Brumair'i*nde, proleter devriminin, özeleştirel, kendi kendini düzeltici karakteri diye adlandırdığı budur. Denebilir ki bugüne kadar bütün bunlar başarısızlığa uğramıştır. Evet, bu da olup bitenleri bir değerlendirme şeklidir. Ama her yeni evrenin öncekinden daha üstün olduğu da söylenebilir. Bir önceki deniyimlerden belli dersler çıkartarak daha yaygın ve her seferinde daha demokratik ve daha az bürokratik (...)

Bu nedele stalinizmin ölümü kesinlikle geridöndürülemezdir. İnsanlar otoriter ve pederşahi bir şekilde yönetilmek istemiyorlar. (...) Ve dolayısıyla uzun vadede yükselişler alçalışlar ne olursa olsun gidişat iyi yöndedir. Gerisi, en azından zaman zaman, insanların yerinin doldurulması ihtiyacını görmesi için yeterince bunalım yaratan bizzat kapitalist sistemin çelişkilerinden doğar. Sonrası öznel etmen, bütün bu hareketlerin yoğunlaşmış tarihsel belleğini temsil edebilen güçlü sosyalist örgütlerin inşasının gerekliliğine bağlıdır, yeter ki kitleler aynı deneyimleri, aynı hataları tekrarlamak durumunda olmasınlar. Dolayısıyla genel olarak sınıf bilincinin artışıyla öncü sosyalist örgütlerin büyümesi arasında diyalektik bir bağ vardır. Gerisi zaman ve güç ilişkileri meselesidir.

Sosyalizmin Geleceği

Doğu Avrupa'daki gelişmelere ve stalinizmin içine düştüğü krize bakarak, "gerçekçilik" adına komünizmin sonunu ilan edip her türlü devrimci dönüşüm ümidini yok etmek isteyenler çoğunlukta. "Yaşasın pazar ekonomisi" ve "artık komünizm bitti" sloganlarıyla yürütülen geniş çaplı basın kampanyalarının ardında yatan bu.

Ancak bu "çağdaş modernizm" çağrıları sınıf savaşını yok etmeye yetmiyor. Çünkü bu savaş her hangi bir komplonun ürünü değil, "yukarıdakiler" ile "aşağıdakiler" arasında süregiden çıkar çelişkisinin bir ürünüdür ve bu nedenle sınıf savaşı sürekli olarak ezenlerin karşısında bir engel olarak dikilecektir.

Komünizm aslında Ekim devriminin veya Küba devriminin bir ürünü değildir. Modern işçi hareketinin bağrında, kapitalist rejime karşı bir akım olarak doğmuştur. İlk komünist örgütlenme, Gracchus Babeuf'ün *Eşitler Cemiyeti*, 1917'de değil, 1796'da kurulmuştur, keza *Komünist Manifesto*, 1959'da değil, 1848'de kaleme alınmıştır. Dolayısıyla komünizmin geleceğini değerlendirirken sadece Sovyetler Birliği'nde, Çin'de ve Doğu Avrupa'da olup bitenlere bakmak mümkün değildir.

Şu an ve gelecekte gerek emperyalist gerekse de Üçüncü Dünya'daki kapitalist ülkelerde olanlara da bakmak gerekir.

Modern proletaryanın ve onun atalarının mücadelesi her hangi bir "doktrinin" veya "hareketin dışından" sosyal sorunu gündeme getirmeye çalışan gizli orkestra şefi işlevini gören "ihtilalci ajitatörlerin" ürünü değildir. Bu sınıf savaşları var olan ve veri sosyal ve ekonomik koşullarda ortadan kaldırılamayacak olan gerçek çıkar çelişkilerinin ürünüdür. Sınıf savaşı doktrinini doğuran bu sınıf savaşlarının pratiğidir, tersi değil.

Hitler sınıf savaşının "yahudileşmiş marksist" doktrininden söz ederken öfkeden köpürüyordu. Ama sendikaları ve tüm işçi örgütlerini yok edip patronları "şeflik ilkesi" (*Führerprinzip*) adına işletmelerin tek hakimi haline getirdi. Böylece aslında bizzat kendisi emekçiler aleyhine ve kapitalistler lehine amansız ve terörist bir sınıf savaşı yürütüyordu.

Bayan Thatcher gerçekten de sınıf savaşı doktrininden nefret ederdi. Ama yine kendisi, Hitler'inkinden daha az şiddetli yöntemler uygulasa bile sabah akşam aralıksız bir sınıf savaşı yürütüyordu.

Aslında istikrarsızlığı yaratanlar devrim yanlısı ajitatörler değil, fabrikaların kapatılması, işçilerin işten çıkartılması, çalışma tempolarının artırılması, reel ücretlerin dönemsel olarak düşürülmesi, sosyal eşitsizliğin artması, Üçüncü Dünya'daki sefalet, her sene tedavi edilebilir hastalıklardan ölen onaltı milyon çocuk, asgari onuru ve temel hakları çiğnenen milyonlarca insandır. Bu yönde hareket eden sosyal güçler elbette bunu kötülük olsun diye veya doğuştan kör oldukları için yapmamaktadırlar. Ama kapitalist sistemin acımasız kuralları onları bu yönde davranmaya zorlamaktadır, aksi halde servetlerini ve onu artırmanın olanaklarını yitirirler, yani sermaye birikimini sağlayamazlar.

İşte bu nedenle kapitalizm var olduğu sürece proleter bir sınıf savaşı da var olmaya devam edecektir. Yine aynı nedenle, bu sınıf savaşı sürekli olarak anlık çıkarlar için mücadele etmekle yetinmeyip, bunları kapitalizmi daha insancıl bir düzenle değiştirme çabasıyla birleştirmeye çalışan bir siyasi akımı da doğuracaktır. Sonuç olarak kapitalizm var olduğu sürece komünizmin geleceği de güvence, altındadır.

Ayrıca kapitalizmin başında kurtulması mümkün olmayan bir bela da vardır. Bir yandan içinde taşıdığı çelişkiler dönemsel olarak her tür patlayıcı krize dönüşebilir, öte yandan ve özellikle de, proletaryayı, yani kendisini yok edecek potansiyel gücü de geliştirmeden kendi gelişimini sağlaması mümkün değildir. Kapitalizmin kendi gelişmesinin ürünü olan proletaryanın artan gücü de komünizmin geleceğinin temelini oluşturmaktadır. Bugün tüm dünyadaki ücretli sayısı geçmiş yıllardakinin kat ve kat üstündedir.

Toplumu kim değiştirebilir?

Komünizm, toplumun kökten değişimini, sınıfsız bir toplumun oluşmasını amaçlayan, işçi hareketine ait özgül bir akımdır. Bu nedenle geleceği herşeyden önce şu iki sorunun cevabına bağlıdır: Burjuva toplumu içinde böyle bir dönüşümü gerçekleştirmeye muktedir bir sosyal güç var mıdır ve bu sosyal güç hiç olmazsa dönemsel olarak ve kendiliğinden bu yönde harekete geçmekte midir?

Bu tespit hiçbir şekilde proletaryanın idealize edilmesi veya güncel mücadelelerinin ve niyetlerin zoraki bir yoruma tabi tutulması anlamına gelmez.

Esasen modern proletarya böylesine bir toplumsal güçtür. Burjuva toplumunun ve kapitalizm öncesi toplumların tüm diğer sınıflarından temel farkı bu iki yeteneğe sahip olmasın-

dan kaynaklanmaktadır. Bu yetenekleri kapitalizm içindeki konumu gereği ve bunun saflarında yarattığı tepkiler sayesinde kademeli olarak geliştirmektedir.

Modern işçi sınıfı[1] ne kendiliğinden ne de içgüdüsel olarak komünisttir. Güncel mücadele ve niyetleri genellikle anlık hedeflere yöneliktir, ancak bu da söz konusu mücadelelerin sadece ekonomik, hatta öncelikle ekonomik oldukları anlamına gelmez[2]. Bu mücadeleler çoğu zaman toplumun kökten değiştirilmesini hedeflemezler. Buna karşı tüm diğer sosyal sınıfların mücadele ve niyetlerinden farkı, giderek artan kolektif örgütlenme ve mücadele yetenekleridir. Deneyimin emekçilere öğrettiği en önemli derslerden biri, burjuvalarla sadece birey olarak ve tek tek mücadeleye girdiklerinde kaçınılmaz olarak yenilecekleri, hatta ezilecekleridir. Ancak toplu mücadeleyle kendi çıkarlarını koruma şansına sahiptirler.

Modern proletaryanın bu içgüdüsel kolektif örgütlenme ve mücadele eğilimi ona yavaş yavaş şaşırtıcı derece bir *dayanışma ve işbirliği* yeteneği aşılamaktadır –ki bu da burjuvazinin "egoizm" ve "herkesin herkese karşı mücadelesi" ile kendini ifade eden temel "değerlerine" taban tabana zıttır.

"Özgürce birleşmiş"

Özel mülkiyet ve zenginleşme rejimi acımasız bir rekabete dayanır: güçlüler zayıfları ezerler. İşçi mücadelesi ise kademeli olarak proletarya içindeki rekabeti ortadan kaldırır: güçlüler zayıfların durumunu iyileştirmek için mücadele ederler.

---

1) Burada ekonomik baskı altında emek güçlerini satmak zorunda kalanların tümünü kastediyoruz.

2) Emekçilerin genel oy hakkı için, sömürge ülkelerin ulusal özgürlüğü için, ve faşizme karşı mücadeleleri, Çekoslovakya'da demokratik özgürlükler için 1989 genel grevi, vb.

Böylece de burjuvazininkinden taban tabana zıt bir düşünce biçimi ve davranış ortaya çıkar. Marx bu gelişmeleri "burjuvazinin ekonomi politiğine" tümüyle karşı çıkan "proletaryanın ekonomi politiği" formülüyle özetlemistir.

Elbette bu sadece bir tarihsel eğilimdir, üstelik ne doğrusal ne de süreklidir. Sıkça zıt yönlü eğilimler tarafından sekteye uğratılıp tersine de çevrilebilir Bir işyeri ölçeğinde gerçekleşmesi, tüm bir sanayi kolunda gerçekleşmesinden daha kolaydır. Aynı şekilde sanayi kolu ölçeği ulusal ölçekten, ulusal ölçek uluslararası ölçekten daha kolay gerçekleşir, keza erkek emekçiler arasında dayanışma, kadın-erkek arasında olduğundan kolay gerçekleşir. Kazanılan zaferler bu eğilimi genellikle güçlendirir, ama istisnalar da mevcuttur. Ağır yenilgiler ise bu eğilimi zayıflatır.

Ancak "asırlık" eğilim, emekçiler arasındaki dayanışmanın, işbirliğinin ve örgütlenmenin zayıflaması değil artması yönündedir. Bunun kanıtı olarak örneğin 1850 ile 1900 veya 1950 ile 1990 tarihleri arasında sendikaların sayısal gücünü, eylemlerinin yaygınlığını genel grevler de dahil olmak üzere kıyasladığımız zaman, bir iki istisna dışında dünya çapında artış eğiliminin sürdüğünü görürüz.

Oysa sosyalizm tam da toplumun, proletaryanın kendi örgütlenmeleri içinde edindiği yetenekler olan dayanışma ve işbirliği temelinde yeniden inşasını içerir. Yeter ki bunlar *özgürce kabullenilmiş* olsun, yani nereden gelirse gelsin dışarıdan dayatılmış olmasın. Marx'ın bir diğer cümlesini alacak olursak, sosyalizm "özgürce birleşmiş üreticilerin" hakim olduğu bir toplumla özdeştir.

Burjuva toplumunun ona öğrettiği bu niteliklere ek olarak proletarya bu inşayı gerçekleştirebilecek ekonomik ve sosyal potansiyel güce de sahiptir. Bir anda üretim ve dağıtımın tüm

çarklarını durdurabilir. Tüm zenginlikleri üreten de yalnızca kendisidir[3].

Üçüncü sanayi devrimi bu potansiyeli zayıflatmadığı gibi güçlendirmiştir. Esasen genel anlamıyla kamu çalışanlarıyla birlikte, enerji, iletişim, elektrik, banka, eğitim, sağlık hizmetleri sektörlerinin emekçileri bugün artan oranda sendikal hareketin omurgasını oluşturmaktadırlar. Hatta çoğu zaman, kapitalist ekonomiyi felç etmek açısından eylemleri, maden, demir-çelik, otomobil veya mekanik inşaat sektörü emekçilerininkinden bile daha etkili olmaktadır.

Dönem dönem, ki bu sürekli ve heryerde birden anlamına gelmez, on yılda bir, yirmi yılda bir şu veya bu grup ülkede proletarya yaygın grevlere, hatta fabrika işgalli grevlere veya aktif kitle grevlerine başvurmakta ve üretimi kendi yönetimi altında üstlenmektedir.

1917 Ekim Devrimi'nden bu yana bu tür proleter sınıf mücadelesi yöntemlerine sırasıyla Rusya, Finlandiya, İspan-

---

3) Bir "sanayi ötesi toplumu", yani "proletarya ötesi toplumu" yiyecek, giyim eşyası, konut, ev eşyası, ilaç, ulaşım aracı, iletişim aracı, okul, hastahane üretiminin –ki hiçbir bilim adamının veya bilgisayarcı onlarsız yaşayamaz– tamamen veya büyük ölçüde insanlar değil robotlar tarafından gerçekleştirilmesini içerir. Bu ise yakın bir gelecek için hayalden ibarettir. Sosyalizmi "proletaryadan arındırma" girişimleri, yani onu modern proletaryanın çıkar ve mücadelelerinden soyutlama girişimleri, sosyalizm üzerine son yıllarda yayınlanan dört önemli kitabın ortak noktasıdır. Bu kitaplar, Alec Nove'un *The Economics of Feaseible Socialism*; Michael Harrington'un *Socialism, Post and Future*; Bryan Gould'un (İngiliz işçi partisi lideri Kinnock'un baş ideologlarından biri) *A Future for Socialism*; André Gorz'un *La Métamorphose du travail* isimli yapıtlarıdır.
Aslında tüm bu girişimler somutta sosyalizmi reforme edilmiş bir kapitalizm gibi sunmakla sonuçlanıyor. Potansiyel olarak kapitalizmi devirme yeteneğine sahip devrimci bir özne olmadığı takdirde, mantıksal olarak onu reforme etmekten başka bir seçenek kalmıyor. "Elveda proletarya" ister istemez "Hoşgeldin kapitalizme" varıyor.

ya, Belçika, Çekoslovakya, Almanya, İtalya, Fransa, Latin Amerika ülkelerinin çoğu, özellikle de Arjantin, Şili, Bolivya, Macaristan (1956), yine İtalya, Fransa ve Belçika, Portekiz ve Polonya'da başvuruldu. Henüz sınırlı olmakla birlikte yakın dönemde SSCB'de görünen grevlerde de bu ortaya çıkmaktadır, yarın da büyük ihtimalle birçok Doğu Avrupa ülkesinde kendini gösterecektir.

Sonuna kadar götürüldüğünde aktif kitlesel grevler sermayenin iktidarıyla gerek işletmeler düzeyinde gerekse de devlet düzeyinde çatışma noktasına varmaktadır, iktidar sorunu gündeme gelir: kim karar veriyor, kim yönetiyor, kim hükmediyor, burjuvazi mi (Doğu'da bürokrasi) yoksa proletarya mı? Böylece de emekçilerin toplumu yeniden inşa etmeye yönelik işgüdüsel çabaları ifade edilmektedir.

Komünizmin geleceği sağlam bir biçimde bu çabanın içinde yer almaktadır. Yetmiş yılı aşkın bir süredir düzenli olarak bu çaba ortaya çıktığına göre ve onu yaratan nedenler de[4] sürdüğüne göre, önümüzdeki yıllarda ve onyıllarda durumun farklı olacağını düşünmemiz için bir neden yoktur.

Stalinizm devrimin ürünü değildir

Komünizm ve devrimci sosyalizm herşeyden önce ne bir teori ne bir tasarım ne de bir doktrin olup asasen nesnel olarak sınıfsız bir topluma doğru yönelen *emekçi sınıfların gerçek özgürleşme hareketidirler.*

Ama onlar aynı zamanda bilinçli bir tasarım oldukları için de sınıfın bu ilksel hareketini daha bilinçli hale dönüştüren bir teoridirler. Gerçekten de sınıfsız bir toplumun yaratılması önkoşul olarak emekçilerin ve müttefiklerinin büyük çoğunlu-

4) Son tahlilde bu nedenler emekçiler herşeyden önce üreticiler olarak üç katlı yabancılaşmalarıdır.

ğunun bilinçli bir çabasını gerektirir. Bu aynı zamanda sosyal ve ekonomik yaşamı insanlığın bilinçli denetimine bağımlı kılma çabasıyla özdeşleşir. Böylesine bir bilinçli denetim ise varılacak hedefi ve yöntemlerini belirleyen bir teori olmadan gerçekleşemez.

İşte bu açıdan günümüzdeki "komünizmin sonu" yörüngeli gürültü patırdı salt bir aldatmacanın ötesinde reel bir sorun haline gelmektedir.

Stalinci ve Stalin sonrası bürokrasilerin yalana dayalı propagandaları sayesinde –ki bunlar kapitalist ülkelerdeki komünist partiler ve kendi çıkarlarından hareketle uluslararası burjuvazi tarafından da yayılmıştır– komünist tasarı, uluslararası proletaryanın bir kesimin gözünde ve genel anlamda kamuoyunda, sözde SSCB, Doğu Avrupa, Çin, Kuzey Kore ve başka ülkelerde var olduğu iddia edilen "reel sosyalizm" ile özdeşleştirilmiştir. Bu toplumların krizi bugün herkesin gözü önünde patlak verdiği için de, burjuva, sosyal-demokrat, ve kapitalizm ötesi ülkelerdeki yeni sosyal-demokrat ideologlar, bu tartışmasız krizden kalkınarak komünizmin ve marksizmin iflas ettiğini ilan edebilmektedirler.

Nesnel ve bilimsel açıdan bu aldatmaca kolayca yalanlanabilir. SSCB ve diğer ülkelerde iflas eden stalinizmdir, ne komünizm, ne leninizm, ne de marksizm. Stalinizm devrimin değil, karşı-devrimin bir ürünüdür. Stalinizm zaferini ancak Lenin'in partisini fiziksel olarak yok ederek ve teorilerinin –Marx'ınkiler de dahil– %90'nını ayaklar altına alarak sağlamıştır.

Stalin ve ardından gelenler gibi despotların resmi olarak Marx ve Lenin'in teorilerine sahip çıkıyor görünmeleri[5] onların bu özgürlük yanlısı düşünürlerle özdeşleştirilmelerini haklı çıkarmaz. Nasıl despot Bonaparte'ın Fransız devrimine

sahip çıkmış olması, bu devrimi gerçekleştiren ve İnsan Hakları Beyannamesini kaleme alanların veya jakobenlerin, termidorcu yönetimin rüşvetçiliğinden, Beyaz terörden, demokratik özgürlüklerin ortadan kaldırılmasından veya Napolyon savaşlarının neden olduğu yüzbinlerce ölüden sorumlu tutulmaya kalkışılmasını haklı çıkartmıyorsa. Artniyetsiz hiçbir kimse, metinlere ve yapılanlara dayanarak, gerek Stalin'in, gerek stalinizmin ve stalinizm sonrasının, gerekse de bunları doğrulamaya çalışan ideolojilerin her ne şekilde olursa olsun Marx'ın öğretisinden kaynaklandığını iddia edemez.

SSCB, Doğu Avrupa, Çin ve diğer ülkelerde yaşanan kriz sosyalist planlamanın krizi değildir. Çünkü sosyalist planlama sosyalist demokrasi, siyasal çoğulculuk ve üreticilerin çoğunluğunun fiili iktidarı olmaksızın gerçekleşemez.

Bunalımda olan, bürokrasi için ve bürokratlar tarafından oluşturulan bürokratik planlamadır. Bunun ifadesi de biriken dev oransızlıklar (yani planlama yapılmamış olması), en az o kadar devasa israf, üretici olmayan harcamaların şişmesi, sosyal harcamaların tali harcamalar düzeyine indirgenmesi ve üreticilerin yaratıcı inisiyatifleri ve sorumluluk duygularının boğulmasıdır.

Ancak bu kriz eskiden geri kalmış ama artık büyük ölçüde modernleştirilmiş toplumlarda ortaya çıkmaktadır. Genel kültür ve nitelik düzeyinin yükselmesine denk düşmektedir. Bürokratik despotizmi iyice tahammül edilmez hale getiren ama aşılması için daha olumlu koşullar yaratan etkenlerden biri de budur.

---

5) Sovyet Sol Muhalefetinden arda kalan ender kişilerden biri olan eski yoldaşımız Alexandre Zimine, ölümünden kısa bir süre önce kaleme aldığı "*Stalinizm ve sözde Reel Sosyalizmi*" (Paris, La Brèche, 1988) adlı kitabında bu sözde teorik referansları mükemmel bir biçimde çürütmüştür.

Ne var ki emekçi kitlelerin davranışlarını ve düşünce yapılarını belirleyen bilimsel bilgiler değil, siyasi ve ideolojik etkilerle ve örgütsel sadakatle bezenen yaşam ve mücadele deneyleridir. Bu cinsten tüm etkilerden arınmış kitle yoktur. Bu nedenle de uluslararası düzeyde kitlelerin bilincine kazınan ve SSCB'nin sosyalist bir tasarıyı gerçekleştirmekte olduğuna dair görüntü bugün komünizmin aleyhine dönmüştür.

Bu görüntü aslında 1917-1923.dönemindeki birçok yıl boyunca ana hatlarıyla gerçeğe uygundu. 1923-1927 döneminde bile, hızla ortadan kalksa da gerçek bir zemin varlığını koruyordu. Ancak stalinci diktatörlüğün iktidarını sağlamlaştırmasından itibaren tamamen bir yanlış algılamaya dönüşmüştü[6]. Bu yanlış görüntüden etkilenen uluslararası proletarya kesimi stalinizmin temsil ettiği felaketin eninde sonunda bilincine varabildi. Ancak bu büyük bir gecikmeyle, aşağı yukan 1956 (Macaristan) ve 1968 (Çekoslovakya) deneyleriyle gündeme gelebildi.

Kitlelerin sovyet deneyinden hayal kırıklığına uğramalarının nedeninin emperyalist propagandadan –hatta Kruşçev'in açıklamalarından veya Gorbaçev'in başlattığı demokratikleştirme dinamiğinden– kaynaklandığı tezinin gerçekle bir alakası yoktur. Anti-komünist propaganda Ekim Devrimi'ni izleyen yıllarda çok daha saldırgandı. Ama o dönemde ileri emekçiler üzerinde hiç bir ciddi etkisi olmadı, aksine.

Aynı emekçilerin bugün bu "sovyet modeline" duydukları tepki herhangi bir yalana dayalı propagandanın ürünü değil,

---

6) Gerçekten de komünist partilerinin üye ve sempatizanları, ayrıca bu akımın dışında kalan ve sayısı küçümsenmeyecek derece önemli bir işçi kitlesi, 1930'lu yıllarda Stalin SSCB'sinin halk kitlelerinin tüm ihtiyaçlarını karşıladığına yürekten inanıyordu. Oysa bu kitlelerin yaşam düzeyi 1923-1928'dekine göre dramatik bir oranda gerilemişti.

acı bir gerçeğin bilincine varılmasıdır. Ama bu bilinç, tıpkı geçmişte SSCB ve Çin'e eleştirel olmayan yaklaşımda olduğu gibi, yanlış bir özdeşleştirmenin etkisi altında açığa çıkmaktadır. Dün stalinizme "evet" deniyordu, çünkü hatalı bir biçimde komünizmle özdeşleştiriliyordu, bugün ise aynı yanlış özdeşleştirilmeden dolayı komünizme "hayır" deniyor.

Ancak nasıl geçmişteki stalinci beyin yıkamalar ve bürokratik mengene bu yolda başarısız olmuşlarsa, bugünkü bu yanlış özdeşleştirilme de kitlesel işçi mücadeleleriyle sosyalizme doğru gerçek yönelişi engelleyemeyecektir. Ne var ki doğal olarak bugün için bu gidişin süratini büyük ölçüde yavaşlatmaktadır.

Stalinizmin iflasının yarattığı kuşkuculuk aynı zamanda sosyal-demokrat ve yeni sosyal-demokrat reformistlerin burjuva toplumuyla kaynaşmalarının yarattığı, kuşkuculukla çakışmaktadır. Bu kaynaşma emekçilerin ezici çoğunluğunun gözünde –sosyal demokrasiye oy verenler de dahil– tartışma götürmez bir gerçektir. Zaten bu oylar da "ehvenişer" olarak verilmişti ve sosyaldemokratların reformlar yoluyla kapitalizmi ortadan kaldırmaya niyetli olduklarına dair bir yanılsamanın ifadesi değildi.

Sosyal demokrat parti yönetimlerinin istisnasız tümü kapitalizme yok etmeyi değil, reforme etmeyi düşündüklerini açıkladılar. Çoğu da zaten bu düşünceyi programlarına kaydettiler. Sosyalist partilerin bu depresyon döneminde yaptıkları, emekçilerin zararına olan ve kâr oranları ile toplam kârların artırılmasına yönelik, kemer sıkma politikalarına tümüyle sahip çıkmaktan ibaretti.

Emekçilerin yaşadığı bu çifte hayal kırıklığı onları ister istemez toplumu kökten ve tümüyle dönüştürmeyi amaçlayan tasarıların gerçekçiliğini sorgulamaya itiyor.

Henüz, hem bürokratik despotizmi hem de pazar despotizminin reddeden alternatif bir toplum tasarısı gerçek yaşamda uygulanamadığı için devrimci marksistlerin ve diğer işçi hareketi akımlarının bu yöndeki propagandaları bu propagandanın gerekliliği ve öncü kesimlerde sağlayacağı yararlara rağmen geniş kitlelerin kuşkuculuğunu gidermek için yeterli değildir. Dolayısıyla artık mücadeleleri kapitalist toplumun tümünün sorgulanacağı bir başkaldırıya dönüştürmek geçmiş onyıllara kıyasla daha zor olacaktır.

İşçi hareketinde yeni bir adım

Ancak yaşamın kendisi, tarihin gerçek hareketi sosyalizm yolundaki bu engelleri aşma yönünde yeni eğilimler yaratmaktadır.

Herşeyden önce, son yıllarda bir dizi ülkede, üzerinde ne stalinizmin ne de geleneksel reformizmin yükü olan, genç sayılabilecek bir işçi sınıfının ortaya çıkmasından kaynaklanan yepyeni, bir işçi hareketi oluştu. Bu yeni işçi hareketi, eskisinin birçok kesiminin özelliği haline gelen tarihi yenilgi ve kuşkuculuk hislerini taşımıyor. Burjuva toplumunun tümünün sorgulanmasına yönelecektir ve yönelmektedir.

Bu durum Brezilya, Güney Afrika ve Güney Kore için geçerlidir. Yarın en azından Meksika, Hindistan, Pakistan, Nijerya ve Mısır'da, hatta ABD'de bile gündeme gelebilir.

İşçi hareketenin henüz geleneksel bürokratik aygıtların siyasi etki alanı içinde olduğu bir dizi ülkede bile sendikal hareketin önemli bir kesimi giderek bu boyunduruktan kurtulmaktadır. Nesnel koşulların baskısı altında daha geniş hedeflere doğru yöneliyor. Eğer devrimci sosyalist akım bu kesimler içinde etkisini artırabilirse sosyalist tasarı kitlelerin gözünde yeniden inandırıcı hale gelebilir. Böyle bir durumda geleneksel kitle partilerinde önemli farklılaşmalara da neden olabilir; özel-

likle öncü güçler, geleneksel aygıtların boyunduruğundan kısmen bağımsızlaşabilmiş bir kitle hareketinin varlığında, birleşik cephe taktiklerini doğru bir biçimde uygulayabilirlerse.

Nitekim işçi hareketinin yeniden yapılanması ve devrimci öncü güçlerin inşası belli bir sınırı geçtiklerinde, önemli kapitalist ülkelerdeki gelecek devrimci krizler ikili iktidarlara hatta devrimci zaferlere ulaşabilirler. Bu da elbette sosyalizme bakışı yeniden uluslararası proletaryanın gözünde inandırıcı, kabul edilebilir ve ümit verici bir hale getirecektir.

Dahası, Doğu Almanya'da ve Çekoslovakya'da kitle hareketinin gelişmesi ve daha yavaş bir tempoda gelişse bile SSCB ve başka Doğu Avrupa ülkesinde de kitle hareketinin gelişmesi önümüzdeki yıllarda politik devrimin zafere ulaşmasıyla sonuçlanabilir. 1917 Rusya'sından veya 1945 Doğu Avrupa'sından (1949 Çin'inden hiç söz etmeyelim!) çok daha ileri bir maddi ve kültürel zeminde gerçekleşebilecek olan böylesi bir devrim kısa sürede tüm dünya proleterlerine en gelişkin kapitalizmden daha adil, daha eşitçi ve daha özgür bir toplum modeli sunacaktır. Sosyalizmin inandırıcılık bunalımı o zaman artık tamamen aşılmış olacaktır.

Bu inandırıcılık bunalımının çelişkili yönü de budur zaten, çünkü tümüyle stalinizm ve stalinizm sonrasının kesin iflasından; kitlelere, onların çoğunluğunun özgür rızası olmadan bir siyasi proje dayatma girişiminin iflasından kaynaklanmaktadır. Ama bu bunalım sadece her tür "tepeden inmeciliğe" karşı kesin bir tavır yaratmakla kalmıyor, aynı zamanda proletaryanın büyük çoğunluğunun temel sınıf bilincine kalıcı ve güçlü bir bürokrasi düşmanlığı da aşılıyor. Bürokratik manevracılığa karşı oluşan bu tepki, burjuva toplumunun tümünü sorgulayan geniş bir özgürlükçü eyleme dönüşebilecek muazzam gü çlerin yolunu açacaktır ve açmaktadır.

Tüm bu çelişkili süreç, Marx'ın *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire*'i adlı yapıtında altını çizdiği, proleter devrimlerin kendini eleştirebilme ve düzeltebilme yeteneğinin tarihi bir ifadesidir. Bu da komünizmin geleceğini sağlayan bir öğedir. Dahası, zaferin mümkün hatta olası olduğunu da içerir.

Ama bir şartla: devrimci komünistler/sosyalistler emekçilerin özgürleşme hareketine yönelik her türlü ikameci, paternalist, yetkeci tavır ve teoriden kesinlikle uzaklaşmalıdırlar; tabii kendiliğindenciliğe de düşmeksizin.

Proletaryanın ortalama bilinç düzeyi ancak devrimci durumda, toplumun kökten bir değişiminden yanadır. İşte bu nedenle sürekli olarak bu yönde mücadele edenlerin ayrı örgütlenmesinden vazgeçilemez. Kitlesel devrimci partilerin ve kitlesel bir devrimci enternasyonalin inşası 1919'da olduğu gibi bugün de gereklidir. Dördüncü Enternasyonal gelecekteki bu kitlesel devrimci enternasyonalin çekirdeklerinden sadece biridir. Ancak bugün dünya gerçekliğinin üç alanında (emperyalist ülkeler, "Üçüncü Dünya" ve bürokrasinin egemen olduğu kapitalizm ötesi ülkeler) emekçilerin çıkarları için, birini diğerinin önüne koymadan mücadele eden tek örgüttür. Dolayısıyla Dördüncü Enternasyonal'in inşası bu yöndeki en acil görevlerden biridir. Nitekim Dördüncü Enternasyonal komünizmin bunalımını aşabilmektedir, çünkü onu oluşturan gelenek ve kadrolar 70 yılı aşkın bir süredir stalinizme karşı koymuşlardır ve dolayısıyla kararlı bir biçimde stalinizme karşı olan kitlelerin gözünde inandırıcılığını yitirmeyen, gerilemeyip hâlâ gelişebilen de bir tek o vardır.

Sınıfın özörgütlenmesi –ki özgür ve demokratik bir biçimde seçilmiş konseylerin iktidarına yol açacaktır– ve devrimci öncünün ayrı örgütlenmesi böylece, çokpartililik aracılığıyla gerçekleşecek olan diyalektik bir bütün oluşturmaktadır. Dev-

let iktidarını parti değil konseyler yürütmelidir. Söz konusu parti ve partiler konseyler içinde idari yöntemlerle değil, hele hele baskıyla hiç değil, iknaya dayalı yöntemlerle çoğunluğu ele geçirmeye çalışırlar. Yegane kozları şunlar olmalıdır: daha sürekli, daha dayanıklı ve sınıflarına daha çok adanmış bir eylem düzeyi; her tür ayrıcalıktan arınmış bir yaşam tarzı; faaliyetlerini, ilkeleriyle tam uyumlu bir biçimde gerçekleştirme yetenekleri; ve sınıfsız toplumun inşasını yönlendiren yasaların teorik düzeyde kavranmasına dayananan daha üstün bir politik uzakgörüşlülük.

Bu konuda sağlıklı kaynaklara başvurulmalıdır: Marx ve Engels'in Paris Komünü üzerine yazıları; Rosa Luxemburg'un yazıları; "*sürekli ordusuz, polissiz ve bürokrasisiz*" bir sovyet devleti projesini geliştirebilme cüretini gösteren Lenin'in *Devlet ve Ihtilal*'i; ve özellikle de Troçki'nin yaşamının son on yılında yazdığı makale ve kitaplar ve Dördüncü Enternasyonal'in programatik belgeleri.

"Ya Sosyalizm, ya Barbarlık"

Ancak elbette tüm bu teorik zenginlik ve miras ilahi gerçekler değil, her yeni devrimci ve karşı devrimci deneyde sınanmasi gereken düşünce öğeleridir. Devrimci bir düşünür tarafından devrimcilerle ilgili olarak bu güne kadar söylenmiş en aklı başında söz, Marx'ın *Feurbach üzerine tezler*'inin üçüncüsündeki şu cümledir: eğiticiler de eğitilmeli ve yeniden eğitilmelidir. Son tahlilde komünizmin geleceği bu temel gerçeğin komünistler tarafından özümsenip özümsenmemesinde yatıyor.

Komünizm, insanlığın ezici çoğunluğu için daha adil ve daha insancıl bir toplum yaratma arzusudur. Kapitalist toplumdan nitel olarak daha üstün bir toplum yaratma çabasıdır. Kapitalizmin iç çelişkileri ve bunların yol açtığı bunalımlar

ardı ardına sergilendikçe, sınıfsız sosyalist toplumun nitel olarak daha akılcı bir toplum olacağı ortaya çıkmaktadır.

Yirminci yüzyılın kapitalizminin bilançosu sadece ABD toplumunun yarısının yaşam düzeyi veya Almanya va İsveç'in sosyal sigorta sistemi (ki bu da esasen kapitalistlerin direncine rağmen işçi hareketinin elde ettiği kazanımlardır) değildir. Bu bilanço aynı zamanda Üçüncü Dünya'daki insanların %80'ninin içinde yaşadığı korkunç sefalettir. Buna yaklaşık 100 milyon ölüye neden olan iki dünya savaşını da eklemek gerek. Ayrıca 1945'ten beri bize dayatılan 120 "yerel" savaşı da eklemek gerek (Mozambik'teki emperyalizm yanlısı yerel güçlerin başlattığı savaş tek başına 900 000 ölüme yol açtı...). Buna iki ağır ekonomik depresyon dönemini, faşizmi, askeri ve yarı-faşist diktatörlükleri ve 50'yi aşkın ülkedeki kurumlaşmış işkenceyi de eklemeliyiz.

Başta Rosa Luxemburg olmak üzere, marksistler daha asrın başında insanlığın geleceğini şu ifadeyle özetlemekte haklıydılar: "*ya sosyalizm, ya barbarlık*". Barbarlık, en iğrenç yüzünü nazi katliamlarıyla ortaya dökmeden evvel sömürgeciliğin cinayetleriyle (Japon militarizmininkiler de dahil) ve onu destekleyen ırkçı doktrinlerle de kendini göstermişti.

Sanayi kapitalizmi başından beri ilerleme ve gerilemeyi, üretici ve yok edici güçleri birlikte taşıyarak gelişti[7]. Önceleri olumlu yönler ağır basarken, emperyalist dönemle birlikte durum eşitlendi ve giderek olumsuz yönler hakim oldu.

Gerek mekanik gerekse de insani üretici güçlerin gelişimi tümüyle durmuş değildir. 1940'lı yılların sonu 1970'li yılların başları arasında (bazı yarı sanayileşmiş ülkelerde 1970'lerle 1980'lerin başı) olduğu gibi olağanüstü bir gelişme göstermeleri de mümkündür. Ancak bu gelişim için ödenen bedel gide-

7) Bkz. Marx'ın *Kapital*'inin I. cildinde makinecliğin ikili niteliği üzerine yazdıkları.

rek aşırıya kaçmaktadır.

Bu eğilimin tersine dönmesinin en açık ifadesi İkinci Dünya Savaşı sırasında biyolojik ve nükleer silahların ortaya çıkmasıdır. Toplu olarak kullanımları halinde insan nesli fizik olarak tümüyle yok olacaktır. Nükleer santrallerin artması da, büyük ölçekli bir "konvansiyonel" savaş halinde bile aynı tehlikeyi gündeme getirmektedir. Dolayısıyla gerek nükleer gerekse de konvansiyonel kıtasal veya Dünya savaşlarına engel olmak artık işçi hareketinin (sosyalist devrimci, komünist kanadı da dahil) bir numaralı stratejik hedefi haline gelmiştir.

Gorbaçev bu yeni gerekliliği ifade etmiştir, her ne kadar bunu devrimci marksistlerden daha geç kavradıysa da –ki onlar da nesnel zorunluluğun ortaya çıkmasına kıyasla geç kalmışlardır. Çünkü artık bu silahların ortaya çıkmasıyla savaş başka yöntemlerle siyasetin sürdürülmesi olmaktan çıkmıştır. Artık her tür siyasetin inkarı haline gelmiştir. Nükleer toz haline dönüşmüş bir insanlık her hangi bir pratiğin siyasi bir pratik de dahil öznesi olmaktan çıkar.

Ne var ki bu tartışmasız çelişkiden Gorbaçev korkunç bir sonuç çıkartmaktadır: insanlık, "sosyalist" denen ülkeler, uluslararası işçi sınıfı, Üçüncü Dünya'nın ezilen ve aşırı derecede sömürülen kitleleri, bu intahar savaşlarını önlemenin tek yolu olarak emperyalizm ve her yerdeki mülk sahibi sınıflarla gittikçe daha yakın bir işbirliğine girmek zorundadır[8].

Bu görüş emperyalizmin yöneticilerinin şimdilik askeri harcamaların artışını kısma yönündeki eğilimlerini ve çıkar-

---

8) **Le Monde** gazetesindeki bir makalesinde Edgar Morin bu hayalperest ve intahar stratejisini doğrulamaya yarayacak ideolojik formülü ifade ederken "insanoğlunun" teknik gelişmenin ipinin ucunu kaçırarak kendini bir çıkmaza soktuğunu söylemektedir. Siyasi ve ekonomik iktidarı elinde tutanların kararlarından dolayı tüm insanlığı suçlamak, suçlularla kurbanları aynı kefeye koymaktır.

larını (ki imzalanan ve elbette desteklenmesi ve yaygınlaştırılması gereken kısmi silahsızlanma anlaşmalarının temelinde bu yatar) evrensel silahsızlanma yönünde sürekli bir yöneliş gibi sunmaktadır. Bu tamamen gerçek dışıdır.

Bu değerlendirme emperyalizmin başlattığı saldırıların ve "yerel" savaşların barbarca etkisini küçümsemektedir. Burjuvazi içindeki sınayi-askeri kesimin önemini ve etkinliğini küçümsemektedir. Ekonomik gerileme dönemlerinde askeri harcamaların artırılması eğilimini görmezden gelmektedir. İşçi hareketinin ezilmesiyle sonuçlanacak keskin bir bunalım sonucunda, burjuva toplumunun içinden herşeyi göze alabilecek (kendilerini de etkilese bile) –Hitler gibi– nihilist siyasi önderler çıkabileceğini unutmaktadır.

Bu tehlikeler sınırlı olsa da, işçi hareketinin ve savaş aleyhtarı hareketin stratejisinden bunu silip atmak tamamen sorumsuzluktur. İnsanlığın geleceğiyle rus ruleti oynamaktır.

İnsanlığın fizik olarak yok olması tehlikesinden (nükleer santrallerin varlığında savaş olduğu takdirde bu tehlike kendini gösterebilir) kalkınarak varmamız gereken stratejik sonuç, insanlığın var olmaya devam etmesinin tek ve gerçek güvencesinin ağır silah üretebilecek tüm fabrika ve laboratuarlara üreticilerin el koymasıdır. Bu üreticiler ardından evrensel bir anlaşmayla bu silahların üretimine son vermeli ve mevcut stokları da derhal yok etmelidirler. Dün mesele "*ya sosyalizm ya barbarlık*" idi, bugün ise bu "*ya sosyalizm, ya ölüm*" halini aldı. Komünizme bir an önce varmak için bundan büyük bir neden olabilir mi?

İnsanlığı tehdit eden diğer ölümcül felaketler için de aynı sonuca varabiliriz, herşeyden önce çevre kirlenmesi ve Üçüncü Dünya'daki açlık ve salgın hastalıkların korkunç bir biçimde yayılması.

Bu tehditlerin ortadan kaldırılması için gerek üretimin denetlenmesi gerekse de zenginliklerin dağıtımı, ayrı ve özel zenginleşme ve iktidar hedefi peşinde koşan ve denetimsiz ve denetlenemez bir büyüme sürecinin esiri olan sosyal güçlerin elinden alınmalı, ve tüm kısmi çıkarları ve denetimsiz büyümeyi, emekçi insanlığın tümünün lehinde bir dayanışmacı işbirliğine bağımlı kılma arzusu ve yeteneğine sahip olan ücretliler ve müttefikleri emekçi köylülüğe verilmelidir.

Ütopik bir proje mi?

Bu ütopik bir proje midir? Buna sadece gelecek karar verebilir. Ancak şurası açık ki bu proje, zenginlerin çıkarları ve ulusal devletlerin iktidarını kolektif dayanışmaya bağlı kılma konusunda doğuştan yeteneksiz olan şimdiki toplumdan dünya barışını sağlamasını, çevreyi korumasını, açlığı ve tedavi edilebilir hastalıkların salgınını önlemeyi beklemek çok daha ütopiktir. Bu kapitalist toplum buna gerçekleştiremez çünkü küçük bir azınlığın zenginleşmesine (sermaye birikimi) ve dayanışma değil rekabete dayanmaktadır.

Şimdiden, en sivri özelliklerini belirttiğimiz sosyalist projenin ütopik olmadığına dair öğeler mevcuttur. Doğu Almanya veya Çekoslovakya'da yaşanan kitlesel ayaklanmaların belirleyici özelliği, her türlü vesayeti reddetmeleri olmuştur. Bu başka Doğu Avrupa ülkelerine ve SSCB'ye de yayılacaktır. Siyasi özgürlük talebi giderek tüm diğer sosyal, ekonomik ve siyasi alanlara da yayılacaktır. Giderek artan sayıda kapitalist ülkeye de yayılacaktır.

İsviçre'de ordunun derhal ortadan kaldırılması için yapılan referandumda çıkan %36'lık olumlu oy, Ekim 1989'da ABD'de kürtaj hakkını korumak için sokaklara dökülen bir milyon insan burjuvazinin başına geleceklerin ufak bir haber-

cisidir, insan hakları kampanyaları yürüttüğü için ve Doğu blokundaki ayaklanmalar için yaptığı reklamdan dolayı pişman olacaktır burjuvazi. Çünkü önümüzdeki yıllarda ters tepip suratında patlayacaktır tüm bu temalar.

Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Romanya'daki ayaklanmaları uluslararası televizyonlar, özellikle alman, fransız ve amerikan televizyonlan dakikası dakikasına izlettiler. İlk defa tüm dünya anında devrimci patlamanın gelişimini izleme fırsatını elde etti.

Ama şu soruyu da sormak lazım: neden Brezilya'daki veya İspanya'daki genel greve bu ilginin %5'i bile tanınmadı, ki biri 30 diğeri 6 milyon emekçiyi kapsayan 1989'un en önemli işçi eylemleriydi söz konusu olan ve kesinlikle Doğu Almanya, Çekoslovakya ve Romanya'dakinin tümünden fazla insan eyleme katılmıştı. Neden Çavuşesku'nun Securitate'sinin cinayetlerinden çok daha fazla ölüme yol açan Panama'daki emperyalist baskı, Salvador'daki katliamlar (on yıllık savaşta 70 000 ölü), Guatemala, Sri Lanka, Sudan, Mozambik gibi ülkelerdeki cinayetler Romanya'daki katliamlann %5'i kadar dahi ilgi görmedi? Bunun nedeni sakın bu katliamların gerçekleştiren zorba rejimlerin sözde "sosyalist" olmayıp kapitalist veya kapitalizm yanlısı olmalarında yatmasın?

Vesayet altında tutulmaya karşı mücadele, ekoloji dahil[9] her alanda kendi kaderini tayin etmek için mücadeledir; ister antimilitarizm alanında olsun, ister demokratik haklar için

---

9) Sosyal demokratlarla "gerçekçi" yeşillerin alternatif çözümleri "çevre vergileridir" (Bkz. Joschka Fischer, *Der Umbau der Industriegesellschaft*, Eichhorn Verlag, Frankfurt 1989), ama engelleyici oranda olmayan vergiler. Onlara göre, vergiler özel şirketlerin kârlarına dayanan ekonominin işleyişine uygun olmalıdır. Böylece "realist" yeşiller burjuvaziyle anlaşmayı koruyabilmek uğuruna çevrenin gerçekten ve etkin biçimde korunmasını feda etmekteler.

mücadelede olsun. Çevre için önemli tehlikeler içeren tüm projeler için, hemşerilerinin açık desteğine sahip olan yerel komiteler (konseyler) ve genel anlamıyla halk kitleleri veto hakkına sahip olmalıdır.

Stalinizm iktidara geldiğinden bu yana ilk defa özgürlük, en geniş demokrasi –gerek doğrudan gerek temsili– için mücadele ve antimilitarizm artık bizim saflarımıza, devrimci sosyalizmin saflarına geçmiştir. Özgürlük, siyasi ve ekonomik eşitlik, dayanışma ve sosyal adalet (dünya çapında da sosyal adalet), köktenci antimilitarizm, çevrenin kararlı bir biçimde korunması, insan haklarına saygı, tüm bu öğelerin bileşimini alt etmek mümkün değildir.

İşte sürekli öne sürmemiz gereken propaganda temaları bunlardır. Geçiş talepleri ve acil taleplerle bunları birleştirmeli ve günlük hayatta yansımasını bulacak siyasi projeler üretmeliyiz.

Komünizmin geleceğini kesin olarak güvence altına alacak olan budur.

1 Şubat 1990
Inprecor no: 305
3 Nisan 1990

Bürokrasi Üzerine

Marksizmin özü, toplumların gelişimini ve tarihini sosyal gruplar arasındaki ilişki ve çatışmalarla açıklamasında yatar. XIX. yüzyıl marksizmi, kökleri üretim sürecinde bulunan temel sosyal grupların (sınıfların) incelenmesi üzerinde yoğunlaşmışsa da, XX. yüzyıl marksizminin sınıf olmayan, üretim sürecinde kökleri olmayan, bununla birlikte toplumumuzun [kapitalist toplumun] ve kapitalizmle sosyalizm arasındaki geçiş toplumunun gelişiminde hiç de azımsanmayacak önemli bir rol oynayan ikincil grupların önemini kavramaya yönelmek zorunda kalmıştır.

Bu ikincil grupların arasında bürokrasi hiç kuşkusuz başlıca yeri tutmaktadır. XX. yüzyıl marksizmin bürokrasi sorununu keşfetmesinin nedeni, 1898-1899 yıllarında işçi hareketi içinde doğan bu sorunun daha da gelişmesi ve ideolojik alanda giderek daha büyük bir önem kazanmış olmasıdır. Elbette teorisyenlerin ideolojik alanda kavrayabilip tahlil edebilmeleri için bu gölgeolgunun (épiphénoméne) işçi örgütlerinin hayatlarında ve pratiklerinde kendini göstermiş olması gerekirdi.

Bu giriş açıklaması, sorunun iki temel görünümünü, tarihsel ve teorik görünümlerini birbirinden ayırdedecektir. Şu sorulara cevap vermeye çalışacağız:

— İşçi bürokrasisi nedir? Nasıl doğar ve nasıl gelişir? Nasıl zayıflayıp yok olabilir?

— Bu olgu işçi hareketinin tarihinde hangi somut biçimleri almıştır?

İşçi hareketinin farklı eğilimlerinin bu yeni soruna getirdikleri açıklamalar ve bu sorun karşısında aldıkları tavırlar nelerdir?

I. Bürokrasi üzerine temel kavramlar

1. Bürokrasi olgusunun doğuşu

İşçi hareketindeki bürokrasi sorunu, en dolaysız görünümüyle, işçi örgütlerinin *aygıtı* sorunu olarak, yani, örgütlerdeki sürekli görevliler ve işçi örgütlerinde orta ya da üst kademedeki idari görevleri giderek ellerinde toplayan küçük burjuva aydınları sorunu olarak, karşımıza çıkmaktadır.

İşçi örgütleri çok küçük gruplar, siyasi mezhepler ya da sayıca çok sınırlı özsavunma grupları olarak kaldıkları sürece, aygıt mevcut değildir, sürekli görevliler yoktur ve sorunun ortaya çıkması olanaksızdır. Bu düzeyde, olsa olsa bu henüz doğuş halindeki işçi sınıfı hareketine yardım etmeye gelen küçük burjuva aydınlarıyla ilişkiler bir sorun haline gelebilir.

Ne var ki, bir sürekli görevliler ve memurlar aygıtı yaratılmaksızın da bizzat işçi hareketinin gelişmesi ve sendikal ya da siyasi kitle örgütlerinin ortaya çıkması mümkün değildir aygıtın varlığı ise potansiyel olarak bürokratlaşma tehlikesini içerir. O halde, daha başlangıçtan itibaren bürokrasi olgusunun en derin köklerinden biri işin içine girmektedir: kapitalist toplumdaki işbölümü.

Kapitalist toplumda işbölümü, proleterlere kol emeğini, öteki sosyal sınıflara da kültürün üretilmesini ve özümlenmesini ayırmaktadır. Fiziksel açıdan olduğu kadar düşünsel açı-

dan da yorucu ve tüketici bir çalışma, işçi sınıfının bütününün, nesnel bilimlerin en ileri düzeylerine erişmesine ve özümlenmesine ya da sürekli bir sosyal ve siyasi faaliyet yürütmesine izin vermemektedir: kapitalist sistemde proletaryanın konumu, bir kültürel ve bilimsel azgelişmişlik konumudur.[1]

İşçi hareketinde aygıtların tamamen ortadan kaldırılması bu hareketi tam bir ilkelliğe mahkûm edecek ve işçi sınıfının zaferinin, sosyal ve kültürel düzlemde kapitalist sistemin gerçekleştirdiklerine oranla bir gerileme olarak görünmesine yol açacaktır.

Sosyalizm, proletaryanın kurtuluşu, tam tersine ancak sosyalizm-öncesi bilimin tabiat ve toplum bilimleri alanında geçerli olarak bıraktığı herşeyin özümlenmesiyle anlaşılabilir.

İşçi sınıfı hareketinin gelişmesi, *uzmanlaşmış bilgileri, işçi sınıfının bu azgelişmişlik durumunun yarattığı boşlukların doldurulmasında gerekli olan ve sınıf mücadelesinin sürdürülmesi açısından vazgeçilmez olan* görevlilerin ve bir aygıtın oluşturulmasını zorunlu kılar. [2]

En kaba biçimiyle ele alınırsa, bürokrasinin bu uzmanlaşmadan doğduğu söylenebilir: bazı kişilerin sürekli ve profes-

---

1. Eğer işçi sınıfının zaferinin ertesinde, bütün teknisyenleri ve maddi üretim çalışmasından başka işlerle uğraşan uzmanları ortadan kaldıracak olsaydık, bu azgelişmişlik daha geniş bir toplumsal düzeyde daha belirgin bir biçimde açığa çıkardı. Bu durumda toplum hızla korkunç bir gerilemeye ve üretici güçlerin gelişme düzeyinde bir düşüşe mahkûm olurdu. Modern komünizmin önşartı olan bir ilerleme yerine, yeni bir toplumsal farklaşmayla hızla çözülecek olan bir ilkel komünizme varılırdı. Bu aykırılığın özü, böyle bir davranışın sonucunda, bürokrasinin engellenmesi şöyle dursun, onu daha zararlı şartlarda yeniden üretilmesine varılmasıdır.

2. Aygıtların yaratılması, sırf en basit işlerlik nedenlerinden ötürü bile kaçınılmazdır: 50 bin kişinin asgari maddi altyapılar olmadan idare edilemeyeceği açıktır.

yonel olarak işçi sınıfı politikacılığı ve sendikacılığı yapmaya başladıkları anda, potansiyel olarak bürokrasinin ve bürokratizmin gelişme olasılığı var demektir.

Bu uzmanlaşma, meta üretiminin hakim olduğu bir toplumda, daha derin bir düzeyde fetişizm ve şeyleştirme olgularını yaratmaktadır; işbölümüne, görevlerin aşırı ölçüde farklılaşmasına dayalı, işçilerin hayatları boyunca aynı hareketleri tekrarladıkları bir toplumda, işçilerin davranışlarında da bu durumun ideolojik yansıması görülmektedir; *faaliyetlerini başlı başına bir amaç olarak* görmeye başlarlar ve toplumu bir bütün olarak kavramaları gittikçe olanaksızlaşır. Aynı şekilde, başlangıçta araç olarak kabul edilen örgütsel yapılar da, özellikle bu örgütlerle en doğrudan ve en belirgin biçimde özdeşleşen kişiler tarafından, yani örgütte sürekli olarak yaşayanlar (aygıtı oluşturanlar, sürekli görevliler) tarafından kendi başına amaç olarak görülmeye başlanır.

Bu bizi işçi bürokrasisinin oluşumunun ideolojik ve psikolojik temelini, yani kısmi kazanımların diyalektiğini incelemeye götürmektedir.

2. Kısmi kazanımların diyalektiği

Materyalist olduğumuz için, bürokrasi sorununu dolaysız maddi çıkarlar sorunundan ayıramayız –bürokrasi sorununun arkasında *maddi ayrıcalıklar ve bu ayrıcalıkların korunması sorunu yatmaktadır.*

Ne var ki, bürokrasi sorununu sadece maddi imtiyazlar yanıyla ele almak, sorunun kökenlerini ve daha sonraki gelişimini anlamamıza pek yardım etmeyecektir. Örneğin iktidarda olmayan komünist partilerde (Fransa, İtalya) veya yarı sömürge ülkelerin komünist partilerinde (Brezilya) bürokrasinin gelişimi her ne kadar bu olgular belli bir dönemde (stalinizmin en

kötü dönemi) büyük bir ölçekte görülmüşse de, bu basit modelle açıklanamaz. Bugün komünist kitle partilerinde sürekli görevlilerin ücretleri kalifiye işçilerinkini aşmamaktadır ve korunması gereken bir maddi ayrıcalık değildir. Buna karşılık *kısmi başarıların diyalektiği* olgusu burda en önemli rolü oynamaktadır: araçlarla amacın, bürokratik bireyle örgütün, erişilecek tarihsel amaçla örgütün özdeşleşmeleri. Bu özdeşleşme işçi hareketinin çıkarlarına şiddetli bir biçimde ters düşebilecek olan tutucu bir tavrın derin bir nedenini oluşturabilmektedir.

Kısmi başarıların diyalektiği nedir?

Bu diyalektik, işçi sınıfının iktidar mücadelesini ve toplumun köklü bir dönüşüme uğratılması hedefini sadece mevcut işçi örgütlerinin ve daha önce kazanılmış olan mevzilerin savunulmasına oranla ikinci plana atanların; uluslararası düzeyde ise, dünya devriminin genişlemesini ve sömürge devriminin gelişimini Sovyetler Birliği'nin, Çin'in ve öteki işçi devletlerinin dural savunmasına oranla ikinci plana atanların tavırlarında kendini göstermektedir. Bunlar için kapitalist dünyanın bağrındaki işçi demokrasisi unsurları ve işçi devletlerinin varlığı, başlı başına birer hedeftir ve sosyalizmin, tamamlanışıdır. Dolayısıyla, işçi hareketinin her yeni mücadelesi, *mutlak ve zorlayıcı bir biçimde, varolanın savunulmasına tabi kılınmalıdır.* Bu tamamen *tutucu* bir düşünüş tarzı yaratmaktadır.

Komünist Manifesto'nun "Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur" cümlesi son derece derin anlamı olan ve marksizmin temellerinden biri olarak düşünülmesi gereken bir cümledir. Proletaryaya toplumun kurtarılması görevinin yüklenmesinin başlıca nedeni, onun savunulacak bir şeye sahip olmamasıdır.

Bu artık yüzde yüz bir doğruluk taşımadığı anda, yani pro-

letaryanın bir kısmı (gerek işçi bürokrasisi, gerekse işçi aristokrasisi) bir örgüte veya başlangıçtaki hiçlik durumundan daha yüksek bir hayat seviyesine sahip olduğu anda, yeni bir düşünüş tarzının gelişme tehlikesi başgösterir. Proletaryanın savunacak bir şeyi olmadığı artık doğru değildir; her yeni eylemde işin olumlu ve olumsuz *yönlerinin iyice tartılması* gerekir: acaba söz konusu eylem olumlu birşey getirmek yerine varolanların kaybedilmesine yol açacak mıdır?

Bu, bürokratik tutuculuğun en derin kaynaklarından biridir ve Birinci Dünya Savaşı öncesi Sosyal Demokrat harekette ve Stalinist dönemde en aşırı ucuna varmasından önce de Sovyetler Birliği bürokrasisinde, daha o zamandan görülebilmektedir.

Kısmi kazanımların diyalektiği tam bir diyalektik olarak anlaşılmalıdır: bu bir formülle çözülebilecek bir sahte çelişki değil, gerçek sorunlarla ilgili tam bir diyalektik çelişkidir. Bürokratik tutuculuk, mevcut başarıların tehlikeye düşeceği gerekçesiyle kapitalist ülkelerde devrimci mücadeleyi ve devrimin uluslararası alanda yayılmasını reddederken proletarya ve sosyalizmin çıkarlarına zarar vermekteyse de, bu tavrın hareket noktası, yani *kazanılmış olanı koruma zorunluluğu, gerçek bir sorundur*: "Mevcut başarıları korumasını bilmeyen, yenilerini hiç bir zaman elde edemeyecektir" (Troçki). Ama devrimin gerek ülke çapında gerek dünya çapında her önemli ileriye atılışının daha önceki başarıları tehdit ettiğini peşin olarak varsaymak yanlıştır, ki asıl tutuculuk da burada yatar. Bu tavır, *gerek reformist gerekse Stalinist bürokrasilerin sürekli ve derin tutuculuğunun* temelidir.

Aşırı işbölümüne dayalı genelleşmiş meta üretiminin hakim olduğu bir toplumda, fetişleştirme olgusuna bağlı olan bu kısmi kazanımların diyalektiği, bürokratlaşma eğiliminin en derin köklerinden biridir. Dolayısıyla, bu eğilim kapitalizmin

çürümesi ve sosyalist topluma geçişle belirlenen bu tarihsel evrede de işçi sınıfının kitle hareketinin gelişiminin ayrılmaz bir parçası olacaktır.

Sonuç olarak, gerçek çözüm bürokrasinin sihirli formüller ve kararnamelerle ilga edilmesi değil, bu bürokratlaşmanın bütün bu tarihsel safha boyunca toplumda ve işçi hareketinde varolacak tohumlarının giderek zayıflayıp yok olmasını sağlayacak en uygun nesnel ve öznel şartların yaratılmasıdır.

3. Bürokratik ayrıcalıklar

Elbette, sorunu uzak sosyolojik kökenlerine indirmeyen kaba materyalizmden kaçınırken, bunun zıddına, yani olguyu maddi altyapısından bütünüyle koparan psikolojicilik hatasına da düşmemek gerekir. İşçi örgütlerindeki yöneticilerin ve sürekli görevlilerin bu tutuculuk eğilimi, söz konusu görevlerin sağladığı maddi ayrıcalık ve avantajlarla ilgilidir. Bu sosyal ayrıcalıklar aynı zamanda kişilerin büyük bir önem verdikleri iktidar ve otorite ayrıcalıklarıdır.

a) Sorun başlangıçtaki biçimiyle, yani ilk işçi örgütlerinin, Birinci Dünya Savaşı öncesi Sosyal Demokrat sendika ve partilerinin sorunu olarak ele alınırsa, bürokratik ayrıcalıklar iki biçimde ortaya çıkar:

– İşçiler ve işçi çocukları için, bir işçi örgütünün sürekli görevlisi haline gelebilmek amacıyla günlük üretim çalışmasını terketmek, özellikle dönemin şartlarında (bütün belalarıyla 12 saatlik iş günü, tam bir sosyal güvencesizlik, vs.) tartışma götürmez bir sosyal yükselme, bir dereceye kadar da bireysel bir kurtuluş demekti. Ama yine de "burjuvalaşmadan" ve ayrıcalıklı bir sosyal tabakaya dönüşmekten söz edilemezdi. İşçi örgütlerinin ilk sekreterleri hayatlarının büyük bir kısmını hapislerde geçirmekte ve mütevazının altında şartlarda yaşa-

maktaydılar; ama her şeye rağmen ekonomik ve sosyal açıdan dönemin işçisinden daha iyi yaşamaktaydılar.

– Psikolojik ve ideolojik düzlemde ise, inanmış bir sosyalist veya komünist için bütün gün kendi düşünceleri ve hedefleri için mücadele etmenin bir işletmede sonunda düşman sınıfın zenginleşmesine katkıda bulunulduğunu bile bile, saatler boyunca mekanik hareketler yapmaktan daha cazip olduğu açıktır. Bu *sosyal yükselme olgusunun* bürokratlaşmanın önemli bir tohumunu potansiyel olarak içerdiği tartışmasız doğrudur. Bu mevkilerde bulunanlar aynı mevkilerde kalmak isterler; bu da onları, bu mevkilere dönem dönem başka kişilerin getirilmesini öngören bir rotasyon sistemini isteyenlere karşı yerlerini savunmaya iter.

b) Başlangıçta sosyal ayrıcalıklar pek belirgin olmasa da, kitle örgütlerinin kapitalist toplumda güçlü yerler işgal etmesiyle birlikte daha büyük boyutlara ulaşırlar: artık parlamenterleri, belediye seçimlerine aday olacak kişileri saptamak, yüksek düzeyde patron örgütleriyle pazarlığa girişebilen, dolayısıyla bir ölçüde onlarla birarada yaşayacak olan sendika sekreterlerini tayin etmek sözkonusudur. Aynı şey gazete yöneticilerini ve bir yığın yan çalışmada işçi örgütlerini temsil edecek insanları seçmek gerektiği zaman da sözkonusu olur.

Burda da basit bir çelişkiye indirgenmesi olanaksız bütün bir diyalektik vardır. Örneğin işçi hareketi belli bir miktar gazeteye sahipse ve çok sayıda redaktöre gerek duyuyorsa, kendini tam bir ikilemin karşısında bulur. Eğer Marx'ın bürokrasiye karşı mücadele etmek için getirdiği kurallar (sürekli görevlilerin maaşlarının kalifiye işçi ücretlerinin düzeyine indirilmesi) uygulanacak olursa, tam ters yönde bir mesleki elemenin ortaya çıkma tehlikesi başgösterir. Politik bakımdan en bilinçli unsurlar bu kuralı kabul ederler, ama başka yerler-

de hayatlarını daha iyi kazanabilecek olan yüksek beceri sahibi unsurlar sürekli olarak kendilerini kolay çözüme kaptıracaklardır. Politik olarak yeterince bağlanmış olmadıkları sürece küçük burjuva ortamı tarafından emilme ve dolayısıyla hareket için yitirilme tehlikesini tanıyacaklardır.

Bu elenme olgusu, aynı şekilde bir dizi başka meslek için de geçerlidir: işçi sınıfı hareketi tarafından yönetilen belediyelerde aynı sorun mimarlar, doktorlar ve mühendisler için ortaya çıkmaktadır. Marx'ın kuralının kesin uygulanması, birçok durumda siyasi bilinci yeterince gelişmemiş olanların elenmesiyle sonuçlanmaktadır.

Yürürlükteki davranış kuralları ve hakim değerleriyle bir kapitalist toplumda, işçi sınıfı hareketinin içinde bile kusursuz bir komünist insan ilişkileri sistemi kurmak olanaksızdır. Bu, son derece bilinçli bir devrimciler çekirdeğinin içinde gerçekleşebilir, ama burjuva demokrasisinde sayıca gelişmiş bir işçi hareketi, kapitalist toplumla çok daha sıkı sıkıya içiçe girme durumundadır ve dolayısıyla bu toplumda komünist davranış ilkelerinin pratiğe geçirilmesi çok daha zordur. Bunun sonucunda, bürokratlaşma tehlikesinin önüne geçmek için özel olarak getirilmiş tedbirlerin yavaş yavaş bir yana atılması eğilimi ortaya çıkar.

c) Kapitalist çürümenin bu tarihsel aşamasında, bazı büyük işçi örgütlerinde, sınıf işbirliği ve burjuva toplumuyla bilinçli olarak bütünleşme politikasında, kısmi başarıların diyalektiği en gelişmiş görünümünü alır. Bu durumda bürokrasinin kökleri hızla büyür. Yöneticilerin bir bölümü, bilinçli olarak burjuvaziyle birarada yaşamaya ve burjuva toplumuyla bütünleşmeye başlar. Sosyalist bilinç tarafından bürokratlaşmaya karşı yükseltilen engeller yok olur; ayrıcalıklar artar; soyal-demokrat parlamenterler bir sürekli görevli maaşıyla yeti-

nip maaşlarının bir kısmını örgüte vermezler ve işçi sınıfı içinde bir müşteri tabakayı temsil etmeye başlarlar. Bu andan itibaren bürokratik şekilsizleşme, ancak bürokratik yozlaşmaya doğru ilerleyebilir.

4. İşçi devletlerinin bürokratlaşması

Geçiş döneminde işçi devletlerinin bürokratlaşmasında da üç aşamalı bir paralel süreç görülür:

a) Önce, sadece, devlet aygıtı içindeki iktidar tekelinden gelen otorite ayrıcalıkları ve siyasi avantajlar;

b) Sonra, özellikle geri kalmış bir ülkede maddi alanda olduğu kadar kültürel alanda da bürokratik ayrıcalıkların doğuşu;

c) Son olarak da, yönetimin artık bu olguya karşı direnmediği, bilinçli olarak onu kabul ettiği, onunla bütünleştiği, itici gücü haline geldiği ve ayrıcalıklarını artırmaya çalıştığı tam bürokratik yozlaşma.

Bu süreç, Stalin döneminin en korkunç bürokratik aşırılıklarına kadar gidecektir. İşte bu ayrıcalıkların vardığı noktayı gösteren birkaç örnek;

– Üst kademelerdeki bazı bürokratların, hesaplarındaki miktar değişmeksizin mümkün olan her türlü harcamayı yapmalarını sağlayan "*sabit banka hesapları*". Harcamaların tek sınırı metaların göreli kıtlığıydı; bu kişiler için, iktisadi olarak geri bir ülkede, komünizm gerçekleşmişti. Sovyetler Birliği'ndeki Stalin sonrası edebiyatta, gazete ve dergilerde, bu ayrıcalıktan yararlanan sanatçıların ve siyasi yöneticilerin somut durumları ortaya çıkmıştır.

– Bu aşırı ayrıcalıkların bir ikinci görünümü de daha az çarpıcı değildir: bunlar "*özel mağazalar*"dır. Stalin zamanında ortaya çıkan bu olgu 1956-1957'ye kadar işçi devletlerinin

çoğunda varlığını korumaya devam etmiştir. Partinin memurları halktan özenle gizlenen özel mağazalardan alış veriş yapma hakkına sahiptiler. Bu mağazalar dış görünüşlerine göre ikametgah olan evlerde kamufle edilmişlerdi ve sadece içeri girebilenler bunların ne olduklarını bilebiliyorlardı. İçinde o dönemde halkın çoğunun alamadığı ve büyük ölçüde emperyalist ülkelerden ithal edilen malların bulunduğu bu mağazaların varlığından kimse haberdar değildi. Bu mağazalara girebilen devlet ve parti görevlileri arasında tam bir hiyerarşi mevcuttu; bazıları tam tarife ödemekteydiler; bürokratik kademede daha iyi yeri olan başkaları yarı fiyat ödemekteydiler; nihayet en yüksek kademelerde yer alanlar, yani meşhur sabit banka hesaplarına sahip olanlar hiçbir şey ödemeksizin istediklerini seçebilmekteydiler.

İşçi devletlerinde tam bir kıtlık ve sefalet dönemi olan 1947-1948 döneminde Doğu Almanya gibi ülkelerin bürokratları Sovyetler Birliği'nden gelen koliler almaktaydılar. Hatta kolilerin hazırlanışında hiyerarşinin nasıl bir titizlikle gözetildiğini görmek eğlendiricidir; bürokratlar mevkilerine göre büyük veya küçük, ipek veya yünlü çorap içeren, tereyağı veya domuz yağı içeren vs. koliler almaktaydılar.

Genel bir kıtlık döneminde bile, hiyerarşiyi kutsal bir ilke katına yükselten bürokratik zihniyetin böylesine katı bir uygulanışını görmek, bize gülünç gelebilir, ama durum trajiktir aslında. Yine de, böyle basit ve iğrenç örneklerde bile bürokratik yozlaşmanın bütün özelliklerine raslamak çok doğaldır.

5. Yanlış çözümlere birkaç örnek

Sorunun bu kısa incelemesinden çıkarılması gereken en önemli sonuç, şu iki olgunun arasında dikkatli bir ayrım yapılması zorunluluğudur. Bunlar:

– *Bir bürokratlaşma başlangıcı için potansiyel eğilimler*, yani belirli bir sayısal genişleme ve belli bir güç artışından itibaren işçi hareketinin ayrılmaz bir parçası olan ve bilhassa tecrit olmuş bir işçi devletinde kaçınılmaz olan bürokratlaşma tohumları;

– bürokratik eğilimlerin *tümünün*, çeşitli reformist ve Stalinist partilerde ve Sovyet devletinde görülen tam yozlaşmaya varacak şekilde *tam gelişmesi*.

Bu iki olgu arasında gerekli ayrım yapılmazsa ve bunun sonucunda, kaçınılmaz olarak yozlaşacağı gerekçesiyle işçi sınıfının kitle örgütlerinin bütün biçimleri reddedilirse, proletaryanın kendini kurtarmasının imkansız olduğu sonucuna varılır. Kendiliğindenlik ve örgütlenme arasındaki diyalektik ilişkiyi görmek istemeyen bu anlayış, daha baştan yenilgiyi kabullenmiş demektir.

a) Bürokratik olgunun bu iki kutbunun birbirlerine karıştırılması çeşitli "aşırı sol" grupların (aslında bunlar aşırı sol olmaktan ziyade sağcı gruplardır!) özelliğidir: bu gruplardan bazılarınca ileri sürülen çözüm, asıl kötülüğün bir aygıtın ve sürekli görevlilerin varlığında yattığını söylemekten ibarettir. Bunlara göre "profesyonel devrimcilerin" varlığına karşı mücadele etmek gereklidir: "Stalin işçi hareketinin içinde beliren ilk profesyonel devrimcinin içinde mevcuttu" cümlesi bu tezleri özetlemektedir. Bu durumda, sürekli görevlilere sahip olmayan bir hareketin, ideal bir toplumda değil, bugünkü haliyle kapitalist toplumda ne hale gireceğini bir düşünmek gerek. İşçi sınıfının içinden çıkmış ve ona sıkı sıkıya bağlı profesyonel devrimcileri yaratmaya çalışmayan bir hareketin, işçi sınıfının en ilkel özsavunma örgütlerinin ötesine geçmesi mümkün değildir. Bu hareket gerek sosyal gerekse tabii modern bilimlerden kopmuş demektir; bu hareket iktisadi ve siyasi ye-

tersizliğinden ötürü sınıf mücadelesini en dolaysız ve kendiliğinden taleplerin ötesine geçiremeyecektir. Ve hiç kuşkusuz, böyle bir hareket, kapitalizmi yıkıp proletaryayı kurtararak sosyalizme giden yolu açmağı başaramayacaktır.

Tarih bu çözümün en olmayacak çözüm olduğunu göstermiştir: işçi hareketinin bu kadar mücadele deneyinden sonra, bürokratik şekilsizleşme korkusuyla örgütsel ilkelliğe bağlı kalmaya devam ettiği bir ülke örneği yoktur dünyada.

b) Buna karşılık, tarihsel deneyler, kadrolarını seçmeği, sistematik olarak eğitmeği ve örgütlemeği reddeden bir işçi hareketinin, burjuva ve küçük burjuva aydınlarının ideolojik ve örgütsel hakimiyeti altına girdiğini ve bu aydınların da kapitalist toplumda ellerinde bulundurdukları bilim ve kültür tekelini işçi hareketi içinde yeniden ürettiklerini gösterir.

Bu "aşırı sol" gruplar tarafından kavranamayan durum şudur: kapitalist toplumda asıl ikilem, hiçbir bürokratlaşma tohumu içermeyen bir örgüt biçimiyle bu tehlikeleri içeren bir örgüt biçimi arasında tercih yapmak değildir; gerçekte söz konusu olan şu tercihtir:

– Potansiyel bir bürokratlaşma tehlikesini de içinde taşıyan gerçek bir örgütlü işçi sınıfı özerkliğinin geliştirilmesi mi,

– Yoksa işçi örgütlerini burjuva ideolojisinin ve burjuva aydınlarının boyunduruğu altında tutmak mı?

Bir çok tarihsel örnek bu son görünüme canlılık kazandırmaktadır: bir çok sahte işçi örgütü, işçi özerkliğinin yokluğundan ötürü, örgütlenme kapasitesinin yokluğundan ötürü, hatta belli bir aşamanın ötesine geçmeği reddetmek şeklinde beliren ideolojik hatalardan ötürü, uzun dönemler boyunca burjuvazinin boyunduruğu altında kalmışlardır.

Ayrıca bu teorinin savunucularının aygıtla ilgili gerçek tehlikeyi görmekle birlikte, sürekli görevli durumunda olmayan

ve kapitalist toplumun etki alanında kalan işçilerin, iktidardaki sınıfın ideolojisi olan hakim ideolojinin etkisine çok daha fazla açık olacağını anlayamamaları gariptir. Bunun nedeni, sekiz dokuz saatlik iş günü ve ulaşım için kaybedilen zaman çerçevesinde, düşünsel ve kültürel kurtuluşu güçleştiren ağır ve yorucu el emeğidir.

Sadece sürekli üretim faaliyeti içindeki kol işçilerinden oluşan bir örgüt, en bilinçli işçileri seçmek, eğitmek ve profesyonel devrimciler haline getirmek için bilinçli çaba harcayan bir örgütten çok daha kolay bir şekilde burjuva politika ve ideolojisinin etkisi altına girebilir.

c) Sorunun bütün olarak kavranamamasından ileri gelen hatalı çözümlere bir diğer örnek de "Sosyalizm mi Barbarlık mı"[3] grubu tarafından geliştirilmiştir: işçi devletinin bürokratlaşmasını önlemek için, devrimin hemen ertesinde *bütün maaş ve ücret farklılıklarını ortadan kaldırmalıdır*. Burada da asıl güçlüğün anlaşılmaması söz konusudur; bu tedbirlerin nesnel sonuçları ne olacaktır? Maddi kıtlığın egemen olduğu bir toplumda, bu günden yarına bütün ücret farklılıkları ortadan kaldırılırsa, bunun pratik sonucu, *insanları yeni beceriler öğrenmeye yönelten dürtülerin büyük bir kısmının ortadan kalkması olacaktır*. Kültürel ve mesleki yeteneklerin gelişmesi, hayat şartlarında bir düzelmeyi getirmiyorsa, ve hele bu bir kıtlık durumunda söz konusu oluyorsa, yetenekleri geliştirme işi, sadece kültürel ve mesleki düzeyin yükselmesinin nesnel gerekliliğine inanan en bilinçli unsurlarla sınırlı kalacaktır. Yeteneklerini geliştirmek isteyen insanların sayısı, ücret farklılıklarından oluşan maddi uyarıcının sü-

3. Dördüncü Enternasyonal'in Fransa seksiyonundan 1949'da ayrılan ve 1960'lara kadar *Sosyalizm mi, Barbarlık mı?* adlı dergiyi çıkaran bir grup. Sovyet Devrimindeki "İşçi Muhalefeti"ne yakın görüşler ileri sürmekteydiler.

regeldiği bir geçiş toplumundakine oranla çok daha düşük olacaktır. Bu şartlarda üretici güçlerin gelişmesi daha yavaş olacak, kıtlık daha uzun sürecek ve sonuç umulanın tam tersi olacaktır. Bürokrasinin gelişiminin nesnel nedenleri olan üretici güçlerin yetersiz gelişme düzeyi ve proletaryanın kültürel azgelişmişliği, daha uzun zaman sürecektir. Buna karşılık sınırlı bir ücret farklılığı yeteneklerin geliştirilmesini hızlandıracak ve dolayısıyla ayrıcalıkların ve bürokratlaşma eğiliminin zayıflayıp yokolmasını kolaylaştıran maddi şartların gelişmesi de hızlanacaktır.

Bu örnek, bir diyalektiğin söz konusu olduğunu ve buna bağlı olarak çözümün de diyalektik olması gerektiğini göstermesi açısından çok anlamlıdır.

6. Devrimci Marksist çözüm

a) Marx, tarihsel deneylerin fazla olmayışından ötürü bürokratlaşma sorununun bütün görünümlerini kesin bir biçimde anlayamamıştı. Yine de, sadece bir kaç ay süren bir tek işçi devleti deneyine, Paris Komünü'ne dayanmasına rağmen, dahiyane bir ileri görüşlülükle bürokratlaşmaya karşı işçi hareketi tarafından bugüne kadar geliştirilen bütün tedavi yöntemlerini hemen hemen içeren son derece basit ve son derece derin iki kural çıkarmıştır bu deneyden:

– *Maddi ayrıcalıklara ve aşırı ücret farklılıklarına karşı mücadele;* özellikle işçi devletinin siyasi görevlileri *kalifiye bir işçinin ücretinden yüksek ücretler almamalıdırlar.* Marx, bu tedbirin amacının kariyerizmi, yani kamu görevlerine bir sosyal ve kişisel ilerleme aracı olarak yaklaşılmasını, önlemek olduğunu belirtmektedir.

– İkinci kural, her kademedeki görevlilerin seçimle işbaşına gelmesi ve her zaman seçmenler tarafından görevden alı-

nabilmesidir ki bu, Lenin tarafından (rotasyon sistemi) düşünülen, görevlilerin sürekli değiştirilmesi kuralı ile tamamlanabilir; bu kural, sınıflar ortadan kalkar ve her yurttaş idari görevlerin yürütülmesinde somut deney kazanırken devletin ilerleyen bir biçimde yokolup gidişini kolaylaştıracaktır.

b) Sorunun devrimci maksist çözümü Leninist parti teorisinde ve Troçki'nin işçi devleti ve bu devlette bürokratlaşmaya karşı mücadelede öncünün bilinçli rolü ile ilgili teorisinde bulunmaktadır.

Bu çözüm, işçi sınıfı hareketindeki bürokratlaşma eğiliminin nesnel tabiatının açık ve seçik olarak kavranılmasına dayalıdır ve harekete, bu eğilimle başarılı bir şekilde mücadele etmek için gerekli olan araçları vermektedir.

Lenin'in parti teorisi, ilk kez, *Ne Yapmalı*'da geliştirilmişti; ama Rus işçi hareketi 1905 devrimi sırasında büyük çapta bir kitle hareketinin ilk devrimci deneyimini geçirdikten sonra bizzat Lenin kendi görüşlerini derinleştirmek gereğini duydu. Gerçek Leninist parti teorisi iki unsurdan oluşmaktadır: bir yandan Lenin'in yeraltı çalışması şartlarında devrimci parti çekirdeğinin kurulması üzerine yüzyılın başında *Ne Yapmalı*'da yazdıkları; bir yandan da Rus proletaryasının ilk devrimci kitle hareketi deneyiminden sonra, Sovyetler, sendikalar ve kitle partileri deneyimlerinden sonra yazdıkları. Leninist parti teorisine göre öncü müfrezelerin ve ancak küçük azınlık partileri olabilecek olan öncü partilerin gerekliliğini kavramak gerekir. Aynı zamanda söz konusu öncü müfrezenin kendini yığınların yerine koymaksızın ve sadece yığınların gerçekleştirebileceği görevleri kendi üzerine yüklenmeksizin yığınlarla bütünleşmesi şarttır. "*Proletaryanın kurtuluşunun ancak kendisinin eseri olacağı*" tezi, ne pratikte ne de teoride, devrimci partinin *proletaryayı kurtarmakla* ve işçi devletini *proletarya-*

nın adına, önce onun adına sonra da belli tarihsel durumlarda ona karşı kurmakla yükümlü olduğu teziyle değiştirilmelidir.

Öncüyle yığınlar arasındaki diyalektikte, ve devrimci partinin proleter kitlesiyle olan ilişkilerinin kavranılmasında, bazı tarihsel görevlerin *ancak proletaryanın çoğunluğunun bilinçli desteği sayesinde* gerçekleşebileceği olgusu vurgulanmalıdır. Ama bir devrimci partinin yığınlar tarafından desteklenmesi ancak *istisnai* (ama *tarihsel olarak gerekli*) anlarda ortaya çıkabilir ki bu da *devrimci bir durum* varolmadığı sürece bir azınlık partisi olarak kalmanın zorunluluğunu gösterir[4].

Gerçek leninist parti teorisi, bu diyalektiğin bir bütün olarak kavranılmasında yatar. Bundan da belli bir örgütlenme biçimi ve profesyonel devrimciler sorununa belli bir bakış tarzı çıkar. Bu devrimcilerin sürekli bir biçimde işçi sınıfından kopmamaları gerekir; fabrikaya dönebilmelidirler, böylece onların yaşadıkları deneyi başka proleterlerin yaşamalarına olanak sağlanmış olacaktır; bu da sınıfla öncü arasında tam bir "taze kan" dolaşımı sağlayacaktır; işte bu, profesyonel devrimcilerle proleterler arası rotasyon teorisidir.

c) Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemindeki işçi devletleri için de aynı şey söz konusudur. Bu sorunlara esas itibariyle Troçki ve Troçkist hareket cevap getirmiştir. Bununla birlikte Lenin de bu sorunla ilgili birçok gözlem ve tez geliştirmiştir ve 1921-22 döneminde de tehlikenin varlığını Troçki'den daha iyi görmüştür.

Geri kalmış ve tecrit olmuş bir toplumda bürokratik şekil-

4. Sosyal Demokrat partilerin sayısal büyüklüğü onların bürokratlaşmasının freni değil tam tersine motorudur. Yalnızca asgari bir bilinci ve deneyi olan üyeleri toparlayan ve dolayısıyla içinde "taraftar bulma" olgusunun büyük ölçekte gerçekleşmesi mümkün olmayan bir örgütü bürokratlaşmadan korumak çok daha kolaydır.

sizleşme eğilimi kaçınılmazdır. Ana kaçınılmaz olmayan şey bu eğilimin Stalin döneminde olduğu gibi, korkunç bir yozlaşmaya dönüşmesidir. Bu şartlarda öznel etkenin rolü yine belirleyici olmaktadır. Eğer devrimci öncü bürokratlaşma tehlikesinin bilincindeyse, bununla her düzeyde mücadele edecektir:

– *Devletin siyasi örgütlenişi düzeyinde, işçi demokrasisi ve çalışanların devlet yönetimine katılış biçimlerini artıracaktır.*

– *Uluslararası düzeyde proleter devriminin tecrit olmuşluğunu kırmak için devrimin yayılmasını kolaylaştıracaktır*, ve böylece bürokratlaşma süreciyle en etkili biçimde mücadele etmiş olacaktır.

Eğer yeni bir ülkede moral ve fizik olarak tükenmemiş yeni bir proleter öncüsü iktidara gelirse, uluslararası devrim yayıldıkça bu öncü uluslararası hareketin önderliğini alacaktır: bu, Troçkinin "*Sürekli Devrim*"inin üçüncü yönüdür.

– *İktisadi düzeyde: birikim işlevinin üretim işlevinden köklü olarak ayrılmasından ve toplumsal artık-ürün üzerindeki denetimin işçi sınıfının elinden alınmasından (ister aşırı merkezileşmiş bir devlet bürokrasisi aracılığıyla, isterse "pazar kanunlarının" serbest işleyişi yoluyla) ne pahasına olursa olsun kaçınacaktır.*

İşçi sınıfının nitel ve nicel açıdan güçlenmesi, ve ekonominin işçiler tarafından demokratik merkeziyetçi bir plan çerçevesinde yönetilmesi bu sorunun tek tarihsel cevabıdır.

II. İşçi hareketi içinde bürokrasi sorununun tarihsel deneyleri

Şimdi de bürokrasi sorununun tarihsel olarak işçi hareketi içinde nasıl ortaya çıktığını inceleyeceğiz.

1. Marx'ın Paris Komünü'nü tahlili

Marx'ın Paris Komünü'nün incelenmesinden çıkardığı sonuçlarla başlayacağız; bir işçi devletinin kurulması için bu ilk girişimde en karakteristik olgu, Komün yöneticilerinin, çeşitli mülk sahibi sınıflardan miras alınan *daimi devlet cihazını bütün merkezileşmiş biçimleriyle (önce mutlak monarşi, sonra, burjuva devletinin birbirini izleyen biçimleri) yok etmek* için gösterdikleri –bilinçli olmaktan çok içgüdüsel– çabadır.

Marx, tahlilinde, bu çabanın başarıya ulaşması için gerekli üç ana etkeni (bunlardan ikisine yukarıda değinmiştik) ayırmıştır:

- Komün görevlilerinin *kalifiye bir işçinin ücretinden* fazla ücret almaması.
- Bu ücretli görevlilerin *seçimle işbaşına gelip, seçmenler tarafından her zaman görevden alınabilir nitelikte* olmaları;

– Üçüncü nokta ise, Marx tarafından işaret edilmekle birlikte, Lenin tarafından açıklığa kavuşturulmuştur; aslında tam olarak bir devlet olmayan bu yeni devlet biçiminde, bir işçi devletinin kurulmasıyla çakışan bu yokolup gidişin başlangıcında, burjuva devletinin temelini karakterize eden ayrımın, yani *yürütme ve yasama görevlerinin ayrılmasının,* ortadan kalkması söz konusudur. Başlangıçtan itibaren, çok sayıda işçiyi yalnız yasama görevlerine değil, yasaların uygulanmasına da katma girişimi vardır; işçileri *iktidarın fiilen kullanıldığı görevlere* katma girişimi vardır.

Bir işçi devletinin ne olması gerektiği sorununa bu ilk yaklaşım, aynı zamanda bürokratlaşmaya karşı mücadele etmek için en etkili tedbirlerin de ilk tanımıdır. Demek ki devlet aygıtının yokolup gidişi bizzat devletin yokolup gidişi ile çakışmaktadır. Marx'ın ileri sürdüğü üç kural aynı zamanda her demokratik yapıda bürokrasinin işgaline karşı korunmanın temel kurallarıdır; bu kurallar hem bir devlet yapısında, hem de bir sendika veya kitle partisinin yapısında uygulanabilir.

Ne olursa olsun, Marx, bürokrasi sorununu derinlemesine inceleyememiştir çünkü ne bir işçi örgütünün bürokratlaşmasını ne de bir işçi devletinin bürokratlaşmasını yaşamıştır. Yine de yaptığı bir kaç gözlem, uzun süre, kendisinden sonra başka marksistler tarafından geliştirilen anti-bürokratik mücadele doktrininin esasını teşkil etmiştir.

2. Kautsky'nin katolik kilisesiyle işçi hareketi arasında kurduğu parallelik

Sorunun tahliline ikinci katkıyı Kautsky'ye borçluyuz. Kautsky geçen yüzyılın sonunda, hıristiyanlığın kökenleri üzerine bir kitap yayınlamıştır. İlk bakışta bu sorunla işçi

bürokrasisi sorununun birbirlerine yaklaştırılması garip görünebilir. Bununla birlikte, Kautsky eserinin son bölümünde şu soruyu bilinçli olarak çıkarmaktadır (ve sanırız bu, sorunun ilk kez bu denli açık seçik bir biçimde formüle edilişidir): İşçi sınıfı iktidarı ele geçirdiğinde, bu iktidarın egemen bir bürokrasinin ellerine teslim edilmesi tehlikesi olmayacak mıdır? İşçi sınıfı, katolik kilisesinin toplum içinde egemen bir güç olduktan sonra geçirdiği bürokratlaşma sürecini geçirmek tehlikesiyle karşı karşıya değil midir? Kautsky, dördüncü yüzyılda, Büyük Konstantin zamanında katolik kilisesi devlet kilisesi haline geldiğinde olanlarla işçi hareketinin zaferi halinde olabilecekler arasında bir paralellik kurmaya çalışmaktadır.

Kuşkusuz bu karşılaştırma sadece Kautsky'nin ileri görüşlülüğünün ürünü değildir; bu, daha önce yapılmış iki karşılaştırmadan esinlenmiştir:

a) Engels, *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*'ne 1880'de yazdığı girişte, kendi çağında, işçi hareketinin maruz kaldığı zulmü binaltıyüz yıl önce başka bir hareketin maruz kaldığı zulümlere benzetmektedir; hıristiyanlık zulüm göre göre zaferden zafere koşuyordu; ezenlerin karşı koyduğu bu ezilenler hareketi yavaş yavaş bütün sosyal sınıfları kazanmakta ve karşı konulmaz bir biçimde zafere doğru ilerlemekteydi.

Demek ki Engels, Kautsky'den yıllar önce hıristiyanlıkla çağdaş işçi hareketi arasında belli bir paralellik kurmuştu.

b) Kautsky'nin esinlenmiş olabileceği diğer tarihsel kaynağı da, Most tarafından temsil edilen ve 1891-1892 yıllarında, Engels'in bu metninden, işçi örgütlerinin geliştikçe tıpkı kilisenin tarihsel gelişimi içinde bürokratlaştığı gibi bürokratlaşacağı sonucunu çıkaran anarşizan veya anarko-sendikalist bir muhalefete[5] borçluyuz.

Bu iki benzerlikle karşılaşan Kautsky sorunu doğru bir şekilde kavramış ve ortaya koymuştur ki, bundan çıkarılacak bütün şeref payı kendisine aittir[5]. Kautsky, kuşkuşuz katolik kilisesiyle işçi hareketi arasında tam bir paralellik olmadığını, ama iktidarın ele geçirilişinin işçi sınıfı hareketini katolik kilisesinin iktidara geldikten sonra karşılaştığına benzer bir bürokratlaşma sorunu ile yüz yüze bırakacağını anlamıştı.

Kautsky'nin getirdiği cevaplar ilginçtir: bunlar Marx'ın Paris Komünü üzerine yazdıklarından oldukça farklıdırlar. Kautsky'nin cevapları bize göreli olarak yakın gelmekte ve daha sonraları Troçki'nin getirdiklerini, hatırlatmaktadırlar.

Kautsky'ye göre işçi sınıfının iktidara gelmesinin tarihsel şartları kilisenin zaferinin tarihsel şartlarına benzeseydi böyle bir paralellik kurmak çok doğru olacaktı: Katolik kilisesi üretici güçlerin gelişmesinin çöküş halinde olduğu şartlarda iktidara gelmişti; aynı şartlarda işçi sınıfı için de bürokratlaşma kaçınılmaz olurdu. Ama bunun tam aksine sosyalizm üretici güçlerde dev bir atılım yaratmakta ve bu atılım da iş bölümünün ilerleyen bir yokoluşunu ve kültür alanında hatırı sayılır bir devrimi ardından getirmektedir. Bu maddi zengin-

---

5. Az çok anarşizan aşırı sol gruplaşmalar 1891-1892 yıllarında Alman Sosyal Demokrasisinin içinde gelişmişlerdi; bu "Berlin goşistleri" işçi hareketi içinde genel olarak az bilinen bir eğilimi teşkil etmektedirler. Bu gruba getirilecek yargı ne basittir ne de tekyanlı: bizzat Lenin, 1914'ten sonra, bu grup hakkındaki ilk görüşlerini eleştirel açıdan belli b'.· yeniden incelemeye tabi tutmak zorunda kalmış ve bu muhalefetlerde, Sosyal Demokrat kitle hareketlerindeki bürokratik ve reformist yozlaşmaya karşı ilk yarı-bilinçli yarı-içgüdüsel isyan biçimlerini görmüştü.
6. Büyük ölçüde Lenin'in "öğretmeni" olan ve "Leninist" parti teorisinin önemli bir kısmını ona ilham eden Kautsky çok zeki bir adam ve değerli bir marksist kuramcıydı ki, bu da onun söz konusu örnekte sorunun temelini çok daha berrak bir şekilde kavramasını sağlamıştır.

lik ve yoğun kültürel gelişme şartlarında bürokratlaşmanın zaferi tarihsel olarak mümkün değildir.

Kautsky'nin cevabı görüldüğü gibi tümüyle doğrudur; ama düşüncenin bir aşamasını atlamakta ve, o dönemde kimsenin düşünmediği bir ihtimali gözden kaçırmaktadır: ya işçi sınıfı en gelişmiş kapitalist ülkelerde değil de geri kalmış bir ülkede iktidarı alırsa ne olacaktı? Bu takdirde Kautsky'nin bürokratlaşmanın frenleri diye ileri sürdüğü faktörler (maddi zenginlik, kültür devrimi) olmayacak ve buna ek olarak üretici güçlerin ve kitlelerin kültürel gelişiminin yetersizliği ve işçi sınıfının sayısal güçsüzlüğü, bürokrasinin geçici bir zaferine imkan tanıyacaktır.

3. Lenin'in parti anlayışına karşı Troçki'nin polemiği

İşçi sınıfı hareketinin bürokrasi sorununun bilincine varış sürecindeki üçüncü evre, aynı zamanda hem Leninist hem de Troçkist olan komünistler için son derece "nazik" bir evredir; çünkü bu evre, Troçki'nin Lenin'e ve onun parti örgütlenmesi teorisine karşı giriştiği polemikte ortaya çıkmıştır. Bu polemikte Troçki hiç kuşkusuz hatalıydı, nitekim sonradan kendisi de bunu teslim etmiştir. Yine de, Troçki'nin tezinin mantığı bir çok kusur ve hata taşısa bile, burdan çıkardığı sonuçlar daha sonraki olayların bir önsezisi niteliğindeydi. Troçki 1903'te, devrimin temel görevlerinin yerine getirilmesinde partinin proletaryanın yerine konulması sonucunda, merkez komitesinin partinin yerine, sekretaryanın merkez komitesinin yerine, genel sekreterin de sekretaryanın yerine geçmesine varılabileceğini ve nihayet birtek insanın, devrimin büyük görevlerinin gerçekleştirilmesi ve tamamlanması misyonunu üstleneceğini yazmaktaydı.

Bu tez, her türlü *ikameci* teorinin çok haklı olarak mahkum edilişini getiriyordu, ama mahkum edilen görüşün Lenin'in gerçek parti teorisiyle hiçbir bağlantısı yoktu elbette.

Stalin döneminde bu ikameci teori, fiiliyatta partinin resmi teorisi haline geldi. Kendilerine, Lenin'in yazılarında, proletarya diktatörlüğünün parti tarafından uygulanması gerektiği ve üretim araçlarının parti tarafından millileştirilmesi gerektiği şeklinde birtek cümleye dahi raslanmayacağı söylendiğinde, bazı işçi devletlerinin bürokratları büyük bir şaşkınlığa düşmektedirler. Daha sonra kendileri bu cümleyi araştırmaya, bulmaya kalktıklarında da şaşkınlıkları bir kat daha artmaktadır, çünkü *proletaryanın görevlerini partiye devreden bir düşünce tarzı* ile eğitilmişlerdir.

Buna karşılık, Leninizmin bütün klasik eserleri (örneğin, *Devlet ve İhtilal*) *partinin önderliğinde proletarya tarafından gerçekleştirilmesi* gereken görevlerden sözederler; bu ise çok başka birşeydir. Proletaryanın tarihsel görevlerinin yerine getirilişini, onun yerini gaspederek partiye devreden teori, çok mantıki olarak, partinin bu görevleri proletaryanın büyük çoğunluğunun iradesine karşı yerine getirmeye yöneldiği durumlara yol açar: bu teori, örneğin, Sovyet ordularının Macaristan'a girişini ve Macar işçilerinin yüzde doksan beşinin katıldığı genel grevin bastırılmasını doğru bulacaktır. Bir başka deyişle proletarya diktatörlüğü belli bir tarihsel anda, belli bir ülkede proletaryanın yüzde doksan beşine karşı uygulanabilecektir.

Troçki'nin bu ikameci teoriye karşı yaptığı eleştiri kendi içinde kesinlikle doğruydu; bununla birlikte bu eleştiri zamanından önce yapılmış bir eleştiriydi, çünkü 1903'te hiç kimse, ve özellikle bir çok kere buna karşı çıkan Lenin[7], bu tezi savunmuyordu; bu tez ancak otuz yıl sonra, Stalin döneminin zirve noktasında, Sovyet bürokrasisinin yarı-resmi tezi olarak

gün ışığına çıkacaktı. Yine de bu bürokrasi bu teoriyi tamamiyle kurumlaştırmaya ve böylelikle de kesin bir şekilde Leninist teoriyi reddetmeye cesaret edemedi.

4. Rosa Luxemburg'un alman sendika bürokrasisine karşı mücadelesi

İşçi hareketinin bu sorunun bilincine varışının dördüncü evresi çok önemlidir: çünkü bu, oluşumu tamamlanmış bir bürokrasinin ilk kez açık olarak tahlil edilişidir. Bu bilince varışı 1907 ve 1914 arasında Alman sendika bürokrasisine ve reformist sosyal demokrasinin genel yozlaşmasına karşı mücadele veren Rosa Luxemburg'a borçluyuz.

a) Rosa Luxemburg olguyu biraz aşırıca olmakla birlikte çok iyi kavrayıp tahlil etmiştir: *kapitalizmin normal dönemlerinde en güçlü işçi örgütleri her zaman azınlık örgütleridir* ve en güçlü sendikalar sadece işçilerin azınlığını kucaklamaktadırlar.[6]

Rosa 1905 Rus devriminin esas itibariyle Rusya'nın en sanayileşmiş kısımlarındaki (Çarlık Polonyası, Ukrayna' nın sanayi merkezleri, Letonya ve Petrograd) deneylerine dayana-

---

7. *Ne Yapmalı?*'nın ikinci baskısında, 1905 önsözünde, Lenin öncü partinin proletaryadan koparıldığı andan itibaren "maceracılığa ve tam bir keyfi idareciliğe" saplanıldığını ısrarla belirtir. Bir masa etrafında toplanmış bir grup bürokrat belli tarihsel durumlarda proletaryanın belli bir yönde hareket etmesi gerektiğine karar vermektir: bu ise başlıca objektif ölçütü yani proletaryanın iradesini ve proletaryanın gerçekten neleri kabul etmeye hazır olduğunu hesaptan çıkarmak demektir.

8. Bu Rosa'nın yaşadığı dönem için doğruydu ama bugün proletaryanın yarıdan çoğunun *biçimsel olarak* sendika üyesi olduğu ülkeler mevcuttur: İsveç'te, Avusturya'da, Belçika'da. Ama bu ülkelerde bile söz konusu olan tamamen biçimsel bir katılımdır. Sadece işçilerin küçük bir kısmı gerçek sendikal faaliyete katılırlar ki burada faaliyetten kastedilen asgari bir faaliyettir (yani en azından senede bir kere sendikasının bir toplantısına katılmak).

rak iki sonuç çıkarmıştır: işçilerin *çoğunluğunun* bir siyasi veya sendikal harekete girmesi sadece bir devrim döneminde olmaktadır. Bu da geleneksel örgütlerin okulundan geçmemiş milyonlarca işçinin harekete geçmesi demektir; bu işçiler geleneksel araçlarla kanalize edilemezler; bu işçi yığınlarını örgütlemek için yeni örgütlenme biçimleri gereklidir; bu örgütlerin bir sendika veya partiden daha esnek olmaları, yığınların çok daha geniş bir kısmını kucaklamayı sağlamaları ve gerçekten eylem birliğini gerçekleştirmeleri gereklidir.

Tarih bu teoriyi tamamen doğrulamış ve *devrim dönemi süresince, Sovyetler biçiminde, geçici komiteler biçiminde örgütlenmenin* yararlılığını kanıtlamıştır: bu örgütlenme biçimleri düşünülebilecek en esnek biçimlerdir, çünkü bu komitelerin herbiri her zaman bölgesel duruma özgüdür. Örneğin 1905 Rus devriminin ilk sovyetlerini, 1918 Alman devriminin işçi ve asker konseylerini, veya İspanyol devriminin komitelerini göz önüne getirmek yeterlidir. Bütün bu komiteler her zaman belirli bir duruma özgü olmuşlardır; bunlar her zaman tarihsel olarak devrimin karşısına çıkan pratik görevleri yerine getirmek üzere oluşmuşlardır. Elbette ki, bunlar her tarihsel şarta uygulanabilir sürekli statülere sahip olan kurumlar değillerdi.

Sovyet tipi örgütler bir devrimci durumda, daha önce örgütlenmiş olsun ya da olmasın, bütün işçileri, belirli bir devrimci görev için, eylem birliğine sokabilen tek örgütsel biçimdir.

Aynı şekilde, eğer Sovyetlerin gerçek niteliği kavrandıysa, onlara bütün ülkelerde ve her durumda aynı etiketi vermek istemenin ne kadar gülünç ve ne kadar dogmatikçe olacağı görülür: Mao'cular, "üçüncü dönem" diye adlandırılan Stalin deneyini yeniden başlatarak, Belçika, Amerika gibi ülkelerde hemen Sovyetlerin kurulmasını istemektedirler; etiketlerle büyülenmiş bir halde gerçek soruna uymayan dogmatik ve

yersiz bir takım işlere girişmektedirler: gerçek sorun ise belli bir dönemde, belli bir ülkede gerçek tarihsel hedeflerle (yani en geniş çalışanlar yığınının açık bir şekilde tanımlanmış bir hedef için seferber olmaları), uyum içinde işçi sınıfının taleplerine en uygun örgüt biçimini bulmaktır.

b) Sorunun bir başka yönü de bize yine Rosa Luxemburg'un sadece korporatif sendikalarda veya sanayi sendikalarında ortaya çıkan sendika bürokrasisi anlayışıyla sunulmaktadır. Bu bürokrasi oluşum sürecini tamamladığı zaman *son derece tutucu bir güç* haline gelmektedir; sınıf mücadelesinin gelişmesi için gitgide daha büyük bir engel yaratma tehlikesini taşımaktadır. Rosa'nın sendika bürokrasisiyle ilgili olarak edindiği kişisel deney, onun Lenin ve Troçki'den önce bu bürokrasinin ileride oynayacağı karşı-devrimci rolü anlamasını sağlamıştır.

İşçi hareketinin geri kalan kısmı o dönemde daha ziyade bu bürokrasinin oportünist karakterini, yani olgunun sadece siyasi görünümünü –ki şüphesiz bu da çok önemliydi– vurgulamaktaydı. Rosa, bürokratları günlük mücadelede iş başındayken görmüştü. Ve onların burjuva devletiyle bütünleştiğini, bazı "burjuva demokratik" kurumlarıyla çıkarlarının özellikle maddi olanların hiç olmazsa kısmen özdeşleştiğini daha iyi anlıyordu.

Lenin, 1914'te emperyalist savaşın patlak verdiği sırada II. Enternasyonal'in ihanetini ve Avrupa'da Sosyal-Demokrasinin genel yozlaşmasının nedenlerini açıklamak için bu teoriyi yeniden ele aldı.

c) Şüphesiz, Rosa'nın işçi örgütlerinin bürokratlaşması hakkında verdiği tarifte bazı aşırılıklar vardı: anti-bürokratik mücadeleyi vurgularken yığın örgütlerinin sistematik eleştirisinde fazla ileri gitmekte ve kapitalizmin "normal" dönemlerinde asgari bir sınıf bilincinin korunmasında bu örgütlerin

oynadığı nesnel rolün önemini küçümsemekteydi.

En ileri kapitalist ülkelerde bile (Batı Almanya, İngiltere, hatta ABD), devrimci bir işçi sınıfı ile bürokratik sendikalarda toparlanmış bir işçi sınıfı arasında bir tercih yapmak sözkonusu değildir.

Devrimci ve dinamik bir işçi sınıfıyla, bürokratlaşmış sendikalarda bulunan işçi sınıfının dışında, bir de örgütsüzlük yüzünden parçalanmış, atomize olmuş, sınıf bilincine sahip olmayan bir işçi sınıfı bulunmaktadır.

Kapitalist rejimde yığın örgütlerinin gerçekten diyalektik karakterini kavrayabilmek için bu üç unsuru görebilmek gerekir. Sendikaların, işçi sınıfının çok güçlü bir kapitalist toplumda asgari de olsa sınıf bilincini ifade etmesine olanak veren, olumlu yönünü görmeksizin sadece bürokratik, karşı-devrimci yönünü eleştirmekle yetinilemez; işçi sınıfı ancak salt bireysel eylem alanını aşmak suretiyle kolektif bir güç yaratabilir.

Bu nokta üzerinde durulması gerekiyor, çünkü Troçkist hareketin çevresinde, bu iki yön arasında bir ayrım yapmayan bir aşırı sol akım gelişmiştir; akımın temel görüşü aşağıdaki eşitlikle özetlenebilir: Sendikal kitle hareketi =gerici bürokrasi= karşı-devrimci ihanet.

Böylelikle sendikal kitle hareketinin "sosyal durgunluk" dönemlerinde patronlar karşısında *nesnel olarak sınıfın kolektif gücünün ifadesi* olduğu gözden kaçırılmaktadır. Bugün ileri kapitalist ülkelerde sendikaların aile ödenekleri ve emeklilik aylıkları sorunlarını çözmeye yarayan "sosyal yardım" kurumları haline gelme eğiliminde oldukları söylendiğinde, bu nesnel olarak büyük ölçüde doğrudur. Ama unutmamak gerekir ki bu sendikalar olmasaydı işçiler bu sorunlarını bireysel olarak çözmek zorunda kalacaklardı: bu takdirde güçler ilişkisi son derece elverişsiz olacak ve kendilerine patron-

lara karşı hiç bir başarı şansı tanınmayacaktı. Sendikaların işlevi son tahlilde, patronlarla işçiler arasındaki bu diyaloga işçi sınıfının kolektif gücünün bütün ağırlığını getirmek ve böylece sonucu kesin bir şekilde değiştirmektir. Üstelik, sınıf mücadelesi hızını artırdıkça sendikalar hatırı sayılır sınıf silahları haline gelebilirler. Sendika bürokrasisinin bu ikili görünümü mutlak surette temeldir: bu anlaşılmadığı takdirde elli yıldır her devrim döneminde pratikte sürekli yenilenen ihanetlerine rağmen işçilerin sendikal örgütlerine sıkı sıkıya bağlı oluşları nasıl açıklanabilir? Buna karşılık bu yönetimlerin ikili nesnel rolü unutulmadığı zaman durum iyice açıktır: işçiler sendikaların devrevi ihanetlerine rağmen günlük temel "antikapitalist" rolü yerine getirdiklerini, dolayısıyla da onları terketmenin kendi yararlarına olmayacağını bilmektedirler.

5. Lenin'in sosyal demokrasinin ihanetini açıklaması

Bürokrasi tahlilinin beşinci evresi Lenin'in II. Enternasyonal'in yozlaşmasıyla ve Sosyal Demokrasinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki ihanetiyle ilgili açıklamalarından oluşmaktadır.

Lenin bu ihaneti iki faktörle açıklamaktadır:

– Sendikaların ve partilerin içinde bu örgütlerin kontrolünü eline geçiren ve gerek örgüt içinde gerekse örgüt dışında burjuva devletinin çerçevesinde (parlamenterler, belediye reisleri, gazeteciler olarak) kazandıkları ayrıcalıklar sıkı sıkıya bağlı olan bir bürokrasinin belirmesi.

– Bu bürokratik tabakanın o günün kapitalist toplum içinde derin sosyolojik köklere sahip olması. Bu tabaka, "işçi aristokrasisine, yani emperyalist ülkelerde, işçi sınıfının, "kolonilerden elde edilen aşırı karlar" vasıtasıyla yozlaştırılan ve burjuvazinin safına çekilen, bir kesimine dayanmaktadır.

Bu ikinci teori, yarım yüzyıla yakın bir süre boyunca devrimci marksistler için bir "dogma" olmuştur; şimdi bu teorinin iki nedenden ötürü belli bir eleştirel incelemeden geçirilmesi gerekir; bu iki neden şunlardır:

a) Dünyada bazı olgular bu teoriyle açıklanamazlar; örneğin A.B.D'deki sendika bürokrasisini "sömürgelerden gelen aşırı karlarla yozlaştırılmış bir işçi aristokrasisinin" varlığıyla açıklamak mümkün değildir. Şüphesiz bu aşırı kârlar A.B.D'de mevcuttur, çünkü Amerikan sermayeleri kâr getirmeleri için yabancı ülkelere yatırılmışlardır, ama bu, Amerikan burjuvazisinin gelirlerinin çok küçük bir kısmını oluşturmaktadır ve 17 milyondan fazla ücretliyi kucaklayan örgütlerde bir sendika bürokrasisinin ortaya çıkışını açıklayacak büyüklükte değildir. Bugünün Fransa'sı hemen hemen hiç sömürgeye sahip değildir ve artık eski topraklarından sadece sınırlı kârlar elde etmektedir; buna rağmen Fransız işçi hareketinin bürokratlaşması hiç de azalmamıştır.

b) İkinci neden ise daha da akla yakındır: bugün bütün dünyada işçi sınıfının iktisadi durumunu incelediğimizde gerçek "işçi aristokrasisi"nin emperyalist ülkeler proletaryasının bazı tabakaları tarafından değil, sömürge ve yarı-sömürge ülkeler proletaryasının karşısında emperyalist ülkeler proletaryasının tümü tarafından oluşturulduğunu görebiliyoruz: Güney Afrikalı bir zenci işçinin ücreti bir İngiliz işçisinin ücretinin onda biridir. İki İngiliz işçisinin ücretleri arasındaki oranı ise, bire iki ve azami bire ikibuçuk arasında oynamaktadır.[9] Zaten emperyalist ülkelerdeki ücretlerde az gelişmiş ülkelerdeki ücretler arasındaki bu korkunç farkın ortaya çıkmasına imkan sağlayan da emperyalist sömürüdür. Bu olgu kesinlik-

9. Emperyalist ülkelerde ücretler yelpazesi, giderek küçülme eğilimindedir. Ücret farklılıkları bugün elli yıl öncesine göre çok daha azdır.

le emperyalist ülkelerde proletaryanın bir tabakasının yozlaşmasından –ki bu olgu bir ek olgudur– daha önemlidir.

O halde Lenin tarafından kullanılan "işçi aristokrasisi" kavramına çok dikkatle yaklaşmak gerekmektedir. İşçi hareketinin tarihi incelendiği takdirde çoğunlukla klasik olarak "işçi aristokrasisi" diye adlandırılan tabakanın komünist hareketin öncülüğünü yapan tabaka olduğu görülür. Almanya'da, 1920'lerin başlarında Alman işçi sınıfının en iyi ücret alan tabakası olan metalürji işçilerinin kazanılmasıyladır ki komünist hareket bir kitle hareketi haline gelebilmiştir. Fransa için de aşağı yukarı aynı şey söylenebilir. 1935'te işçi hareketinin gelişmesi komünistlerin büyük işletmelerde çalışan işçileri kazanmasına bağlı olmuştur ki bu işçiler de en iyi ücret alan işçilerdi (örneğin, Komünist Renault işçileri ve günümüze kadar hâlâ sosyal demokrat kalan kuzeyin tekstil işçileri).

Lenin'in işçi aristokrasisi kavramını mekanik olarak uygulamak yerine, sendika bürokrasisiyle burjuva devletinin birbirlerine bağlı olarak yaşamalarına ilişkin bütünsel Leninist tahlili vurgulamak daha doğru olur.

6. Troçki'nin sovyet işçi devletinin yozlaşmasına ilişkin teorisi

Bürokrasi olgusunun kavranması sürecinin altıncı aşaması, Troçki'nin ve Sol Muhalefetin Sovyet işçi devletinin ve kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumunun yozlaşmasına ilişkin teorilerinden oluşmaktadır.

Troçki'nin başlıca katkısı, *işçi örgütlerinin bürokratlaşması teorisini işçi devletlerinin bürokratlaşması teorisine* çok yönlü ve bağlantılı bir biçimde dönüştürmesidir.

a) Troçki, Sovyet devletinin ve Bolşevik Partisinin belli bir bürokratik şekilsizleşmeye uğramasının nesnel nedenlerini[10]

görmekle birlikte, yozlaşmanın, yani bu şekilsizleşmenin "artmasının" kaçınılmaz olmadığını da anlamıştı. Bu yozlaşma, Bolşevik Partisinin bilinçli bir çabasıyla önlenmeliydi ve önlenebilirdi. SSCB tarihinin trajedisi. Bolşevik Partisi yöneticilerinin büyük bir bölümünün belirleyici anlarda bürokrasi olgusu karşısında tam bir kavrayışsızlık içinde kalmış olmasıdır.

Eğer olgu, henüz önleyici tedbirlerin alınabileceği 1922-1923 yıllarında, somut olarak anlaşılabilseydi, SSCB tarihi çok farklı bir yol izleyebilirdi: sanayileşme daha erken ve daha az kayıpla gerçekleşebilir, proletaryanın sayısı daha yüksek olurdu; proletarya ile yoksul köylülük arasındaki ittifak, özel köylü birimlerinden daha üstün bir teknolojiye ve dolayısıyla daha yüksek bir üretkenliğe dayalı üretici kooperatifleri temeline oturtulabilirdi; proleter demokrasisi ilerleyen bir şekilde yayılabilirdi; uluslararası devrim bir dizi ülkede başarıya ulaşabilirdi (İspanya, Çin, Almanya); tarihin akışı değişebilirdi.

Bu değerlendirme gözden kaçırılır ve bütün süreç önceden belirlenmiş ve kaçınılmaz olarak görülürse, Sol Muhalefetin, Stalinizmin yükselişine karşı verdiği mücadele anlaşılamaz. [11]

b) Troçki'nin Sovyet işçi devletinin bürokratlaşması, teorisinin çok önemli bir diğer yönü de onun, sanayileşme, planla-

---

10. Bu nedenler: – Üretici güçlerin az gelişmişliği;
– Proletaryanın entelektüel, kültürel ve sayısal azgelişmişliği;
– Devrimin yalıtılması ve dünya devriminin geri çekilmesi;
– Tüketim mallarının ve emtianın kıtlığı
Elbette bütün bu hususlar broşürün üçüncü kısmında geliştirilecektir.

11. Deutcher ve kimilerinin yeterince kavrayamadıkları bu nokta Sol Muhalefetin mücadelesinin sadece akademik ve platonik karakterde bir mücadele olmadığının anlaşılmasına yardım eder: Deutcher için Muhalefet üyeleri kahramanlardı, ama kaybetmeye mahkum, sadece uzak bir geleceği, elli yıl sonrasının tarihini hazırlamak için çalışan kahramanlardı. Sorun çok daha karmaşıktır ve bu yüzden bu kadar kesin tavır alınamaz.

ma, işçilerin özyönetimi sorunları karşısında aldığı tavırdır.

1920 yıllarında parti içindeki bir eğilimle Bolşevik Partisinin liderliği arasında (o zamanlar partiyi Lenin ve Troçki yönetmekteydi) bir çatışma patlak verdi: bu Şlyapnikov ve Kollontay'ın yönettiği "İşçi Muhalefeti" ile olan çatışmaydı. Bir çok kişi bugün bu eğilimi savunmakta ve bu görüş kabul edilmiş olsaydı bürokratlaşmanın olmayacağını ileri sürmektedir.[12]

Ama bu görüş bütünüyle yanlıştır, ve Troçki'nin o dönemde söyledikleri bugün de geçerlidir: bunu anlamak için sadece Sovyet fabrikalarının 1921'deki durumunu göz önüne getirmek yeter. Dörtte üçü boş ve içinde 1917 devrimini yapan işçilerden sadece küçük bir azınlığın çalıştığı bu fabrikalar, hemen hemen hiçbir şey üretmemekteydiler. Bu iktisadi yıkım durumu, Sovyet işçisine, gitgide güçlenen ve hoşnutsuzluğu artan bir mülk sahibi köylülükle son derece zayıf sanayi adacıkları arasında trampa esasına dayalı bir meta üretiminin yeniden doğuşuna karşı savaşma olanağı vermiyordu.

Böylesi şartlarda, bürokrasi sorununun çözümünün, iktidarın hâlâ fabrikalarda çalışmakta olan küçük işçi gruplarına

---

12. Gerçekten son zamanlarda bu eğilime çok farklı çevreler tarafından yeniden itibar kazandırılmaya çalışıldığına tanık olduk: bunların başlıcaları şunlardır:

- Kollontay'ın 1921'de yazdığı bir metinde gerçek bir kehanet bulan aşırı sol gruplar: "Sosyalizm mi Barbarlık mı".

- Yugoslavlar da bu işçi muhalefetinin savunuculuğunu yaptılar ve Lenin'in demokratik merkeziyetçiliğine karşı mücadelesinde bu muhalefete hak verdiler; bu görüşün Yugoslavya gibi aşırı merkezileşmiş bir siyasi iktidar yapısına sahip bir ülkeden gelmesi en azından şaşırtıcıdır.

- Son olarak da "pablist" denilen eğilimin bazı üyeleri bu muhalefetin savunuculuğunu yaptılar. Özyönetim, her derde deva evrensel bir ilaç olarak, tek başına bütün sorunları ve özellikle bürokrasiye karşı mücadele sorununu cevaplayan bir ilâç olarak düşünüldüğünde bu durum hiç de şaşırtıcı değildir.

verilmesinden ibaret olduğunu sanmak, özyönetimi bütün sorunlara karşı mucizevi bir ilaç olarak görmek demektir. Bu aynı zamanda gerçeğin altında yatan sorunun temelini hiç anlamamaktır; işçi sınıfının fabrikalarını yönetebilmesi için ilk önce bu fabrikaların çalışması gerekir; işçi sınıfının devleti yönetebilmesi için ilk önce kendisinin varolması, sayısının yeterince kabarık olması, ve çoğunluğunun işsiz olmaması gerekir. Devlet yönetiminde asgarisinden bir siyasi etkinlik derecesine erişmesi ve bu görevle gerçek anlamda uğraşabilmesi için midesinin dolu olması, ve asgarisinden boş zamanı olması gerekir. Zihninin maddi sıkıntılardan (hiç olmazsa kısmen) kurtulmuş olması gerekir. Bürokratlaşmaya karşı asgari bir mücadelenin olabilmesi için, üretici güçlerin asgari bir düzeye ulaşması ve asgari bir işçi demokrasisi zorunludur.[13]

Troçki, sorunun kurumsal yönü üzerinde hemen hemen hiç durmamış ve işin bu boyutunu biraz da küçümsemiştir; buna karşılık proletaryayı sayıca güçlendirmek, özel birikim eğilimiyle savaşmak, kitlelerin temel gıda ve barınak ihtiyaçlarını karşılamak ve proletaryanın ekonominin ve devletin yönetiminde giderek artan dolaysız bir rol oynamasını sağlayacak yeterli bir işçi demokrasisini geliştirmek için ilk şartın üretimi artırmak, üretimi mümkün olan en büyük hızla yeniden başlatmak olduğunu çok iyi anlamıştır.

1921'in sosyal ve ekonomik gerçekliğinde uygulanması mümkün olmayan ve sadece kağıt üzerinde kalmaya mahkum bir özyönetim ve işçi denetiminde ısrar etmek, demokratik lafazanlıktan başka birşey değildir.

---

13. Yugoslav örneği, sadece fabrika düzeyinde uygulanan biçimsel bir özyönetim sisteminin bürokrasi ile mücadelede yetersiz olduğunu göstermektedir.

III. İşçi devletlerinde bürokrasi

Bugünkü Doğu Avrupa toplumlarını inceleyen marksistlerin karşılaştığı güçlükler, temeldeki bir sorunu ortaya koyar: kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumlarının, tahlilinde kullanılacak olan teorik çerçeve henüz hazır değildir.

Marx'ın sosyalizm hakkındaki fikirlerini biliyoruz; ve sosyalist bir toplumun ne olduğunu kesin çizgileriyle tanımlamak güçse de, ne olmadığını çok iyi biliyoruz: bütün ciddi marksistler sosyalizmin bugün ne Sovyetler Birliği'nde ne de öteki işçi devletlerinde gerçekleşmiş olduğunu görebilir. Ama bu hiç bir sorunu çözmemektedir, çünkü kapitalist toplumla bütünüyle gelişmiş bir sosyalist toplum arasında, kaçınılmaz karakteri Marx'tan Lenin ve Troçki'ye kadar bütün marksistler tarafından kabul edilmiş olan bir geçiş toplumu yer almaktadır. Tamamlanmış bir geçiş toplumu teorisine sahip olmadığımız ölçüde, işçi devletlerinde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal olgulardan bürokratik yozlaşmanın ürünü olanlarla tarihsel olarak kaçınılmaz olanları birbirlerinden ayırdetmek son derece güçtür.

Bir çok burjuva, sosyal-demokrat ve aşırı solcu ideolog, Sovyetler Birliği'nde meta ekonomisi kategorilerinin (para, meta, ticaret) hâlâ yaşamasının bu ülkeyi otomatik olarak kapitalist yaptığı fikrinde birleşmektedirler; çünkü bunlara göre meta ekonomisi sadece kapitalist sistemde varolabilir. Bura-

da çok ciddi bir yanlış anlama söz konusudur, çünkü Marx ve marksistler, bütünüyle gelişmiş sosyalist toplumun meta ekonomisi kategorilerinin kaybolmasıyla belirlendiğini söylemişlerse de, kapitalizmin yıkılışıyla bu kategorilerin derhal ve doğrudan doğruya ortadan kalkacağını hiçbir zaman ileri sürmüş değillerdir. Bugün Sovyetler Birliği'nde meta üretiminin varlığı, bu ülkenin kapitalist olduğunu değil, sosyalizmin henüz gerçekleşmediği bir ülke olduğunu gösterir. Kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecindeki her toplumda, bu toplum ne kadar ilerlemiş olursa olsun, *meta ekonomisi kategorilerinin varlığı kısmen de olsa devam edecektir.* Kapitalizm, *bazı* meta ekonomisi öğelerinin varlığı ile değil, *evrensel* meta üretimi (üretilen herşeyin meta oluşu) ile belirlenir; SSCB'de ise böyle bir durum sözkonusu değildir.

Aynı şekilde, anarşistler de, SSCB'de (bir sınıf mücadelesi aracı olan) devletin varlığının devam etmesine, kapitalizmin ve dolayısıyla sömürünün varlığının devam etmesinin bir işareti olarak bakmaktadırlar. (Lenin *Devlet ve İhtilal*'de bu tezleri ele almıştır). Sorun bütünüyle bir öncekinin benzeridir; bu ülkelerde devletin varlığının, sınıfların ve sınıflararası mücadelelerin varlığını gösterdiği doğrudur ama, bundan devletin varlığının kapitalizmin varlığı demek olduğu yolunda bir sonuç kesinlikle çıkaramayız; geçiş toplumunda, proletarya diktatörlüğünü temsil ettiği sürece, bu devlet sosyalizmin kuruluşunu sonuna kadar götürebilmek için şarttır.

Bu iki örnek, geçiş toplumları sorunsalının, tekil işçi devletlerinin tarihsel özelliklerinden soyutlanması ve daha genel bir düzeyde incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

1. Geçiş toplumlarının genel sorunsalları

Ekonomik açıdan kapitalizmden sosyalizme geçiş süre-

cindeki bir toplum, esas olarak, üretim araçlarının kapitalist özel mülkiyetinin kaldırılması ve büyük üretim araçlarının (sanayi, toprak, bankalar, ulaşım, vs.) kolektifleştirilmesiyle, dış ticaretin devlet tekeline alınmasıyla ve ekonomiye planlamanın girişi ile tanımlanır. Bu durumda, üretimi yöneten, esas olarak değer kanunu değildir artık; ekonomik kaynakları çeşitli üretim sektörleri arasında bölüştüren ana etken, artık pazar kuvvetleri ya da farklı sermayeler arasındaki rekabet değildir.

Bu da, *artık kapitalist olmayan bir üretim tarzıyla burjuva niteliğini koruyan bir bölüşüm tarzı arasında* temelli bir çelişki yaratır. Marx, *Gotha Programının Eleştirisi*'nde, bütün geçiş döneminde hatta sosyalizmin birinci evresinde bile varlığını sürdüren sosyal eşitsizliğin, kapitalist topluma özgü *burjuva bölüşüm ölçülerinin yaşamaya devam etmelerinin ifadesi* olduğunu uzun uzadıya açıklamıştır (bu ölçü ve kurallar: maddi özendiriciler, yüksek parasal gelir arama, tüketim mallarının bölüşümünde temel bir eşitsizlik, vb.)[14].

Geçiş toplumundaki bu esas çelişki, üretim tarzının üretici güçlerin gelişmesinden ileride olmasına dayanmaktadır; sosyalist üretim tarzının tam serpilmesi için, üretim güçlerinin, meta üretimine özgü bölüşüm ölçülerini gereksizleştirecek bir bolluk aşamasına erişmesi zorunludur. Üretici güçlerin gelişmesi, en ileri kapitalist ülkelerde bile, sosyalizmin zaferi halinde bu bolluğu derhal yaratacak düzeyde değildir.

Bu da demektir ki, geçiş toplumunun tarihsel görevinin çifte bir niteliği vardır: yığınların kendi kendilerini eğitmeleri yo-

14. Kapitalizm-öncesi ekonomilerde bu bölüşüm normları ya uygulanamamakta yada ancak doğuş halindeki biçimleriyle uygulanabilmektedir. Feodal toplumda bireyin sahip olduğu tüketim malları miktarı sadece parasal gelirine değil, daha çok toplumdaki statüsüne bağlıdır.

luyla ve bunun yanısıra şiddet yoluyla, toplumun sınıflara bölünmesinin ve para ekonomisinin doğurduğu ideolojik kalıntıları ilerleyen bir şekilde imha etmek; aynı zamanda da üretici güçlerin gelişmesini, bolluğun bütün insanlık için sonuna kadar serpilmesini sağlayacak çok yüksek bir düzeye çıkarmak.

Bu tarihsel dönemin özgül çelişkilerinin ve sorunlarının kaynağı, bu iki görevin eşzamanlı ve yanyana gerçekleştirilmesi zorunluluğudur. Bu durum şu sonuçları doğurmaktadır:

– Meta üretiminin, bir yandan varlığını kısmen sürdürürken, bir yandan da yokolup gitmeye başlaması;

– Toplumun sınıflara bölünmüşlüğünün (köylülük, işçi sınıfı, şehir küçük burjuvazisi), bir yandan varlığını sürdürürken, bir yandan da yokolup gitmeye başlaması;

– Proletaryanın diktatörlüğü altındaki bir devletin, bir yandan varlığını sürdürürken, bir yandan da yokolup gitme sürecine girmesi (bu devletin başlıca görevi, eski hakim sınıfın yeniden ortaya çıkmasını engellemek, ve yeni toplumun kurulmasında hayati bir önem taşıyan sosyalist birikimi sağlayacak olan günlük ekonomik faaliyeti düzenlemektir). Devletin, sosyal sınıfların ve meta üretiminin yokolup gidiş hızının sadece içteki sosyal mücadelelere bağlı olmadığı, aynı zamanda uluslararası güçler ilişkisine ya da uluslararası sınıf mücadelesine bağlı olduğu açıktır.

Demek ki devletin yokolup gidişi, iktisadi süreçler üzerinde bazı zorlayıcı tedbirler uygulama zorunluluğu ile yanyana varolmaktadır; dolayısıyla da kabul edilmesi güç olan nokta da buradadır –bazı bürokratik deformasyonlar kaçınılmazdır.

Ancak proletaryanın tümünün, iktidarın ele geçirilişinin hemen ardından, sosyal hayatın bütün alanlarını kolektif bir biçimde yönetebilecek kapasitede olması halinde bu bürok-

ratik deformasyonların kaçınılmaz olmayacağı düşünülebilir. Ne yazık ki durum böyle değildir ve bunu böyle anlamayı reddetmek, sonuçta kapitalizme hakketmediği bir değer biçmek olur: çünkü (geçiş döneminden önce gelen) kapitalizm, işçileri bütün alanlarda yabancılaştırır ve onları 8-9-10 saatlik bir iş gününe mahkum ederek (iş yerine gidip-gelme süresi dahil) bir bütün olarak toplumun yönetimini derhal ve doğrudan doğruya üstlenebilmelerini sağlayacak bir sistemli kültürel gelişmeden yoksun bırakır. İş günü büyük ölçüde kısalmadığı sürece, toplumun üreticiler tarafından bütünsel yönetiminin en temel maddi şartları yoktur, ve dolayısıyla temsili iktidar biçimleri kaçınılmazdır, ki bu da bürokratik eğilimler getirir. Geçiş toplumunun ihtiyaç duyduğu şey, hem sosyal gerilimleri azaltacak hem de eski toplumdan miras kalan bütün olumsuz öğelerin derece derece ve ilerleyen bir biçimde yokolup gidişine imkan sağlayacak bir ideal üretici güçler gelişme temposunu bulmaktır.

Böylece bürokratik şekilsizleşmeye veya yozlaşmaya uğramış işçi devletlerindeki durumun tahlili sorunu artık daha farklı biçimde ortaya konulabilir; Stalinizme hayat veren özel tarihsel şart ve durumlardan bağımsız olarak ele alındığında çarpıcı olan şey, Sovyetler Birliğinde elli yıllık gelişmeden sonra hiç bir yokolup gidiş olgusunun ortaya çıkmamış olmasıdır; geçmişten arta kalan bütün kaçınılmaz olgular yokolup gitmek şöyle dursun, tersine ilerleyen bir biçimde pekişme eğilimindedirler.

– Devlet güçlenmekte ve toplumsal hayatın her alanında egemenliğini sürdürmektedir.

– Kısmi meta üretimi ve toplumsal eşitsizlik yerleşmekte veya kuvvetlenmektedir;

– Bürokratik deformasyon, yerleşmekte, kurumlaşmakta

ve işçi sınıfının toptan politik mülksüzleştirilmesiyle (çalışanlar kitlesi, devlet yönetiminden ve hatta ekonominin yönetiminden bile uzaklaştırılmaktadırlar) sonuçlanmaktadır.

Eğer sorun bu açıdan ele alındığı takdirde, Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik yozlaşma sorununun, tarihsel kökenlerinin, gelişiminin ve iç mantığının, yapısal bir incelenmesine geçilebilecektir.

2. İşçi devletlerinde bürokratik yozlaşmanın kökenleri

Yukarda da değinildiği gibi, geçiş toplumunda bürokratik deformasyonların kaçınılmaz karakteri, son tahlilde iki temel tarihsel etkenle bağlantılıdır:

– Üretici güçlerin yetersiz gelişme düzeyi;

– Kapitalist kalıntılar.

Şimdi de, kaçınılmaz olan bu iki etkene Stalinist yozlaşmanın kaynağında yatan iki etken daha eklemeliyiz.

a) Kapitalizmin yıkıldığı ülkelerde, üretim güçlerinin düzeyi, sosyalizme geçişte gerekli olan bolluğun hızla gerçekleşmesini sağlamak için yetersiz olmakla kalmıyordu; bu düzey kapitalist sanayi ülkelerindeki üretici güçler düzeyinin de bir hayli altındaydı. O halde geçiş toplumu sadece sosyalist birikimin görevlerini değil aynı zamanda da ilkel birikimin ve ilk başta sanayileşmenin görevlerini yerine getirmeliydi.[15]

Marx ve marksistler, gelişmiş ülkeler bütün bir tarihsel dönem boyunca kapitalist kalırken devrimin geri kalmış bir ülkede gerçekleşebileceğini önceden görememişlerdi. Oysa gerçekte gelişimin tam bu doğrultuda olması, son elli yılın tarihinde bütün bir dizi felakete yol açmıştır.

15. Bu Preobrajensky'nin "ilkel sosyalist birikim" diye adlandırdığı şeydir.

b) İlk sosyalist devrim geri bir ülkede zafere ulaştı; sanayi bakımından ilerlemiş ve kapitalizmin varlığını sürdürdüğü ülkelerle çepeçevre sarılı geri bir ülkede; oysa 1917'den önce bütün marksistler sosyalist devrimin, bütün dünyada derhal zafere ulaşmasa bile en ileri ülkelerden başlayacağını düşünmüşlerdi; bu durumda sosyalist dünyanın dışında kalanlar, gerek bir askeri saldırı yoluyla gerekse daha yüksek bir gelişme düzeyi ile sosyalist yurttaşları büyüleme yoluyla, yeni toplumsal düzeni etkileme şansına sahip olamayacaklardı.

Oysa sosyalist devrimin geri bir ülkedeki tecrit olmuş zaferinin iki olumsuz sonucu oldu:

– Savunma ve emperyalist bir saldırıya karşı silahlanma için milli gelirin önemli bir kısmının israfı, ve

– Komşu kapitalist ülkelerdeki üstün hayat seviyesinin nüfusun önemli kesimleri üzerindeki çekicilik etkisi.

Marksistlerin bir geçiş toplumunda "normal" saydıkları ve önceden görebildikleri etkenlere eklenen bu iki "beklenmedik" etken, bürokratik yozlaşmanın kaynağında yatmaktadır.

Bu, Sovyetler Birliği'nde Ekim'den sonraki gelişmelerin temel tarihsel açıklamasını teşkil etmektedir; elbette 1919'dan 1923'e kadar hiç bir Bolşevik parti yöneticisi bu evrimi önceden görememişti. Bununla birlikte, Troçki ve özellikle Lenin, ve hayatlarının çeşitli anlarında başka liderler, sosyalist devrimin geri bir ülkede tecrit olmasının marksist teorinin önceden göremediği bir dizi ek tehlike getireceğini kavramışlardı.

Demek ki, Sovyet bürokrasisinin iktidarının tarihsel doğuşu, ne haince bir komplo, ne de belli bir sosyo-ekonomik yapının otomatik sonucu olarak görülebilir[16]. Bu iki kutbun arasındaki bağlantıyı kuran *dolayım*, 1920 yıllarında, Sovyet proletaryasının giderek büyüyen siyasi pasifliğidir. Sovyet proletaryasının 1917-1919 dönemindeki yoğun siyasi ve ekonomik et-

kinlik durumundan 10-15 yıl sonra tam bir siyasi mülksüzleşmeye nasıl geçtiğini açıklayan da işte bu belirleyici dolayımdır. Bu siyasi pasiflik bir dizi tarihsel etkenle belirlenmiştir:

– İşçilerin öncü kesiminin önemli bir bölümünün iç savaş sırasında fiziksel yokoluşu;

– Dünya devriminin başarısızlığa uğramasının ardından gelen hayal kırıklığı;

– Genelleşmiş açlık ve sefalet;

– Proletaryanın siyasi etkinliğini kolaylaştıran kurumsal yapıların zayıflaması.

Lenin hayatının son yıllarında tehlikeyi görmüş ve bunlarla mücadeleye başlamıştı. Troçki ve Sol Muhalefet de, 1923'ten itibaren, mucizevi bir çözüm yolu düşlemeksizin, Sovyet proletaryasının siyasi etkinliğini yeniden kazanmasını nesnel ve öznel olarak kolaylaştıracak bir iktisadi ve uluslararası politika izlemek gerektiğini belirtmişlerdir. Bu önerilerin hedefi, üretici güçlerin daha gelişmiş olduğu bir durumda, Sovyet sisteminin gerçekten çalıştığı, ve işletmelerin etkili bir biçimde proletarya tarafından yönetildiği, devrimin ilk yıllarında mevcut olanla mukayese edilebilir bir ortam yaratmaktı.

Sol muhalefetin, o dönemdeki durumun marksist tahlili üzerine oturtulan bu stratejisi, bir bürokratik diktatörlüğün tehlikelerini (Lenin bunu 1920'den itibaren anlamıştı) hesa-

---

16. Öznel bir açıdan, bu dramın aktörleri büyük ölçüde ciddi ve bilinçsizdiler: Troçki'nin bir vakitler söylediği gibi, eğer birisi 1920'lerin Stalin'ine, kendisinin her türlü proleter iktidarını ortadan kaldıracağını ve Bolşevik partisini ve Komünist Enternasyonali imha edeceğini ispat edebilseydi, hatalı olmakla birlikte ciddi bir devrimci olan Stalin'in derhal intihar edeceği varsayılabilir. Aynı şey, Lenin'in ölümünden sonra Sol Muhalefetin önerilerini reddederek Stalin'le birleşen ve böylelikle daha sonra olanlara yol açan diğer parti yöneticileri için de geçerlidir.

ba katmaktaydı. Siyasi açıdan eğitilmiş ve sınanmış olan Bolşevik partisi kadrolarının çoğunluğunun bu önerilerin doğruluğunu anlamamış olmaları trajiktir. Ne yazık ki işçi hareketi tarihinde bu tür büyük ideolojik çöküşlere oldukça sık rastlanmaktadır.[17] Evet, Bolşevik Partisi liderlerinin çoğu, 1923 ile 1936 arasında bürokratik nüfuzun korkunç karakterini nihayet anlamışlardır; sorun, onların *bunu aynı anda ve zamanında kavrayamamış olmalarındadır*. Yozlaşma sürecinin kesintisiz bir biçimde akışına imkan veren olgu, onların tehlikenin farkına zamanında varamamış ve katıldıkları fraksiyon mücadelelerinin tarihsel anlamını kavrayamamış olmalarıdır.

Bununla birlikte salt bu açıklamayla yetinmek öznelliğe düşmek olur. Aynı zamanda, bu trajik anlayışsızlığın *tarihsel nedenlerini* de aramak gerekir: Bolşevik partisi aygıtı, bir bürokratik sosyal tabakanın iktidarı alışının bilinçsiz aracı haline gelmişti, *çünkü bizzat kendisi bürokratlaşmaya başlamıştı*. Devlet aygıtıyla bütünleşmiş olan ve geniş ölçüde kendisini onunla özdeşleştiren parti aygıtı daha o zamandan bürokratik yozlaşmanın ilk evrelerini geçirmişti; dolayısıyla kendisinin de önemli ölçüde katıldığı bir sürece karşı mücadele etmesi, gerek ideolojik gerekse maddi çıkarlarına ters düşüyordu.

---

17. Bu olguyla ilgili olarak bir çok tarihsel benzetme mevcuttur; işçi hareketinin birdenbire tamamen yeni ve beklenmedik sorunlarla karşılaştığı anlarda, hareketin en iyi kadrolarının önemli bir bölümü, sorunu derhal kavrayamamaktadır:

– 1914-1918 emperyalist savaşının gerçek tabiatının ve sosyal demokrasinin ihanetinin derin nedenlerinin anlaşılmaması. Bu kavrayışsızlık birkaç yıl sonra Komünist partileri kuracak olan sosyalist kadroların bir kısmında bile birkaç yıl devam etmiştir.

– Çin devriminin tarihsel anlamının ve sömürge devrimlerinin önemiyle belirlenen yeni bir tarihsel dönemin açılışının anlaşılmaması.

Suvarin'den Deutscher'e kadar bir dizi tahlilcinin yaptığı gibi, Stalin'in zaferinin tarihsel kaçınılmazlığı ve Troçki'nin taktik hataları üzerine uzun uzadıya kafa yorulabilir.[18] Ama asıl önemli olan *Bolşevik Partisinin bir dizi kurumsal hatasının, devlet ve parti aygıtlarının özdeşleşmesini ve her iki aygıtın da bürokratlaşmasını kolaylaştırmış* olmasıdır ki, bu da partinin bürokratlaşmaya karşı fren rolü oynamaya sosyolojik açıdan elverişsiz hale gelmesine yol açmaktaydı. Söz konusu hatalar şunlardır:

a) Bolşevik partisinde fraksiyonların yasaklanması,

Bolşevik Partisinde fraksiyonlar yasaklandığı andan itibaren parti içi demokrasi ayakta tutulamazdı: gerçekten de eğer tartışma özgürlüğü varsa eğilimlerin oluşması kaçınılmazdır; bu eğilimlerin fraksiyon haline gelmeleri de, hele bir bürokratlaşma başlangıcı varsa kaçınılmazdır, çünkü görüş ayrılıkları sistemleşmekte ve genelleşmektedir.

b) Tek parti ilkesinin yerleşmesi,

Genellikle yaygınlaşmış olan bir kanının aksine tek parti ilkesi ne Lenin'in herhangi bir yazısında ne de Sovyet devletinin anayasasında bulunmaktadır: 1921'e kadar bir çok parti (Sol Menşevik, Sosyalist-devrimci, Anarşist) silah elde karşıdevrime katılmadıkları ölçüde legal varlıklarını sürdürmüş-

---

18. Genellikle bu tür tahliller yapan arkadaşlar tamamen çelişik iki tezi aynı anda kanıtlamak istemektedirler:

– Bir yandan Troçki'nin taktik hatalarının Stalin'in zaferine yol açtığını,

– Bir yandan da Stalin'in zaferinin kaçınılmaz olduğunu, çünkü o dönemin Rusya'sının nesnel şartlarına uygun olduğunu.

Bu, özellikle, her iki tezin sürekli bir biçimde içice girdiği I. Deutcher'de çok açıktır.

lerdi; bazı Sovyetler başka partilerce yönetilmekteydi (örneğin Moskova kauçuk fabrikası Menşeviklerin yönetimindeydi); başka Sovyetlerde de çeşitli partileri temsil eden ayrı listelerde seçimler yapılmıştı. Ne var ki, 1921'den itibaren, tek parti ilkesinin kanunlaşmamış olmasına rağmen pratikte bu ilke bir kural haline geldi. Bolşevik fraksiyonların yasaklanması, kendi mantığı gereğince, Sovyet işçi sınıfı hareketi içindeki öteki eğilimlerin de ortadan kaldırılması sonucunu verdi. Lenin'in yazılarında tek parti ilkesine hiç rastlanmaması gerçeği, Stalinist ideoloji tarafından el çabukluğuyla ortadan kaldırılmış ve bütünüyle unutturulmuştur; Lenin'in bütün söylediği bir *Bolşevik partisi olmaksızın* proletarya diktatörlüğünün imkansız olacağıdır; buysa tamamen farklı birşeydir.

Bolşevik partisinin hatası, iç savaşın bitmesine ve toplumsal gerilimlerin azalmasına rağmen, N.E.P'in ve onun getireceği tehlikelerin yaklaşmasıyla siyasi baskı ve merkezileşmeyi artırmak gerektiğini sanmasıydı. Başka partilere konulan yasaklama, bu partilerin burjuvazi veya köylülük tarafından yeni sosyal düzeni yıkmak amacıyla kullanılacağı kuşkusuna dayanmaktaydı. Oysa tarih, kapitalizmin yeniden kurulması tehlikesine karşı gerek ideolojik gerekse sosyolojik açıdan en etkili mücadele yolunun *proletaryanin siyasi faaliyetinin sürdürülmesi* olduğunu kanıtlamaktadır; bu nedenle, *Sovyet proletaryasını yeniden politikleşmeye itecek şartları yaratmak* zorunluydu, oysa proleter demokrasisinin ortadan kaldırılması tam tersine bu yeniden politikleşmeye karşı güçlü bir engel yaratmış ve Lenin'in herşeyden çok kaçınmak istediği bürokratlaşmayı kolaylaştırmıştı.

c) Üçüncü kurumsal hata, belki de en ciddisi, ***Sovyet rejimi, kolfektif mülkiyet ve ilkel sosyalist birikimin gerekliliği***

(yani, ekonominin özel kesimiyle rekabet gereği) ***arasındaki organik bağların anlaşılmaması***[19] oldu. Bolşevik partisi, işçi devleti ile özel sektör (küçük köylüler ve tüccarlar) arasındaki bu rekabeti, daha yüksek ekonomik verimlilikleri sayesinde devlet işletmelerinin kazanacağına inanıyordu. Bu düşüncenin sonucunda, devlet işletmelerinde bireysel üretkenliğe büyük bir önem verildi; bu da işletmelerin yönetiminin yüksek düzeyde bir merkezileşmesini gerektirmekteydi; nitekim "yedinonaçalni", yani işletmenin birtek kişi tarafından yönetilmesi ilkesi getirildi.

Lenin ve Bolşevik partisi bu ilkeyi getirirken bile içinda taşıdığı ciddi bürokratlaşma tehlikelerinin bilincindeydiler; bu tehlikelere, bürokratlaşmanın belli bir düzeyi aşmasını engelleyecek olan bazı tedbirler getirerek karşı koymaya çalıştılar:

– Büyük bir sendikal özerklik;

– Fabrikaların içinde "troyka" sistemi: bu sistem fabrika müdürünün yetkilerinin, parti ve sendikanın denetimi tarafından kesin çizgilerle sınırlandırılmasını getirmekteydi (ama bu denetim çoğu kez parti sekreterinin ve sendika sekreterinin denetimine dönüşmekteydi);

– Fabrika müdürünün yetkilerini kötüye kullanmasını engellemek için son derece ileri bir iş kanunu; 1920 yıllarında

19. Bu hatanın kaynağı, birikim ihtiyacı ile üreticilerin tüketiciler olarak korunması zorunluluğu arasındaki işlevsel karşıtlıktır. "Pazar ekonomisinin" çerçevesi içinde, bir işletme demokratik bir biçimde özyönetime tabi olsa bile, üreticilerin dolaysız ekonomik çıkarları sosyalist bir ekonominin çıkarlarına ters düşebilir; Yugoslavya'da demokratik olarak seçilmiş işçi konseylerinin bir fabrika personelinin % 25'inin işten atılmasını, geri kalan işçilerin ücretlerinin yükseltilmesi gerekçesiyle ileri sürdükleri görülmüştür; demek ki proletaryanın bir sınıf olarak toplu çıkarlarıyla tekil işçi gruplarının çıkarları arasında otomatik bir 'çakışma yoktur.

Sovyetler Birliği'ndeki iş kanunu tam anlamıyla örnek bir kanundu; işçiler müdür tarafından işten atılamamaktaydılar; zorla fazla mesai yaptırılamazdı vs.

Lenin'in ve Bolşevik partisinin göremediği, bütün bu tedbirlerin, son tahlilde merkezi iktidarın durumuna bağlı olmasıydı: Bürokrasi, *devleti ve partiyi git gide daha fazla kontrolü altına aldığı ölçüde*, bürokrasinin gittikçe çığırından çıkan iktidarına karşı bu tedbirleri korumak için işçilerin sürdürdüğü zaten çok pasif olan mücadele gittikçe daha zorlaşacaktı.

Gerçekten de, Stalin 1927'den sonra Sovyet proletaryasının önemli bir kollektif direnciyle karşılaşmaksızın bu tedbirleri ortadan kaldırdı. İlk önce "troyka"nın yerine fabrika müdürünün mutlak yetkisini getirmekle işe başladı; sonra sendikaların özerkliğini kaldırdı. Son olarak da, parça başı çalışmanın, fazla mesainin, Stahanovizmin ve iş gücünün her türlü aşırı ölçüde kullanılmasının getirilmesi ile iş kanunun önemli bir kısmını feshetti.

Eğer Bolşevik partisi, sorunu zamanında, 1920'lerin başında kavramış olsaydı, parti içinde fraksyonların varlığına ve başka Sovyet partilerinin varlığına izin verse ve işletmelerde bazı özyönetim biçimlerini zamanında sistemleştirseydi bürokratlaşmaya karşı gösterilen direniş çok daha büyük ve etkili olurdu.

Hiç kuşkusuz bu tarihsel etkenler Troçki'nin ve Sol Muhalefetin taktik hatalarından çok daha önemli rol oynamışlardır. Ama, iktisadi politikada ve uluslararası politikada doğru yönelişlerin gerçekleşmemesi yüzünden *işçilerin pasifliği devam ettiği takdirde*, iki temel etkenin Sovyet demokrasisi ve işçilerin özyönetimi varlığı bile uzun dönemde bürokrasinin zaferini engelleyemezdi.

Ancak bu kurumsal reformların, daha hızlı bir sanayileş-

me, tarımda köylülerin isteği ile ve adım adım kollektifleşme ve devrimin Çin ve Almanya'da zafere ulaşmasını sağlayacak bir uluslararası politika ile çakışması, bürokrasinin zaferini etkili ve kalıcı bir biçimde engelleyebilirdi; çünkü bu takdirde bürokratlaşmanın nesnel nedenleri adamakıllı silikleşeçekti.

O zaman tarihin evrimi çok farklı olurdu: Bolşevik partisinin içinde demokrasinin yerleşmesi, çok partili Sovyet sisteminin sürdürülmesi, ekonominin işçilerce yönetiminin kurumlaşması ve güçlenmesi mümkün olurdu. Planlı ekonominin temel doğrultusu, bir avuç bürokrat tarafından değil gerçekten işçi olan delegelerden kurulu bir işçi konseyleri kongresi tarafından saptanabilirdi.[20]

Bu kısa tarihsel incelemenin sonucu şudur: bir işçi devletinde, özellikle geri bir işçi devletinde, kaçınılmaz bürokratik deformasyon eğilimi veri olarak ele alınırsa, bu eğilimin bürokratik yozlaşmaya dönüşmesi ancak üç etkenin bileşimi ile engellenebilir:

Her alanda proletaryanın ağırlığının ve "öz-etkinliği"nin artmasına izin veren ve proletaryayla diğer sosyal oluşumlar arasındaki güç ilişkisini düzelten,

– devlet kurumları (proleter demokrasisi);

– iktisadi politika (proletaryanın sosyo-ekonomik ağırlığının artırılması),

– uluslararası politika (sosyalist devrimin yayılması).

---

20. Yugoslavya örneği bu noktanın tamamen tayin edici olduğunu göstermiştir. Bu ülkede işçi konseylerinin, son tahlilde üretim çalışmasıyla hiç bir gerçek bağı kalmayan aynı kişilerden oluşma yönünde *kendiliğinden* bir eğilimleri vardır. Bürokrasiye karşı mücadele, önemli ölçüde, ulusal kongrelere ücretleri kalifiye bir işçininkini geçmeyen kişilerin kabul edilmesi ilkesinin korunmasını gerektirmektedir.

3. İşçi devletlerinde bürokrasinin tabiatı

Belli tarihsel koşullarda, eğer güçler ilişkisi proletarya için çok elverişsizse, onun kaçınılmaz bir uru olan bürokrasi, geniş, hatta görünüşte hemen hemen tam, bir özerkliğe erişir. *Ama bu özerklik hiçbir zaman tam olamaz*: bürokrasi hiçbir zaman *nitelik olarak geçiş dönemindekinden farklı bir üretim tarzı yaratmak üzere* kendisine hayat veren üretim tarzından tamamen kopamaz. Bürokrasinin özerkliği, bir ur gibi içine yerleşmiş bulunduğu üretim tarzı ve sistemi ile sınırlıdır. Aldığı kararların bir çoğu, ayrıcalıklı bir sosyal tabaka olarak kendi çıkarları tarafından değil kendisinin de içine yerleşmiş olduğu üretim tarzının ve tarihsel şartların gerekleri tarafından belirlenir.[21] Bir ayrıcalıklı sosyal tabaka olarak bürokrasinin kendine özgü çıkarlarını bazı tarihsel şartlarda alabildiği saf konjonktürel kararlardan ayırmak ve bu konuda çok dikkatli davranmak her zaman gereklidir. [22]

Troçki, uzunca bir süre, bürokrasinin genel politikasını, *bürokratik merkezcilik* kavramıyla tanımlamıştır: sosyal tabiatından ötürü bürokrasi bir aşırı uçtan diğerine geçme eğilimindedir;[23] bu merkezciliğin iç mantığı, uzun vadede ancak bu konjonktürel dalgalanmaların bütünsel bir tahliliyle anlaşılabilir.

---

21. Bürokrasinin işlediği bütün korkunç hataları kendi ayrıcalıklı toplumsal tabaka çıkarlarının korunmasına bağlamak yanlıştır. Açıktır ki küçük tarımsal mülkiyeti ortadan kaldırmak için bir şiddet politikası uygulayarak tarımsal üretimi 25 yıl boyunca azaltmak Stalin'in ve Sovyet bürokrasisinin yararına değildi. Başka şartlarda, örneğin Yugoslavya'da, bürokrasi köylülüğe karşı pekâlâ şiddetsiz bir tavır takınabilmektedir.

22. Bu noktada, bürokrasinin temel karakteristiklerinden birinin ağır sanayinin önceliği olduğunu söyleyen Polonyalı Kuron ve Modzelewesky arkadaşların teorik bir hatasını da su yüzüne çıkarmak gerekir. Bu, bürokratik yönetimin tarihinin sadece özel bir anıdır; Sovyetler Birliğinde aşılmış görünen bir an. Bu yargı tehlikeli olabilir çünkü, ağır sanayinin önceliği dogmasının terkedilmesinin

Uzun vadede bürokratik yönetimin toplumsal içeriği iki çelişik eğilimle belirlenmektedir; bu iki eğilimin birbirleriyle kaynaşması da Troçki'nin *bürokrasinin ikili tabiatı* diye adlandırdığı durumu teşkil etmektedir:

a) Bu ikili tabiatın bir yönü, bürokrasinin, *kapitalist olmayan ve tarihsel olarak kapitalizmin köklü bir biçimde karşıtı olan bir üretim tarzına ve topluma bağlılığıdır.* Sovyetler Birliğindeki cebrî kolektifleştirmeyi, Nazizme karşı zorlu direniş ve Kızıl Ordu'nun işgal ettiği bütün ülkelerde kapitalizmin imhasını bu olgu açıklamaktadır.[24]

Bürokrasinin ikili karakterinin bu birinci yönü, nesnel

---

bugün SSCB'nde olduğu gibi bürokrasinin yokoluşunu getirdiğini düşünmeye itebilir: oysa aksine Sovyetler Birliği'nde bürokrasinin güçlendiği görülmektedir.

(*) *Merkezcilik*, Troçki'nin, sol hareket içinde, işçi bürokrasisi ve işçi aristokrasisinin tavrı olan reformizm ile, işçi sınıfının tarihsel çıkarlarını temsil eden Marksizm arasında kalan eğilimleri tanımlamak için kullandığı terim. Troçki'ye göre, merkezciliğin bağımsız bir sosyal tabanı olmadığı için, böyle bir hareket, kökenlerine, iç dinamiğine ve olayların baskısı ile aldığı yöne göre değerlendirilmelidir. 1935'e kadar Troçki Stalinizmi bu olgunun belirli bir türü olarak görmüştür: Bürokratik merkezcilik. Ancak, bu tarihten sonra bu terimin Sovyet bürokrasisinin geçirdiği oluşumları anlatmaya yeterli olmadığını düşünmeye başlamıştır. (Çn.)

23. Bürokrasiyi sağcı akımla ve köylülere taviz vermeyle tanımlayan bir çok kimse 1928'deki keskin dönüş ve Kulakların şiddetle ortadan kaldırılması karşısında tamamen şaşkına dönmüştür.

Bürokrasiyi polisiye bir diktatörlük ve temerküz kamplarıyla tanımlayan başkaları da, 1956'daki dönüşü açıklamaktan aciz kalmışlardır.

24. SSCB'ni bir işçi devleti, "halk demokrasileri"ni ise kapitalist devletler olarak tanımlayan teoriler çağdaş tarihe tamamen anlaşılmaz bir bakış getirmektedirler: Çekoslovakya'daki üretim tarzının nitelik bakımından Sovyetler Birliği'ndekinden farklı ve kapitalist ülkelerdekinin aynı olduğunu savunmak akla uygun mudur? Yine ayın şekilde. Doğu Alman ekonomisi nitelik bakımından SSCB'inkinden farklı ve Batı Almanya'daki sosyal yapının aynısına mı sahiptir?

olarak, *ayrıcalıklarının, eski egemen sınıfların toplumsal anlamda imha edilmesinden sonra, kapitalist olmayan bir üretim tarzı çerçevesinde* doğup gelişmiş olmasına ve özel mülkiyetin varlığıyla uyuşamamasına dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin yeniden kurulması (ki bu, "geriye doğru barışçı yollar"ın mümkünlüğüne inanmayanlar için, ancak şiddetli bir sınıf savaşının başlaması ve karşı devrim tarafından kazanılmasıyla mümkündür) bazı bürokratların fabrikalara sahip olmalarına imkan sağlayabilirdi, ama bu, onların *bürokratlar olarak varlıklarına* son vererek kapitalistler haline gelmelerine yol açar ve sosyal davranışlarının tamamen farklı olmasını getirirdi. Bürokratik kastın iktisadi tavrı, rekabet, azami kâr veya sermaye birikimi kanunlarıyla değil, geçiş toplumundaki rolüne ilişkin çok başka güdülerle belirlenmektedir.[25]

b) Bürokrasinin sosyal davranışının ikinci etkeni de onun *temel sosyal tutuculuğudur*: bu tutuculuk bürokrasinin *uluslararası ölçekte statuko'yu korumak ve dünya devriminin yayılmasını frenlemek ya da ona karşı koymak isteğiyle* belirlenmektedir.

Gerçekten *dünya devriminin yayılması, işçi devletlerinde, bürokrasinin proletaryanın iktisadi ve siyasi iktidarını tarihsel gaspedişinin sonu* demektir: proletaryanın uluslararası ölçekte yeniden politikleşmesi ve yeniden etkinleşmesi, bürokratik hegemonyanın ayakta kalmasını imkansız kılmaktadır.

---

25. Marx'a göre, kapitalist rekabetin tamamiyle ortadan kalkması anlamında, "devlet kapitalizmi" kavramı anlaşılmaz birşeydir. Kapitalizm sadece birbirlerini çekmeleri ve itmeleriyle belirlenen, ayrı, farklılaşmış sermayelerle birlikte varolabilir. Rekabetin tamamen ortadan kalkması, artık bütün zorunlu karakterini kaybetmiş olan birikimin devamının anlaşılmasına imkan vermez.

Bürokratik merkezcilik *bu iki çelişik etkenin sürekli bileşimi ile belirlenmektedir*: işçi devletlerinde kapitalist olmayan üretim tarzının korunması ve aynı zamanda da dünya devriminin gelişmesinin engellenmek istenmesi.

Bu temel tutuculuk en dar anlamıyla yorumlanmamalıdır; kendini tehdit etmeyen şartlarda, yani proletaryanın yeniden siyasi etkinlik kazanmadığı şartlarda, bürokrasi, ayrıcalıklarını ve iktidarını başka ülkelere yayabilmek için kendi sınırlarını aşmaktan çekinmez: İkinci Dünya Savaşından sonra bir takım ülkelerde, ama sadece Kızıl Ordu'nun, dünya ölçeğinde bir politik devrimi başlatacak bir işçi yükselişini engelleyebileceği yerlerde, olan budur. [26]

4. İşçi devletlerinde politik devrimin gerekliliği

Bürokrasinin tabiatının bu çelişkili karakterinden çıkan devrim stratejisi nedir?

Bürokrasi, çıkarlarının ve ayrıcalıklarının bilincinde olan bu sosyal tabaka, güçler dengesini sürekli olarak kendi aleyhine değiştirecek ve egemenliğinin şartlarını git gide daha zorlaştıracak olan bir nesnel gelişimin (üretici güçlerin gelişmesi ve dünya proletaryasının kültürel ve sayısal bakımdan güçlenmesi) baskısıyla bu çıkar ve ayrıcalıklarını terketmeyecektir.

---

26. Stalinistler devrimin Fransa, İtalya, Yunanistan, Yugoslavya gibi ülkelere yayılmayışının doğru bir hareket olduğunu söylerken, ABD bir dünya savaşı başlatır korkusuyla, Yalta'da somutlaşan iki blokun bölünüşüne saygı göstermenin gerekliliğine dayanmaktadırlar.
Bu doğrulama kendiliğinden çürümektedir; bir çok yerde devrim bu bölünüşe saygı göstermemiştir: Yugoslavya'da, Çin'de, Küba'da. Dünya devriminin bu yayılışları ciddi uluslararası bunalımlar yaratmıştır ama bunların sonucu olarak dünya savaşı patlak vermemiştir ve emperyalizm "oldu bittiyi" kabul etmek zorunda kalmıştır.

Sadece bir politik devrim bürokrasinin iktidarını proletaryanın lehine devirebilir. Bu, ille de devrim uzun ve kanlı olacaktır demek değildir: iki tarihsel örnek (16-17 Haziran 1953, Demokratik Alman Cumhuriyeti, 23 Ekim-4 Kasım 1956 Macaristan) bir politik devrim süreci başladığında ve işçi sınıfı, fabrikaların işgali ve işçi konseylerinin kurulması vs. ile artan ölçüde seferber olduğunda, mahalli bürokrasinin bütünüyle silinip gittiğini göstermiştir. Bu örneklerde, sadece dış askeri müdahele devrimi durdurabilmişti. SSCB'de elbette bu rolü oynayabilecek dış bir etken olamaz.

O halde politik devrimin gerçekleşme biçimleriyle ilgili olarak yeterince iyimser olabiliriz. Zaten bürokrasi, çıkarlarını savunurken hangi sosyal tabana başvuracaktır? Kim, uzun süre onun yanında proletaryaya karşı savaşmayı kabul edecektir?

Bürokrasinin bu zayıflığı zaten sosyal devrimden farklı olan politik devrim kavramıyla anlatılmak istenenin bir işaretidir:

– Bir sosyal devrimde üretim tarzı değişir ve iktidar bir sosyal sınıftan bir diğerine geçer;

– Bir politik devrimde, üretim tarzı temel olarak değişmez ve iktidar bir sosyal tabakadan aynı sınıfın bir başka tabakasına geçer.[27]

İşçi devletlerinde politik devrim, varolan üretim tarzına yeni bir içerik kazandırılması sonucunu verecektir: üretimin bü-

---

27. Marx politik devrimlere örnek olarak Fransa'daki 1830 ve 1848 devrimlerini getirmektedir; bu devrimlerde iktidar burjuvazinin içinde birçok tabaka arasında el değiştirmiştir: finans burjuvazisi, banka burjuvazisi, sanayi burjuvazisi, 1848 şubat devrimi sırasında büyük şehirlerin sanayi burjuvazisi iktidarı banka burjuvazisinin elinden çekip alabilmek için silah elde çarpışmak zorunda kalmıştır. Yine de bu devrim, iktidarın geçici olarak burjuvaziden proletaryanın eline geçişini gören Paris Komünü'nden çok farklı bir tabiattadır.

rokratlaşmış yönetimi, proleter demokrasisiyle bağdaşmamaktadır.

Ama Sovyet ekonomisinin temel çerçevesi değişmeyecektir: üretim araçlarının kollektif mülkiyeti, planlama, bazı pazar mekanizmalarının kalıntıları, varlıklarını sürdüreceklerdir. Proletaryanın iktidarı kullanmasıyla bu araçlar uygulamada farklı bir içerik kazanacaklardır, ama başka araçlarla değiştirilmek üzere imha edilmeyeceklerdir; devletin biçimi de allak bullak olacaktır ama, temel sosyal tabiatı değişmeden kalacaktır.[28]

5. Bürokrasi bir sosyal tabaka mı sınıf mı?

Bürokrasinin iktidarının bir sosyal devrimle değil bir politik devrimle yıkılmasının gerekliliği, onun üretim sürecinde kendine özgü işlevleri ve kökleri olan bir sosyal sınıf değil, proletaryanın içinden gelişen bir sosyal tabaka veya kast olarak tanımlanmasından çıkmaktadır.

Bürokrasinin bir sosyal sınıf olarak değil sosyal tabaka olarak tanımlanması basit bir kelime oyunu değildir, bu tanım, uluslararası işçi sınıfı hareketi için doğru stratejinin saptanmasında belirleyici bir öneme sahiptir.

Bu sosyal tabakanın tabiatı ile ilgili olarak ortaya çıkan kafa karışıklıkları, işçi devletlerinde bürokrasinin davranışlarının bazı dışsal özelliklerinin bir sosyal sınıfınkilere çok yakın olmasıyla kısmen açıklanabilir; örneğin, iktidar tekeli, ideolo-

---

28. Devletin tabiatının tanımı, son tahlilde, yalnız ve yalnız *belirli bir üretim tarzıyla olan ilişkisine* bağlıdır. 1945'te Almanya'da faşizmden burjuva demokrasisine geçiş üretim tarzında bir değişikliğe tekabül etmeksizin devlet biçiminde dev değişikliklerle birlikte olmuştur. Aynı üretim tarzının içinde birçok devlet biçiminin olması mümkündür, ama bu da bu devlet biçimlerinin birinden diğerine geçişin "reformist" tarzda olabileceği anlamına gelmez.

jik ve maddi ayrıcalıklar elde edilmiş ve savunulacak üstünlüklerin kolektif olarak bilincine varılmış olması, vs. [29]

Bununla birlikte bürokrasinin bir sosyal sınıf olarak tanımlanması, uluslararası devrim gerçekliğinin doğru bir şekilde kavranmasına imkan vermez ve metodolojik ve politik planda çözülmez çelişkilere yol açar. Eğer bürokrasi bir sosyal sınıf olarak tanımlanırsa, ya bu sınıfın yalnız devrimden sonra sınıf haline geldiğini ve iktidarı aldığını ya da devrimden önce sınıf olarak var olduğunu ve devrimin gerçekte, bu sınıfın iktidarı ele geçirişi demek olduğunu söylemeye varılır.

Bu iki almaşığın sonuçları çok farklıdır ve bunları dikkatle ayırdetmek gerekir.

Bazıları bürokrasinin iktidarı almadan önce sınıf olarak varolduğunu ve kapitalist ülkelerde komünist partilerinin liderleri tarafından oluşturulduğunu belirtmektedirler. Eğer sosyal sınıfın marksist tanımı kullanılırsa kuşkusuz bunun korkunç bir kavramsal hata olduğu görülür: bu liderliklerin üretim sürecindeki yerleri nedir? Üstelik bu "hatanın" siyasi sonuçları çok vahimdir: eğer böyleyse, örneğin Fransa'da ve İtalya'da, bu sınıfla hiç bir ortak yanı bulunmayan proletaryanın ondan radikal bir biçimde kopması gerekir; bu kişilere göre, komünist partisi tarafından yönetilen bir grev artık proletarya ile burjuvazi arasında bir mücadele değil, burjuvaziyle egemen sınıf olmak isteyen bürokrasi arasında bir mücadeledir: bu durumda proletarya tarafsız kalmalıdır! Yine aynı mantıkla Vietnam'da olup bitenler bir sömürge ülkenin kurtuluş isteyen kitleleriyle emperyalizm arasındaki bir mücadele değil, iki sınıf arasındaki, burjuvaziyle bürokrasi arasındaki bir mücadeledir!

---

29. İşçi devletlerinde bazı arkadaşların bürokrasiyi sınıf olarak tanımlamaları, bürokrasinin bazı kanatlarıyla diğerlerine karşı birleşilebileceğini düşünen "reformist" akımlardan net bir şekilde ayrılma isteğini dile getirmektedir.

Böylece her türlü devrimci gerçeklik tamamen çarpıtılmış oluyor, çünkü bütün dünya için apaçıktır ki Fransa'da Komünist Partisi tarafından yürütülen bir grev proletaryayla burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesinin bir parçasıdır. Muhakkak ki sendika bürokrasisi bu grevden kendine pay çıkarmak üzere, yöneticilik işlevinden faydalanmaya çalışmaktadır, ama sırf bu yüzden sınıf mücadelesi proletarya, burjuvazi ve bürokrasi arasında üç başlı bir mücadele haline getirilemez.

Batı Komünist partilerinin, çekirdek halinde bir sınıf oluşturduğunu öne süren konumun mantığının vardığı son nokta, sınıf mücadelesinden kaçınma ve hatta bazan karşı devrimci bir tavra düşmektir. Bazı siyasi gruplar Vietnam'daki savaşın iki emperyalist kamp arasında bir savaş olduğunu (aynen 1954'te Kore'de olduğu gibi), Küba devriminden hiç bir fayda gelmeyeceğini çünkü yeni bir sömürücü sınıf tarafından yönetildiğini ve proletaryanın kendisine yabancı olan iki sınıf arasındaki bu mücadeleye karışmaması gerektiğini söyleyecek kadar ileriye gitmektedirler. Oysa istesek de istemek de dünyanın bir çok ülkesinde proletarya ile burjuvazi ve sömürge ülkelerin kitleleriyle emperyalizm arasındaki gerçek sınıf mücadeleleri esas olarak komünist partilerinin yönetiminde yürütülmektedir ve bizim tarafsız kalmamız da imkansızdır.[30]

Bürokrasiyi bir sosyal sınıf olarak tanımlamak isteyen siyasi grupların bir diğer konumu da, *bürokrasiyi burjuvaziye ve emperyalizme oranla ilerici bir yeni sınıf olarak görmek* şeklinde belirmektedir. Bu görüşten çıkan sonuç, proletaryanın, burjuvaziye ve emperyalizme karşı mücadelesinde, kendisinden başka bir sınıfı, bürokrasiyi destekleyeceğidir. Bu

30. Bu elbette, sınıf mücadelesinin sadece Stalinist bürokrasinin yönetimi altında kaldığı takdirde, başarı şansının çok az olduğunu, işçileri bu bürokrasinin boyunduruğu altından kurtarmak gerektiğini vs. söylemekten alıkoymamalı bizi.

da, *proletaryanın dünya devriminde temel yönetici rolünü inkâr etmek* olur.[31] Sonuçta da, bu temelden hareket eden gruplar, bürokrasinin devrimci imkanları hakkında ciddi kuruntular beslemeye başlamaktadırlar. Oysa, kim, ciddi olarak. Fransız Komünist Partisi'nin, bugünkü çizgisiyle iktidarı gerçekten alabileceğini düşünebilir.

Şimdi de, bürokrasinin bir sosyal sınıf olduğu yolundaki teorilerin bir başka türünü inceleyelim (bürokrasinin devrimden sonra bir sınıf olarak oluştuğunu ve iktidarı ele geçirdiğini ileri süren teoriler) ve bu teorilerden ne gibi politikaların çıkabileceğini görelim.

"Yeni sömürücü sınıf" teorisini geliştirenlerin bir çoğunda (Djilas, Burnham, vs), Stalin'e ve sovyet bürokrasisine başkaldırılarının onları marksizmi inkar etmeye, *işçi sınıfı ve sosyalizm* karşısında kuşkuculuğa ve burjuva demokrasisine dalkavukluk etmeye yönelttiği göze çarpmaktadır; Kremlin'i reddedişleri, onları sadece Waşington'un dümen suyuna sokmuştur.[32] Bu kişiler geniş ölçüde kendi sınıflarının sınırlarını aşarak burjuvazinin yanında yer almışlardır ve burada bu tezlerle uzun uzadıya uğraşmanın gereği yoktur.

Başkaları ise özellikle Polonyalı Kuron ve Modzelewesky arkadaşlar bürokrasiyi bir sosyal sınıf olarak tanımlamakta ama bunun kapitalizmi ve burjuva demokrasisini açık bir şekilde reddeden ve proletaryanın tarihsel rolüne kesin bir

---

31. Bu teori Lukacs'ın Leninizmin temel fikri olarak nitelediği "devrimin güncelliği" fikrinin anlaşılmamasına dayanmaktadır. Geçmiş yüzyıllarda proletarya, daha gerici başka sınıflara karşı ilerici sınıfları destekleyerek yardımcı güç rolünü oynamıştı; ama bugün mümkün olan ve gündemde olan şey *etkin bir biçimde proletarya tarafından gerçekleştirilen proleter devrimidir.*

32. Bkz. Pierre Frank, Kuron ve Modzelewsky'nin *Polanya İşçi Partisine Mektup* adlı kitaplarına önsöz.

inanç ifade eden bir marksist tahlilin çerçevesinde yapmaktadırlar. Bu arkadaşlarla ilgili olarak sorun siyasi olmaktan çok terminolojiktir. 1939'da Troçki bu soruna ilişkin olarak şöyle yazıyordu:

> "Sovyet devletinin tabiatıyla ilgili soruyu, soyut sosyolojik planda değil somut siyasi görevler planında sormakla başlayalım. Bir an için bürokrasinin yeni bir "sınıf" olduğunu ve Sovyetler Birliği'ndeki rejimin özel bir sınıf sömürüsü sistemi olduğunu kabul edelim. Bu tanımlamaların ardından hangi yeni sonuçlar çıkacaktır bizim için? Enternasyonal uzun zamandan beri emekçilerin devrimci ayaklanması ile bürokrasinin devirilmesinin gerekliliğini kabul etmiş bulunmaktadır. Bürokrasinin sömürücü bir "sınıf" olduğunu söyleyenlerin de başka bir şey önerdikleri yoktur. Bürokrasinin devrilmesiyle ulaşılmak istenen hedef, Sovyetlerden bugünkü bürokrasinin kovulması ve Sovyetlerin iktidarının yeniden yerleştirilmesidir. Sol eleştiriciler bundan başka bir öneri getiremezler ve getirmemektedirler. Yeniden hayat bulan sovyetlerin görevi dünya devrimi ile birlikte çalışmak ve sosyalist bir toplum kurmaktır. Dolayısıyla bürokrasinin devrilişi devlet mülkiyetinin ve planlı ekonominin korunmasını peşinen kabul etmektedir. Sorunun can alıcı noktası burada yatmaktadır.
>
> "Üretim güçlerinin ekonominin çeşitli dallarına dağılışının ve genel olarak planın bütün muhtevasının, bu plan artık bürokrasinin çıkarları tarafından değil, bizzat üreticiler tarafından belirlendiği takdirde büyük ölçüde değişeceğini söylemeye gerek yoktur. Bürokrasiyi devirme sorunu millileşmiş mülkiyetin (devlet mülkiyetinin) korunmasına bağlı olduğu ölçüde; gelecekteki devrimi *politik devrim* olarak niteliyoruz. Bizi eleştirenlerden bazıları (Ciliga, Bruno ve başkaları) ne olursa

olsun gelecekteki devrimi *sosyal devrim* diye adlandırmak istemektedirler. Haydi bu tanımlamayı kabul ettik diyelim. Bu durum özde ne gibi bir değişiklik getirecektir? Bu tanımlama devrimin bizim sıraladığımız görevlerine hiç bir şey eklememektedir.

"Bizi eleştirenler, olguları bizim ötedenberi gösterdiğimiz biçimleriyle ele almaktadırlar. Gerek bürokrasinin ve işçilerin konumu gerekse Kremlin'in uluslararası sahnedeki rolü hakkında bizim tahminlerimize kesinlikle öze değgin birşey eklememektedirler. Bütün bu alanlarda yalnız bizim tahlilimizi inkar etmekten aciz kalmamakta tersine tamamen ona dayanmakta ve hatta kendilerini tamamen onunla sınırlamaktadırlar. Bize getirdikleri tek suçlama bizim bu tahlilden "gerekli sonuçları" çıkarmamış olmamızdır. Ne var ki tahlilden, söz konusu sonuçların tamamen terminolojik olduğu çıkmaktadır. Bizi eleştirenler yozlaşmış işçi devletini bir işçi devleti olarak tanımlamayı reddetmektedirler. Totaliter bürokrasinin bir yönetici sınıf olarak tanımlanmasını istemektedirler. Bu bürokrasiye karşı yapılacak devrimin politik bir devrim olarak değil sosyal bir devrim olarak kabul edilmesini istemektedirler. Eğer bizi eleştirenlere bu terminolojik tavizi verirsek onları çok güç bir durumda bırakmış oluruz çünkü tamamen lafzi olan bu zaferlerini ne yapacakların şaşıracaklardır.

"Dolayısıyla, SSCB'nin sosyolojik tabiatı hakkında bizimkinden farklı bir kanıları olan arkadaşlarla, siyasi görevlerle ilgili konularda bizimle dayanışma halinde kaldıkları takdirde bağları koparmak bir aptallık olur."

(Troçki, *SSCB Savaşta*, 25 eylül 1939)

Bununla birlikte bizim durumumuzda ayrılık sadece ter-

minolojik değildir, çünkü bu tahlil farklılığı Kuron ve Modzelewsky arkadaşları hatalı sonuçlara götürmektedir:

– bu tahlil, onları, merkezi siyasi bürokrasi ile "teknokrasi" arasında niteliksel bir ayrım yapmak ve bu iki grubu ayrı sınıflar olarak kabul etmek zorunda bırakmaktadır;

– bu tahlil, onları, bürokrasiye, "üretim için üretim" gibi bir sınıf hedefi yakıştırmaya götürmektedir; oysa bu hedef işçi devletlerinde kısmen terkedilmiştir (bkz. dipnot 22)

– bu tahlil, olgunun ulusal bir tahlilini yapmalarına ve Sovyet bürokrasisinin uluslararası rolünü anlamamalarına yolaçmaktadır.

Bu üç etken, Kuron ve Modzelewsky arkadaşları bürokrasinin kendini uyarlama ve baskı uygulama kapasitesini küçümsemelerine yol açmaktadır.

6. Sonuç

Sonuç olarak hiç bir zaman gözden kaçırılmaması gereken temel noktanın *bugün dünyadaki temel mücadelenin proletaryayla burjuvazi arasındaki mücadele olduğunu ve bürokrasinin bu mücadeleye yalnız onu çarpıtmak için müdahale ettiğini bir kez daha vurgulayalım.* Hem burjuvaziyi hem de bürokrasiyi yenmenin tek yolu, işçilerin ve sömürge halklarının emperyalizme karşı mücadelelerini, bu mücadeleler komünist partiler tarafından yönetilseler bile, sonuna kadar desteklemektir; çünkü *sadece uluslararası devrimin daha büyük bir zaferi, bürokrasinin iktidardan kesin olarak uzaklaştırılmasının nihai güvencesi olabilir.*

Tarih şimdiden bu sorunsalı kısmen cevaplandırmıştır: 1945'ten bu yana zafere ulaşan bütün devrimler (elbette Kızıl Ordu'nun yayılmaları söz konusu değildir!) az ya da çok açık bir biçimde bürokrasi sorununu yerine oturtmuşlardır:

– Yugoslav devrimi, üç yılın sonunda özyönetim girişimi ile,

– Çin devrimi, "Kültür Devrimi" biçimindeki çarpıtılmış görünümüyle,

– Küba devrimi, bürokrasiye yönelttiği saldırılarla en açık ve en bilinçli yoldan.

Marx'ın dediği gibi "İnsanlık sadece çözebileceği sorunları karşısına alır." Bürokrasi sorununun çözülmesi için nesnel ve öznel şartlar bugün biraraya gelmiş gibi görünmektedir:

– bir yandan, bütün devrimci militanların bu sorunun öneminin tarihsel bilincine varmaları;

– öte yandan devrimin uluslararası düzeyde yapılması ve dünya ölçüsünde üretici güçlerin dev bir gelişmesi.

Bu farklı etkenlerin birbirlerine bağlanması şimdi gerçekleştirilmişken, her yeni proleter devriminin kesinlikle bürokrasi sorununu açık bir biçimde yerine oturtmaya ve en etkili bir biçimde çözmeye yönelmesi hiç de beklenmedik bir gelişme olmayacaktır.

1965-1967

Barış içinde birlikte yaşama ve dünya devrimi

1917 Ekim Devrimi ile birlikte, devletlerarası ilişkiler sorunlarına sosyalizm sorunları da eklendi.

Dünya ölçüsündeki sınıf mücadelesi ikili bir biçim aldı: kaçınılmaz uluslararası yankılarıyla birlikte, her ülkedeki toplumsal-sınıflararası mücadele, burjuva devletleri ile SSCB (ve 1945'den sonra da kapitalizmi deviren diğer ülkeler) arasındaki ilişkilerle içiçe girdi.

Geleneksel olarak, sosyalist devrimin önce dünyanın en ileri ülkelerinde zafere ulaşacağı genel varsayımından hareket etmiş olan marxist teori[1], bu yeni şartlarda devrimcilere yol gösterecek bir kurallar dizisi hazırlamamıştı. Marxist teori, devlet iktidarının ele geçirilişinin, devrimci politikaların uluslararası düzeyde yürütülmesi üzerindeki etkileriyle fazlaca uğraşmamıştı. Bu nedenle, Ekim Devrimi'ni hemen izleyen

1. "Deney, komünizm ampirik olarak ileri halkların 'hep birden' ya da eşzamanlı bir hareketi olarak mümkündür; çünkü üretici güçlerin ve buna bağlı olarak dünya ticaretinin evrensel gelişmesini öngerektirir" Karl Marx ve Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi* (Berlin, Dietz Verlag, 1953), s. 32

dönemde Sovyet ve diğer ülke komünist liderleri bununla ilgili özel teoriler yaratmak zorundaydılar. Sovyet iktidarının ilk günlerinden yaşadığımız döneme kadar bu sorunların çevresinde büyük tartışmalar çıktı. Brest-Litovsk barış görüşmeleri ile Orta Avrupa devrimi arasındaki ilişki üzerine tartışmalar; 1920'lerde sürekli devrim üzerine ve tek ülkede sosyalizmi kurma olasılığı üzerine anlaşmazlıklar; komünist partilerinin 1957 ve 1960 yıllarında toplanan uluslararası konferanslardaki tartışmalar ve bunun "barış içinde birlikte yaşama" sorununa ilişkin Çin-Sovyet anlaşmazlığı olarak açığa çıkışı bütün bunlar son tahlilde aynı çerçeveye götürülebilir.

Lenin döneminde dünya devrimi ve sovyet rusyanın savunulması

Bolşevik liderler bu sorunları, kargaşa ve iç savaş ortasında, bir düzine yabancı kapitalist gücün müdahalesi ile karşı karşıya iken ve şiddetli, acil ihtiyaçların ağır baskısı altında ele almak zorundaydılar. Yine de, onların, kendi devrimci inançlarına mümkün olduğu kadar sadık kalmaya çalıştıkları ve süreç içinde de güç politikasının ve "*raison d'Etat*"nın (hikmet-i hükümet) kendi ilkelerinin üstüne çıkmasını önleyecek bir takım kurallar geliştirdikleri söylenebilir.

Bolşevik liderler, kavramsal olarak, Sovyet devleti ile dünya devriminin çıkar birliğini, son kertede ilkinin ikincisine bağlı olması şeklinde görüyor ve kabul ediyorlardı; Rusya'da iktidarın bizzat ele geçirilmesi öncelikle öteki, daha ileri ülkelerde sosyalist devrimin gelişmesine bir katkı olarak görülüyor ve doğrulanıyordu[2]. Yeni kurulan Komünist Enternasyo-

2. Daha 6 Kasım 1920'de Lenin, Ekim devriminin üçüncü yıldönümü münasebetiyle yaptığı bir konuşmada şunları belirtiyordu: "O zaman biliyorduk ki: ancak davamız bütün dünyada muzaffer olunca zaferimiz zafer olacaktı, çünkü işe sırf dünya devrimi umuduyla başlamıştık." Lenin, *Seçme Eserler*, ikinci basım (Berlin, Verlag für Literatür und Politik, 1930), cilt XXV, s. 590.

nal kurumsal yapısı bakımından, Sovyet devletinden ve onun diplomatik ilişkileri ve manevralarından tamamen bağımsızdı. Enternasyonal içindeki Rus temsilcilerinin[3] Rus devlet liderleri ile aynı kişiler olması sadece, Komünist Enternasyonal'in Sovyet kesiminin son tahlilde kendisini dünya devrim hareketinin bir parçası saydığını vurguluyordu[4]. Bu temel ilkeler, karmaşık sorunun bütününü çözmedi. Çok önceleri, hatta daha Komünist Enternasyonal kurulmadan, Brest-Litovsk'da ayrı bir barış imzalama meselesi, genç işçi cumhuriyetinin kendini savunması ve varlığını sürdürmesi ile dünya devrimi beklentileri arasındaki ilişkinin diyalektiği ile ilgili sorunları bu tartışmanın içine soktu. Gerek Bolşevik partisi içinden, gerekse bu parti dışındaki devrimci hareketten (sol SR'ler) Brest-Litovsk barışına muhalif olanlar Lenin'i, ayrı bir barış yapılması sonucunda Mihver devletlerini güçlendirerek dünya devrimine ihanet etmekle suçladılar. Brest-Litovsk an-

---

3. Komünist Enternasyonalin ilk kongresinde Sovyet delegasyonu, oy hakkına sahip delegeler olarak Lenin, Troçki, Zinovyev, Stalin, Buharin ve Çiçerin'den; danışman delege olarak ta Obolenski ve Vorovsky'den kuruluydu. Bu delegasyona Dışişleri Halk Komiserinin de dahil edilmiş olması dikkat çekicidir.

4. Lenin, 14 Mayıs 1918'de Bütün Rusya Sovyet Kongresi ve Moskova Sovyeti Merkez komitesinin birleşik oturumunda dış politika üzerine yaptığı konuşmada şunları söylemiştir: "Biz nüfuz imtiyazı için savaşmıyoruz... ulusal çıkarları savunmuyoruz; sosyalizmin çıkarlarının, sosyalizmin bütün dünya üzerindeki çıkarlarının ulusal çıkarlardan, devlet çıkarlarından daha önce geldiğini söylüyoruz" Lenin, *Bütün Eserleri*, 5. basım (Paris, Editions Sociales, 1961), cilt 27, s. 396.

27 Haziran 1918 de bir sendika kongresinde yaptığı konuşmada Lenin, İngiltereye yeni tayin edilen büyükelçi Litvinov'un, polisten geçer geçmez İskoç devrimci sosyalisti Mac Lean'i Sovyet konsolosu olarak atadığını, bunun da İskoçyalı işçilerce sevinçle karşılandığını gururla zikreder. Lenin, *Bütün Eserleri*, cilt 27, s. 515.

laşmasına gösterilen bu muhalefet kısmen, enternasyonalist olmaktan çok ulusal dürtülere bağlıydı[5]. Kısmen de, Almanya, Avusturya ve Macaristan'daki devrimci koşulların o anda varolduğuna ilişkin yanlış tahminler ve Brest-Litovsk anlaşmasının, bu koşulların bundan sonraki olgunlaşmasına etkileri hakkında yanlış değerlendirmeler yatıyordu, Lenin'in muhaliflerinin savlarının temelinde.

Ancak bütün bu tartışmalardan çıkan, Lenin'in, Sovyet devletinin çıkarlarının dünya devriminin çıkarlarına bağlı kılınması inancına sadakatle bağlılığı ve ilkeli tavrıdır. Lenin, Mihver devletleri daha yumuşak barış şartları ileri sürsünler diye Alman askerleri arasındaki devrimci propagandayı frenlemeyi bir an bile aklından geçirmemiştir; hiçbir zaman. Alman devrimcilerinden, kendi yöneticilerine ve emperyalist savaş mekanizmasına karşı mücadelelerini yumuşatarak Sovyet devletini kurtarmaya "yardımcı" olmalarını istememiştir. Tersine, Brest-Litovsk'da Troçki'nin giriştiği ve Orta Avrupa'da savaş moralinin düşmesinde oldukça etkili olan, devrimci ajitasyonu kuvvetle desteklenmiştir[6]. Ayrı bir BrestLitovsk barış

---

5. Bu, barış anlaşmasının imzalanmasına karşı "sol"un ve hatta bazı Bolşevik muarızların, Sovyet hükümetinin Polonya, Litvanya, Letonya, vs. yi Almanya'ya "vermekle" kendini "şerefsizleştireceği" (şeklindeki) iddiasında bilinen ifadesini bulmuştur.

6. "Troçki yoldaşın durumu üzerine konuşmam gerekiyor. Onun eylemlerinde iki yönün biribirinden ayırdedilmesi gerekir: Brest-Litovsk'ta görüşmelere başladığı zaman ve görüşmeleri ajitasyon amacıyla mükemmel şekilde kullanırken, hepimiz Troçki yoldaşla aynı fikirdeydik." Lenin, *Bütün Eserleri*, cilt 27, s. 110. "Nihayet sıra Brest-Litovsk anlaşmalarına gelince, Troçki yoldaş bütün dünyaya ifşaatta bulundu; ve bu tutum sayesinde değil mi ki, başka hükümetlerle korkunç bir emperyalist savaşı sürdüren düşman bir ülkede bizim politikamız, halk kitlelerinin öfkesini kabartmak şöyle dursun, aksine onların desteğini kazanmıştır?" *a.g.e.*, s. 511.

antlaşması üstüne çıkan tartışma Sovyet devletinin kendini savunması uğruna dünya devriminin feda edilmesinin gerekip gerekmediği sorunu çevresinde dönmüyordu. Tartışmanın ağırlık noktası, dünya devrimine en iyi hizmetin nasıl yapılacağı idi; genç Sovyet cumhuriyetince Mihver devletlerine karşı yürütülecek ve sonuçta devrimci Petrograd ve Moskova'nın kısa sürede işgal edilmesine neden olacak umutsuz bir "devrimci savaş" ile mi, yoksa kasten verilen toprağa karşılık zaman kazanacak Bolşeviklerin hem Sovyet Rusya'yı kurtarmaları, hem de Orta Avrupa'da bir devrimin patlamasını hızlandırmaları ile mi?[7]

Tarih Lenin'i haklı çıkarmıştır. Lenin'in o dönemdeki başlıca emperyalist muhaliflerinden Alman İmparatorluk kurmay başkanı Ludendorff anılarında, Brest-Litovsk'un Reich'ın parçalanmasını hızlandırdığını üzüntüyle belirtir[8]. Genç cumhuriyetlerini kurtarmakla Lenin ve Troçki Alman, Avusturya ve Macar devrimlerinin patlayışını daha da zorlaştırmamışlardır; tersine, ayrı bir barışın imzalanışı daha dokuzuncu ayını doldurmadan Orta Avrupa'da olgunlaşan devrimci süreci hızlandırmıştır. Bu yardımın sadece moral ve politik yönden olmadığı, aynı zamanda çok somut maddi biçimler aldığını gösteren birçok belirti de vardır[9].

---

7. a.g.e., s. 67-68. Aynı zamanda Leninin şu sözlerine de bakınız: "Burjuvazi küçük mülk sahiplerinden daha enternasyonaldir; bu, Brest-Litovsk barışı sırasında. Sovyet iktidarı, proletaryanın dünya diktatörlüğünü ve dünya devrimini, ne kadar da insafsız olursa olsun tüm ulusal fedakârlıkların üstünde tutarken, birdenbire gördüğümüz şeydir" a.g.e., cilt 29, s. 145.

8. Erich Lundendorff, *Meine Kriegserinnerungen 1914-1918* (Berlin, Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1919), s. 519, 517, 407 vs.

9. Kasım 1918 Alman devrimi arifesinde. İmparatorluk hükümeti, Berlin demiryolundaki bir istasyonda meydana gelen bir kazada, Sovyet elçiliğine gönderi-

Kuruluşunu izleyen ilk yıllarda Komünist Enternasyonal'in yüklendiği sayısız politik yükümlülükler arasında Sovyet devletinin yabancı müdahaleye karşı savunulması konusu büyük önem kazandı. Bu savunma herşeyden önce, örneğin 1920 Lehistan seferi sırasında Sovyet Rusya'ya Fransız müdahalesi tehdidi sırasında olduğu gibi, devrimci eylemin özgül bir görevi olarak düşünülüyordu[10]; ama bu savunma için önerilen araçlar yalnızca devrimci sınıf mücadelesinin araçları idi: yani, gösteriler, işçi sınıfının belirli gruplarının (dok işçileri, demiryolu işçileri, mühimmat fabrikaları işçileri) grevleri veya genel grevler. Böylece Sovyet Rusya'nın devrimci savunması sorunları belirli özgül görevler ifade etmekle birlikte, uluslararası devrimin yayılması için uygun şartlar hazırlama sorunları ile ahenkli bir biçimde kaynaştırılıyordu.

Lenin döneminde Sovyet dış politikasının üç özelliği, Sovyet devletinin savunulması ile dünya devriminin geliştirilmesi görevleri arasındaki bağların kurulması sorununa bu genel yaklaşımın örneğidir. Lenin'in, Ekim Devrimi'nden hemen sonra, bütün ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı tezini tavizsiz uyguladığı ve karşı devrimci Svinhufud hükümeti yönetimindeki Finlandiya'nın bağımsızlığını kabul ettiği iyi bilinmektedir. Bir devlet olarak Sovyet Rusya'nın çıkarlarına, örneğin askeri savunma açısından, açıkça zarar veren bu hareketin doğruluğunu Lenin, Fin devriminin ve bu ülkedeki Komünist hareketin iç gereksinmeleri ile açıklamıştır[11].

---

len diplomatik sandıklarda çok sayıda Almanca komünizm propagandası bulunduğu bahanesiyle Sovyet Rusya'yla diplomatik ilişkilerini kesti.

10. Komünist Enternasyonalin ikinci dünya kongresinde bütün ülkelerin işçilerine yapılan çağrılara bakınız. Komünist Enternasyonalin İkinci Kongresi: *Protokoll der Verhandlungen.* (Hamburg, Verlag der Kommunistichen Internationale, 1921), s. 46-56

1920'de Tukaçevski'nin Varşova'ya yaptığı ani saldırıya Troçki'nin karşı çıktığı da yine iyi bilinmektedir; çünkü Leh devrimi henüz olgunlaşmamıştı ve böyle bir askeri hareket Leh işçiler arasında şovenizmi kuvvetlendirecek ve dolaysı ile o ülkedeki devrimci süreci hızlandıracağına, yavaşlatacaktı. Lenin Troçki'nin bu konuda haklı olduğunu teslim etmiştir[12]. Ve nihayet, Bolşevik hükümeti Rapollo ve Cenova konferanslarını hazırlarken ve Sovyet Rusya'ya karşı kurulan emperyalist devletler cephesinde bir çatlak yaratmaya çalışırken, bu manevranın Alman Komünist Partisi'nin stratejik veya taktik görevlerini etkilemesine meydan vermemiştir. Komünist Enternasyonal de, Almanya'da bir proleter devrimine yönelik mücadelesini sürdürmüştür. Lenin, bu amaca ulaşmak için Alman işçileri arasında bir çoğunluk etkisi kazanmanın gerekliliğinde ısrar etmiştir.

Son zamanlarda, Lenin'i, "barış içinde birlikte yaşama" teorisinin babası olarak sunma çabası gösterilmektedir; buna paralel olarak da, Troçki'nin bütün ülkelerde Sovyet devleti tarafından askeri müdahaleler yoluyla "aynı anda devrim" yapılması savunduğu masalı geliştirilmiştir. Sovyet sisteminin ve Komünist Enternasyonali'nin kurucularının ne teorilerinde, ne de pratiklerinde bu iki mitin bir dayanağı bulunabilir.

Bu tür temel yanlış anlamaların (kasıtlı tahrifatlarla ilgilenmiyoruz) kökeninde, Sovyet devleti ile dünya devrimi arasındaki ilişkinin diyalektik tabiatı yatmaktadır. Birincisini savunmak ve ikincisini ilerletmek, öyle tek bir mantığa dayanan tek bir süreç olarak görülemez. Her ikisinin de kendine özgü

---

11. Leninin sekizinci parti kongresine (Mart 1919) sunduğu parti programı hakkındaki raporuna bakınız. Lenin, *Bütün Eserleri*, cilt 29, s. 169-70.

12. Bu tartışmaların ayrıntılı bir tahlili için Issac Deutscher'in *Silahlı Sosyalist* adlı yapıtına bakınız (Londra, Oxford University Press, 1954), s. 459-473.

bir mantığı vardır.

Sovyet devletini diplomatik ve askeri yollarla savunma zorunluluğu, dünya devrimi genel görevinin asli ve özgül bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Aynı anlamda, devrimi ilerletme zorunluluğu, her belirli ülkede, asli olarak kabul edilmesi gereken ve SSCB'yi savunma zorunluluklarından hiçbiri ile karıştırılamayacak olan özgül görevler ifade eder. Ancak, her iki görevin özel gerekleri anlaşıldığı zaman hareketin birliği bir üst düzeyde gerçekleştirilebilir.

Sovyet devletini, kendi güvenliğini tehdit edecek zamansız askeri ve diplomatik hareketlerle başka ülkelerdeki devrimi "hızlandırmaya" çağırmak ne kadar yanlışsa, herhangi bir ülkedeki devrimci hareketin strateji ve taktiğinin Sovyet devletini savunma zorunluluğuna tabi kılınmasını istemek de o kadar yanlıştır. Dünya devrimi ilk önce, proletaryanın arka arkaya bir dizi ülkede iktidarı ele geçirmesi için, elverişli nesnel ve öznel şartların olgunlaşması ile koşullanmış bir süreç olarak görülmelidir; ve bu da, uluslararası planda olup bitenlerden adamakıllı etkilenebilen ama suni olarak uluslararası düzeyde kararlaştırılmayan bir olgunlaşma olmalıdır. Her devrimci partinin iç politikası, hem de Sovyet devletinin uluslararası politikası, bu olgunlaşma süreçlerini yavaşlatıcı değil hızlandırıcı bir şekilde yürütülmelidir [13].

Lenin'e atfedilen, farklı toplumsal nitelikteki devletlerin barış içinde birlikte yaşamalarına ilişkin bu sözde teori[14] ancak bu çerçeve içinde doğru bir şekilde anlaşılabilir. Bu teori-

13. Bu yönden Komünist Enternasyonal'in ilk kongrelerindeki çağrılar ve ifadeler tipiktir; burada Kızıl Ordu, "uluslararası işçi sınıfının ordusu" olarak gösteriliyor ve "uluslararası kızıl ordunun yaratılacağı an gittikçe yaklaşmaktadır" deniliyordu.

nin anlamı sadece şudur: dünya devrimi birçok ülkede zafere ulaşmadığı sürece, proleter *devleti*nin görevlerinin özerkliği, burjuva devletlerle uzayan ateşkes dönemlerini kabul etme ve bu süre içinde de proleter devletin devletlerarası ilişkilerin tüm ön koşullarını (diplomasi, ticaret vs,) kendi mevzilerini sağlamlaştırmak için kullanma zorunluluğunu getirmektedir. En genel ve soyut anlamıyla bu teori elbette doğrudur; reddedilmesi, bir proleter devletin görevinin, kaynaklar sorunu, güçler ilişkisi sorunu, direnme kapasitesi, vesair konuları hiç dikkate almaksızın, düşman çevresiyle askeri bir savaşın şartlarını sürekli kılmak olduğu anlamına gelecektir.

Ama yalnızca fiziksel varlığı sürdürme ve ekonomik büyüme ihtiyacını ifade eden böylesine küçük bir "teori" hiçbir şekilde işçi devletinin, veya daha da kötüsü, dünya devrimci hareketinin dış politikasının, "genel çizgisi" durumuna getirilemez[14]. Farklı toplumsal nitelikteki ülkelerin "barış içinde birlikte yaşaması" gerçekte nasılsa, öyle görülmelidir: uluslararası sınıf savaşının bir cephesinde ateşkes hem de geçici bir ateşkes. Bu savaş öteki cephede, her ülkenin iç sınıf savaşı

14. "Sözde teori" diyoruz, çünkü Lenin bu teoriyi hiçbir yerde bu kelimelerle formüle etmemiştir. Bugün bu teoriyi savunanların (örneğin, E. Kardelji, *Komünizm ve Savaş*, s. 66-71) kendilerine dayanak olarak kullandıkları ifadeler sadece, Sovyet Rusya ile kapitalist ülkeler arasındaki normal diplomatik veya ticari ilişkilerin gerekleriyle ilgili ifadelerdir. Sovyet devletinin ve Komünist Enternasyonalin işçilerin devletine uygulanan emperyalist kuşatmanın kırılması için çalışmakta haklı oldukları biraz olsun herkesçe bilinen bir gerçek olarak gözüküyor. Bu somut mücadeleyi, somut bir tarihi dönüm noktasında "dünya Komünist hareketin stratejik çizgisi" haline dönüştürmek ise gülünçtür.
(15) 14 Temmuz 1963 tarihli "SBKP Merkez Komitesinin Sovyetler Birliğindeki Bütün Parti örgütlerine ve Bütün Komünistlere Açık Mektubu"nda partinin "barış içinde birlikte yaşama Leninist ilkesini Sovyet dış politikasının genel çizgisi olarak ilan ettiği" söylenir.

cephesinde kesintisiz olarak süregitmektedir (elbette, daima silahlı ayaklanma ve çatışmalarla şiddetli bir biçim aldığı anlamına gelmez bu); ve bu savaş, belirli aralıklarla işçi devletini de askeri çatışmalara taraf olarak katacaktır.

Bu iki cephe, dünya çapında şiddetli sosyal ve askeri gerginlik anlarında dolaysız bir birlik içinde kaynaşana kadar birbirlerini sürekli olarak etkilerler. Bu konuda başka herhangi bir tavır, ya dünya devrimi amacının terk edildiğini gösterir, ya da bu amaca kapitalizmin ulusal ve uluslararası planda barışçı bir tarzda yavaş yavaş ortadan kaldırılmasıyla ulaşılacağı şeklindeki reformist hayali yansıtır bu hayal da, yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri gerçekle insafsız, katı bir çelişki içindedir.

Stalin döneminde "tek ülkede sosyalizm" ve "sovyet siperi"

Lenin'in ölümünden sonra, Sovyet devlet iktidarının çıkarlarının savunulması ile dünya devriminin ilerletilmesi arasındaki bu diyalektik ilişkide anlaşılması güç bir dönüşüm meydana geldi. Bu, o kadar güç anlaşılır bir dönüşümdü ki, asıl yaratıcısı da dahil olmak üzere, bizzat sürece katılanların çoğu tarafından görülmedi. 1925'de bile "Sorular ve Cevaplar" adlı broşüründe Stalin şöyle diyordu:

> Gelelim ikinci tehlikeye. Bu tehlike şöyle özetlenebilir: Dünya proleter devrimine ve sömürge ve bağımlı ülkelerin ulusal kurtuluş hareketlerine kuşkuyla yaklaşmak; ancak uluslararası devrimci hareketin desteği ile ülkemizin dünya emperyalizmine karşı direnebilmiş olduğunu anlayamamak; devrimin en azından başka birkaç ülkede daha galip gelmemişken, tek ülkede sosyalizmin zaferinin nihai ve kesin olamayacağı (bu ülkenin müdahaleye karşı garantisi yoktur) gerçeğini anlayamamak ve sosyalizmin tek ülkedeki zaferinin kendi başına bir amaç olarak görülmeyip tersine diğer ülkelerdeki devrimi geliştirmek ve desteklemek için bir araç olarak görülmesi gerektiğini ifade eden en temel enternasyonalizmden yoksun ol-

mak. Bu yol, proletaryanın dış politikasını milliyetçiliğe, yozlaşmaya ve bütünüyle tasfiyeye götüren yoldur; çünkü bu hastalığa yakalananlar nasıl diğer bütün (devrimci) hareketlerin çıkarlarının bizim ülkemizin çıkarlarına feda edilmesi gerektiğine inanıyorlarsa, ülkemizi de dünya devrimci hareketinin bir parçası olarak değil, aksine bu hareketin başlangıcı ve sonu olarak görmektedirler[16].

Bu dönüşüm sürecinin Lenin'in ölümü ile başlatıldığını söylemek, işi fazla basitleştirmek olacaktır. Daha 1924'den önce böyle bir değişikliğin belirtileri görülmeye başlanmıştı[17]. "Sosyalizmin tek ülkede" kuruluşunun başarılması ihtimali üstünde yapılan tartışmalara bulanık bir şekilde karışan bu değişiklik ilk teorik ifadesini, talihsiz Buharin'in yazdığı "Komünist Enternasyonal'in Taslak Programı"nda bulmuştur. Bilinçsizce ve parça parça yapılan değişikliklerden sonra, bu dönüşüm 1930'ların ilk yıllarında gittikçe daha açık ve bilinçli hale geldi ve Komintern'in zayıflaması ve çökmesi, nihayet 1943'de Stalin tarafından feshedilmesiyle belirginleşti.

Bu sürecin başlangıcıyla, Avrupa'da, ilk savaş sonrası devrimci dalganın geri çekilmesinin aynı zamana rastlaması, şu iki olgu arasında bir neden-sonuç ilişkisinin varolduğu izlenimini yaratabilir: Dünya devrimi uygulanabilir bir öneri olarak kaldığı sürece, Bolşeviklerin Sovyet devletinin çıkarlarını dünya devriminin çıkarlarına tabi kılmaları; devrimin uluslarara-

16. J. Stalin, *Sorular ve Cevaplar* (Paris, Hümanite Kitabevi, 1925), s. 17-18.

17. Radek'in "ulusal komünizm" politikası, Schlagetter gibi aşırı şovenlerin takipçileriyle yaptığı oportünist manevralar, gerçek enternasyonalizmden önemli bir ayrılıştı. Bakınız Ruth Fischer, *Stalin ve Alman Komünizmi: Devlet Partisinin Kökenleri üzerinde bir Araştırma* (Cambridge, Harvard University Press, 1948); ve Ypsilon (Johann Rindi ve Julian Gumpere'in takma adı). *Dünya Devrimi Modeli* (New York, Ziff-Davis, 1947).

sı planda yayılması onlar için muhtemel bir kısa vadeli perspektif olmaktan çıkıyor gibi göründüğü anda da dünya komünist hareketinin çıkarlarını, Sovyet devletinin ekonomik, diplomatik ve askeri yönden takviye edilmesi görevine tabi kılmaya yönelmeleri. Veya başka türlü söylemek gerekirse: Sovyet devletinin yaşaması ya devrimci yayılmaya ya da düşmanları arasında bölünme yaratmaya dayanabilirdi. Devrimin yayılması olanaksızlaşırsa, çabaların, emperyalist düşmanlar arasında bölünmeler yaratmak üstüne toplanması gerekecekti, hatta bazı devrimci çıkarları feda etmeye varıncaya kadar...[18]

1920'lerde Komintern'in politikalarındaki esaslı yön değişikliğini Sovyetler Birliği'nin hem içindeki, hem de dışındaki komünist liderlerin ve militanların bu şekilde *rasyonelleştirdiklerini* inkar etmeyeceğiz. Bugüne kadar bile bu tür bir muhakemede ısrar edenlerin hiç değilse bir kısmının samimiyetinden kuşkulanmakta bir anlam yoktur[19]. Fakat marksistler, partiler ve sosyal tabakaların kendi eylemlerini açıklamak için

---

18. Burada sözkonusu olan düşmanlar arasındaki manevraların, emperyalistler arası çatışmaların kullanılmasının meşru olup olmadığı değildir. Sorun bu manevraların, tavizlerin bir sınırı olup olmadığı ve bu sınırların aşılması halinde bu tavizlerin nesnel meyvalarını tehlikeye düşürüp düşürmeyeceğidir. Bu anlamda, Brest-Litovsk barışı ile Hitler-Stalin paktı arasında bir karşılaştırma yapmak çok öğretici olur: Birincisinde, uluslararası devrimi ilerletmek için görüşmeler azami şekilde propaganda amacıyla kullanılmıştı. İkincisinde ise, dünya Komünist hareketi Hitler-Stalin paktını "savunma" düzeyine alçaltılmıştı ve Alman Komünistleri, "Alman emperyalizmi'nin (herhalde Hitler) artık esas düşman olarak sayılamıyacağını yazıyorlardı. Die Welt, 18 Ağustos 1939.

19. Bazıları SSCB'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sağ çıkmasını bu manevraların bir sonucu olarak açıklıyorlar. Bu, açık bir muhakeme hatasıdır. Emperyalistler, Sovyetler Birliği'ne karşı birleşmediler ve aksine içlerinden bir kampın SSCB ile ittifak kurmasıyla birbirlerine karşı savaşmaya devam ettilerse, bunun nedeni, o günün şartlarında emperyalistlerarası çelişkilerin SSCB'ye karşı ortak

ileri sürdükleri saiklerin incelenmesi ile sınırlandıramazlar kendilerini. Bu saikler, nesnel gerçekliğin ve sosyal çıkarların zemininde sınanmalıdır; yani sosyal güçleri belirli bir biçimde davranmaya yönelten nesnel nedenler açıklanmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, 1920'lerin ortalarından başlayarak Sovyet liderleri ile iç ve dış destekleyicileri tarafından izlenen politika için ileri sürülen nedenlerin, inandırıcı olmadığı ve tam bir tersyüz oluşla sonuçlanan davranış değişikliğine gerçekten tatminkar bir açıklama getirmediği kolayca anlaşılır.

Bir kere şu bilinmelidir ki, Avrupa'da savaş sonrası ilk devrim dalgasını kapitalizmin geçici bir dengelenmesi gerçekten izlemiş olsa bile, bu dengelenme sadece *geçici* idi ve 1920'ler ve 1930'lar birkaç kilit ülkede ağır sosyal ve politik bunalımlarla örülmüştü. Bunlar devrim öncesi şartların olgunlaşmasına birer kanıttır –birkaçını sayarsak: 1925 Alman bunalımı, 1926 İngiltere genel grevi, 1925-27 Çin devrimi, 1930-33 Alman bunalımı. 1931 İspanya devrimi, 1934 İspanya-Asturias ayaklanması, özellikle 1936-37 döneminde İspanya iç savaşı, 1936'da Fransa'da fabrikaların işgal edildiği genel grev– bu saydıklarımız, Avrupa ve Asya'daki belli başlı yarın düzine ülkede sosyalist devrimi tekrar tekrar gündeme getiren en önemli bunalımlardır.

İkinci olarak, bu bunalımların işçi sınıfının yenilgisi ile biten ve dünya devriminin alçalan eğrisini hızlandıran sonuçla-

---

düşmanlıktan daha kuvvetli olmasıydı. Bu, SSCB'nin propagandasından veya dış politikasından büyük ölçüde bağımsızdı. 1918'den sonra Lenin de, olanca nefretlerine rağmen, emperyalistlerin Bolşevizme karşı birleşmeyi başaramadıklarını söylerken benzer bir noktaya işaret ediyordu; hem de bu birleşme başarısızlığı, Bolşeviklerin devrimci propagandayı yaymaya devam ettikleri bir sırada oluyordu.

rı, o dönemde açıktan açığa devrimci amaçlar taşıyan biricik partiler olan komünist partiler başta olmak üzere, bunalımlı olaylara katılan işçi sınıfı partilerinin izledikleri politikalardan ayrı düşünülemez. Stalin'in, uluslararası sosyalist hareketin çıkarlarını, Sovyet devletinin dünyadaki kuvvet durumunu perçinlemenin sözde çıkarlarına tabi kılma politikasını haklı bulanların aldıkları özürcü tavırdaki başlıca çelişki, "dünya devriminin imkansızlığı" denen şeyin, nesnel bir gerçek olmak şöyle dursun, büyük çapta önce bizzat Sovyetler Birliği liderlerinin politik hatalarından sonra da kasıtlı politik tercihlerinden doğduğu gerçeğinde yatar[20].

Üçüncü olarak da, Stalin dönemindeki Sovyet yönetimi, dünya devrimini ilerletmenin çıkarlarını Sovyet devletinin pekiştirmesinin çıkarlarıyla mekanik olarak karşı karşıya getirmekle, Sovyetler Birliği'nin asli çıkarlarını ilerletmekle hiçbir ilgisi olmayan sosyal saiklerle hareket edildiğini nesnel olarak göstermiştir. Bunu izleyen bütün bir tarihin ışığında, örneğin, Hitler'in iktidarı ele geçirişinin Sovyetler Birliği'nin çıkarına uygun olduğunu ispatlamak zor olacaktır[21]. Aslında, devrimci partilerin, çeşitli ülkelerde iktidarı ele geçirmelerini sağlayabilecek olan elverişli iç şartların olgunlaşmasıyla sonuçlanan,

---

20. Komintern'in yanlış politikaları 1927 Çin devriminin yenilmesinde, 1933'de Hitler'in iktidara gelmesinde ve 1936-37'de İspanya devriminin yenilmesinde hiç kuşkusuz kilit rolü oynamıştır.

21. "Bütün kapitalistler SSCB ye karşı elbirliği yapıyorlardı" fikrine saplanan bazı kimseler, Hitlerin iktidara gelmesine olanak vermekle Stalin'in haklı olduğunu söylemeye kadar vardırıyorlar işi; çünkü onlara göre, bunun sonucunda, İkinci Dünya Savaşı sırasında Anglosakson emperyalistleri SSCB ile ittifak yapmış oldular! Bu tür bir muhakemenin saçmalığını ayrıntılarıyla ortaya koymanın gereği yok herhalde; hele Hitler'in SSCB ye yaptığı saldırının 1941'de Sovyetler Birliği'ni askeri yenilginin eşiğine getirdiği hatırlanırsa...

doğru bir politika izlemeleri SSCB'nin dünya ölçüsündeki durumunu hiçbir biçimde zayıflatmazdı. İkinci Dünya Savaşı sonrası tarihi, bu öneriyi tamamen doğrulamıştır.

Ama devrimin uluslararası düzeye yayılması, uluslararası sınıf mücadelesini keskinleştirmez miydi ve devletlerarası gerilimler de dahil olmak üzere uluslararası gerilimi artırmaz mıydı, diye sorulabilir. Elbette –ama *uluslararası güç dengesinde Sovyetler Birliği'nin lehine bir değişikliğin* sonucu olarak artırırdı. Bu şartlar altında, böyle bir "gerginlik artışının" Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına zarar vermeyeceği açıktır. Bu şartlarda emperyalistler Sovyetler Birliği'ne savaş açarak tepki göstermezler miydi? Bu soru soyut düzeyde cevaplandırılmaz; ilerki sayfalarda İspanya ve Yugoslavya iç savaşları için yaptığımız gibi bu da somut inceleme gerektirmektedir. Ama, burada vurgulanması gereken şey, bu tür muhakemelerin temelinde aşırı bir basitleştirmenin yattığıdır. Bu tür bir muhakeme dünya burjuvazisini, Sovyetler Birliği'ne müdahale etmek için "bahane" arayan bir grup suikastçı olarak gösterir. Devrimci aklın esası, böyle bir müdahaleye "bahane" hazırlamamaktan ibaret olmaktadır. Tarih ve sosyal çatışma, her iki tarafın yoğun şekilde birbirini "atlatma"ya çalıştığı bayağı bir casusluk oyununa indirgenmiştir

Çağdaş sosyal çatışmanın ve uluslararası ilişkilerin bu şekilde ifade edilişinin gerçekliğe pek az uyduğunu belirtmeye gerek var mıdır? Tarihi gerçeklik, her ülkede ve uluslararası düzeyde birbirleri ile mücadele eden güçler üzerine kurulmuştur. Belirleyici olan, güçler arasındaki ilişkinin dinamiğidir. Sovyetler Birliği'ne müdahaleye girişmek için, ülkelerden birinin burjuvazisinin, devrimin yayılması ile "tahrik olması" yetmez; burjuvazinin en azından kendi işçi sınıfını politik ve sosyal açıdan zayıf bir duruma veya ideolojik bir silahsızlan-

maya itmiş, böylece onu, örneğin 1920-1921 Avrupa işçi sınıfı gibi davranamayacağı bir duruma getirmiş olması gerekir. Aynı zamanda, salt askeri ve coğrafi açıdan gerekli müdahale noktasını elinin altında hazır bulmalıdır. Emperyalist kamptaki iç bölünmelerin önemli olduğu doğrudur. Ancak bunlar, yukarda belirtilen iki etkenden daha önemli olamazlar. Bu yüzden, toplumsal güçler ilişkisinde, kilit emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfının militanlığını ve devrimci ruhunu artıran herhangi bir değişiklik, emperyalizm için Sovyetler Birliği'ne karşı bir savaş başlatmayı kolaylaştırmaz, güçleştirir. Ve sosyalist devrimin yeni bir ülkede ulaştığı herhangi bir zafer de çoğu kere kilit emperyalist devletlerdeki işçiler üzerine tam da bu etkiyi yapmakta, onların militanlığını büyük ölçüde artırmaktadır.

Bu yüzden, Stalin'in Amerikalı gazeteci Roy Howard'a verdiği ünlü mülakatta[22] da ifadesini bulan, dünya devrimine karşı resmi SSCB tavrındaki bu değişikliğin Sovyet devletinin ya da toplumunun gerçek küresel çıkarlarını değil, bu toplum içindeki belirli bir tabakanın, dünya durumuna karşı temelinde tutucu bir tavra sahip olan, *uluslararası statükoyu sürdürme arzusuyla* tanımlanan bir tabakanın çıkarlarını yansıttığını anlamak şarttır. Sovyet liderleri ya da onların özürcüleri tarafından bu tutumun rasyonelleştirilişi ne olursa olsun, bu tutuculuğun sosyal kökenleri, ancak Sovyet toplumunun bizzat kendi içinde, o yönetici tabakanın özgül rolünde ve çağdaş Sovyet toplumunun temel sınıflarıyla, işçi sınıfı ve köylülükle olan özgül ilişkisinde bulunabilir.

---

22. 1 Mart 1935'te Stalin, Scripps-Howard gazeteleri müdürüne, Sovyetler Birli'ğine "dünya devrimi planları ve niyetleri" atfedilmesinin "trajikomik bir yanlış anlama" olduğunu söylemiştir. *Stalin Howard Mülakatı* (New York, International Publishers, 1936)

Bu üst tabakanın, Sovyet bürokrasisinin toplumsal karakterini ve işlevini ayrıntılı şekilde tahlil etmek bu çalışmanın amacı değildir. Bu tahlil, savaşdan önce Lev Troçki tarafından yapılmış, sonra da onu izleyenler tarafından geliştirilmiştir[23]. Bizce bugün bile temelde geçerliliğini sürdürmektedir. Bürokrasinin dünya politikasındaki özgül rolü, Sovyet toplumundaki özgül konumundan kaynaklanmaktadır. Bu, yeni bir sınıf değildir, proletaryanın içinde bir tabakadır, ama planlı bir sosyalist ekonomi çerçevesi içinde, toplumsal artık ürün üzerinde tam kontrolü ve politik iktidarı kullanma hakkını gasbetmiş olan imtiyazlı bir tabakadır. Tüketim araçları üzerindeki asli imtiyazlarını ancak bir yanda üretim araçlarının kolektif mülkiyeti, bir yanda da Sovyet kitlelerinin politik pasiflikleri olmak üzere ikili bir temel üzerinde sürdürebilir.

Bu rol, Sovyet bürokrasisinin temeldeki çelişik ve ikili karakterini yansıtır. Bir yanda Ekim Devrimi'yle ve özel tarımın Stalin tarafından zorla kollektifleştirilerek şiddet yoluyla ezilmesiyle Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkan yeni toplumsal düzene gerçekten bağlıdır ve bu düzeni –iktidarının ve imtiyazlarının temeli– kendi özel dar çıkarlarına uygun yollarla korumaya çalışır. Sovyet toplumunu korumakla da kendi arzu ve saiklerinden bağımsız olarak devrimin uluslararası planda yayılmasına nesnel olarak hizmet etmektedir.[24]

Öte yandan, uluslararası statükonun şu ya da bu şekilde bozulmasından da içgüdüsel olarak korkmaktadır; buna sebep sadece bu bürokrasinin Sovyetler Birliği'ndeki temelde

---

23. Bakınız Lev Troçki, *İhanete Uğrayan Devrim*, Yazın yayıncılık 1997; ve Marksizmi Savunmak, (New York, Merit Publishers (şimdi Pathfinder Press, Inc.), 1965). Aynı zamanda Dördüncü Enternasyonalin beşinci dünya kongresi tezlerine bakınız: Stalinizmin tırmanışı ve gerilemesi, Stalinizmin gerilemesi ve çöküşü. *Quatrième International*, Aralık 1957, s. 59 ve 82.

tutucu karakterini yansıtan psikolojik nedenler değil, aynı zamanda uluslararası devrimdeki bir yayılmanın hem Sovyet işçi sınıfının politik hareketsizliğinde, hem de dünya komünist hareketinin içsel güç ilişkilerinde başlatacağı derin dönüşümlerden korkmasıdır.[25] Komünist Enternasyonal'in, dünya proletaryasının "ana siperi" durumuna yükseltilmiş olan Sovyetler Birliği'nin "sınır muhafızı" haline getirilmesi ve her ülkedeki işçi hareketinin Sovyetler Birliği'nin diplomatik ve askeri savunmasına tabi kılınması, bu bürokratik kast'ın özgül çıkarlarını bütünüyle yansıtmaktadır.[26]

Bu dönüşüm süreci sonunda, Sovyet devletinin dünya devrimi ile olan başlangıçtaki Leninist ilişkisi, tamamen başaşağı edilmiştir Artık Sovyetler Birliği dünya devrimini ilerletmenin bir aracı olarak görülmemekte; tersine, uluslararası ko-

---

24. Stalin, Kruşçev ve ardıllarının öznel politikalarının bu devrimleri önlemeye çalışmak olmasına rağmen, Sovyetler Birliği'nin varlığı, Yugoslav, Çin, Vietnam ve Küba devrimlerinin zafere ulaşmasını nesnel olarak kolaylaştırmıştır.

25. Deneyler, bu korkuların haklılığını tamamiyle ortaya koymuştur: Yugoslav devriminin, Çin ve Küba devrimlerinin zaferi dünya komünist hareketi içinde bilfiil bölünmeler değilse bile derin çatlaklar meydana getirmiştir ve Sovyet bürokrasisi artık dünya komünist hareketi üzerinde İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş sırasında olduğundan daha sınırlı bir etkiye sahiptir.

26. Bu tür insafsızca boyun eğişin en aşırı örnekleri şunlardır: Hindistan Komünist Partisi'nin, Hindistan halkının 1942 Temmuzundaki büyük ayaklanmasına karşı çıkması; Fransız Komünist Partisinin 1945 ilkbahar ve yazındaki Cezayir ulusal hareketine karşı çıkması (ve işi, "faşist" olarak suçladıkları ayaklanan halkın, emperyalist baskıya maruz bırakılmasını onaylamaya kadar vardırması); Fransız kabinesindeki Komünist Partili bakanların yoldaşları Ho Chi Minh'i "Fransız Birliği" diye vaftiz ettikleri Fransız sömürge imparatorluğunda kalmaya zorlamaları ve bu bakanların 1946 başında Vietnamı yeniden ele geçirmek için başlatılan sömürge savaşından sonra bile emperyalist hükümette kalmaya devam etmeleri!

münist hareket, Sovyet diplomasisinin ani kıvırtma ve dönüşleri için bir ilerletme aracı olarak görülmektedir.[27] Sovyetler Birliği ile uluslararası devrimin "birliği", Lenin ve Troçki tarafından yükseltildiği ilkeli düzeyinden, pragmatik siyasetin en düşük düzeyine sürüklenmiştir: Yani Komünist partiler kendi ülkelerinin işçi sınıfının militanlığını, bilinçliliğini ve kendine güvenini, Sovyet hükümetince temsil edilen "devlet iktidarı çarkları" adak taşında insafsızca kurban etmişdir. Bu sürecin tarihsel sonucu, proleter güçlerin akıl almaz şekilde zayıflaması oldu; bu da, yenik düşen ve dağılan Avrupa kitlelerinin ilk başta pek az bir direnme göstermesi sayesinde, Hitler'in Avrupa kıtasının tüm kaynaklarını Sovyetler Birliği'ne karşı toplamasına olanak verdi ve Sovyetler Birliği'ni askeri bir çöküşün eşiğine getirdi.

27. Walter Duranty Moskova'dan çektiği telgrafta diyor ki: 1931'de İspanya'da devrimin patlak vermesine gelen ilk tepki "Pravda'da yayınlanan melankolik bir makale oldu... her şeyden önce SSCB, savaş tehlikesinden son derece ve belki de haksız olarak ürktüğünden; ve Avrupanın herhangi bir yerinde statükoyu bozacak bir çabaya korku ile baktığından... Ayrıca, bugün Kremlinin politikası, dünya devriminden çok Rusyada sosyalist inşanın başarısı üzerine kuruludur" (*New York Times*, 18 Nisan 1931). Daha 1931 de!

İspanyol ve Yugoslav örnekleri

Sovyet iktidarının genişleme potansiyeli ile SSCB'ye karşı bir emperyalist müdahale tehdidi arasındaki gerçek ilişki, ancak, sorunun tarihsel olarak ortaya çıktığı dönemin somut şartlarının incelenmesi ile anlaşılabilir. En belirgin iki olay, iki dünya savaşı arasındaki İspanyol devrimi ile ikinci savaştan hemen sonraki Yugoslav devrimidir.

1936'daki İspanyol devrimi, 1917 Rusya'sından sonra, devrimci şartların en olgun örneklerinden birini sunmuştu dünyaya[28]. Sanjurgo, Mola ve Franco gibi generaller tarafından yönetilen faşist bir askeri ayaklanmaya cevap olarak ve resmi liderlerinin belirgin hazırlık eksikliğine, kavrayış ve inisiyatif yoksunluğuna rağmen, İspanyol işçileri ve yoksul köylüleri hayranlık verici bir devrimci tutku ile ayaklandılar, kışlaları yerle bir ettiler ve birkaç gün içinde Sevilla dışındaki tüm büyük şehirlerde isyanı ezdiler, fabrikaları ve feodal toprakları ellerine geçirdiler ve faşist orduları teker teker bölgelerden atan kendi öz silahlı milislerini kurmaya başladılar. Asgari

28. İspanyol devriminin en iyi tahlilleri şu eserlerde bulunabilir: Felix Morrow, *Revolution and Counterrevolution in Spain* (İspanya'da Devrim ve Karşı-devrim), London, New Park Publications; ve Pierre Broué ve Tamine, *La Guerre civile d'Espagne*, (İspanya'da İş Savaş), Paris, Editions de Minut.

bir devrimci kararlılık ve örgütlenme ile devrimin ayaklanmayı birkaç aylık bir süre içinde ezmesi, herşeyin yanında İspanyol Fası'na bağımsızlık verileceğini Franco'nun Faslı birliklerine vaad ederek, toprağa bölüştürmeye başlayarak, Franco'nun İspanyol askerlerine köylerindeki mülklerini geri alabilmek için firar çağrısı yaparak ve genel olarak, Temmuz-Ağustos-Eylül 1936 günlerinin kahramanlığından doğan yeni sosyalist düzeni sağlamlaştırmak mümkün olabilirdi.

Komünist Enternasyonal, sosyal demokrasinin ve belli başlı anarşist liderlerin ciddi reformist yanılgılarının da yardımı ile, bu olasılıkları birkaç aylık bir süre içinde ezdi. Bu örgütler İngiliz ve Fransız burjuvazilerinin sempatisini "kaybetmeme" gerekçesiyle, devrimin, bir sosyalist federasyonun kurulmasıyla en yüksek noktasına ulaşmasını önlediler. Sovyetlerin İspanya'ya gönderdiği silahları, kendi gaddar önderliklerini ilk önce Uluslararası Tugaylar'da, sonra İspanyol hükümetinin kendisine zorlamak amacıyla kullandılar. 1936 yazının zaferlerini, "cumhuriyetçi" (yani burjuva) "kanun ve düzeni" yeniden kurmak adına, işçilerin ve yoksul köylülerin elinden bir bir aldılar. Milislerin yerini "muvazzaf" subay komutanlarının yönettiği düzenli burjuva ordusu aldı. Fabrikalar ve büyük topraklar önceki sahiplerine geri verildi. Açık bir provokasyona karşılık olarak[29], Barselona işçileri zaferlerini korumak için ayaklandıklarında ilk önce sertçe bastırıldılar, sonra da kendi liderleri tarafından terkedildiler. Sovyet liderliği. Moskova mahkemelerinin iğrenç tekniğini İspanya'ya ihraç etmeye kalkışacak kadar ileri gitti, bu yargılamaların sonuçla-

29. Düzenli ordu Merkezi Telefon Dairesi'ni işçi milislerinden almaya kalktı; işçiler, Temmuz 1936'da büyük fedakarlıklardan ve kayıplardan sonra bu daireyi faşistlerin elinden alarak işgal etmişlerdi.

rı, işin içinde yüzlerce dürüst devrimcinin öldürülmesi olmasaydı, bugün gülünç sayılabilirdi[30].

Sonuç önceden belliydi. "Müdahale etmemek" komedisi, diplomatik anlaşmalara değil, genel olarak yalnızca kuvvete saygı duyan faşist hükümetler tarafından hiç mi hiç önemsenmedi. Fakat, KP'nin desteklediği, sosyal demokrat Fransız Başbakanı Léon Blum'dan derin bir saygı gördü ve sonuçta Uluslararası Tugaylar bile lağv edildi. Önceki zaferleri ellerinden alınan ve savunma durumuna itilen (ki bu bir devrim için öldürücüdür) İspanyol kitleleri, devrimci zaferlerini değil de, 1934'den beri karşısında mücadele ettikleri eski "kanun ve düzen"i korumaya çağrıldıklarını görünce giderek daha da çözüldüler ve kararlılıklarını kaybettiler. Son yenilgi artık yalnızca bir zaman sorunu idi. Büyük şehirlerdeki işçilerin bu son derece ters şartlar altında gösterdikleri hayranlık verici direnme ruhu, 1936'da hızlı bir zafer için şartların uygunluğunu vurgular yalnızca. Devrimi tamamladıkları takdirde savaşı kazanacaklardı. Bunun yerine KP onları ilk önce savaşı kazanmaya sonra devrimi tamamlamaya çağırdı. Bu, devrimin ezilmesine yol açtı; bu da, savaşta yenilgiden başka bir sonuç veremezdi.

Moskova'nın İspanyol politikasının özürcülerinin tekrar tekrar ileri sürdükleri gerekçe başka herhangi bir politikanın

---

30. İspanya Cumhuriyeti "Merkezi Casusluk Mahkemesi"nin POUM Merkez Komitesi için verdiği 29 Ekim 1938 tarihli hüküm; bu hüküm, komite üyelerini mahkum etmek şöyle dursun, belli hedefler için, yani halk kitlelerinin faşist askeri ayaklanmaya karşı verdikleri mücadeleye katılırken aynı zamanda ekonominin toplumsallaştırılması ve proletarya diktatörlüğünün kurulması için vermekte oldukları mücadelenin "geçici olarak" durdurulmasını talep ediyordu (Mahkeme, POUM'un anti-faşist mücadeleye katılmakta olduğunu asla inkar etmiyordu!).

bir "emperyalist birleşik cephe"ye ve Sovyetler Birliği'ne karşı ani bir müdahale tehdidine yol açabileceğiydi. Ancak o dönemin şartlarının sorumluca bir tahlili, böyle bir değerlendirmeyi hemen hükümsüz kılmaktadır.

İlk önce, bugün artık biliyoruz ki 1936'da Nazi silahlanması henüz başlangıç devresinde idi; 1936 sonbaharında Nazilerin yalnızca bir zırhlı tümeni vardı; gerçekten de, Fransız genel kurmayı, Rhine vadisinin yeniden militarize edilmesini Almanya'nın ani bir işgali ile cevaplandıracak diye ödleri kopuyordu, çünkü buna karşı seferber edecek kuvvetleri yoktu[31]. İngiltere'nin durumu da bundan daha parlak değildi; Avrupa'ya müdahale edebilecek güçte bir kuvveti yoktu[32]. Birleşik Devletler ise silahlanmanın hazırlık çalışmalarına dahi başlamamıştı.

Avrupa kıtasında Kızıl Ordu'ya karşı herhangi bir tehdit yöneltebilecek güçteki tek ordu Fransız ordusu idi (ki o sıralarda Kızıl Ordu belki de Avrupa'nın tek askeri gücü idi). Fakat Fransa da o sıralarda işçi sınıfı militanlığının dev yükselişinin pençesi altında idi. Bir milyon işçi daha yeni ayaklanarak fabrikalara el koymuş ve o sıralarda oldukça güçlenmiş olan Komünist partisinin desteklediği Blum'u iktidara getirmişti. Üst sınıflar öylesine ürkmüşlerdi ki, en azından temel mülklerini ellerinde tutabilmek için her türlü sosyal reform tedbirini uygulamaya hazırdılar[33]. Bu şartlar altında, bu işçi-

31. William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküşü*, München, Knaur, 1963, Cilt 1, s. 324. Alman generalleri, Nüremberg mahkemeleri sırasında bunu doğrulamışlardır. Aynı gerçeği belirten başka kaynaklar da zikredilebilir: Walter Görlitz, *Der Deutsche Generalstab*. Frankfurt, Verlag der Frankfurter Hefte, s. 440.

32. Bk., Winston Churchill, *The Gathering Storm*. Penguin Books, 1966, s. 601-606.

lerin İspanyalı kardeşlerinin boğazlarına sarılmak üzere seferber edilmelerine izin vereceklerine ya da Hitler ve Mussolini'yle birlikte Sovyetler Birliği'ne saldırmak için binlerce kilometre katedeceklerini düşünmek gülünç olur. Şu kesindir ki, herhangi bir Fransız hükümetinin böyle bir politika uygulamaya kalkması intihardan başka birşey olmayacak ve Fransız işçi sınıfının anında ayaklanması ile cevaplandırılacaktı.

Öte yandan, Nazi Almanyası veya Faşist İtalya'nın 1936'daki iç şartlarını aynı ülkelerin 1940 ve 1941'deki durumları ile karşılaştırmak da, en azından gerçekçi olmayan bir tutumdur. 1936'da iç direniş hâlâ oldukça güçlü idi. Herhangi bir dış yenilgi bu hükümetlerin başına ani dertler açabilecekti[34]. Guadalajara'daki faşist İtalyan lejyonların karşılaştığı önemsiz

---

33. Petain rejiminin kendi aleyhinde açtığı Riom davasında verdiği ifadede, Leon Blum işçilerin kendisine güven duymalarından ötürü" ve "bu korkunç hareketi /fabrika işgalleriniE.M./ durdurmakta" işçilerle işverenler arasında aracılık yapılabileceği için işveren örgütlerinin kendisine başbakan olması için yalvarmaya geldiklerini övünerek anlatmıştır. Blum'un bazı tipik ifadelen şöyledir: "Daha cuma sabahı, yüksek devlet dairelerinin ve üniversitelerin bir çok temsilcisi gibi işveren örgütlerinde görev almadan önce, yıllarca Bakanlar Kurundaki çalışma arkadaşlarımdan biri olan ve her zaman aramızdaki iyi ilişkileri koruduğumuz Bay Lambert-Ribot, beni iki dosta, iki aracıya tanıştırdı ve benden Comité des Forges gibi en üst işveren örgütleriyle CGT arasında bir anlaşma sağlamamı istedi". Leon Blum, *L'Histoire Jugera.* (Paris, Editions Diderot, 1945), s. 277-278. "İşverenler ondan zor kullanmasını istemediler, tam tersine zor kullanmamasını rica ettiler. Ona, bugünkü şartlarda böyle bir şeyin ancak kanlı bir çatışmaya yol açacağını' söylediler", *a.g.e.*, s. 279. "Yalnız size şunu söylemeliyim: o dönemde burjuvazi ve özellikle şirket yöneticileri beni bir kurtarıcı gibi görüyorlardı; beni, bir kurtarıcı olarak bekliyorlar ve istiyorlardı." *a.g.e.*, s. 28.

34. Walter Görlitz, Hitler'in İspanya'ya gönderdiği "Condor Lejyonu" pilotlarının bile firar ederek işçilerin yanına geçtiğini söylüyor. "*Der Deutsche Generalstab.*" s. 442. H.B. Gisevius. 1936-1937 yıllarının Nazi rejiminin "en sakin" yılları olmasına rağmen bu dönemde kitle muhalefetinin güçlü olduğunu belirtiyor.

yenilgiler bile İtalya içinde antifaşist eylemleri hemen artırmıştı. Muzaffer bir İspanyol ve Fransız devrimi, Almanya ve İtalya içindeki güçler dengesini tamamen değiştirebilir ve bu iki ülkedeki diktatörlüğü, yıkmasa bile, ciddi bir biçimde zayıflatabilirdi.

Böyle bir gelişimin İngiliz ve Amerikan burjuvazisi içinde Hitler ve faşizme karşı duyulan sempatinin artmasına yol açması mümkündü. Ancak unutulmamalıdır ki 1936, Birleşik Devletler'de büyük işgallerin yayıldığı ve Büyük Britanya'da sola kayışın hızlandığı bir yıldır. Bu eğilimlerin sonuçları, İspanya ve Fransa'da sosyalizmin zafere ulaşması ve tabii İtalya'da faşizmin yıkılması halinde, çok değişik olabilecekti. Bu ülkelerde sağ kanat burjuva güçlerinin duruma hakim olma olasılığını kabul etsek bile, Washington ve Londra'nın Hitler ile ittifak içinde Sovyetler Birliği'ne karşı bir tehdit yöneltebilmeleri için aradan uzun yılların geçmesi ve dünya şartlarında birçok değişikliğin meydana gelmesi gerekecekti. Böyle bir savaş tehdidinin gerçekleşse bile, yalnızca Sovyetler Birliği'ne değil fakat sosyalist bir Avrupa'ya yöneltilmesi çok daha büyük bir olasılıktır. O zaman, İkinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan durumun bir eşi belirecekti, yalnız proleter güçler coğrafi, sosyal, politik ve moral açıdan bugünkünden daha güçlü olacaktı.

Yukarda da işaret edildiği gibi, İspanyol devrimi, dünya kapitalizminin Sovyet devletine ve dünya devrimine karşı tavrının, son tahlilde, Sovyet liderliğinin onun [dünya kapitaliz-

---

Bis Zum Bittern Ende, (Darmstadt, Claasen und Wurth, 1947) s. 266. Berlin'de birkaç bin aktif üyeye sahip güçlü bir yeraltı Komünist partisi 1934-1936 yıllarında yeniden kurulmuştu ve ancak 1937'nin başında SSCB'deki Moskova mahkemeleri ve Stalin temizlikleri nedeniyle yayılan "casus korkusunu" kullanarak, Gestapo tarafından dağıtılabilmiştir.

mi ç.] birleşik düşmanlığını "kışkırtmaktan" kaçınma ve onu "yatıştırabilme" ve "bölebilme" yeteneğine bağlı olduğu fikrine kurban edildi. Bu anlayış açıkça, kapitalist ülkelerde süregiden sınıf mücadelelerini hesaba katmamaktadır.

Daha da açık bir örnek ise, İspanya'da kine göre çok daha sağlıklı bir sonuç vermesine rağmen, Yugoslavya olayıdır.

Başlayışından itibaren Yugoslavya devrimi, Stalin ve ortaklarının güvensizliği ve boğma girişimleri ile karşılaşmıştır. Proleter tugayları kurma yolundaki girişimleri Moskova tarafından sert bir şekilde suçlanmıştır; askeri yardım yollanmamıştır; Stalin 1944 Ekiminde Churchill ile Balkanları bölüşerek Yugoslavya'nın iradesini hiçe sayan "yüzde elli-yüzde elli"lik bir çözüm empoze etmiştir[35]. Böylece, burjuva politikacıların ağırlık kazandığı bir koalisyon hükümeti oluşturulmuştur.

Ne var ki, Yugoslav Komünist Partisi liderliği, Moskova liderliğinin buyruklarını izlemedi. Devrimi, zafere ulaşana kadar sürdürdü. Büyük kitle seferberliği ve geniş bir propaganda sayesinde, bir referandum ile, monarşiye karşı cumhuriyet kararı aldırıldı[36]. Ekonominin sosyalist dönüşümü hızla gerçekleştirildi. Eski burjuva devlet cihazının ve ordunun kalıntıları (bunlar o dönemde, Nazi işgaline karşı direnme hareke-

35. Vladimir Dedijer, *Tito Parle.* (Paris, Gallimard, 1953) s. 231. Jajce'nin Antifaşist Halk Kurtuluş Konseyi'nin 1943 sonbaharındaki ikinci oturumunun kararları ile Yugoslav devrimine doğru atılan tarihsel adımlar, Moskova liderliği tarafından "Sovyetler Birliğine arkadan saplanan bir hançer" olarak nitelendirildi; Moskova, Komünistlerin yönetimindeki direniş hareketi ile Yugoslavya Kraliyet Hükümeti arasında bir uzlaşma sağlama çabalarına devam etti. Mosa Pijade, *La Fable de l'aide soviétique a l'insurrection nationale yougoslave.* (Paris, Le Livre Yougoslave, 1950), s. 69.

(36) Bugün bile, küçük köy ve kasabaların duvarlarında o dönemde Yugoslavya'da açılan büyük propaganda kampanyasının izleri görülebilir.

tinin üzerine binen iç savaş sırasındaki güçlerinin sadece bir gölgesi haline gelmişlerdi), tümüyle yok edildi. Tahran ve Yalta'da kararlaştırılan koalisyon hükümetinden geriye hiçbirşey kalmamıştı. Sosyalist devrim zafere ulaşmıştı.

Bütün bu süreç boyunca Stalin, YKP'nin devrimci yönelişini eleştirmekten ve hasır altı etmekten bir an bile geri kalmamıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın "büyük koalisyon"unun, bu 'Yugoslav Maceracılığı' ile yıkılmasından korkuyordu. Gelecekte askeri bir çatışma görüyordu.

Aslında, Yugoslav devrimine özellikle Trieste bölgesinde, güçlü bir uluslararası gerilim eşlik etmekteydi; tıpkı 1945'den beri her devrim zaferinin, hatta Ekim Devrimi zaferinin, uluslararası gerilimi artırdığı gibi. İç savaşın ulusal sınırları aşma eğilimi, politik hayatın gerçeklerinden biridir. Fakat hiçbir gerçek dünya savaşı, ulusal devrim zaferlerinin kışkırttığı uluslararası gerilimlerden doğmamıştır. Tito'nun sosyalist devrimi gerçekleştirmesi de Mao ZeDung'un 1949'daki, Ho Şi Minh'in 1954'deki, veya Castro'nun 1959'daki zaferlerinden daha fazla "bir dünya savaşını kışkırtmamıştır"[37].

Bu şaşırtıcı değişmezin nedenlerini anlamak için, dünya kapitalizminin ve özellikle Amerikan hakim sınıfının öncü tabakalarının, genel çerçeveden soyutlanmış tek tek olaylara değil, bir bütün olarak dünya durumuna tepki gösterdiğini görmek yetecektir. Eğer her muzaffer devrimin dünya güçleri ilişkilerini kapitalizm aleyhine yeniden biçimlendirdiği doğru ise, Dünya kapitalizminin böyle bir devrime karşı tepkilerinin kapitalizm ve emperyalist müdahale için elverişsiz olan bir

37. Stalin, İngiltere ve Amerika'yla yaptığı ittifakın Yugoslav devrimi ile zor duruma gireceğine inanmıştı. Ancak, büyük bir şaşkınlıkla, Batı emperyalistlerinin Tito'nun başarısı karşısında dehşete kapılmadıklarını görünce, tutumunu kısmen değiştirdi. Mosa Pijade, *a.g.e.*, s. 69.

genel çerçeve içinde yer alacağı da aynı şekilde doğrudur. Bundan ötürü kapitalist liderlik çatışan ihtiyaçlar arasında bölünmüştür: kendi çıkarları aleyhindeki gidişatı durdurma ihtiyacı ve genel bir karşı saldırı açısından oldukça bozulmuş genel durumu göz önünde bulundurma ihtiyacı.

Bundan ötürü, 1917'den sonra ve yine 1945'den sonraki muzaffer devrim ile savaş arasındaki ilişki devrimin her yeni zaferinden sonra, genel bir dünya savaşından çok, sınırlı karşı devrimci askeri müdahaleler şeklini almıştır. Emperyalizm, önceki yenilginin etkilerini nötralize edecek birkaç sınırlı zafer elde etmeye çalışarak, SSCB'ye karşı bir işgal savaşı olasılığını da içeren genel bir karşı saldırıya geçmeyi düşünmeden önce uygun bir güçler dengesi kurmaya girişerek tepki gösterir, devrimin yeni yayılmalarına.

Son yirmi yıl içindeki uluslararası gelişmelerin bir bilançosunu yapmaya çalışırken bu konuya yine geleceğiz. Fakat şimdiden, görünüşte bir paradoksa düşmüş olabiliriz: Dünya savaşına doğru gidişi hızlandıran devrimci zaferler değil fakat, bir noktaya kadar, devrimci güçlerin yenilgisidir. Bu, 1936-39 döneminde tam böyleydi.

İspanyol devrimi zafere ulaştığı için değil kaybedildiği için ve bu yüzden şartlar kesin bir şekilde sağın lehine ve Fransa'da, İngiltere'de, Çekoslovakya'da kitlelerin pasifliğine ve hayal kırıklığına doğru geliştiği için Münih olayı mümkün olmuş ve Münih'in bir sonucu olarak da Sudetland'ın işgali, Polonya'nın tasfiye hazırlıkları ve dünya savaşının Hitler tarafından başlatılması gerçekleşebilmişti. Fransız ve İspanyol işçilerinin HaziranTemmuz 1936'daki devrimci şahlanışları ile Avusturya'nın 1938'de işgali arasındaki 18 aylık dönem içinde, Avrupa'daki güçler dengesi kesin bir biçimde Alman emperyalizmi lehine dönmüştü. Herhalde, İspanyol devriminin

yenilgisinin bu değişiklikle bir ilgisi vardı! Herhalde, bu dönem sonunda, tam da Stalin liderliğinin umutsuzca savuşturmaya çalıştığı şey gerçekleşti: Avrupalı güçlerin SSCB aleyhinde bir "çete kurmaları" (Münih ve Prag'ın işgali arasında). Eğer bu emperyalist cephe yıkılmışsa, bu, Stalin'in Paris ve Londra borsalarının sempatisini kazanmak için verdiği tavizlerden değil, fakat Hitler'in haddinden fazla aç gözlü çıkmış olmasından ve Batılı emperyalistlerin onun bu tutkusu ile kendilerini ezmeye kararlı olduğuna inanmalarından ötürüdür. 1944-45'de Avrupa'daki savaş sonrası gelişmelere de aynı açıdan bakılmalıdır. Atlantik anlaşması, Yugoslavya'da bir devrim yapması için Tito'ya izin verdiğinden ötürü Stalin'i "cezalandırmak" amacı ile kurulmamıştır. Tam tersine, emperyalizm, Yunanistan, İtalya ve Fransa'da devrim tehlikeli bir şekilde yakınlaştığı anda, Stalin'in mahalli Komünist partileri aracılığıyla oynadığı yumuşatıcı, ılımlı rolün kendisine ne kadar faydalı olduğunun bütünüyle farkındaydı[38]. Kuzey Atlantik Paktı gerçekleşmişti ve Stalin'in kesin onayı ve mahalli KP liderlerinin yardımıyla Yunanistan, İtalya ve Fran-

38. Bk., Charles de Gaulle, *Mémoires de Guerre*, Vol. 3, Le Salut, (Plon, 1959): "Eski yapılara karşı kitlelerin duyduğu tepki, yoksullukla çığırından çıkmış, Direniş'le yoğunlaşmış, ve kurtuluşla da en yüksek noktasına çıkmıştı. O halde, 'parti' için bulunmaz bir fırsat doğmuş demekti. Parti, düşmana karşı ayaklanma ile sınıf mücadelesini kasıtlı olarak birleştirerek ve her iki başkaldırının da şampiyonu olarak ortaya çıkarak, ülkenin yönetimini sahtekarlık yoluyla eline alabilirdi: her ne kadar, bunu Direniş Konseyi, komiteler ve milisler aracılığıyla yapacak durumda olmasa da." s. 112-113. "O günden bu yana geçen olayları ve bugünün ihtiyaçlarını hesaba kattığım zaman, bugün Maurice Thorez'in Komünist Partisi liderliğine dönmesinin zarardan çok yarar getirdiğini düşünüyorum. Ben devletin ve milletin başında oldukça bu böyle olacaktır. Kuşkusuz, Komünistler her gün bizi çeşitli oyunlar ve küfürlerle karşılayacaklar. Bununla birlikte, bir ayaklanma hareketine de teşebbüs etmeye-

sa'daki devrimci durum kapitalizmin restorasyonu ve pekiştirilmesi ile sonuçlandıktan sonradır ki emperyalizm SSCB'ye karsı ilk dünya çapındaki ittifakını kurabiliyordu. Bu anlamda, Yugoslav devriminin zaferinin değil, fakat Yunanistan, İtalya ve Fransa'daki yenilgilerin SSCB'ye karşı dünya çapında bir ittifaka yol açtığını söylemek doğrudur.

Bu muhakemede görünüşte bir paradoks unsuru vardır. Nihayet denebilir ki, Batılı güçler Avrupa'yı Stalin ile Yalta'da bölüşmüşlerdir ve iki taraf da belli bir güç dengesini yansıtan bu paylaşıma büyük ölçüde sadık kalmışlardır. Kuzey Atlantik Anlaşmasının yapılması da, "kendi" etki alanını sağlamlaştırmak için emperyalist bir tedbir olarak görülebilir, tıpkı Doğu Avrupa'da burjuva politikacılarının, burjuva demokrasisinin ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasına, Stalin'in Sovyet etki alanını sağlamlaştırmak için giriştiği bir hareket olarak bakılabileceği gibi.

Bu türden bir muhakemenin zayıf noktası, her savunma girişiminin gelecekteki bir saldırının tohumlarını taşıdığını unutan, tamamı ile durağan anlayışındadır. NATO'nun arkasında yalnızca "sınırlama" değil fakat aynı zamanda gelecekteki "geriye döndürme" umudu yatmaktadır. "Sınırlama",

cekler. Daha iyisi, ben başta olduğum sürece, tek bir grev bile olmayacak... Thorez'e gelince, Komünizmin çıkarları doğrultusunda hareket etmeye çalışmış olsa da, zaman zaman kamu çıkarlarına hizmeti olmuştur. Fransa'ya döndükten hemen sonra, adamlarından bazılarının yeni bir yeraltı faaliyetine sokmaya çalıştığı "yurtsever milisler"in son kalıntılarının temizlenmesine yardım etmiştir. Partisinin merhametsiz ve huysuz katılığının izin verdiği ölçüde, Comites de Liberation'un devlete el uzatmasına ve bazı fazla heyecanlı ekiplerin şiddet eylemlerine girişmesine karşı çıkmıştır. Nutuklarını dinleyen işçilere, özellikle de madencilere, bütün güçleriyle çalışmalarını ve ne pahasına olursa olsun üretim yapmalarını söylemiştir. Bu bir politik taktik miydi? Bunu araştırmam için bir neden yok. Fransa'nın korunmuş olması bana yeter." s. 118-119.

İtalya ve Fransa'da muhtemel bir sosyalist devrimin KP liderliği tarafından daha başlangıcından durdurulmuş olması ile kolaylaştırıldı. Bu da "geriye döndürüş"ü kolaylaştırdı. Stalin devrimin Batıya yayılmasını önlemek için bilinçli olarak müdahale etti diye "sınırlama"nın gerçekleşmeyeceği umudunun boş bir hayalden başka birşey olmadığı görüldü. Aslında, NATO'nun kurulmasına yol açan somut nedenler araştırılırsa, Kızıl Ordu'nun gerçek askeri başarılarının, Polonya, Doğu Almanya gibi devrim olmayan ülkelerdeki olayların ve SSCB'nin stratejik durumunun güçlenmesinin yanında Yugoslav devriminin başarısının ya da İtalya ve Fransa'daki devrim korkusunun oldukça önemsiz rolleri olduğu sonucu ortaya çıkar[39]. Emperyalizmi "kışkırtan" yalnızca devrimin yayılması değil devrimin fiili varlığı veya onun iktidar temelinin bizzat SSCB'de sağlamlaştırılmış olmasıdır[40]. Uzun vadede kapitalistleri "kışkırtmamanın" tek yolu, Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere her yerde kapitalizmi restore etmek ve perçinlemektir. Eğer bu fiyatı ödemeye razı değilsek, o zaman başka her hareket, yapacağı etkilere göre, ama emperyalistlerin "kışkırtılması" üzerindeki etkilerine değil (buna her zaman teşnedirler zaten), genel grevler dengesi üzerindeki etkilerine göre hesaplanacaktır. Burada, "barış içinde birlikte yaşama" ve "tek ülkede soyalizm" stratejilerindeki temel reformist yanılgıyı[41] görmekteyiz. İkisinin de altında, eğer SSCB dünya emperyalizmine dokunmazsa emperyalizmin herhangi bir şekil-

39. Harry Truman, *Years of Trial and Hope*. (New York, Doubleday and Co., 1956) C. II, s. 240-243. Gerçekten de, Atlantik Paktının kuruluşuyla ilgili bölümde tek bir kelime yoktur; Fransa ve İtalya'daki "yıkıcılık" hakkında da öyle.

40. Bu bütün Kennedy döneminde çok açıktı: burjuva kamuoyu "Komünizmin dünyaya yayılmasından" çok "sputnik"le, "füze yarışı" ile, SSCB'nin uzay teknolojisinde ve bilimsel eğitimde gösterdiği gelişmelerle ilgiliydi.

de, herhangi bir yolla, SSCB'nin varlığını kabul etmeye yanaşacağı umudu yatmaktadır. Ne gariptir ki, kendilerini bu hayale kaptıranlar aynı zamanda "uzun vadede", SSCB'nin iktisadi ve askeri açıdan güçlenmesi ile dünya güçler ilişkisinin değişeceğini iddia ediyorlar[42]. Fakat muhakkak ki, emperyalistler de bunun farkındadır ve uzun vadede, yalnızca devrimi "sınırlamaya" değil fakat aynı zamanda SSCB'yi de yıkmaya çalışacaktırlar. Bu açıdan temel sorun, bu kuvvet sınavının uzun vadede kaçınılmaz olup olmadığıdır. Eğer kaçınılmaz olduğuna karar verilirse yapılacak şey, o andaki güçler dengesinin en elverişlisine sahip olmaya yönelik çalışmalardır. O zaman SSCB'nin iktisadi ve askeri güçlenmesi, emperyalist kampı dağıtma girişimleri ve devrimin yayılması (özellikle emperyalizmin temel kalelerinde) çelişmeli değil, o gün deneyimi anındaki güçler dengesini elverişli hale getirmeye yönelik birbirine paralel gelişmeler olarak görülecektir. 1933'den 1941'e kadarki Avrupa tarihi bunu tamamen doğrulamaktadır. Ve 1945'den beri emperyalizmin, özellikle ABD emperyalizminin Üçüncü Dünya Savaşı'na hazırlanmaktan bir an bile geri kalmadığını sergileyen her türlü belirti ortadadır[43].

---

41. Bir kapitalist ülke içindeki sosyal demokrat reformizm ile dünya kapitalizminin çerçevesi içinde Stalinist ya da Kruşçevist reformizm arasında belirgin bir paralellik vardır. Her iki durumda da kısmî kazanımların eşyalaşmış diyalektiği ile karşı karşıyayızdır; bu kısmî kazanımların savunulması, kendi başına bir hedef haline getirilmekte ve bütünsel, genel hedeften önce tutulmaktadır. Bu olay, bir parazit gibi bu kazanımların üzerinde yaşayan, ama ancak kısmî kaldıkları sürece bu kazanımların üzerinde yaşayabilen bir bürokratik tabakanın özel, belirli çıkarlarını yansıtmaktadır.

42. Bu, SBKP'nin yirmiikinci kongresinde benimsenen programın önerdiği çizgidir.

Çin devrimi ve insanoğlunun varlığına yöneltilen nükleer tehlike

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünyayı sarsan öneme sahip iki gelişmenin, büyük devlet güçleri arasında süregelen "ateşkes" ile devrimin uluslararası yayılımı arasındaki ilişkinin genel çerçevesini değişikliğe uğrattığı düşünülebilir: 1949'da Çin devriminin zafere ulaşması ve ellilerin başında

---

(43) Sorun şöyle konulabilirdi: Neden Amerikan emperyalizmi, ezici bir askeri ve ekonomik üstünlüğe ve nükleer silahlar üzerinde bir tekel durumuna sahip olduğu 1946 yaz ve sonbaharında Sovyetler Birliği'ne karşı derhal bir saldırıya geçmemiştir? Üç öznel sosyo-politik engel böyle bir hareketi gerçekçi bir davranış olmaktan alıkoyuyordu. Birincisi, Batı Avrupa halkları bu haraketi benimsemezlerdi, Amerika'nın bu türden bir davranışı bu ülkelerde başarılı antikapitalist devrimlere yol açardı. İkincisi, Amerika'da kamuoyu buna hazırlanmış değildi ve gerçekleşmesi ciddi bir iç bunalıma, Vietnam savaşının bugün yol açtığı bunalımdan çok daha ciddi bir bunalıma yol açardı. Bk., *The Forrestal Diaries*, (New York, The Viking Press, 1951) s. 100. Üçüncü olarak da (bu, askerî liderlerin kafalarında en önemli nedendi), savaşa devam etmeye, hele eski bir müttefike karşı savaşa devam etmeye razı değillerdi. Derhal eve dönmek istiyorlardı ve hatta Avrupa'nın ve Uzakdoğu'nun savaş ertesi işgaline de karşı çıkmışlardı. Bk., Harry Truman, *a.g.e.*, s. 510; Marry-Alice Waters, *Gıs and the Fight Against War* (New York, Merit Publishers (Şimdi Pathfinder Press), 1967).

nükleer silahlanma yarışının başlaması[44]. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması Sovyetler Birliği etrafındaki kapitalist kuşatmayı kırdı ve böylece, işçi devletlerinin Avrupa ve Asya kıtalarında "konvansiyonel" silahlar açısından büyük bir üstünlüğe sahip olduğu yeni bir stratejik dünya durumu yarattı. SSCB nükleer sanayiinin hızlı gelişimi. Amerikan nükleer silahlar tekelini ve Amerika'nın "nükleer diplomasi" yoluyla, Sovyetler Birliği'ni nükleer silahlarla tahrip etme tehditleri savurarak, "sosyalist kamp"ın elde etmiş olduğu avantajları geri alma hayallerini yıktı. 1950'lerin sonlarına doğru elde edilen ve o zamandan bu yana korunan nükleer denge, nükleer bir savaşta SSCB'nin olduğu kadar Birleşik Devletler'in de muhtemel nükleer tahribi demek olacaktır[45].

Çin devriminin zaferi, 1942 temmuzunda Hindistan'daki ayaklanma ve İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında eski emperyalist güçlerin –İngiltere, Fransa, İsveç, Norveç, Belçika, Japonya, Portekiz– Asya ve Afrika'da giderek zayıflamaları ile başlayan koloni devrimlerine çok büyük bir hız verdi. Emperyalizm gerekli ekonomik mevzilerini kurtarabilmek amacı ile, giderek, dolaysız yönetimden dolaylı yönetime, açık sömürgecilikten "yeni-sömürgeciliğe" geçmeğe çalıştı.

Fakat sömürge devrimlerinin, emperyalizm tarafından denetlenen kanallara akıtılması güçtü; bunların birer anti-emperyalist savaşlara dönüşme eğilimleri vardı. Güney Kore,

---

44. Amerika'dan alınan 23 Ekim 1951 tarihli bir UPI haberi, ilk kez, "Amerikan nükleer uzmanlarının" Sovyet nükleer denemelerinin güçler ilişkisini büyük ölçüde değiştirebileceğini düşündüklerini belirtiyor. 8 Ağustos 1953'te Malenkov Sovyetler Birliği'nin bir Hidrojen bombası yaptığını açıkladı.

45. 9 Kasım 1953 tarihli bir *Agence France Press* haberi, Eisenhower'in aynı günde, Sovyetlerin Amerika'ya karşı bir nükleer saldırıya geçebilecek güçte olduğunu söylediğini belirtiyor.

Malaya ve Santa Domingo gibi bazı durumlarda, topyekun bir koloni savaşı biçimindeki güçlü emperyalist işgal, devrimi yenmeyi başarabildi. Bazı durumlarda da, sömürge savaşları, emperyalizmin mülklerinin hiç olmazsa bir kısmını elinden kaçırmama umudu ile, politik iktidarı, kurtuluş hareketinin burjuva-milliyetçi ve küçük burjuva liderliklerine devretmesi ile sonuçlandı (Endonezya, Fas, Kenya, Cezayir). Bazı hallerde ise, devrim birçok dalgalanmalardan geçerek, nihai değil fakat kısmi bir dizi yenilgiye uğrayarak, gelişmeye devam etti. Kuzey Vietnam ve Küba kurtuluş hareketi başarıya ulaştı ve anti-emperyalist savaş sosyalist devrime dönüşerek yeni işçi devletleri kuruldu. Arap ülkeleri daha karmaşık bir görüntü vermekte, fakat sürekli devrime doğru eğilim, kendini hiç değilse Mısır ve Suriye'de açıkça gösterdi, Irak, Yemen ve Güney Arabistan'da da tohumları görüldü.

1950'lerin ortalarında, politik açıdan güçlü bir "Üçüncü Dünya"nın kurulduğu hayali yaratıldı. Dolaysız sömürge yönetiminden henüz kurtulmuş olan ülkelerin ekonomik bakımdan güçsüz ve ciddi iç sosyal çelişkilerle yüzyüze oldukları genellikle kabul edilmekle birlikte, bir çok kişi, "hiç bir bloka bağlı olmamak" ve "pozitif tarafsızlık" ilkeleri etrafında toplanmış olan bu ülkelerin yüz milyonlara varan nüfus ağırlığının, emperyalist ve "sosyalist" kamplar arasında bir tampon görevi yapacağına ve böylece giderek dünya gerilimlerini azaltacağına inanmaktadır. Nehru ve Sukarno'nun kişiliklerinde somutlanan bu umutlar, 1955'deki Bandung konferansında özetlenmiştir[46].

46. Mısırlı bir ideolog, Malik Binnabi, 1956'da, bütün bu umut ve hayalleri özetleyen bir kitap yayımladı. *L'Afro-Asiatisme*, (Le Caire, İmprimerie Misr). Bu hayallerin sayısız yankısı, o dönemin Sovyet ve komünist yayınlarında bulunabilir.

Ancak bu hayaller kısa zamanda yıkıldı. Sömürge burjuvazisinin ekonomik güçsüzlüğü giderek daha da açığa çıktı ve onu dış (yani esas olarak emperyalist) "yardırma daha da bağımlı hale getirdi"[47]. İç toplumsal çelişkiler, Nehru'ların, Sukarno'ların ve Kenyatta'ların ulusal kurtuluş mücadeleleri sırasında elde etmiş oldukları bütün prestiji yavaş yavaş eritti. Kitle ajitasyonu ve kitle ayaklanmaları onları giderek emperyalist yardım ve desteğe daha da dayanır bir hale getirdi. "Üçüncü Dünya", "iki kamp" arasında bir "tampon bölge" olmak yerine, şiddetli çatışmaların ve iç savaşların giderek çoğaldığı, sosyal ve politik kutuplaşmanın yer aldığı dev bir sahne haline geldi. Şimdi artık gündemde olan, Moskova'nın ileri sürdüğü gibi[48], herhangi bir "ulusal demokrasi devleti"nin stabilizasyonu değil, fakat burjuva devletleri ile proleter devletleri kurmaya çalışan yoksul kitleler arasındaki mücadelelerdi.

1957 ve 1960'daki Komünist partileri uluslararası konferanslarında varılan uzlaşmalardan sonra, Çin-Sovyet çatışmasının patlak verdiği genel çerçeve bu idi. Bu çatışma ile ortaya çıkan sorunların bazıları geçici nitelikte görülebilir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin emperyalizmle de facto [fiili] ilişkileri, Sovyetler Birliği'ninkinden daha değişiktir. ABD'nin Çin'le diplomatik ilişkileri yoktur. Amerika bu büyük ülkeyi Birleş-

47. 1960-66 döneminde emperyalist ülkelerin azgelişmiş ülkelere yaptıkları ortalama yıllık "yardım", 9 milyar doları buluyordu; aynı dönemde "sosyalist" ülkelerin azgelişmiş ülkelere ortalama yıllık yardımları ise 500 milyon dolardan azdı. Bu rakamlar nettir, yani az gelişmiş ülkelerin yaptığı ödemeler çıkarıldıktan sonra elde edilen rakamlardır.

48. Bu formülasyon, SBKP'nin yirmi ikinci kongresinde kabul edilen programda, azgelişmiş dünyadaki "ne kapitalist ne de sosyalist" oldukları ileri sürülen devletleri tanımlamak için kullanılmıştır.

miş Milletler ve Güvenlik Konseyi'ndeki haklı yerinden uzak tutmaktadır. Çin'e karşı ekonomik ambargo uygulamaktadır. Taiwan'daki Çan Kay-Şek kukla rejimini finanse etmekte ve desteklemektedir. Bu Çin iç savaşının henüz tamamen bitmediğini ve emperyalizmin Çin'li işçiler ve köylülere karşı bu savaşa müdahale ettiğini gösteren bir işarettir. Çin'e karşı herkesçe bilinen askeri (nükleer de dahil) saldırı amaçları için, bu ülkeyi füze, hava ve deniz üsleri ile kuşatmıştır. Çok açıktır ki, bu durum, yalnızca normal diplomatik mübadele ve ilişkilere değil fakat aynı zamanda tekrarlanan ve kısmen başarılı olan dönemsel işbirliği girişimlerine dayanan Washington-Moskova ilişkilerinden oldukça değişiktir.

Bu nazik durumda, uluslararası işlerde esas olarak tutucu saiklerle hareket eden Sovyet bürokrasisi, bu kuşatmaya katılarak ve Çin devrimine *karantina* uygulamağa girişerek affedilmez bir hata (hayır, dünya sosyalizminin çıkarları açısından cinayet) işledi. 1960'dan sonra, "ileriye doğru büyük sıçrama"nın ikinci döneminin başarısızlığa uğraması ile Çin ekonomisinin ciddi ve ağır baskılar altına girdiği bir dönemde Moskova Çin'e yaptığı tüm iktisadi yardımı kesti. Böylece Çin'de birçok kilit alandaki sınai gelişimi sekteye uğrattı. Çin'e nükleer silahlarını geliştirmesi için yardımı reddetti ve böylece nesnel olarak, emperyalizmin Çin'e yöneltmiş olduğu nükleer şantaja katkıda bulunmuş oldu. Bu silahların Çin Halk Cumhuriyeti ve hatta Hindistan kitlelerine karşı kullanılabileceğinin inkar edilemeyeceği bir dönemde, Hindistan burjuvazisine askeri yardım vermeye kadar ileri gitti.

Maoist liderliğin son zamanlarda SSCB ve Moskova yanlısı komünist partilerine karşı yönelttikleri polemikler ve takındıkları sekter tavırlar hakkındaki eleştirilerimiz ne olursa olsun ve Çin'de "büyük proleter kültür devrimi" sırasında orta-

ya çıkan bir dizi tedbir ve eğilimlerin, sosyalist ilkelerle uyuşmadığı ve geçerlilikleri olmadığı hakkında ne söylersek söyleyelim, şurası bize inkar edilemez görülüyor ki, Çin-Sovyet çatışmasının altında Sovyet bürokrasisinin Çin devrimine karşı, yukardaki paragraflarda gösterdiğimiz zararlı tavrı yatmaktadır[49]. Bundan ötürüdür ki, Çin-Sovyet anlaşmazlığının olumsuz sonuçlarından Moskova'nın sorumlu olduğunu söylüyoruz; burda kastedilen tüm anti-kapitalist güçleri zayıflatan *devletler* düzeyindeki anlaşmazlıktır. (Bu, açık *ideolojik tartışma* ile karıştırılmamalı; kendi başına bu sonuncusu, Stalin döneminin monolitikliğinden olumlu bir uzaklaşmadır).

Herşeye rağmen, dünya devrim stratejisi üzerindeki tartışmaların, Sovyet bürokrasisinin ve onun Çin'deki karşılığının tavır ve eylemlerinden doğan, bütün bu yönlerini konjonktürel olarak tanımlıyoruz. Zira, bu eylemler ortaya çıkmamış ve Sovyet ve Çin liderleri Sovyet demokrasisinin ve proleter enternasyonalizminin parlak temsilcileri olmuş olsalardı bile[50], Çin devriminin zaferi ve nükleer silahlanma yarışı ile ortaya çıkan yeni dünya durumu, yeni devrimci strateji sorunları

---

49. Isaac Deutscher, *Bitmemiş Devrim*'de, Stalin ve kafadarlarının Gürcistan'da giriştikleri zalim baskıya Lenin'in son yazılarından birinde nasıl şiddetle karşı çıktığını, "büyük Rus, şoven hain ve zalimin" Asyalı halklara karşı küstahça tavırlarıyla komünist davaya sonsuz zarar vermesinden duyduğu korkuyu ifade ettiğini anlatır. Lenin, 31 Aralık 1922'de kaydedilen notlarında, bu tür davranışların Doğu'nun uyanan halklarında, Rus komünistlerinin uluslararası ilkelere bağlılığı hakkında kuşku yaratacağı gibi tarihsel bir uyarıda bulunmuştu.

50. Çin liderlerinin de uzun bir süre, "barış içinde birlikte yaşama" mitinin tezgâhlanmasından sorumlu oldukları vurgulanmalıdır. Çin liderleri, Endonezya Komünist Partisi'nin Kasım 1965'deki korkunç yenilgiyle sonuçlanan sağ çizgisini oportünistçe desteklediler (Mao Tsetung, Endonezya Komünist Partisinin 40. yıldönümünde Aidit'e gönderdiği açık mektupta, partinin "doğru" çizgisini onayladığını belirtiyordu!). Pakistan Asya'da Çin'le çok dostane ilişkiler

atacaktı ortaya.

Nükleer silahlanma yarışının, savaş, barış ve devrim tartışmalarına yeni bir etmen eklediğinin inkar edilmesi çabaları, Maocu ve Mao taraflısı güçlerce üstlenildi[51]. Bu ciddiyetten uzak, sorumsuzca bir davranıştır. Bizler nükleer fizik ve biofizik uzmanları değiliz elbette. Ancak, eğer bilim adamları. bizi, bugün depolanmış olan nükleer silahların kullanılması ile gerçekleşecek bir dünya nükleer savaşının, insanlık medeniyetinin, hatta yerkürenin tahribine yol açabileceğini söyleyerek uyarıyorlarsa, bu uyarıları ciddiye almalı ve bunları bilimsel geçerlilikleri açısından incelemeliyiz ve bunu da bu incelemelerin bazı çevrelerdeki devrimci coşkuyu "kızıştırmaları" ya da "geriletmeleri" düşüncesi açısından yapmamalıyız. Bilimsel sosyalizmin temeli mitler, hayaller ve insanlığın geleceğine kör bir inanç olamaz. Bilimsel sosyalizm, gerçekliğin ve onun evriminin nesnel ve eleştirel değerlendirilmesinden kalkmak zorundadır. Ve hiç kuşkusuz, nükleer silahlar öylesine bir tahrip gücü düzeyine gelmiştir ki, nükleer bir savaş sırasında insanlık varlığını sürdürebilse dahi, bırakın sosyalizmin geleceğini bir yana, fizik olarak hayatta kalma sorunu bugünkünden çok daha değişik şartlarda tartışılacaktır.

Klasik bir devrimci "eylem klavuzu" kuralı vardı: Orduya katıl, silahların kullanılmasını öğren ve onları yönetici sınıflarına karşı çevir. Ancak tabii ki, nükleer silahlar birer iç savaş

---

sürdüren tek burjuva hükümeti olduğu için. Pakistan komünistlerine Doğu Pakistan'daki devrimci mücadeleleri gevşetmelerini söylediler; bütün bunlar vurgulanmalıdır.

51. *Debat sur la linge générale du movement communiste international.* (Pekin, Editions en Langues étrangéres, 1965), s. 247-261. Bununla birlikte Çin'in Amerika ile Rusya arasında bir savaş çıkmasını ya da bir nükleer savaş olmasını istediğini söylemek iftira etmek olur.

silahları haline getirilemezler, zira bunlar işçileri ve kapitalistleri birbirinden ayırd etmeden ve birlikte mahveder. Yalnızca bu örnek dahi, nükleer silahlanma yarışının dünyada gerçekten bir şeyler değiştirdiğini göstermeye yeter. Gerçekten de, eğer bilim adamlarının uyarılarını dikkate alacak olursak, bir nükleer dünya savaşının önlenmesinin dünya devrimci hareketinin en önde gelen stratejik hedeflerinden biri olduğu sonucuna ulaşırız.

Ancak sorunu bu şekilde koyarken, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve onun yörüngesindeki komünist partilerinin son dönemlerde güttükleri "barış içinde birlikte yaşama" saçmalığına katılma diye bir sonuca vardığımız düşünülmemeli. Sorun, bir nükleer dünya savaşının *en etkili bir biçimde* önlenmesidir. Mesele şuna indirgenebilir: emperyalizm, devrimin uluslararası yayılımına herhangi bir biçimde "yardım" etmedikleri takdirde "sosyalist kamp"ın (Çin de dahil olmak üzere) varlığına ve ekonomik-askeri güçlenmesini kabul edecek midir, etmeyecek midir? Sputnik döneminde, Eisenhower ve Kennedy yönetimlerinin bu soruya verdikleri cevabı hatırlatmıştık: bunlar yalnız "sosyalist" kampın artan ekonomik ve askeri gücünde bile dünya kapitalizminin varlığına öldürücü bir tehdit görüyorlardı. Nükleer silahsızlanma da dahil, silahsızlanmanın, kapitalizmin ve sınıf mücadelesinin dünya çapında devam ettiği bir dönemde, yalnızca bir hayal olarak kalmasının temel nedeni de budur[52]. Devrimin uluslararası yayılımı tamamen kaybolup gitse, gerçek anlamda hiçbir "barış içinde birlikte yaşama" imkanı olmayacak, tersine gelecekteki kaçı-

52. Buna ek olarak, "olgun" tekelci kapitalizmin "devrelere karşı" uyguladığı ekonomik stratejide silah üretiminin taşıdığı büyük önemi ve bu kapitalizmin, özel kâr için üretimin bütün mantığını tehlikeye atmaksızın silah üretimi çapında "barışçı" çıkışlar bulmasının olanaksızlığını da düşünmeliyiz.

nılmaz çatışmada daha iyi mevziler tutabilmek amacına yönelik manevralarla birlikte rahatsız bir ateşkes devam edecektir.

Fakat uluslararası devrim "kaybolup gidemez", zira o "dış baskılarla" ne "kışkırtılabilir", ne "teşvik" edilebilir ne de "başlatılabilir"; devrim, kapitalist toplumun, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin ve "gelişmiş" ülkelerin köklü iç toplumsal çatışmalarından ve çelişkilerinden doğar[53]. "Şiddetli bir devrim"in bu dünya üzerinden kalkacağını ummak, insanoğlunun büyük çoğunluğunun dayanılmaz gayrı insani, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel şartlarına göz yumabileceğini ummak demektir. Böylesine bir umut, boş bir hayaldir, mantık dışıdır ve pek de ahlaki değildir. Bu, bir kere zamanımızın en temel doğrularından biri olarak kabul edildiğinde, ortaya çıkan ikinci soru şudur: Emperyalizm, dünya devriminin giderek yayılmasına, kendi sosyo-ekonomik alanının daralmasına "göz yumacak"mıdır, yoksa bu sürece, zor kullanarak, silahlı işgallerle ve karşı-devrimci saldırılarla karşı mı koyacaktır? Elbette herkes emperyalizmin dünya devrimi karşısında pasif kalmasını tercih eder. Hatta dünya burjuvazisinin bazı daha zayıf ve cesaretini kaybetmiş kesimlerinin böylesine bir pasif tavra taraftar olabileceklerini dahi umabilir. Ancak dünya kapitalizminin en güçlü, en canlı, en saldırgan kesimleri olan ve ekonomik ve askeri güçlerinin en yüksek noktasında

53. Vietnam örneğinde, Güney'deki iç savaşın, Cenevre görüşmelerinden sonra, Kuzey'in Güneyli gerillaları desteklemek üzere müdahale etmesinden *yıllarca* önce, Diem'in halkın solcu ve ilerici kesimlerine karşı giriştiği tedhiş hareketlerinin sonucunda başladığını belgelemek çok kolaydır. Bk., Nyugen Kien, *La Sud-Vietnam depuis Dien-Bien-Phu*, (Paris, Maspero, 1963); Hans Henle, *Chinas Schatten über Südost-Asien*, (Hamburg, 1964); bir çok kaynağın özeti için bk., Jürgen Harleman ve Peter Gang, *Vietnam Genesis eines Konflikts* (Frankfurt, Edition Suhrkamp, 1966).

bulunan ABD emperyalizminin öncü çevrelerinin böyle yavaş yavaş teslim olacağını ummak, gene boş bir hayaldir. Son yedi yılın deneyleri, emperyalizmin her yeni muzaffer devrim tehditine tüm araçları ile, herşeyin üstünde silahlı müdahale ile, karşı koymaya kararlı olduğunu göstermiştir.

Cevaplandırılacak tek bir soru kalıyor geriye: Sovyetler Birliği'nin hangi tavrı gelecekteki bir nükleer savaşı en iyi önleyebilir: emperyalist saldırılar ve şantajlar karşısında yavaş yavaş geri çekiliş mi, yoksa emperyalizmin saldırdığı devrimci halklar ve hareketler yanında kararlı bir mücadele mi? Eğer geçmiş bizim için bir klavuz olacaksa cevap açıktır. Saldırganlık karşısında geri çekilme veya kararsızlık, saldırganı "yatıştırmaz". Onu sadece daha kararlı yapar, saldırganlığın daha da yayılmasına yol açar, bu da her iki çekişen gücün hayati çıkarlarını öylesine yakın bir noktada bir güç denemesine girişmelerine yol açar ki, eğer güç denemesi başlangıçta, saldırının ilk evresinde meydana gelseydi bir dünya savaşından kaçınılması çok daha kolay olurdu.

Ama, bu sava eskiden olduğundan daha fazla güç veren şey de, bu "nükleer çıkmaz"dan başka birşey değildir. Nükleer dünya savaşı, insanlığın tümü için olduğu kadar Amerikan burjuvazisi için de bir nükleer intihardır. Bugünkü şartlar altında, bu sınıfın gücünün zirvesinde olduğu bir dönemde, onun "Vietnam'ı komünizmden kurtarmak için" intihar edeceğini sanmak aptallık olur. O saldırganlığına, muhtemel tehlikeler, potansiyel kayıplara oranla az olduğu sürece devam edecektir. Riskler çoğaldıkça tırmanma tehlikesi azalacaktır. Dolayısıyla, "sosyalist" kampların dünyanın herhangi bir yerinde emperyalist saldırganlık karşısındaki "karşı-tırmanma"sı ne kadar güçlü ise, yeni saldırganlıkların ve yeni "tırmanma"ların riski daha az olacaktır.

Sovyetler Birliği'nin sorumsuz hareketlere girmesini öneriyor değiliz. *Eğer* tüm anti-kapitalist güçlerin dünya çapında demokratik olarak birleşik bir yönetimi olsaydı ve *eğer* bu eylemlerini etkili bir şekilde koordine etseydi, böylesine bir "karşı-tırmanma", Ernesto "Che" Guevara'nın önerdiği gibi "iki, üç, daha fazla Vietnam" yaratılmasından, zekice hazırlanmış askeri harekatlar ile emperyalistleri ordularını dünyanın değişik bölgelerine yollamak zorunda bırakmaya kadar bir sürü değişik biçim alabilecekti elbette. Böyle bir "karşı-tırmanma"nın mantığı açıktır: Düşmanın korkunç gücünün, her küçük ülkede ve her tekil devrim üzerinde toplamasına, yoğunlaştırmasına ve böylece bu devrimleri teker teker ezebilmesine izin vermenin yerine, güçlerinin ülkelere ve kıtalara dağılmasını ve bölünmesini sağlamak ve birçok ayaklanma, devrim ve askeri manevralarla aynı anda uğraşmak zorunda bırakmak. Bu mantık öylesine açık ve onun yansıttığı politik ve askeri gerçek öylesine temeldir ki, "barış davasına topyekun adanmışlıkları ile", Sovyet liderlerinin bu gerçekleri göremeyecek kadar saf olabileceklerine insanın inanası gelmiyor. Çünkü barış, saldırılar karşısında sürekli gerilemeleri ile daha da tehdit altına girmektedir. Gene tek mümkün vargı, emperyalist saldırılar karşısında "barış içinde birlikte yaşama" mitine böylesine acıklı bir şekilde sarılmalarının, ancak, bu tabakanın yalnız dünya devrimi ile değil, aynı zamanda Sovyet halkları ve Sovyetler Birliği'nin kendisi ile de çatışan, öznel *sosyal çıkarları*, köklü tutuculukları ile açıklanabileceğidir.

Küba ve Vietnam örnekleri

Küba ve Vietnam örnekleri bu analizin önemini vurgular. Batı basınında 1962 Karayipler bunalımı, sık sık Kennedy'nin "başarısı" olarak verildi. Kennedy "Kruşçev'in blöfünü gördü"[54]. Sovyet hükümetinin bu olaydaki tüm taktik harekatını onaylıyor değiliz, özellikle devrimci Küba'nın hükümdarlığına karşı takındığı lakayt tavrı. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, "Domuzlar körfezi" harekatının başarısızlığa uğramasından sonra, Kennedy yönetiminin Küba'ya karşı yeni bir saldırı başlatmak yolundaki baskıları artmakta idi. Aslında, Sovyet füzelerinin Küba'ya yollanmasından önce, Küba'ya yeni bir istila hareketinin başlatılmakta olduğu yolundaki söylentiler oldukça yoğundu[55]. Kruşçev'in kararsız bir şekilde Küba'ya ilk önce nükleer silahlar göndermesinin, sonra da geri çekmesinin bilançosu, nihayet böylesine bir istilanın gerçekleşmemiş olmasıdır. Sovyetlerin bu himayesi Küba devrimini, üç yıl

---

54. Örnek için bk., *The Economist*, 10 Haziran 1967.

55. Ekim 1962 Karayip bunalımından birkaç hafta önce, *The Economist* 6 Ekim tarihli sayısında "Küba Saplantısı" başlıklı bir başmakale yayımladı. Yazı şu paragrafla başlıyordu: "Küba'dan kaygı duymak için bir çok neden vardır ve *Time* dergisi ile *New York Herald Tribune* gazetesinin okurlardan mektuplar sütunlarını listenin başına almak garip görünebilir. Ama aslında Küba'daki son gelişmelerin en kaygılandırıcı yönü. Amerikan kamuoyu üzerindeki etkileridir;

sonra Dominik Cumhuriyeti'ndeki devrimi ezen böyle bir karşı-devrimci saldırı harekatından korumuştur.

Küba devriminin zafere ulaşması veya perçinlenmesinden beri Washington devrimin yeni bir yayılımına tüm gücüyle karşı koyacağını belli etmiştir. Sadece en önemlileri söylersek, Kongo, Brezilya ve Endonezya'da da bir çok askeri darbelerle bunu göstermiştir. Aynı şeyi Dominik Cumhuriyeti'ne, Vietnam'a ve Tayland'a açık askeri müdahalelerle yapmıştır. Ancak bütün bunları da pervasızca yapmamıştır. Her adımını dikkatli bir şekilde araştırmış ve planlamıştır. İlk önce Güney Vietnam'daki askeri uzmanlarının sayısını artırmış, sonra dev askeri üsler burarak bu ülkeye karşı geniş çaplı bir işgal harekatına girişmiştir. Ondan sonra, Tonkin körfezinde bir Amerikan şilebinin saldırıya uğramasını bahane ederek Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'ne ani fakat sınırlı bir hava saldırısı yöneltmiştir. Bütün bu adımların tek tek atılmasından ve Sovyetler Birliği'nin protestolarının sadece lafta kalmasından ve Hanoi'ye maddi yardımının çok belirli konularda ve sınırlı olmasından sonradır ki Washington Kuzey Vietnam'ın kesintisiz bir şekilde bombardıman edilmesinin genelleştirilmesine karar vermiştir (önce Hanoi ve Haifong çevresinde bazı "sığınak"lara dokunmadan, sonra da bunları bile dışarda bırakmadan).

özellikle bu iki gazete (ama salt bunlar değil), bugün Amerika'da varolan öfkeli sabırsızlığı ve Küba'yı genel çerçevesi içinde göremeyen yaklaşımı yansıtmaktadırlar. Başkan Kennedy'nin sonuçlarına boşverip 'birşeyler yapması' şeklinde özetlenebilecek yaygın talep, bir yabancının istediğini söyleyebileceği bir noktaya ulaşmıştır." Ruslar, Küba'ya füze göndermeden önce Washington'un Ada'yı yeniden işgal etmek için bir plan hazırladığına dair güvenilir istihbarat aldıklarında hep ısrar etmişlerdir. Bk., *"SBKP Merkez Komitesi'nin Sovyetler Birliği'ndeki bütün Parti Örgütlerine ve Bütün Komünistlere Açık Mektubu,"* 14 Temmuz 1963.

Eğer bu saldırılar başarıya ulaşmış ve Sovyet liderliği tarafından daha da gerilemeler şeklinde cevaplandırılmış olsa idi, emperyalist gücün ilk menzil sahasında kalan Çin, Kuzey Kore, Küba ve hatta bir yerde Demokratik Alman Cumhuriyeti gibi işçi devletleri için hiç kuşkusuz büyük bir tehlike belirirdi. Ve, bu saldırı zincirinin bir noktasında da Sovyetler Birliği askeri savunma nedenlerinden ötürü hiç kuşkusuz müdahale etmek zorunda kalacak ve bu durumda da, hem saldırının ve hem de Sovyet karşı koymasının SSCB'deki sinir merkezlerine çok yakın olan "hedefler" civarında bulunmasından ötürü nükleer dünya savaşı tehdidi bugünkünden çok daha fazla olacaktı.

Emperyalist saldırıyı nötralize etmek için uygulanacak bir "karşı-tırmanma" stratejisinin belirli bir risk öğesi taşıdığı ve Amerikan emperyalizminin liderlerinin mantıklı davranacağı gibi tehlikeli bir varsayıma dayandığı ileri sürülebilir. Bu itirazın geçerliliğini yadsımıyoruz. Biz sadece gittikçe artan emperyalist saldırılar karşısında, "barış içinde birlikte yaşama" mitinin çok daha fazla risk taşıdığını ve saldırganların birkaç yüzeysel zafer ile "yatıştırılabileceği" varsayımına dayandığını vurguluyoruz: bu, tarihsel deneyim karşısında buhar olup uçan bir varsayımdır.

Nükleer Dünya savaşının nükleer intihar demek olacağındandır ki, emperyalizmin dünya devriminin yayılmasına böyle bir savaşla değil fakat sınırlı bölgesel savaşlarla cevap vereceğini varsaymak akla uygun olmaktadır. Emperyalizm bunlarda ne kadar muzaffer olursa bu savaşlar da o kadar artacaktır. Ne kadar yenilirse de böylesine deneylere girmekten o kadar kaçınacaktır. Ancak uluslararası durum, çok büyük ölçüde değişir ve bu değişen durumda Amerikan emperyalizminin yönetici kesimleri, 1944'te Hitler gibi, umutsuzluğa kapı-

lır ve yüzde yüz yenileceklerine inanırlarsa yenilgiyi kabul etmektense bir nükleer savaşla toplu intiharı göze almaları ihtimali belirebilir.

Biz bu ihtimali, "barış içinde birlikte yaşama" oyununu haklı gösterme çabasında olanların bir çoğu gibi küçümsüyor değiliz. Kapitalizm yaşadıkça bu tehlikenin varlığını sürdüreceğine ve hatta giderek, artacağına inanıyoruz: çünkü bu tehlike, varlığını sürdüren emperyalist kalenin güçlülüğünün değil zayıflığının ifadesidir ve bu zayıflığa bağlı olarak artar. Ne var ki bu türden bir tahlil, emperyalist ülkelerdeki devrimin belirleyici tarihsel önemini yeniden değerlendirmeye götürür bizi: sadece bu devrimlerin, görece geri ülkelerdeki başarıya ulaşmış devrimlerin çözmekte büyük zorluk çektikleri sorunları çözmekte değil, aynı zamanda insanlığın varlığının bekası için çok büyük önem taşıdıklarından ötürü. Çünkü insanlığın varlığını sürdürmesi, son tahlilde, ABD tekelcilerinin nükleer *silahsızlandırılması* olasılığına bağlıdır ve bu silahsızlandırma da dışardan, yani Amerika Birleşik Devletlerinin dışındaki bir güç tarafından, gerçekleştirilemez. Bu bizzat ABD'nin içindeki sosyalist ve ilerici güçlerin görevidir.

Başladığımız noktadan, dünya devrimi ile devletlerarası ilişkiler arasındaki ilintiler meselesinden, uzaklaşmış görünüyoruz. Ama bir bakıma da, başlangıç noktamıza dönmüş sayılırız. "Tek ülkede sosyalizm" ve "barış içinde bir arada yaşama" hayallerinin almaşığı, Moskova tarafından girişilen "devrimci savaş", "önleyici nükleer savaş" ya da her yerde "aynı anda devrim" değildir; bu sorumsuz bir maceracılık demektir. Bu boş hayallerin almaşığı, çeşitli ülkelerdeki devrimci şartların olgunlaşmasına bağlı olarak ve gittikçe daha çok sayıda ülkede arka arkaya ortaya çıkacak devrimci ayaklanmaları desteklemeye dayalı, kapsayıcı ve eşgüdümlü bir dünya devrimi

stratejisidir. Tek kelimeyle, diyalektik bir şekilde, dünya ölçüsünde birleştirilmiş sınıf mücadelesidir. Ve uzun vadede, bizzat emperyalist ülkelerdeki sınıf mücadelesi ve sosyalist devrim, dünya ölçüsündeki en son kuvvet denemesinde belirleyici rolü oynayacaktır.

Bütün bir tarihsel dönem süresince, dünya devriminin merkezi azgelişmiş ülkelere kaymıştır. Ama insanlığın geleceği, son kertede, Japonya'da, Batı Avrupa'da, Amerika'da belirlenecektir. Ve bir nükleer dünya savaşının olup olmayacağına, yani çağımızda insanlığın karşı karşıya olduğu ölüm kalım sorununa bir çözüm getirecek olan da, ABD'deki karşıt sınıflar arasındaki mücadeledir.

Mart 1970

Devrimci Bir Enternasyonal Örgütün Gerekliliği

Ernest Mandel, JohnRoss

1. Üretici güçlerin uluslararasılaşması

Doğuşundan başlayarak, kapitalizm dünya pazarına yönelmiştir. Uluslararası ticaretin uzmanlaşması, manifaktür üretiminin sanayileşmiş ilk kapitalist ülkelerce ihracatı, "az gelişmiş" ülkelerden gelen malların ithalatı, bu ülkelerde pazarın fethi, kapitalist üretim tarzının her ileri adımına eşlik etmiştir. Emperyalizm bu eğilimi daha yüksek bir düzeye çıkardı. Genleşici tabiatı nedeniyle de, kapitalizm bir dünya sistemi yarattı. Onun yerini alacak olan bütün üstün toplumsal sistemler, bu konuda zorunlu olarak emperyalist sistemden daha da enternasyonal bir karakterde olmak durumundadırlar. "Tek ülkede sosyalizm" teorisinin bütünü yalnızca siyasal açıdan değil, doğrudan doğruya ekonomik açıdan da hem gerici ve hem de ütopiktir.

Bununla birlikte, kapitalizmin dünya çapında genişlemesi, eşitsiz ve bileşik gelişim tarafından belirginleşir. Gelişkin kapitalist merkezlerdeki kitle sanayi, egemen olduğu ülkelerde modern sanayinin kitlesel bir gelişimine yol açmaksızın, bu

ülkelerin kapitalizm öncesi üretimini (kırsal sanayi, manifaktürün ilk biçimleri) ortadan kaldırdı.

Emperyalist çağda, sermaye ihracatı; dünyanın hemen hemen bütün bölgelerindeki mali pazarı denetleyen çok büyük finans gruplarının uluslararası düzeydeki tezahürü; emperyalist güçlerce azgelişmiş ülkelerin doğrudan ya da dolaylı siyasal ve askeri denetimi; birkaç onyıllık gecikmeyle bile, ilk sanayileşmiş ülkelerce sağlanmış modernizasyonun ve ekonomik gelişmenin, genel sanayileşme modelinin izlenmesini engelliyorlar. Organik gelişimleri emperyalist egemenliğin ağırlığı altında yolundan saptı. Modern sanayinin gelişmeleri, kapitalist öncesi sömürü ve üretim şekillerinin, yani yarı kölelik koşulları ve tefecilik, yüksek çiftlik kirası, yarı feodal çalışma yükümlülükleri, toprak sahiplerinin baskın gelen ağırlığı, ticaret politikasında yabancı banker ve tüccarların egemenliği vs.'nin sürmesi ve hatta güçlenmesiyle çakışıyorlar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bile, kapitalist sanayileşme her nerede daha yoğun olduysa toplumsal parçalanma ve eşitsizliği hızlandıran devasa dengesizlikler ve oransızlıklar pahasına gerçekleşti. Bu süreçten çıkarılacak olgu, uluslararası kapitalist ekonominin, emperyalist merkezler lehine yapılaşmış bir bütün haline geldiğidir. Hammadde çıkarılmasında ve ihracatında aşırı uzmanlaşan, giderek ihracat pazarına yönelen bir ekonomiye sahip olan, emperyalizmin hakimiyeti altındaki ekonomilerin kaderi, dünya pazarında hammadde fiyatlarının ani iniş ve çıkışlarına bağlıdır. Görece önemli bir sanayi gelişmesine ulaşmış ekonomiler bile, emperyalist merkezlerde çıkan baskın konuma bağlı kalırlar (olağanüstü borçlanma, teknolojik bağımlılık, vb); en zayıf yarı sömürge ekonomiler ise emekçi ve yoksul köylü kitlelerini sefaletin, hatta gerçek bir açlığın sınırında yaşamaya mahkum eden darbelere maruz kalırlar. Toplumsal

eşitsizlikler ve büyüyen dengesizlikler siyasal kararsızlığa ve sık sık tekrarlanan bunalımlara neden olurlar. Emperyalist sistemin bunalımıyla başlayan, ve son yıllarda İran, Nikaragua, Brezilya, Güney Kore, Salvador, Zimbabve ve diğer ülkelerde devam eden dönemin tümünde geliştiği görülen süreç budur.

Kapitalizmin üçüncü çağında (İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda başlayan emperyalist tarihin bir alt dönemi) çokuluslu şirketlerin ortaya çıkışı, *üretici güçlerin uluslararasılaşmasının daha yüksek bir evresini* daha açık bir biçimde bir kez daha yansıtıyor. Bu uluslararasılaşma, üretici birimler esas olarak ulusal kalırken yalnızca dünya ticaretinin ve dünya sermaye hareketinin arasında belirmemektedir artık. Bu uluslararasılaşma, bizzat sanayi üretiminin giderek daha fazla uluslararası örgütlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Çokuluslu şirketler kendi sinelerinde uluslararası bir işbölümü örgütlüyorlar. Yedek parçaları bir kıtada üretiyorlar ve bir başkasında ekleme zincirini ellerinde bulunduruyorlar. Ürünlerinin şu ya da bu çeşidinin imalatını bir ülkeden ötekine, olmazsa bir kıtadan ötekine aktarıyorlar. Yalnızca kapitalist özel mülkiyetin değil ama ulusal devletin de üretici güçlerin ulaştığı gelişme düzeyince geride bırakıldığına dair bundan daha iyi bir kanıt yoktur. Birçok sanayi dalı bugün öylesine bir teknoloji düzeyine ulaşmış bulunuyorlar ki, aynı anda birçok ülkeyi kapsayan bir pazar için çalışmadıklarında, bir tek makineyi bile kârlı bir biçimde kullanamıyorlar.

Zaten bugün insanlığın karşı karşıya bulunduğu bütün ekonomik anahtar sorunlar –açlığın yenilgiye uğratılması ve Üçüncü Dünya'nın gelişmesi, tam istihdamı sağlamak ve sürdürmek, bilimin ve tekniğin "kendiliğinden" gelişimini insanlığın ihtiyacına bağımlı kılmak, ekolojik bunalımın çözümü– ancak uluslararası ölçekte çözülebilir.

Feodalizmin kalıntılarına ya da emperyalizmin tecavüzlerine (yani baskı ve sömürüye) karşı kullanıldığında ilerici olan sınırsız bir "ulusal egemenlik" düşüncesi, yalnızca emperyalist devletlerde değil, bir dünya sosyalist cumhuriyetler federasyonuna, birleşik bir sosyalist dünyanın kuruluşuna uygulandığında da gerici olur. Bu şekilsizleşmiş ve yozlaşmış işçi devletlerinin bürokrasilerince "tek ülkede sosyalizm" kuruluşu yolunda yapılan girişimlerin neden gerici ve ütopik olduğunu da açıklar. Eğer her ülke, uluslararası işbölümünün geniş avantajlarına sırt çevirerek ve bedeline bakmaksızın, her biri kendi demir-çelik sanayini, kendi otomobil sanayini, elektronik sanayini kurarak, "tek başına yürümeye" kalkışırsa, azgelişmişliğin hızlı bir biçimde aşılması, "zengin" ve "yoksul" uluslar arasındaki temel eşitsizliklerin dışta bırakılmasından yana, dünya zenginliklerinin herhangi bir akli bölüşümü mümkün değildir. Bu ileri sanayi ülkelerinde devrim durumunda daha da geçerli olacaktır.

Kapitalizm altında olduğu gibi, ve SSCB'de iktidarı gasbetmiş olan imtiyazlı bürokrasinin uyguladığı tür bir uluslararası işbölümünün, yani *eşitsizliğe* dayalı, bir işbölümünün bir çok halkta (Asya ve diğer yerlerde olduğu kadar, Doğu Avrupa'da da) uluslararası dayanışmaya karşı şüphe ve önyargıları tehlikeli bir şekilde artırmış olduğu, kesindir. Ama bu, devrimci marksistlerin gerçeklik önünde gözlerini kapamalarına bir neden değildir: Dünya sosyalizmi yalnızca, siyasal ve ekonomik yaşamın en üst düzeyde örgütlenmesi ve planlaması ile mümkündür. Buysa, ancak "ulusal egemenliğin" sayısız kısıtlamaları, uluslar arasında asgari eşitlik temelinde, bir dünya sosyalist federasyonunda kendi kaderlerinin efendisi olan emekçi kitleler tarafından serbestçe kabul edildiğinde mümkün olur. Bu serbest kabul yüksek dü-

zeyde bir enternasyonal eğitim ve örgütlenme olmaksızın imkansızdır.

2. Sınıf mücadelesi uluslararasıdır

Doğası gereği, yani özel mülkiyet ve rekabet, sömürü ve eşitsizlikle olan bağlarıyla kapitalist sınıf ve maiyeti (onun ideolojisini paylaşan küçük burjuvazinin bu bölümü) organik olarak, insanlığın sorunlarına dünya çapında bir çözüm bulmak durumunda değildirler. Bir yandan üretici güçlerin nesnel uluslararasılaşması ile öte yanda ulusal burjuva devletlerinin yaşaya kalışları arasındaki akıl almaz uçurum, uluslararası mekanizmalar ve uluslararası kurumların bütün türlerince kısmen doldurulmuştur. Ama oluşturulan bu kurumların çalışma biçimi ve mekanizmaların işleyişi daha yakından gözlendiğinde, görülür ki bu, belli kapitalist (genellikle en güçlü) grupların yararına ve diğerlerinin zararına olduğu gibi, genelde sermayenin yararına ve dünyanın bütün sömürülen ve ezilenlerin aleyhinedir. Kapitalizm ancak ücretli emeğin gelişimini etkileyerek gelişir. Sermaye birikimi kaynağını, yalnızca canlı emek tarafından üretilebilen artık-değerde bulur. Doğuşundan başlayarak, sermaye ile emek arasında sürekli bir sınıf mücadelesi kapitalizmin gelişmesiyle atbaşı gitmiştir.

Bu sınıf mücadelesi sürekli olarak yükselmez ve her an bilinçli bir ifadeye ulaşmaz. İnişli çıkışlı anlar yaşar. Özellikle de en keskin görünümlerine büründüğünde (geniş ölçekli genel grev; büyük ölçekli siyasal kitle eylemleri; devrim öncesi durumlar; iktidar için devrimci mücadeleler). Ama geçici olarak işçi sınıfı tarafından geri çekildiğinde bile, kapitalist sınıf tarafından fabrika düzeyinde, gündelik olarak sürdürülür. Bir işletmede alınan her yeni makine, üretimin örgütlenmesindeki her rasyonelleştirme girişimi, ücretli emeği daha çok

çalışmaya, daha çok artık değere zorlamak için bir girişimdir. İşçinin işletmeden her kapı dışarı edilişi, işçi sınıfını zayıf düşürme girişimidir.

Dönemsel olarak emekçiler, kapitalist sınıfın yönelttiği bu saldırılara, sınıf düşmanlarının bu günlük sınıf mücadelesine, kitlesel, bireyselliği aşmış, parçalı ve sınırlı tepkilerle cevap verirler. Onların kitlesel tepkisi, kitle grevinden, proleter sınıf mücadelesinin en yüksek biçimine: Burjuvazinin devlet iktidarının ve mülkiyetinin devrilmesi için mücadeleye, sosyalist devrimin zaferi için mücadeleye kadar uzanır.

Üretici güçlerin ve sermayenin uluslararasılaşma düzeyi yükseldiği ölçüde, sınıf mücadelesinin kendisi de o denli enternasyonal olmak zorundadır. En ilksellerinden bir örnek alalım: Henüz XIX. yy'ın yarısında, patronlar, ya yabancı ülkelerdeki siparişleri transfer ederek ya da yabancı elemeğini ithal ederek grevleri kırmaya çalıştılar. Grevciler tarafından bir milliyetçi tepki, "yabancıları" düşman ilan etmek, patron lehine bir rol oynuyordu ve grevleri kazanmak için bile etkisizliğini kısa zamanda gösterdi. Uzun vadede bu ancak farklı milliyetten çalışanlar arasında mücadeleye yol açan, işçi sınıfının bağrında rekabet yaratan, işçi sınıfını sürekli bir şekilde bölmeye çalışan kapitalist sınıfa daha çok yardım eder, bu da sermayenin çıkarına uygun, emeğin çıkarına aykırıdır.

Deneyim, emekçilere, bu kapitalist manevralara en iyi cevabın, sendikal örgütlenmeler ve grevleri uluslararası düzeye yaymak olduğunu hızla öğretti. Marx ve Engels'in 1864'den itibaren Enternasyonal Emekçiler Derneği'ni örgütlemelerindeki başlıca nedenlerden biri bu olmuştur. Kapitalist sınıfın aksine, özel mülkiyetin varlığıyla bağlantılı olan rekabetle işçi sınıfının hiçbir organik bağı yoktur. İşletmelerde çalışması

ve sınıf düşmanına karşı kendini korumasınca belirlenen temel çıkarları, dayanışma ve işbirliği üzerine kurulmuştur.

Sermaye gitgide uluslararası bir ölçekte işleyip, sınıf mücadelesini gitgide uluslararasılaştırıyor; işçi sınıfını da, zar tutulan, eşit olmayan bir oyunda önceden yenik düşmemek için işbirliği ve dayanışmayı uluslararası bir düzeye yayarak cevap vermeye zorluyor.

Proleter sınıf bilincinin henüz dağınık olduğu ve hâlâ sınıf mücadelesinin nesnel ihtiyaçlarının oldukça uzağında olduğu doğrudur. Hâlâ ve yine burjuvazi ve ona hizmet eden işçi bürokrasileri, emekçileri bölmek için, ortak sınıf düşmanlarına karşı birleşmeleri yerine, birilerini ötekilerinin karşısına dikerek, milliyetçiliği, şovenizmi, ırkçılığı, etnik ve dinsel farklılıkları kullanmayı başardılar. Ama bunun böyle olduğu her sefer, işçi sınıfının enternasyonalist görevlerini anlamayı başaramadığı her sefer, yalnızca kapitalistlerin kârlı çıktıklarını ve emekçilerin kendilerinin ise büyük kurbanlar verdikleri tecrübeyle sabittir.

Böylelikle, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında, Avrupalı emekçilerin çoğunluğu, emperyalist burjuvazi önünde teslim olmuş olan kendi kitle partileri ve sendika yöneticileri tarafından saflarına bulaştırılmış olan burjuvazinin şoven propagandasının dev baskısı önünde ilkin başeğdiler. Bu olay, II. Enternasyonal'in çöküşünün nedeni oldu. 1914'de, bu emekçiler, savaş gerçekte bir emperyalist vurgunculuk savaşı iken, bunu "ulusal savunma" savaşı olarak kabul ettiler. Ama kısa zamanda bu gerilemenin bedelini çok ağır ödediler.

Milyonlarca emekçi, öteki ülkelerdeki sınıf kardeşlerince öldürüldü. On milyonlarcası, patronlarla sınıf işbirliğini kabul edişlerinin ve "kutsal birlik" adına grev yapmama taahütlerinin ödülü olarak yaşam düzeylerinin hızla düştüğünü gördü. Böy-

lece, savaşın başında ancak küçük bir azınlık olan enternasyonalistler için, enternasyonalist pratiğin, yalnızca küçük bir öncü tarafından uygulanabilir, ne bir ütopya ne de soyut bir "ideal" olmayıp bütün ülkelerin emekçilerinin ortak, acil ve maddi çıkarlarına denk düşen gerçek bir ihtiyaç olduğuna, işçi sınıfının gitgide büyüyen kesimlerini inandırma imkanı doğdu.

Aynı şekilde, Fransız emperyalizminin 1954 Kasımından itibaren Cezayir devrimine karşı yönelttiği türdeki gibi, sömürgelerin yeniden fethi için karşı devrimci savaşların başlarında, özellikle de işin başında, işçi sınıfının reformist kitle örgütleri bunlara karşı vargüçleriyle mücadele etmediği için, emekçi kitleler şoven ve ırkçı önyargılarla etkisizleştirilmişti. Onlar, kendi emperyalist burjuvazilerine karşı, ezilenlerce yürütülen kurtuluş mücadelesiyle dayanışma görevlerinden kaçındılar. Yine, sınıf mücadelesinin temel bir ilkesinin bu savsaklanışı için yüksek bir fiyat ödediler; binlerce ölü ve Fransa'da kendi öz demokratik özgürlüklerine karşı gitgide büyüyen ve 1958'e, IV. Cumhuriyet'in düşüşüne ve general De Gaulle'ün güçlü bir bonapartist devlet düzenlemesine varan bir tehdit. Bu deneyim, enternasyonalist küçük azınlıkların işçi sınıfı kesimlerini gerekli bütün araçlarla kirli sömürge savaşlarına karşı mücadele etmenin ve savaş çabalarına karşı durmanın zorunluluğuna inandırmalarına yardım etti.

Sınıf mücadelesini enternasyonal bir düzeyde yürütme zorunluluğu daha yeni mücadelelerde de kendini açıkça belli etmiştir. Bugün, çokuluslu şirketler üretimi dünya ölçüsünde bir temelde örgütlerken, siyaset herşeyden önce dünya siyaseti iken, işçi sınıfının, acil ekonomik çıkarlarının savunulmasıyla ilgili yakıcı sorunları bile sadece ulusal bir planda çözme girişimleri, gitgide çok daha güç bir hale gelmektedir.[1]

"Şu son iki yılda, demir-çelik bunalımının, 12 ülkede de-

mir-çelik işçilerinin 100 binden fazlasını işten çıkarmaya vararak bütün Batı Avrupa'ya yayılmış olduğu sırada, Batı Almanya demir-çelik işçileri 35 saatlik iş haftası için ilk örnek grevlerini yürütürken, başka ülkelerin sendikalarınca yüzüstü bırakılmışlardı. Oysa, eğer bu grev enternasyonal olarak kazanılmış olsaydı, bütün bu istihdamın anında kurtarılmasına yolaçacaktı. Aynı şekilde, örnek azimlerine rağmen, Britanya demir-çelik işçilerinin grevlerinin gücü, hiçbir ciddi enternasyonal dayanışma girişimi örgütlenmediği için zayıf kalmıştır. Kamyonları, demiryolları ve kıtanın limanlarından gelen, Avrupa haddehanelerinin çelik mahreçlerinin ulaşımına hiçbir ciddi engelleme yapılmadı. Sınırlı bir sayıda azimli sendikacı bile eylemlerini bütün Avrupa'da eşgüdümleştirerek, bu konuda kısmi bir başarıya ulaşabilirler ve sonunda, kendi sendikal yapılarında, dayanışmayı hakim kılmak için yeterince büyük bir baskı oluşturabilirlerdi. Bu örnekler, sınıf mücadelesinin enternasyonal gerçekliğinin, nesnel toplumsal süreçler olgusunca nasıl zorlandığını göstermektedir. Bu işçi sınıfının ve devrimcilerin ödevlerini ve imkanlarını belirtiyor.

Proleter enternasyonalizmi zorunluluğunun nesnel kökleri çok basittirler. Sınıf mücadelesi öyledir ki bir sınıfın her bozgunu, ötekinin bir zaferidir. Bu yalnızca ulusal olarak değil uluslararası olarak da doğrudur.

Burjuvazi bunu tamamıyla anlıyor. Yönetici çevreleri son derece gelişkin bir enternasyonal bilince sahiptir, onların karşı devrimci örgütleri (NATO, AET, ASEAN "savunma" anlaş-

---

1. Burjuvazi sorunun bu veçhesini çok iyi anlıyor. ***Business Week*** dergisinin 24 Kasım 1980 tarihli sayısında şunları okuyoruz: Çokuluslu şirketlerin sendikalarla ilişkilerinde altın kuralı herzaman, sendikaların çokuluslu bir temelde pazarlık edebilmeleri için yeterli gücü kazanmalarını engellemek oldu; örneğin bu şirketler uluslararası sendika federasyonlarıyla pazarlığı her zaman reddettiler."

ması) ve onların operasyonları (Vietnam, Bolivya'daki askeri darbe, İran Körfezi'ne ve Salvador'a müdahale) tamamıyla uluslararası bir boyuta sahiptirler. Farklı kesimleri arasında varolan özel anlaşmazlıklar ne olursa olsun, en kesin karşı devrimci harekatlar için bütünüyle elbirliği ile çalışırlar.

Tersine proletarya, stalinci ve sosyal demokrat yönetimleriyle ciddi bir biçimde frenlenmiştir. Enternasyonal yükümlerini yerine getiremediği her sefer adamakıllı zarar görmektedir.

İşçi sınıfının, İngiltere'de, İrlanda ile dayanışma gerekliğine cevap vermekteki iktidarsızlığı yalnızca ülkenin bölünmesine değil ama Britanya devletinin bağrında ultra gerici bir iç toprak da oluşmasına yol açmıştır. Emperyalist ülkelerdeki işçi hareketi yönetiminin Doğu Avrupa'da stalinci bürokrasiye karşı tam bir dayanışmaya girmekteki iktidarsızlığı, kendi ülkelerinde en sağcı akımların "demokrasi savunucuları" kisvesine bürünmeleri için açık kapı bırakmıştır.

Buna karşılık, işçi hareketi, muğlak hedefler için bile olsa, gerçek bir siyasal uluslararası dayanışma uyguladığı her seferinde, önemli kazançlar sağladı.

Böylece, Portekiz emekçilerinin ve gençliğinin Afrika'daki sömürge savaşlarını sürdürmeyi gitgide büyüyen bir şekilde reddetmesi, bu reddin orduya nüfuz etmesi, 1974'te Portekiz'de nefret edilen Salazar-Caetane faşist diktatörlüğünün devrilmesine bile vardı.

Başka bir inandırıcı örnek de, dünyanın en güçlü emperyalist devletinin bağrında sınırlı bir kalkış temelinde başladığı için Vietnam savaşına karşı hareket olmuştur. 1960 yıllarının ortasında, Amerika'nın Vietnam'a büyük çaptaki askeri hücumunun patlak vermesi, Amerika'da önceleri etkin bir kitle muhalefetiyle karşılaşmadı. Ama savaşın yolaçtığı ölümlerin büyüyen miktarı, Amerikan ekonomisi için sonuçları, savaşın

gençliğe emperyalist saldırının iğrenç yüzünü göstermesi, savaşın gerektirdiği fedakarlıkların kabulünün pasif reddinden aktif protestolara varan bir şekilde büyüyen bir muhalefete yolaçtı. Başlangıçta küçük bir azınlığı temsil eden ve ancak küçük eylem gösterileri yapabilmeye muktedir olan enternasyonalistler, savaşın sonunda yüzbinlerce kişilik eylemleri etkilemeye ulaşmışlardı ve halkın duyarlılık dalgasının merkezinde bulunuyorlardı. Vietnam halkının mücadelesindeki inanılmaz kahramanlığını uyardığı ve ona dayanan bu mücadelenin sonucunda, Amerikan yönetici sınıfı, tarihinde göremediği en ağır bozgunu kabullenmek zorunda kaldı. Enternasyonalizm eylemde ne bir "oyuncak", ne bir "yabancıl uğraş" ne de bir "ütopi"dir. Her ülkede, sınıflararası güç ilişkilerini, dolayısıyla da işçi sınıfının zaferinin imkanlarını doğrudan etkiler. Sınıf mücadelesinin nesnel mantığı böylesine amansızdır.

İşçi sınıfı öncüsünün enternasyonal bir örgüte gereksinimi, yalnızca çağdaş dünyanın ekonomik gerçeklikleri üzerine temellenemez. Aynı zamanda sınıf mücadelesinin bütün gerçekliği üzerine temellenir. "*Proletaryanın kurtuluşu ancak uluslararası bir eylem olabilir.*" (Engels'ten Paul Lafargue'ya 27 Haziran 1893 tarihli mektup)

3. Proletar enternasyonalizminin siyasal temelleri

En azından XX. yy.'ın başından itibaren (kısmen daha XIX. yy.'da) kapitalizmin iç çelişkilerinin artması, devresel şiddetli patlamalara yol açtı. Emperyalist çağ, savaşlar, devrimler ve karşı devrimler çağı haline geldi. Ve savaşlar gibi, devrimler ve karşı devrimler de gitgide daha faza *uluslararası devrimler ve karşı devrimler* biçimini alıyorlar.

Gerçekten, XX. yy'da önemli hiçbir devrim, uluslararası gelişmelerce etkilenmeksizin ve başka ülkelere yayılmadan

meydana gelmemiştir. Rus devrimi, hızla Finlandiya, Polonya, Almanya, Avusturya, Macaristan ve kısmen İtalya'ya dek uzanmıştır. 1936'da İspanya devrimi, Fransa'ya yayılmaya başlıyordu; 1946-49 Çin devrimi, Kore, Hindiçini, Endonezya, Malezya'ya dek yayılmıştı. Hindiçini devrimi Cezayir'e yayıldı. Cezayir devrimi Angola, Mozambik, Gine-Biseau ve oradan Portekiz'e uzandı. Küba devrimi, Latin Amerika'yı etkiledi. Gözlerimizin önünde, bugün Nikaragua devrimi, Salvador ve öteki Orta Amerika ülkelerine yayılıyor.

Aynı şekilde, daha önce gördüğümüz gibi, karşı devrim uluslararası ölçekte örgütleniyor. Devrim tarafından tehdit edilen bütün ülkelerin yönetici sınıfının iktidarda kalması için yıkılışından sonra da iktidarı yeniden ele geçirmeleri için; silahlandırma ve finanse etmekle yetinmiyor karşı devrim. Her devrime, birinden diğerine, ticari ve mali şantaj ve ekonomik abluka örgütlüyor. Devrimci rejimleri devirmeye, yardım etmek ve zayıflatmak için uluslararası paralı askerler örgütlüyor. Ve bunlar yetmediğinde de –ve emperyalist ülkelerdeki güç ilişkileri izin verdiğinde– iç savaşta karşı devrimin yanında açık askeri müdahaleleri örgütlüyor (1918'de Finlandiya'da, 1918-20'de Rusya'da, 1920'de Polonya'da, 1936'da İspanya'da, 1946-49'da Çin'de yaptığı gibi) ya da 1930 yıllarında Çin'de, 1950-53'de Kore'de, otuz yıl boyunca Hindiçin'de (ilkin Fransa sonra Amerikan emperyalizmi), 1954-62'de Cezayir'de vd. yapıldığı gibi doğrudan doğruya devrime karşı kitlesel bir askeri müdahaleye girişiyor.

Devrimlerin ve karşı devrimlerin uluslararasılaşması bir devrimci enternasyonalin gerekliliğinin siyasal temelini oluşturur. Ulusal devrimin başarısı yalnızca ulusal unsurlara bağlı değildir. Devrimci bir yönetim sırf ulusal durumu değil, uluslararası durumu da hesaba katmak zorundadır. Çağımız-

da, bir enternasyonalin görevleri grev kırıcılarına karşı uluslararası dayanışmaların örgütlenmesiyle, basitçe muhalefete indirgenemez. Görevleri, giderek artan siyasal bir yayılmaya sahiptir. Kendi ulusal ve toplumsal kurtuluşlarını elde etmek için ayaklanan işçi sınıfı ve ezilen halkların, dünya çapındaki emperyalist ittifakların ve onların yoğunlaşmış şiddetine, tamamıyla dağınık bir biçimde, hatta yalıtılmış olarak karşı koymak zorunda kalmamaları için, Enternasyonal, gerekli koşulları bir araya getirmek zorundadır. Bu durumda, emperyalistlerin zaferi daha zor, zaferlerin bedeli daha yüksek olacaktır ve hatta bozgunları da buradan doğabilir.

"*İnsanlığın bunalımı proletaryanın önderliğinin bunalımıdır.*" Gerekli olan kitlelerin bilinç düzeyleri ile nesnel gerçeklik arasındaki uçurumu aşmalarına yardım edecek, enternasyonalist görevlerini yerine getirecek, işçi hareketini enternasyonalizm ruhu ile yeniden eğitecek bir proleter önderliktir. Pratikte doğrulanan, sonuca götürücü olan enternasyonalizm sadece budur. Nihayet, bu ancak, böylesine işleyen bir gerçek Enternasyonalin inşasıyla mümkündür.

4. **Devrimci bir enternasyonal için tarihsel mücadele**

Sınıf mücadelesinin nesnel gerekleri ile uyumlu olduğu içindir ki, işçi hareketinin siyasal tarihi boyunca devrimcilerin faaliyetleri, siyasal çözümlemelerine uygun "örgütsel sonuçlara" varmak yolunda, gerçek bir devrimci enternasyonal yaratma mücadelesine bağlıdır. Ulusal devrimci partilerin yeterliliği ya da gerçek bir devrimci enternasyonal yaratmaya girişmezden önce, ilkin, güçlü devrimci örgütlerin inşasının gerekliliği düşüncesi tamamıyla gerçeğe aykırıdır. Bu düşünce, birbiriden ayrı olarak kurulan ulusal örgütler arasında kurulmayacak olan, örgütsel ve programatik asgari bir tutarlılığın

sağlanması ihtiyacına cevap vermiyor. Ortak enternasyonal bir faaliyetin günlük pratik deneyimi olmaksızın, enternasyonalist sistemli bir eğitimin nasıl mümkün olacağı sorusuna da cevap yermiyor. Ve özellikle, son derece karmaşık uluslararası durumun ve evrimlerinin, aynı bir dünya partisinin üyeleri olan örgütler ve yoldaşlar arasında, dünyanın büyük bir bölümünde ortak bir pratiğin sınaması olmadan, nasıl uygun bir tahlilin yapılabileceğini de cevaplandırmıyor.

En büyük uluslararası deney birikiminin, bir enternasyonal *örgütte*, bir enternasyonalin formel örgütlenmesinde birleşmesi, müdahalelerin ve örgütlenmelerin uluslararası ölçekte gerçekleştirilmesi, güçlü ulusal yönetimlerin ve etkili ulusal partilerin yaratılmasını kösteklemez, aksine katkıda bulunur.

Bu, uluslararası devrimci hareketin bütün tarihi tarafından doğrulanmıştır. Tabiatı gereği bu böyledir. Yaşamları boyunca ilkin ulusal bir örgüt kurmadan, her zaman kitlelerle ya da tamamıyla küçük güçlerle aynı anda bir Enternasyonal ve ulusal partiler (Komünist Ligasi, çartist yönetici Ernest Jones'le Enternasyonal tasarısı, I. Enternasyonal, Blankistlerle Enternasyonal tasarısı, II. Enternasyonal) kurmuş olan Marx ve Engels'in kendileri, bir açıdan, marksizmin tarihindeki ilk "Enternasyonal"dir. Beylik bir söz haline gelmiştir, ama ondaki anlamı kavramak gerekir: Kökeninden bu yana, marksizm ulusal değil enternasyonal bir üründür. Ünlü formüle göre, *Alman* felsefesinin, *Fransız* siyasetinin ve *İngiliz* ekonomi politiğinin ürünüdür. Buradan hareketle, Marx ve Engels Almanya'da[2] devrimci mücadelenin ihtiyaçlarına ilişkin ce-

2. Marksizmin kurucularının oluştukları coğrafi bölge dahi rastlantısal nitelikte değildir. Ren bölgesi kültürel olarak ve dil bakımından Almandı, ancak Fransız devriminin etkisi altındaki siyasal ve toplumsal bakımdan bütünüyle dönüşüme uğramıştı. Sonuç olarak Marx iki kültürden (Alman ve Fransız) doğdu. İngiliz

vaplar aramak zorunluluğu ile en geniş uluslararası alanda kendilerini geliştirmişlerdir.

Uluslararası gelişmeler "saplantısı", sadece ulusal örgütler kurmanın reddi, her zaman enternasyonal bir örgüt kurma tasarısı, Marx ve Engels'in, kimi zaman söylendiği gibi, gerçeklikle ve ulusal özelliklerle "bağlantıların kopmasına" neden olmuş mudur? Tam aksine. Onlar pratiklerinde ve düşüncelerinde öylesine eşsiz enternasyonalisttiler ki, sonuca götüren evrensel unsurları en açık biçimde kavrayabilmişlerdi. Almanya'daki başka akımlara nazaran Marx ve Engels 1848 devrimci sürecini uzaktan, en iyi şekilde kavradılar. İşlemiş olabilecekleri ikinci dereceden hatalar ne olursa olusun, Almanya'da somut durumda izlenecek müdahaleyi ve uygulanabilecek taktiği en iyi onlar kavramışlardır. "Lokalist" güçler hata üstüne hata yaparken enternasyonal kalkış noktaları onları en doğru ulusal çizgiye ulaştırdı. Aynı şekilde, Marx ve Engels öteki eylemlerinde "parti kurmada bir acizliği" ya da "özgül ulusal belirtileri kavramakta bir acizliği" mi kanıtlamışlardır? Hiç de öyle değil. Almanya'daki mücadelenin özel yanları gibi, I. Enternasyonal ve seksiyonlarının nasıl kurulacağını, Paris Komünü'nün gelişim çizgilerinin ve anlamının nasıl kavranacağını en iyi anlayan onlardı. Büyük Britanya'da, programatik bir önkoşul olmaksızın, bir işçi kitle partisi yaratma kurcalayışında. Engels, bu ülkenin işçi hareketinin tarihsel gelişim çizgisini anlamada, sözde "ulusal gerçeklikler" üzerine oturmuş olanlardan 20 yıl önceydi.

(Britanik) bileşen, yalnızca kendi çalışmaları sonucunda değil, aynı zamanda İngiltere'de yaşamış olan Engels ile dostluğunun belirleyici etkisiyle katıldı. Bizzat Marx ve Engels'in, İngiliz deneyinin etkisinde kaleme aldığı iki gençlik dönemi eserinin –*İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu* ve *Bir Ekonomi Politik Eleştirisinin İlk Taslağı*– kendisi üzerindeki etkisini doğrulamakta.

Nitekim sözkonusu olan, uluslararası devrimci hareketin gelişiminin genel bir yasasıdır. Ulusal alanda en doğru ve en devrimci akımlar, yalnızca kendi ülkelerinde en doğru ve en devrimci deneyime sahip olmayıp, uluslararası olarak da en iyi örgütlenmiş olanlardır. Bu kuralı işçi hareketi tarihinin birçok örneği ile açıklayabiliriz.

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin en devrimci ve enternasyonalist kanadı, Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg tarafından yönetilendi. Ama Rosa Luxemburg'un kendisi, enternasyonal anlayış ve deneyimlerle tamamıyle kaynaşmış bir yöneticiydi. Parçalanmış Polonya'da doğmuş, aynı zamanda üç partinin, Polonya, Rus ve Alman partilerinin militanı olma şansını elde etmişti. Dahası, II. Enternasyonal Bürosu'nda ve kongrelerindeki çalışmasıyla aynı zamanda Polonya örgütünün inşasına çabaladı, Alman partisinin bir kanadını yönetti, 1905 Rus devrimine ve Rus partisinin iç mücadelelerine kişisel olarak katıldı. "Ulusal özellikler" vaizlerinin tümüyle karşılaştırıldığında, Almanya'da da en gerçekçi ve en devrimci olan onun *enternasyonalist* akımıydı. Rosa Luxemburglun bütün bu deneyden çıkardığı ders neydi? Aşırı enternasyonalist olduğu mu? Aksine: O *işçi hareketinin, uluslararası alanda yeterince örgütlü olmadığını* düşünüyordu. 1914 Ağustos felaketini ve II. Enternasyonal'in çöküşünün ardından şöyle yazıyordu: "*Bir sınıf olarak proletaryanın örgütünün vehameti Enternasyonaldedir.*"[3] O hiç bir şekilde bunu basit bir "düşünce alışverişi" ile sınırlamıyor, gerçek bir uluslararası *örgüt* olarak anılyordu.[4]

---

3. Rosa Luxemburg; *Samtliche Werke*, C. IV. s. 46. Dietz Verlag, Belin, 1974.

4. Tez biçiminde özetlenmiş verdiği örgüsel sonuçlar parlak bir aydınlığa sahip: "Enternasyonal barış zamanında militarizm, sömürge politikası, ticaret politikası, 1 Mayıs'ın kutlanması sorunları üzerine ulusal seksiyonlarca uygulanacak

Rosa Luxemburg tamıtamına Marx ve Engels'in uygulamış olduğu teorik vargılara ulaştı: İşçi sınıfı hareketinin asla ulusal partilerin bir toplamı olmayıp, *aynı anda* Enternasyonal olarak ve ulusal partiler olarak inşâ edilmesi gerektiğini bilmek. İkinci örnek, bizzat bolşeviklerdir

XIX.yy'ın son onyıllarından itibaren Rusya'da sürekli toplumsal bunalımın baskısından kaynaklanan devrimci düşünce ve çözümler arama zorunluluğu, *onbinlerce* muhalifin sürgüne zorlanması ile birleşerek, Rus partisine dünyadaki tüm. partilere kıyasla tamamıyla eşsiz uluslararası bir deneyim ve anlayış çerçevesi verdiler. Lenin'in dediği gibi, Rus partisi, uluslararası devrimci gelişmelerin ve düşüncelerin "son modasından" en iyi haberdar olan partiydi.[5] Bu yalnızca soyut bir düşünce değildi. Bu gerçekten maddi bir tesbittir. Ruş siyaseti adamakıllı dünya siyasetince belirleniyordu. 1905 ve 1917 devrimleri savaşların ardından patlak vermişti. Rus devrimcileri sürgün nedeni ile, hemen hemen bütün ülkelerin miliianlarıyla bol miktarda uluslararası ilişki içindeydiler. Bütün nitelikleriyle devrimci yazının Rusça çevirisi hemen hemen tüm diğer ülkelerdekilerden üstündü. Bolşevikler, "Rusya'nın ulusal özelliklerini" anlamakta açıkça en yetenekli parti, aynı zamanda II. Enternasyonal'in en *enternasyonalist* partisiydi de.

Rosa Luxemburg gibi bolşevikler de deneyimlerini aşırı "enternasyonal" vargıdan çıkarmamışlardı. Onlar, bu vargıyı, 1914 kesin dönemecinden sonra II. Enternasyonal'i temsil eden ve asgari tutarlılıkla uluslararası bir örgütü bir daha asla yaratamayan sosyal demokrasinin reformistlerine bıraktı-

---

taktikleri ve sonunda savaş durumunda uygulanacak ortaklaşa taktiği kararlaştırır... Tüm geri kalanın tabi kılınması gereken sosyalist vatan, sosyalist enternasyonaldir." (*age*, s. 46-7)

5. Örneğin, bkz; Lenin, *Komünizmin Çocukluk Hastalığı*.

lar. Bolşevikler aksine, yeterince enternasyonal olmadıkları dersini çıkardılar –özellikle örgütlü bir enternasyonal akım yaratmayarak. Bu hata, şüphesiz Lenin'in Alman Sosyal Demokrat Partisinin yozlaşmasını yeterince erken sezmedeki acizliğinin nedenlerinden biriydi. Bu hatayı 1914'ün korkunç darbesinden sonra telafi ettiler.

Savaşın başlangıcında, bolşevikler, Zimmerwald, Kienthal etkinliklerinde ve Komünist Enternasyonal'in kuruluş hazırlıklarında somutlaşan, yeni bir devrimci *enternasyonal* örgüt inşasına giriştiler. Doğal olarak, Rus devrimi onlara gerçekten kitle ölçeğinde devrimci bir enternasyonali hızla yaratma fırsatını verdi. Ama yeni bir enternasyonal yaratma kararları, 1917 devriminin patlak vermesinden önce de belliydi.

Aynı şekilde Troçki, 1933 Almanya felaketinden sonra bir ya da birkaç ulusal partinin değil, baştan yeni bir *enternasyonal*'in kuruluşuna yöneldi. Marx, Engels, Luxemburg, Lenin ve devrimci hareketin öteki önderlerinin çizmiş ve sürdürmüş olduktan adımları sürdürüyordu. *Bütün* bu büyük devrimci önderler ve temsil ettikleri öncü, yalnızca teorilerinde değil pratiklerinde de, bir Enternasyonal'in ve ulusal devrimci partilerin aynı anda inşa edilmesi gerektiği sonucunu çıkarmışlar ve göstermişlerdi.

Bu vargılar, uluslararası devrimci sürecin kendisinin nesnel gerçekliği tarafından onlara benimsetilmişti. Bugün, aynı anda, bir devrimci enternasyonal ve ulusal partiler inşa etmeyen bütün devrimciler, uluslararası devrimci hareketin en ileri derslerine ve pratiğine değil, aksine reformistlerin ve merkezcilerin mantığına dayanmaktadırlar.

Sonuç olarak, başarı bütünsel olmasa bile, her zaman devrimci bir Enternasyonal'in kuruluşu olumlu bir bilanço ile sonuçlandı I. Enternasyonal hemen hemen bütün ileri kapitalist

ülkelerde işçi sınıfı örgütlenmesini başlattı ve marksizmi yaydı. Dünyanın en önemli bir dizi ülkesinde II. Enternasyonal, tarihte ilk kez işçi *kitle* partilerinin gelişimini teşvik etti.

Sonunda yozlaşmasına rağmen, Komünist Entemasyonal'in durumu da budur. Komünist Enternasyonal'i yaratan süreç de, kendisi gibi, yalnızca programatik değil, dünya devrimi ve işçi sınıfı için büyük pratik öneme sahip olan ileri adımları doğurdu.

Sovyet Rusya, Brest-Litovsk'ta işçi devletini idame ettirmek ve hayatta kalmak için, geniş toprak alanları feda ederekten Alman ve AvusturyaMacaristan emperyalizmi ile barış yapma zorunda kaldığı feci koşullarda, Bolşevikler aynı zamanda, ajitasyonla, propagandayla, mali destekle Alman devrimcilerine yardım etmek için ellerinden geleni yaptılar. Alman ve Avusturyalı emekçi ve askerler arasında devrimci ajitasyonlarının (özellikle Troçki'nin) yarattığı geniş yankının, devrimcilere verilen bu örgütsel yardımın ve ek olarak devrimci Rusya'da Avusturyalı ve Macar savaş muhpuslarının örgütlenmesinin ve devrimci eğitiminin sonuçları, Brest-Litovsk barış anlaşmasının sonuçlanmasından ancak altı ay sonra, 1918 Kasımı başında Alman, Avusturya ve Macaristan devrimlerinin hızla patlaması oldu.

1920'de İngiliz emperyalizmi, yıllarca süren iç savaştan ve savaştan sonra oldukça kan kaybetmiş olan ve geçimlik üretiminin (özellikle besin maddeleri üretimi) feci biçimde azaldığı sovyet rejimini devirmekle tehdit ederek, Rusya ve Polonya arasındaki savaşa askeri olarak müdahaleye hazırlandığında, Komünist Enternasyonal'in bu savaş hazırlığına aktif olarak karşı koymaları için İngiliz işçi hareketine çağrıları başarı ile sonuçlandı, işçi partisi ve sendikaların oluşturduğu bir eylem komitesi Büyük Britanya'nın askeri müdahalesi durumunda,

sınırsız süreli ulusal bir genel grevi hazırlamak için mahalli eylem komitelerinin kurulmasına karar verdi. Britanya emperyalizmi bu tehdit önünde ricat etti. Büyük Britanya ile Sovyet Rusya arasında bir savaş savuşturulmuştu. Avrupa işçi sınıfının eşgüdümlü eyleminin pratik sonucu böyle olmuştu.

1920 yıllarının başında, bir tarafta aydınlar, öğrenciler, emekçiler ve burjuvazinin bir kesimiyle, öte yanda emperyalizm ve destekçilerinin kitlesel çatışmasıyla Çin Devrimi yeni bir evreye girdi. Sovyet Rusya Çin'e, anti emperyalist direnişi örgütlemesi ve mücadeleyi büyük çapta yayması için yardım etti, kitlesel bir askeri yardım gönderdi. Komintang burjuvazisine kuyrukçuluk hatalı politikasının sonucunun, ilk etapta, Nisan 1927'de Çin işçi sınıfının kanlı yenilgisine neden olduğu doğrudur. Bu yenilgi Çan Kayşek'in gerici diktatörlüğünün 20 yıl boyunca ayakta kalmasına ve sürmesine yardım etti. Ama bu sovyet yardımının, kesin bir biçimde, Çin'in emperyalizmin basit bir sömürgesi haline gelmesini engellediği de inkar edilemez. 1920 yıllarında ÇKP'nin yaratılmasına ve onun kitle partisi haline dönüşmesine güçlü bir etki yaparak 1949 üçüncü Çin devriminin zaferine, yani Çin'de kapitalizmin nihai yıkılışına dolaylı bir katkıda bulundu –Çin devrimine karşı sovyet bürokrasisinin sonraki karşı devrimci müdahalelerine rağmen.

Ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan emekçiler ve devrimciler gitgide daha enternasyonalist bir gerçeklikle yüzyüze geldiler. Özellikle devrime ilişkin sınıf mücadelesinin nesnel gerçekliğinin ürünü olan görevler, gitgide daha fazla enternasyonal düzeye yerleşme eğilimindedirler. Çözümleri uluslararası bir eşgüdümü gerektirmektedir. Bugün işçi hareketi için, kökenleri ile yeniden ilişki kurmak esastır –Marx ve Engels'in ilk devrimci örgütleri ve devrimci döneminde Komü-

nist Enternasyonal'in temellendirdiği enternasyonalizm gelenekleri ile. Onların tesbit ettiği görev, yani kapitalizmin devrilmesi için dünya çapında işçi sınıfı mücadelesinin eşgüdümü, uluslararası karşı devrimi felçleştirmek için dünya çapında çabanın eşgüdümü, pratik sınıf mücadelesi açısından *kaçınılmazdır*. Tarih, işçi hareketinin bu görevleri yerine getirmekte aciz kalması halinde devasa gerilemelere, çok büyük kayıplara, kanlı yenilgilere sürüklendiğini göstermektedir.

Daha Önce de belirttik: Kitlelerin bilinci nesnel gerçekliğin buyurduklarının çok gerisinde dolanıyor. Kitleler yıllar boyu, onların bilincini enternasyonalizme doğru yükseltmek yerine, onlara "kendi" ülkelerini yani "kendi" kapitalistlerini başka ülkelerin emekçilerine ve ezilenlerine karşı savunmayı öğreten, reformist yönetimler tarafından yanlış eğitilmişlerdir.

5. Yeni bir uluslararası devrimci yönetimin zorunluluğu

Komünist Enternasyonal'in sovyet bürokrasisinin dış politikasının dönemeç ve çarklarının basit bir aleti olarak yozlaşmasıyla, uluslararası devrimci mücadelelerde yönetici ve düzenleyici bir gücün yokluğu kendini acımasızca gösterdi –çünkü bu mücâdeleler yokolmamıştı. İspanyol devriminin desteklenmesine yardım edeceğine, Stalinize edilmiş Komintem onu boğazladı, bu da aşırı derecede elverişli bir temel üzerinde Hitler'in bütün Avrupa'yı fethetmesine, Sovyetler Birliği'ne saldırmasına kaçınılmaz bir şekilde yol açtı. 1944-48'de Yunanistan, İtalya ve Fransa emekçilerinin devrimci yükselişini destekleyip yardım edeceğine, Stalin onları batı emperyalizmine teslim etti (yalnızca Yugoslavya'da, benzer bir girişim bizzat Yugoslav komünistlerince başarısızlığa uğratıldı). Başlangıcından itibaren, Hindiçini devrimine bir desteği örgütleyeceklerine, Stalin, sonra Kruşçev ve daha sonra

Brejnev, ancak devrimin emperyalist saldın karşısında yıkılmasını önleyecek kadar bir yardımı damlalıkla bağışladılar ve çok daha önceden elde edilebilecek bir zaferi onyıllarca geriye attılar. 30 yıllık saldın ve savaşların maddi sonuçları, Hindiçini devrimini izleyen trajedilerin ardarda gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Yeni bir devrimci enternasyonalin zorunluluğu, nesnel olarak, Komintern'in dünya devriminin aracı olarak sona ermesinden başlayarak, uluslararası belirleyici olaylar tarafından, yani 1933'de Hitler tarafından iktidarın fethinden itibaren doğrulanmış oluyordu. O zamandan beri, IV.Enternasyonal, kavgasının siyasal temelini oluşturuyor.

a) Sürekli Devrim ya ya "Tek Ülkede Sosyalizm"

1917-23 döneminde, Rus devriminin *muzaffer bir şekilde*, belirleyici nitelikteki sanayileşmiş ülkelere yayılmasındaki başarısızlık, onu görece olarak geri bir ülkede yalıtılmış bıraktı. Dolayısıyla Sovyetler Birliği KP'sinde ve Sovyet devletinde artan bir bürokratlaşma süreci başladı. Bu süreç Komünist Enternasyonal'in batmasına ve daha sonra da dünya devriminin aleti olarak yıkımına yol açtı. Siyasal ve ideolojik anlatımını *stalinizm*de bulmuş olan bu süreç, yeni bir imtiyazlı tabakanın, sovyet bürokrasisinin –ki yeni bir yönetici sınıf değildir– siyasal iktidarın kullanımını sovyet işçi sınıfının elinden almasını, toplumsal artık ürünün denetimini elinde toplamasını ve buradan, sovyet toplumunun bütün alanlarında iktidarı tekeline alması olayını yansıtır. Bürokrasi bu iktidarı, Rus emekçi ve köylüsünün ortalama hayat düzeyi ile kıyaslandığında pek büyük olan kendi maddi imtiyazlarını savunmak için kullanır.

Sovyet bürokrasisi tarafından iktidarın bu gasbedilişini açıklayan marksizmin ilk temel revizyonu, dünya ile ilişkile-

rinde yalıtılmış Rusya'da sosyalist bir toplumun kuruluşunun tamamlanabileceğine dair teorinin hazırlanmasıyla oldu. Söz konusu olan "tek ülkede sosyalizm teorisi"dir. Bu teori sovyet bürokrasisinin tutuculuğunun esasını, uluslararası "statüko"yu koruma, yani emperyalizmle barış içinde birlikte yaşama ya da dünyanın sovyet bürokrasisi ve uluslararası kapitalizm arasında etki alanlarına bölüşülmesi lehine, dünya devriminden vazgeçişini açıkladı.

Eğer devrimci marksistler Sovyetler Birliği'ni ya da sovyet hükümetini başka ülkelerde yapmacık bir şekilde devrimleri "kışkırtmaya" ya da dış askeri manevralarla "teşvik etmeye" asla çağırmadılarsa, sosyalizm *doğrultusunda* sovyet toplum ve ekonomisinin gelişmeye başlamasından önce "dünya devrimini beklemeye" çağırmadılarsa, Sovyetler Birliği'nin kaderinin (iç yapısının değişimleri ve evrimi de dahil olmak üzere) en sonunda dünya çapındaki sınıf mücadelelerinin çıkar yoluna bağlı kaldığını kusursuzca anlıyorlardı. Uluslararası işçi sınıfı Sovyetler Birliği'ni, emperyalizmin orada kapitalizmi restore etme girişimlerine karşı savunma göreviyle yükümlüdür. Aynı şekilde Sovyetler Birliği de, bir ya da birçok ülkede derinleşen devrimci bunalımların ve kitlelerin devrimci mücadelesinin, yeni devrimci zaferlerin elde edilmesinin nesnel olanağının kanıtlandığı her durumda, dünya devrimini ilerletmek ve yardım etmekle görevlidir. Bu karşılıklı görev ortak bir çıkara denk düşer. Dünya devriminin her bozgunu, nesnel olarak dünya emperyalizmini güçlendirerek, Sovyetler Birliği'ni nesnel olarak zayıflatacaktır. Aynı şekilde, Sovyetler Birliği'nde (ve öteki işçi devletlerinde) kapitalizmin restorasyonu dünya emperyalizmini müthiş güçlendirecektir ve buradan nesnel olarak dünya devrimi, dünya proletaryası ve dünyanın bütün anti-emperyalist güçlerini zayıflatacaktır.

Varlığının ilk yıllarında Komünist Enternasyonal tarafından uygulanan, proleter enternasyonalizminin bu klasik pozisiyonuyla kopuş, yalnızca dünya devriminin ve dünya proletaryasının çıkarları ile bir kopuş değildir. Bu durum, aynı zamanda, sovyet emekçilerini de devletlerini savunmak için korkunç özverilere zorladı; oysa bunlardan kaçınmak mümkündü. Nitekim, Troçki ve Sovyet sol muhalefeti bunu baştan öngörmüşlerdi, ancak bunun en kötü sonuçları daha geç açığa çıktı.

"Tek ülkede sosyalizm teorisi", bütün dünya emekçilerinin çıkarlarının sözde "sosyalizmin kalesi" ya da "sosyalist kamp"ın çıkarlarına (gerçekte sovyet devletinin kendisinin ve sovyet proletaryasınınkine de tamamı ile aykırı olan sovyet bürokrasisinin çıkarlarına) bağımlılığı anlamına geliyordu. Ama böyle bir bağımlılık, Troçki'nin "mesihçi işlev" diye adlandırdığı, özel bir ülkeye ya da en azından bu ülkenin proletaryasına, işçi hareketine bir kurtarıcı görev yüklemeyi içeriyordu. Oysa hiç bir şey benzer mesihçi "milliyetçi komünüzmi" bir tek ülkeyle sınırlayamaz. Aksine stalinizmle eğitilen tüm KP yönetici ve kadroları tarafından "tek ülkede sosyalizm" teorisi bir kez tamamı ile sindirildiğinde, kapitalizmin devrildiği *herhangi bir ülkede* alabildiğine kendisini üretebilir.

Böylece ÇKP, Çin-Sovyet çatışmasının başlamasından sonra, kapitalizmin restore edildiği Sovyetler Birliği yerine Çin'in "*dünya devriminin burcu*" haline geldiğini belirtiyordu. Böylece Sovyetler Birliği'ne karşı, burjuva gerici güçlerle kurulan tüm iğrenç ve tiksindirici ortaklıklar (İran Şahı, Pakistan askeri diktatörlüğü, ABD emperyalizmi, Franz Jozef Straus, Sedat, Şili'deki askeri kasap Pinochet, Thai'nin askeri diktatörlüğü) Çin devletiyle özdeşleşmiş olarak "sosyalist kalenin savunması" adına temize çıkıyordu. "Ulusal Komünizm"in gerçek dışı doktrininin nihai trajik sonucu "sosyalist ülkeler" arasındaki açık

savaşlardır ki bu savaşların biricik sorumluları, sosyalizm, komünizm veya işçi sınıfı değil, imtiyazlı yönetici bürokratlardır.

b) Demokratik merkeziyetçilik üzerine temellenmiş bir Enternasyonal'in zorunluluğu

"Ulusal Komünizm"in acı meyveleri, milliyetçiliği ve uluslararasında milli kuşkuları, kapitalizmin devrilmesinden sonra bile daha da artırdı. Böylece bunlar, bir dönemin bütünü için, dünyanın her yerindeki kitle hareketlerinde proletaryanın önemli kesimlerine, enternasyonal örgütlenmenin bütün biçimlerine karşı bir güvensizlik yarattı. Bu güvensizlik, maoizm de dahil bütün değişik biçimleri ve bütün ideolojik kollarıyla stalinizmle yaşanan deneylerin ürünüdür. Stalinciler, çeşitli ülkelerin devrimcilerinin ve emekçilerinin çıkarlarının, tek bir ülkedeki bürokratlaşmış devlet aygıtının manevralarına feda edilişi ile "proleter, enternasyonalizmi"ni özdeşleştiriyorlar. Uluslararası stalinci bürokratik merkeziyetçiliğe (Fransız KP'sinin stalinci yöneticisi Maurice Thorez formülü iyi bulmuştur: "*bugün proleter enternasyonalizmi Sovyetler birliğiyle dayanışmadır*") karşı abartmalı bir tepki içinde bizzat birçok devrimci, pireye kızıp yorganı yakarak, enternasyonal demokratik merkeziyetçilik üzerine temellenmeye gerçekten bağlanmış bir enternasyonal örgütlenmenin tüm biçimlerini reddediyorlar.

Bu tepki, anlaşılabilir olmasına rağmen, sadece nesnel ihtiyaçlara ilişkin olarak değil, çağımızın ilk onyılları boyunca da ortaya çıkmış olan devrimci teori ve pratiğe ilişkin olarak da dev bir geri adım oluşturuyor. Yüzeysel ve özellikle demagojik çekiciliğine rağmen bu tepkiye karşı vargücüyle mücadele etmek gereklidir. Devrimciler nasıl, Stalinizm tarafından aşırı derecede lekelenmiş ve biçimsizleştirilmiştir diye prole-

tarya diktatörlüğü ya da basitçe sınıf mücadelelerini reddedemezler, aynı şekilde devrimciler proleter enternasyonalizmini ya da devrimci bir Enternasyonal'in zorunluluğunu, her cins bürokrasinin baştan aşağı bu anlayışları utanmazca suistimal etmesi nedeniyle reddedemezler. Devrimin ve karşı devrimin giderek uluslararasılaşmış biçimlerinin bitişmesi, karşı devrimci emperyalist strateji ve taktiklerin giderek merkezileşmesi, birbirinden bağımsız davranan yalnızca "milli" ya da "bölgesel" kesimlerden oluşan proleter ve anti-emperyalist güçlerin bölünmüşlüğü, ortak enternasyonal örgütlenmenin yokluğu, ancak sınıf düşmanı yararına, devrimci güçleri ağır bir biçimde zayıflatabilir. Emperyalizmin karşı devrimci rolünün merkezileşmesi, devrimci faaliyetlerin uluslararası bir eşgüdümünü gerektirmektedir. Teorik ve pratik açıdan, enternasyonal örgütün reddi, yalnızca stalincilerin ve Avrupa komünistlerinin değil, sol reformistlerin ve farklı oluşumdaki merkezcilerin de "'tek ülkede sosyalizm"in gerçekte mümkünlüğünü düşündükleri anlamına gelir.

6. Dünya çapında tek işçi örgütü olarak işleyen IV. Enternasyonalin kuruluşu

İşte III. Enternasyonal'in taraftarlarının, sonra Troçki ve yoldaşlarının yeni bir Enternasyonal'in gerekliliğine inandıkları ilk günden beri ısrarla uyguladıkları, bu Enternasyonal'in göreli zayıflığından veya gücünden *bağımsız olarak*, serbestçe kabul edilmiş ortak bir disiplin üzerine *başından beri* temellenmiş, *gerçek* bir örgüt olarak hemen işlemesi gerektiği düşüncesinin temel nedeni buydu.

Elbette biliyoruz ki IV. Enternasyonal, kurulduğu 1938 yılına göre ya da İkinci Dünya Savaşı ertesi 1948'deki II. Dünya Kongresi'ne göre daha güçlü olmakla birlikte, hâlâ çok zayıf-

tır. Biz, dünyadaki bütün önemli devrimci mücadeleleri eşgüdümleyecek, dünya devriminin gerçek genel kurmayı olacak, geleceğin *kitle komünist Enternasyonalinin* ancak ilk çekirdeğiyiz. Aynı şekilde, ulusal seksiyonlarımız henüz herbirinin ülkelerinin emekçilerinin önemli tabakalarının günlük mücadelelerini" gerçekte yöneten, devrimci kitle partileri değildirler.

Bu çekirdekler, sosyalist devrimin zaferine doğru proletaryayı ve yoksul köylüleri yönetmeye muktedir olmazdan, tamamıyla gelişkin devrimci kitle partileri durumuna erişmezden önce, daha yeni ortaya çıkan devrimci ve devrim öncesi dönemlerde kitle KP'leri ya da sosyal demokrat partilerden kopan muhalif eğilimlerle birçok yeniden toparlanmalardan geçmek zorunda kalacaklardır.

Ne var ki, bu çekirdeklerin de gelecekteki kitlesel devrimci partilere, gelecekteki devrimci kitle Enternasyonal'ine getireceği çok şey vardır: Tüm dünyadaki 150 yıllık proleter sınıf mücadelelerinin deneyimlerini özetleyen bir program; bu program çerçevesinde eğitilmiş ve dünyanın dört bir yanındaki sınıf savaşlarının somut taktik sorunlarına bu programı uygulayarak deney kazanmış, önemli bir bütün teşkil eden kadrolar; her gün, her ay, her yıl uygulanmış gerçek bir enternasyonalist deneyim çerçevesinde olağanüstü bir eğitim kapasitesi.

Saf kendiliğindenci bir zeminde, asgari bir uluslararası eylem ve eşgüdüm düzeyini sağlamanın bile tamamen imkansız olduğunu deneyimler her zaman için ve hâlâ kanıtlamaktadır. Sınıf savaşının ve bugünkü düzeyinin ve dünya çapındaki devrimci mücadelelerin teoride ve eylemde gerektirdiği düzeyde bir enternasyonalizmin, yarının kitlesel devrimci Enternasyonali oluşmazdan yıllar önce, binlerce, onbinlerce kadro ve militanın bilinçli ve kararlı hazırlığı olmadan, öylesine sağlanabileceğine inanmak ütopyadan başka birşey olamaz.

Tüm zayıflığına rağmen IV. Enternasyonal'in, uluslararası işçi hareketinde, 60 küsur ülkede fiilen bir uluslararası örgüt olarak işleyen tek eğilim olması rastlantısal değildir elbette. Bu, Troçkist hareketin ortaya çıkmasından bu yana, Komünist Enternasyonal'in ve Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht gibi Birinci Dünya Savaşı döneminin enternasyonalistlerinin geleneğine uygun olarak, eksiksiz ve somut bir enternasyonalizmin sistemli eğitiminin ürünüdür. Buysa, stalinci "milliyetçi komünizm" anlayışının zıddıdır.

IV. Enternasyonal ne bir basit tabela, ne de bir fetişdir. Günlük mücadelede seksiyonlarının gücünü çoğaltıcı etkiye sahiptir. Daha şimdiden dünyadaki devrimci öğeler için bir çekim merkezi oluşturmaktadır. Aslında bugün IV.Enternasyonal'in, Troçki'nin öldürüldüğü dönemdekinin veya İkinci Dünya Savaşı'nın ertesindekinden iki misli fazla sayıda ülkede var olmasını şöyle açıklayabiliriz: Hem, bir yandan, artan sayıda ülkedeki devrimciler, kendi mücadele deneyleriyle, IV. Enternasyonalin programıyla aynı programatik sonuçlara varıyorlar, hem de yine kendi deneyleri ile, kendi ulusal örgütlerinin ötesinde derhal bir uluslararası örgüt yaratmanın gerekliliğini kavrıyorlar.

7. Enternasyonal'le ulusal seksiyonlar arasındaki ilişkiler

Bir başka mitosu da çürütmekte yarar yar. Bazen uluslararası bir örgütün varlığının, ulusal partilerin doğru taktik geliştirmesini engellediği iddia edilir. Bu özellikle merkezcilerin (Avrupa Komünistlerinin) ve hatta geleneksel tür stalincilerin K.E. geçmişine ilişkin olarak savundukları tezdir. Ancak K.E.'nin varlığının ulusal seksiyonların doğru taktik geliştirmesini engellediği tamamen yanlıştır.

Tam tersine, Alman Komünist Partisi'nin gerek *Spartakus-*

bund, gerekse de ilk döneminde (mart 1921 eylemi) birleşik KP'sinin tüm dinamiğinde ifadesini bulan ultragoşist yıkıcı çizgisinin düzeltilmesini sağlayan Komünist Enternasyonal deneyi olmuştur. Doğuşunun ertesinde Fransız KP'sine hakim olan, oportünizm, bireycilik ve ve sağcı çizgi karışımı olan tüm karışıklığın yok edilmesine katkıda bulunan da K.E.'dir. Yine K.E. Britanya KP'sinin seçimlere karşı tavır, İşçi Partisine karşı tavır, Birleşik İşçi Cephesi sorunu, sendikalarda izlenecek çizgi vb. gibi bir dizi hayati konuda, bu ülkede o güne kadar var olandan çok daha üstün nitelikte taktikler oluşturmasına katkıda bulunmuştur. *The First Ten Years of American Communism* (ABD'de komünizmin ilk on yılı) adlı eserinde James P. Cannon, K.E'nin genç ABD Komünist Partisi'nin taktiğini düzeltmeye *yardımcı* olduğu ve salt ulusal politik deneyimlere dayanarak hiçbir zaman ulaşamayacağı bir düzeyde güçlüklerin üstesinden gelmesini sağladığı sayısız fırsatın çok başarılı bir bilançosunu çıkartıyor, K.E.'nin III. ve IV. Kongrelerindeki Birleşik işçi Cephesi sorunu üzerindeki tartışmaların deneyi, ulusal seksiyonların kendi ulusal taktiklerini geliştirme ve uygulamaları konusunda belirleyici bir destek işlevini görmüştür.

Bürokratik değil, demokratik bir şekilde işleyen bir uluslararası örgüt, uygun ulusal önderliklerin oluşmasını ve doğru ulusal taktiklerin geliştirilmesini engellemez, tersine teşvik eder. III. Enternasyonal'in IV. Kongresi'nden sonra Zinoviev ve Buharin döneminde işlenen hatalar ve daha sonra Stalin döneminde yapılan ihanetler güçlü bir uluslararası örgütün varlığının ürünü değil, Sovyet Devleti'nin, SBKP'nin ve K.E.'nin kendisinin bürokratlaşmasının ve bu bürokratlaşmanın doğal sonucu olan örgütsel yöntemlerin benimsenmesinin sonucudur: Ulusal önderliklerin keyfi bir biçimde alaşağı edil-

mesi; K.E. kongrelerinden önce ulusal seksiyonların kongrelerinin yapılmaması; uluslararası merkezin, ulusal seksiyonların kadrolarının ve üyelerinin çoğunluğunun desteğini almadan bu seksiyonlara bürokratik yöntemlerle ulusal taktikler *dayatması*; yoğun uluslararası mali yardımlar hatta doğrudan doğruya para yedirmek kaydıyla uşak ruhlu bir uluslararası ve ulusal memurlar tabakası yaratılması, vb.

IV. Enternasyonal tüm bu hatalardan gerekli sonuçlan çıkardı ve bu sonuçları tüzüğüne ve günlük uygulamalarına dahil etti. Her ulusal devrimci örgüt, uluslararası sınıf savaşının genel derslerinin yanısıra, kendi ülkesinin, işçi sınıfının ve işçi hareketinin ulusal özelliklerini de doğru bir taktiğin geliştirilmesine katabilecek yetenekteki kadroları ve önderliği oluşturmanın yollarını, kendi deneyleriyle öğrenmelidir. Kurum olarak Enternasyonal ve diğer seksiyonlar olsa olsa önerilerde bulunup uygulanmaları için ısrar edebilirler. Bu konuda herhangi bir *karar verme* yetkisine sahip değildirler. Uluslararası örgüt konusundaki herhangi bir "federalist" anlayışa verilmiş bir ödün olarak değil, tarihi deneyden çıkan nedenlerden ötürü, IV.Enternasyonal'in tüzüğü, uluslararası organların, ulusal önderliklerin yapılarını değiştirmesini veya ulusal seksiyonların taktiğini belirlemesini açıkça *yasaklamıştır*.

Ne var ki, nasıl burjuvazi kendi faaliyetlerini ulusal düzeyle sınırlamayı reddediyorsa, IV. Enternasyonal proletaryanın da aynı şekilde hareket etmek zorunda olduğunun bilincindedir. Sınıf savaşının uluslararası düzeye sıçraması bir örgütlenmeyi zorunlu kılar ve gerektiği yerde de uluslararası bir *disiplin* ister. Sıradan bir örnek verecek olursak Nikaragua ve Salvador devrimleriyle dayanışmamızı somutta *nasıl dile getireceğimiz* sorunu bir ulusal taktik meselesidir. Ancak Nikaragua ve Salvador devrimleriyle bir uluslararası dayanışma kampan-

yasının gerekliliği, sınıf savaşının *uluslararası* ihtiyaçlarından kaynaklanır. Uluslararası stratejinin ve politikanın bu tür kilit sorunlarında Enternasyonal'in karar alma yetkisi vardır. Demokratik bir tartışmadan ve çoğunluk oylamasından sonra seksiyonlar bu disiplini kabullenmek zorundadır. Bu tür uluslararası kararlar, gerçekten bir dünya partisi inşa etmeyi amaçlayan ve uluslararası sınıf savaşının gereklerini gerçekten karşılamak arzusunda olan tüm örgütler için bağlayıcıdır.

Uluslararası sorunlarda ortak uluslararası disipline sahip (ki bu aynı zamanda, eski karar bir süre uygulandıktan ve çoğunluğa, hata yapmış olduğunu sınama olanağı verildikten sonra, azınlığın, bu kararı yeni bir oylamayla değiştirmeye çalışma hakkını da içerir) bu tür bir uluslararası örgütün karşısına çıkarılabilecek tek seçenek de "milliyetçi-komünizm"in ta kendisidir. Bunun varacağı noktayı da, Birinci Dünya Savaşının patlak vermesiyle II. Enternasyonal'in yıkılışından sonra Rosa Luxemburg, şu acı formülle dramatik ve doğru bir biçimde ifade etmiştir. *"Bütün dünyanın proleterleri, barış anında birleşin, savaş anında ise birbirinizi yok edin!"*

Enternasyonal'le ulusal seksiyonların ilişkilerine açıklık getirmek için, cevaplandırmamız gereken bir başka itiraz daha var: Bazıları bir "uluslararası devrimin" olamayacağını iddia ediyorlar, Bu konuda Lenin'den, bağlamını koparark yaptıkları bir alıntıya dayanıyorlar: *"Bir tek gerçek enternasyonalizm biçimi vardır. O da, kendi ülkesinde devrimci mücadelenin gelişmesi için canı gönülden savaşmak ve sadece ve sadece bu mücadeleyi desteklemek, bunu istisnasız her ülkede gerçekleştirmek."*[6] Buradan çıkaracağımız sonuç, bütün ülkelerde aynı anda bir "dünya devrimi"nin aniden patlak vermesi açıkça imkansız olduğu için, Lenin'in dünya devrimine

6. Lenin; Devrimimizde Proletaryanın Görevleri, *Collected Works*, C 24, s.75.

karşı olduğu ve ulusal devrimlerin avukatlığını üstlendiği midir? Elbette değil. Lenin burada sadece, paradoksal bir biçimde de olsa, ulusal ölçekte devrimle dünya devrimi arasındaki ilişkilerin daha derin bir kavrayışını dile getiriyor.

Eğer dünya devrimi anlayışımız, tüm ülkelerde aynı anda patlak veren bir devrim ise, tüm ülkelerdeki hakim sınıfların aynı anda yıkılması ise, o zaman bu bir ütopyadan öteye gidemez ve pratik sonucu edilgenliktir, "o gecenin" beklenilmesidir. Sosyalist devrimin dünya partisi adını taşıyan IV.Enternasyonal bu konuda tamamen zıt bir görüş savunmaktadır. Dünya proletarya devrimini eş zamanlı, bir eylem olarak değil, 1917 Ekim'inde, Rus devrimi ile başlamış bir *süreç* olarak görmektedir.

Ulusal ölçekteki devrim ile uluslararası devrim arasındaki ilişkiler diyalektiktir. Burjuva devletinin ulusal sınırlarıyla, bu sınırları çoktan aşmış olan üretici güçlerin dev gelişimi arasındaki çelişkiyi yansıtırlar. Üretici güçlerin bu gelişimi sınıf savaşını uluslararasılaştırmıştır. Bu nedenle de sadece tüm "ulusal" ekonomiler arasında değil, tüm devrimci sınıf savaşları arasında da karşılıklı organik bağımlılıklar vardır. Emperyalizm bir zincirdir ve tüm zincirler gibi önce en zayıf halkalarından kopar. Tüm halkaların aynı anda kopmasını elbette tercih ederiz. Ancak ne yazık ki bu hayal alemine aittir ve bazı nesnel yasalarca belirlenen gerçekliğe uymamaktadır. Ne var ki, hiçbir devrim "saf olarak" ulusal alanda gelişmez. Devrim ulusal alanda patlak verir, ancak derhal uluslararası ölçekte etkisini hissettirir ve yayılır. Uluslararası devrimden veya dünya devriminden söz ettiğimiz zaman işte bunu kastediyoruz, ulusal halkanın kopuşunun başlı başına bir hedef, bir nihai eylem olmadığı, bir *başlangıç* eylemi olduğu bir sürekli süreç.

Daha da ötesi, salt ulusal devrim olamayacağı, saf bir ulusal ekonomi olamayacağı gibi, faaliyetlerini salt ulusal alana hapseden burjuvazi de yoktur. Emperyalizm çağında yaşıyoruz. Kendi çıkarlarını korumak amacı ile burjuvazi uluslararası alanda örgütleniyor. Ulusal ölçekte bir devrimci zafere ulaşmak için de bu ulusal ölçekle sınırlanmak yeterli değildir. Vietnam'daki devrimciler sadece kendi ulusal hakim sınıflarını devirmekle yetinmediler. Fransız ve Amerikan emperyalizmi ile de daha önce de Japon emperyalizmi ile savaşmak zorunda kaldılar. Bu da bir devrimin ilk adımını atmadan önce bile, salt "ulusal" bir politikayla sınırlanmanın ne denli ütopik olduğunu kanıtlamaya yeter.

Dolayısıyla ulusal ölçekte devrimle uluslararası devrim arasındaki ilişkileri mekanik bir şekilde yorumlamaktan kaçınmak gerekir. Bugün Avrupa komünistlerinin, sol sosyal demokratların ve stalincilerin soyut ve lafta kalan "*enternasyonalizm lehine tumturaklı iman tazelemelere*" karşı Lenin haklı olarak polemik yapıyor. Ancak bu tür alıntılardan yola çıkarak, devrimin ilk etabının ulusal düzeyde hazırlamakla yetinmenin mümkün olduğu sonucunu çıkarmak yani güçlerini sadece bu düzeyde yoğunlaştırmak, her devrimin ulusal özelliğinin mutlak değil, sadece göreli ve sınırlı olduğunu kavrayamamak anlamına gelir. Rosa Luxemburg'un açıkça belirttiği gibi: "*Burjuva devleti sınırlarında hakim sınıfa karşı sınıf mücadelesi ve tüm ülkelerin emekçilerinin uluslararası dayanışması, savaşan işçi sınıfının kurtuluşu için dünya çapında tarihi önemi olan ve yaşamının ayrılmaz parçası olan iki kuraldır.*"

Bugün IV.Enternasyonal'in işleyişini değerlendirmek söz konusu olduğunda söyleyeceklerimiz, aşırı derecede uluslararası nitelikli sorunlar ve deneyimlerle uğraştığı, veya fazlası ile merkezi olduğu değildir. Tam tersine, henüz *yetersiz* dü-

zeyde bir ortak deneyimin etkisi altındadır deriz. Çeşitli ulusal seksiyonlar, Enternasyonal'in bütününün ve diğer seksiyonların deneyimlerini henüz yeterli düzeyde özümseyebilmiş değildir.[7] Bugün Enternasyonal'in karşı karşıya bulunduğu en önemli görevlerden biri –ki bunun çözülmesi doğru ulusal taktikler geliştirmeye de yardımcı olacaktır– işte tam anlamıyla tüm seksiyonların, Enternasyonal'in tümünün ortak deneyimlerini en geniş biçimde özümseyebilmesini sağlamaktır. Uluslararası tartışma; çeşitli seksiyonlardan yoldaşların yurtdışına yapacakları seyahatler, çeşitli ülkelerden, önemli sayıda kadronun Enternasyonal'in işleyişine ve tartışmalarına katılması; uluslararası yayınların güçlendirilmesi ve herşeyden önemlisi, dünya çapında hayati önem taşıyan devrimci mücadele ve görevlerle ilgili *ortak* uluslararası görevlerin yerine getirilmesi; işte, hem Enternasyonal'in, hem de ulusal seksiyonlarının ihtiyaçları bunlardır.

8. Uluslararası eylemler ve kampanyalar

Enternasyonal'in gerekliliği sorununu şu ana kadar sadece programın bağdaşıklığını sağlama açısından inceledik ve ulusal önderliklerin bütünsel bir enternasyonalist bakışa sahip olmalarının ve bunu uluslararası mücadelelerden ortaklaşa çıkarılmış deneyimler ve sonuçlar yoluyla sağlamalarının önemi üzerinde durduk. Bu gereklilik, sınıf savaşının nesnel

7. Örneğin Avrupa ülkelerinin çoğunda ABD deneyimi ve yoldaş Canon'un yazıları yeterince incelenmedi. Bütününde Enternasyonal, Cezayir Devrimi ile uzun dayanışma kampanyası, Nazi işgali döneminde Avrupalı troçkistler, peronizm döneminde Arjantin'de troçkistlerin faaliyetleri, Bolivya Devrimi, Sri Lanka ya da Japon troçkistlerinin çalışması, çeşitli Avrupa seksiyonlarının 1970'lerin başlından itibaren işçi mücadeleleri ve yönetimleri de dahil olmak üzere sendikal mücadele deneyimleri vb. gibi ulusal deneyimlerin incelenmesinden kazançlı çıkacaktır.

olarak evrensel nitelikli olmasından kaynaklanmaktadır.

Deneyimlerin uluslararası planda merkezileştirilmesi programın özümlenmesine yardımcı olur. Ancak program, dünya gerçeklerinin basit bir akademik yorumuna indirgenemez, tam tersine, bu gerçeklikleri *değiştirme* yolundaki sürekli çabanın temelini oluşturur. Bu açıdan program, sadece *dünya çapında bir uygulama* ile sınanabilir. Eğer dünya durumunun basit bir incelemesini yapmakla yetinir ve uygulamayı da sadece ulusal seksiyonlara terk edersek, enternasyonalizm değil, onun kaba bir karikatürünü yapmış oluruz. Özünde enternasyonalizmin bir başka yönü daha vardır: *Devrimci bir Enternasyonal'in inşasıyla ulusal ölçekte devrimci partilerin inşası arasındaki diyalektik ilişki.* Bir kez daha vurgulamak gerekir ki, Enternasyonal inşası ile ulusal ölçekte devrimci partiler inşasını karşı karşıya getirmek söz konusu değildir, tam tersine birinin ötekine yardımcı olduğunu anlamalıyız. Bu sadece teori düzeyinde değil, somut devrimci deneyimler düzeyinde de kanıtlanabilir.

Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde, hemen tüm ülkelerde, çeşitli devrimci akımların oluşması ve faaliyete geçmesi nesnel olarak kaçınılmazdı. Ancak tüm bu akımların kaynaşması ve ciddi devrimci partiler oluşturacak kadar olgunlaşması aynı şekilde kaçınılmaz değildi. Bu "kendiliğinden" olamazdı. Gerçek bir devrimci *Enternasyonal* oluşturmak için *bilinçli bir çaba* gerekliydi. Daha geniş ve daha ileri komünist partilerin oluşması hatta bazı kilit noktalarda *kitle* partilerinin oluşması, ne sadece "Almanya koşullarının", ne "Fransız koşullarının" ne "İtalyan koşullarının", ne "İngiliz koşullarının" ne de "Amerika'nın koşullarının" ayrı ayrı etkileri sayesinde gerçekleşmedi. Bunları yaratmak için Komünist Enternasyonal'in bilinçli müdahalesi gerekliydi; isterseniz buna Komünist En-

temasyonal'in "iradeciliği" de diyebiliriz, burada söz konusu olan elbette kelimenin küçümseyici anlamı değil, nesnel sürecin gereklerini bilinçli olarak kavramak anlamında bir "iradeciliği" kastediyoruz. Bu da sadece bir tartışma merkezi ve programatik propaganda merkezi olarak işleyen bir Enternasyonal değil, *gerçek* bir örgüt olarak işleyen bir Enternasyonal'i gerekli kılar. Bu tür partilerin oluşumuna katkıda bulunmak için Enternasyonal birçok ülkeye kadro, yayın, para yolladı ve öğütlerde bulundu. Komünist Entemasyonal'in (KE) ilk dört kongresi döneminde, zaman zaman yapılan bazı hatalara rağmen, bu tür yöntemleri, ulusal devrimci partilerin inşasını engellemeyip yardımcı olduklarını gördük. Tekrarlamakta yarar var: Hem komünist partileri, hem de KE'i yok eden uluslararası bir örgütün varlığı değil, stalinci bürokrasi oldu. Bir veya birkaç devrimci partinin iktidarı ele geçirmesinden sonra dahi, dünyadaki devrimci güçlerin tümüne birden yaslandığı için bu partilerden *bağımsız* olan güçlü bir uluslararası *örgütün* varlığı, bürokratik yozlaşma tehlikesi ve bu parti veya partilerin yeterince enternasyonalist olmayan yönelişlerde bulunmaları tehlikesi karşısında güçlü bir fren işlevi görecektir.

Enternasyonal, yani ete kemiğe bürünmüş şekliyle enternasyonalizm, doğru bir düşünce olmakla da yetinmez. Somutlaşmalı, *uluslararası düzeyde işleyen* bir örgüt haline gelmelidir. Güçlü bir Enternasyonal, ulusal devrimci partilerin oluşumu için temel bir güç teşkil eder. Bunu gerek genel değerlendirmeler düzeyinde, gerekse de dünkü ve bugünkü somut deneyler zemininde kanıtlayabiliriz.

Dünkü Vietnam savaşı veya bugünkü emperyalizmin silahlanmasını hızlandırışı gibi yakıcı uluslararası sorunları ele alalım. Bu sorunları elbette saf "ulusal" sorunlar olarak ele almamalıyız. Proleteryanın bunlara, sonuç verici biçimde karşı

koyabilmesi için *uluslararası* eylemler ve kampanyalar gereklidir. Bu da uluslararası bir *örgüt* ister.

Ya da şu andaki sınıf mücadelesinin yakıcı sorunların ve devrimci bir enternasyonalin inşası için çeşitli akımları etkileme ve kazanmanın gerekliliğini alalım. Örneğin Nikaragua ve Salvador devrimlerinin Kuzey ve Latin Amerikalı yoldaşlara, ya da Polonya'da işçi hareketinin yükselişinin Avrupalı yoldaşlara "mahsus sorunlar olduğuna inanmak yanlış olacaktır. Böylesi bir "işbölümü"ne uluslararası dayanışmanın gerekleri, ne bu ülkelerde örgütlenmelerini sağlamak amacıyla akımları etkilemek ve kazanmak, ne de bu olayların dünya işçi hareketi içinde uyandırdığı yankıların değerlendirilmesi açısından haklılık kazanmaktadır. Bütün bu görevlerin yerine getirilmesinde kazanacağımız başarı esas olarak *IV.Enternasyonalin bütününde sahip olduğu ağırlığa* ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde uluslararası örgüt olarak şimdiden koyabileceği ağırlığa bağlıdır.

Aynı saptamayı sanayi proletaryası içinde örgütlülüğün genişletilmesi çabası gibi IV.Enternasyonal'in inşası yolunda anahtar görevler konusunda da yapmak olanaklıdır. Bu yönde insiyatifler belirli ülkelerden başlayabilir. Biçimler, taktikler ve kesin yönler (Enternasyonal tüzüğünün belirlediği gibi) ulusal düzeyde *kararlaştırılmalıdır*. Fakat dönüş ve genel çaba örgüt olarak tüm Enternasyonal tarafından güdülendirilmelidir. Sürecin gerçekten ilerlemesini ve ulusal seksiyonların özel-yerel niteliklerini genel eğilimle karıştırmak ya da farklı koşulların hüküm sürdüğü başka ülke seksiyonlarınca benimsenmiş *özel biçimleri* mekanik bir şekilde alıp başka bir bağlam ve niteliğe oturtmak vb. gibi pahalıya malolabilecek hatalara düşmelerinin önlenmesini güvence altına almanın tek yolu budur.

Bu listeye anti-nükleer çalışma, kürtaj hakkı için uluslararası kampanya, İran devrimiyle dayanışma çalışması vb gibi bir dizi örnek eklenebilir. Enternasyonal tarafından doğru bir biçimde düzenlenen bu faaliyetler ulusal seksiyonların inşasını kösteklememiş tersine buna yardımcı olmuştur.

Enternasyonal, sınıf mücadelesinin nesnel gereksinimlerini ve partinin inşası açısından, anahtar nitelikteki gelişmeleri, uluslararası gericilik zincirinin "zayıf halkalarını" belirlemelidir (Enternasyonal, bunu birbirlerinden ayrı alındığında ulusal seksiyonlardan daha kolay yapabilir). Son tahlilde söz konusu olan, en zayıf noktalarda şiddetli patlamalarla bunun sonucunda uluslararası dayanışma görevlerinin ve partinin inşasında ilerlemelerin, dal budak salmasıyla *eşitsiz* bir biçimde gelişen *sürekli devrim sürecinin* bir yansımasından başka bir şey değildir. Bu, gerçek uluslararası kampanya ve girişimlerle kendini ifade eden uluslararası *örgüt* temel sorununu yeniden ortaya çıkartmakta. Saflarında gerçek devrimci kitle partileri bulundurmaktan hâlâ çok uzak olduğu güçlerinin bugünkü durumunda dahi. IV. Enternasyonal'i, kendini politik ve programatik görevlerinin hazırlanması, propaganda ve ulusalarası eğitim görevleriyle sınırlayan bir uluslararası örgüt olarak değerlendirmek hiç bir şekilde mümkün değildir. Rolünü, olanaklarını doğru bir biçimde anlayarak ve doğru bir işleyişle IV. Enternasyonal daha şimdiden –mevcut kitle partilerinin elbette çok daha başarılı bir şekilde örgütleyebilecekleri fakat tam da uzun zamandır devrimci olmaktan çıktıkları için üstlenmeyi reddettikleri– uluslararası eylemleri örgütleme yeteneğine sahiptir. IV. Enternasyonal tarihinden bir kaç örnek bunun kanıtların vermekte:

– 50'li yılların sonunda IV.Enternasyonal'in küçük Fransız seksiyonu Cezayir devrimiyle dayanışmasını ifade eden ve ak-

tif destek sağlayan işçi hareketinin bağrındaki tek örgüt olarak tüm işçi hareketinin şerefini kurtardı (örgütlü işçi hareketinin dışında çeşitli kişi grupları da aynı şekilde hareket ettiler). O dönemde bugünkünden çok daha zayıf olan IV. Enternasyonal buna rağmen Cezayir devriminin (silah konusunda) uluslararası maddi yardımdan gerçekte bütünüyle mahrum bulunduğu bir anda, bu devrim için modern hafif silahlar üreten ilk fabrikayı kurmayı başardı.

– 60'lı yılların ortalarında ve sonunda IV.Enternasyonal güçleri dünya düzeyinde Vietnam devrimiyle dayanışma yolunda kitle eylemlerinin düzenlenmesi ve eşgüdümünde bir çok ülkede yönetim düzeyinde olmak üzere aktif bir şekilde yer aldılar. Bu konuda gerici Voorhis yasasıyla IV. Enternasyonal'e üyeliği engellenen fakat Enternasyonal'le politik dayanışma içinde olan Sosyalist İşçi Partisi'nin ABD'de oynadığı rolü özellikle belirtmek gerekiyor. SWP, ülkesinde savaş karşıtı güçlü bir kitle hareketinin örgütlenmesinde önemli bir ol oynadı ve Amerikan emperyalizmini birliklerini Vietnam'dan çekmeye mecbur ederek Vietnam devriminin zaferine geniş ölçüde katkıda bulundu.

– 1971'de IV. Enternasyonal Sri Lanka'da devrimci gençliğin, Washington, Moskova, Londra, Pekin, Yeni Delhi, İslamabad yani dünya üzerindeki hemen tüm devlet ve iktidarlarca desteklenen Bayan Bandaranike hükümeti tarafından katline karşı (Seylan seksiyonu da dahil olmak üzere) dünya ölçüsünde bir protesto hareketini başlatan tek örgüt oldu. JVP'li genç öğrenci Rohahe Wijeweera'nın hayatı gerçekte bu kampanya sonucunda kurtarıldı.

– Peru'nun köylü önderi, yoldaşımız Hugo Blanco ülkesi yöneticileri tarafından ölüm cezasına çarptırıldığında, IV. Enternasyonal dünya ölçüsünde bir savunma kampanyası dü-

zenledi. Hugo'nun hayatı bu kampanya sonucunda kurtarıldı. Daha sonraları Hugo askeri diktatörlük tarafından sürgüne gönderildiğinde düzenlenen benzer bir kampanya yine başarıyla sonuçlandı.

– Çöküş halindeki Franko diktatörlüğü 1970 Aralığında iğrenç Burgos davasında altı Bask milliyetçisi militanı ölüme mahkum ettiğinde IV. Enternasyonal bu militanların hayatını kurtarmak için tüm Avrupa'da güçlü kitle eylem ve gösterileri düzenledi. Bu eylemlerin sonucunda Basklı ölüm mahkûmlarının cezaları infaz edilmedi.

– İran'da rezil Şah diktatörlüğünün devrilmesinden sonra Humeynici güçler 1979 yazında devrimci sol ve ulusal azınlıkları baskı altına almaya başladığında, İran'da genç Troçkist örgüt ezilen Kürt ulusuyla dayanışmasını açık bir şekilde beyan etme cesaretini göstermesinden ötürü şiddetli saldırıya uğradı. 14 yoldaş tutuklandı ve ölüme mahkum edildi. IV. Enternasyonal bu yoldaşlar için tarihinin en geniş dayanışma kampanyasını düzenledi. Bu kampanya Avrupa'da işçi hareketinin birçok kitle örgütünün ve akımının ve dünyanın diğer ülkelerinde sendikal hareketin desteğini gördü. İranlı yoldaşlarımız idam edilmedi ve daha sonra hepsi serbest bırakıldı.

– 1979'dan itibaren IV. Enternasyonal dünyanın her tarafından Nikaragua ve Salvador devrimleriyle dayanışma kampanyalarının başlatılmasına aktif bir biçimde katıldı (bir çok durumda başını çekti). Bu kampanyalar yaygınlık kazandı ve Kanada, Fransa, İspanya, Meksika, Kolombiya, ABD, İsviçre, Belçika, İsveç vd. bu denli çeşitlilik gösteren ülkelerde bu devrimlere maddi destek sağladı.

– Polonya'da 1980 yaz İşçi hareketinin yükselişinden sonra Stalinistlerin yönetimindekilerden hiç sözetmeyecek olursak sosyal demokrat ve "Avrupa Komünisti" işçi kitle örgütle-

ri ilkin bağımsız Polonya sendikaları *Solidarnosc*'a yardım örgütlemeyi reddettiler ya da bu sendikalar lehinde tüm sözel bağlılık beyanlarına rağmen bu yola girmekte son derece kararsız kaldılar. IV. Enternasyonal bir çok ülkede, özellikle işçi ve sendikacı militan ve kadroları aracılığı ile; sendika delegasyonlarının Polonya'ya gitmesi, işçi kaynaklı ilk maddi yardımın başlatılması, Polonya'da yeniden doğan bağımsız işçi hareketiyle sürdürülen ilişkilerin sıkılaştırılması ve Kremlin'in askeri müdahale tehtidine karşı bir kampanyanın düzenlenmesi için ilk insiyatifleri alma yeteneğini gösterdi.

9. Kadrolar örgütünden partilere ve bir kitle enternasyonaline

Devrimci bir enternasyonalin ve ulusal düzeyde devrimci partilerin eşzamanlı inşasına karşı çıkanların ardına sığındıklan son sav genellikle şu olmakta: "*Elbette devrimci bir enternasyonal inşa etmek gereklidir. Ulusal partilere sahip olmak yeterli değildir. Ancak Enternasyonal bugün inşa edilemez. Bu şekilde hareket etmekle vakitsiz davranılmış olunacaktır. Bu diğer devrimcilerle işbirliği yapmamız olasılığını ortadan kaldıracaktır. Yeni bir devrimci enternasyonali kurabilmezden önce büyük olayları ve ulusal düzeyde devrimci kitle partilerinin ortaya çıkmasını beklemek gereklidir. Zaten III. Enternasyonal de böyle ortaya çıkmıştır.*"[8]

Bu iddia tarihi olgular göz önüne alındığında dahi doğru değildir. Bolşevik partisi yönetimi III. Enternasyonal'in inşasına Rus devriminin patlak vermesinden ve zaferinden *önce*,

---

8. Troçki'nin kendisi de 1933-38 arasında IV. Enternasyonal için mücadelede ve özellikle 1938'deki kuruluş konferansı hazırlıklarında sık sık bu iddia ile karşı karşıya kaldı. Buna var gücüyle cevap verdi. Özellikle Bkz. "IV. Enternasyonal için mi? Hayır. IV. Enternasyonal."(Yazılar ing, 1937-38, s. 345)

II. Enternasyonal'in çöküşüyle yönelmiştir.[9] Fakat bu tarihsel kıyaslama hatasından daha vahim olan böylesi bir akıl yürütmenin gerçek devrimci partilerin ve gerçek bir devrimci kitle Enternasyonalinin pratikte ortaya çıkabileceği bütün bir gerçek dinamiğin anlaşılmaması üzerine kurulmuş olmasıdır.

Herşeyden önce belirtmek gerekir ki bir kitle örgütü haline gelmeden bir devrimci enternasyonalin inşasına karşı bu "son savunma" savı gerçekte aynı zamanda kitle partilerine dönüşmeden önce ulusal devrimci örgütlerin inşasına karşı bir savdır. Bugün ülkelerin ezici çoğunluğunda devrimci kitle partilerinin hemen ya da çok yakın bir gelecekte ortaya çıkmaları olasılığı mevcut değildir. Enternasyonal ve ulusal devrimci partilerin eşzamanlı inşasına karşı çıkanların akıl yürütmelerini kendi ülkelerinde devrimci bir örgütün hemen inşası karşısında hiç de uygulamıyor olmaları bu kişilerin, devrimci partinin inşası konusunda samimiyetlerinden şüphe etmek mümkün olmadığında dahi, ulusal sınırların fetişleştirilmesinin ve ağırlığının –"ulusal komünizm"in iğvasına uyma– hâlâ ne denli etkisinde olduklarını göstermekte.

Gerçekte örgüt mantığı hiç kuşkusuz bunun tersini istemekte. Temel bir politik çizgi üzerinde anlaşıldığında ne kadar iyi örgütlenilir ve tutarlı davranılırsa bu çizgi o kadar iyi uygulanır ve yeni üye kazanılır. İşte bu temel ilke devrimcilerin ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de ayrı örgütlenmesi lehindedir. Değişik ulusal seksiyonlar arasında-

---

9. Lenin'in 1914'ten itibaren yeni bir enternasyonalin inşasısorununu gündeme getirdiğine tanıklık eden sayısız kaynak mevcut. Bunlardan yalnızca birinden sözetmek yeter: "Sosyalist Enternasyonal'in Durumu ve Görevleri" başlıklı 1 Kasım 1914 tarahli makalesinde şöyle diyor: "İkinci Enternasyonal oportünizme teslim olarak ölmüştür. Üçüncü Enternasyonal'in görevi proletarya güçlerini kapitalist hükümetlere karşı devrimci saldırı için örgütlemek olacaktır."

ki bağlar, ortak deneyimleri, yaşayan sınıf mücadelesinden çıkartılan daha fazla derse ve bu dersleri ortak bir yöntemin kullanılması sayesinde çıkartabilecek daha fazla beyne dayanabilme basit gerçeği bu doğru siyasal çizginin geliştirilmesine ve etkin bir şekilde uygulanmasına çok büyük katkıda bulunabilir ve *bulunmalıdır*. Diğer tüm anlayışlar bir siyasi çizginin belirlenme ve uygulanma biçiminin materyalist bir kavrayışının yerine zaman ve mekan dışı, "artık son şeklini almış doğru programlardan", "dahi önderlerden", "ilham sahibi önderlerden", "yeni Lenin'lerden" ve bu nevi saçmalıklardan yola çıkan safça bir idealizmi ikame etmekte.

Paradoksal bir biçimde tam da ulusal devrimci kitle partilerinin henüz ortada bulunmadığı durumda ulusal devrimci örgütleri ve devrimci bir enternasyonali eşzamanlı inşa etmenin *çok daha önem* kazandığı bile söylenebilir. Çünkü küçük örgütler burnundan ötesini göremeyen, tek yanlı, subjektivist, izlenimci değerlendirmelerin kurbanı olmalarına neden olacak devasa baskılar altındadırlar. Bu baskılar ancak bu örgütlerin uluslararası bir örgütle birleşmesi ile bir noktaya kadar dengelenebilir. Tabii bu, devrimci kitle partileri ulusal düzeyde şimdiden varolduğunda Enternasyonal'in o denli gerekli olmayacağı anlamına gelmemektedir; çünkü bu partiler daha az tehlikeli olmayan başka baskı biçimlerine maruz kalacaklardır. Fakat bu, Enternasyonal'i kurmadan "beklemek" gerektiği iddialarının tümünün ne denli yanlış olduğunu açıkça göstermektedir. Troçki işte bu nedenle İkinci Dünya Savaşı sonunda devrimci örgütlerin inşa şansının 1938'dekinden daha büyük olacağını bildiği halde IV. Enternasyonal'i savaş patlamadan yaratmakta bu kadar kararlı idi. Troçki savaş sırasında olayların ve ulusal düzeyde baskıların genişliğinin kestirelemeyeceğini hesaba katıyordu. Sonuç Troçki'nin öngördüğü

gibi oldu. Büyümeleri Troçki'nin sandığından çok daha ağır olduysa da IV. Enternasyonal seksiyonları savaşta varlıklarını sürdürdüler ve bu çetin sınavdan güçlenmiş olarak çıktılar. Fransız PSOP'u, Alman SAP'ı, İspanyol POUM'u, ABD'de Schachtmancı WP, Hollanda'da RSAP ve daha birçokları gibi "ulusal" devrimci örgütler karması, subjektivizm, ulusal teslimiyet sonucunda bunalımın ortasında veya ertesinde parçalanıp, dağılıp fiilen yokoldular. İşte, bilinçli bir şekilde uluslararası bir örgütün inşası görevini de içeren bu olaylara *hazırlanma* sayesinde savaşın başlangıcında küçük ve büyük ölçüde tecrit olmuş bir halde olmalarına rağmen IV. Enternasyona'lin ulusal örgütleri bu büyük sınavı geçebildiler ve bu sınavdan güçlenmiş olarak çıkabildiler.

Uluslararası yankıları olan benzer bir deney 1968 Mayıs ertesinde Fransa ve ABD'de gündeme geldi. Bu olaylardan ve bu olayların gerisinde yatan toplumsal süreçlerden güçlenmiş olarak çıkan sadece IV. Enternasyonal olmadı. Avrupa ve ABD'de devrimci bir yol arayışı içinde olan bir dizi örgüt gelişti ve bu örgütler genellikle devrimci marksist örgütlerden daha hızlı bir büyüme gösterdiler.

Fakat Avrupa'daki (ABD'dekinden sözetmeyecek olursak) ciddi ve uzun soluklu bir mücadeledir. Emperyalist ülkeler hakim sınıfları bir veya iki büyük patlama temelinde değil ancak bir çok çeşitlendirilmiş politik dönüş ve taktik isteyen uzun süreli ve çetin mücadeleler temelinde yıkılacaklardır. 68 sonrasında hızla yükseldikleri halde tamamen tutarlı bir devrimci programı ve devrimci bir Enternasyonal düşüncesini reddeden örgütlerin çoğu tam bir bunalıma sürüklendiler., 1970'lerin, ikinci yarısında burjuvazinin karşı saldırısı başta olmak üzere, ilk ciddi engellerle karşılaştıklarında, çoğu zaman ya dağıldılar ya da hatta resmen kendi kaderlerini feshet-

tiler (Almanya'daki KPD, İspanya'da PT, İtalya'da Lotta Continua, Portekiz'de MAS, ABD'de SDS ve PL vs).

Tam tersine, troçkizm ve IV. Enternasyonal'in örgütleri, nesnel durumun gelişmelerinin etkilerinden kurtulamamış olsalar dahi, ve dolayısıyla geçmiş hızlı gelişmelere kıyas ile bazı gerilemeler kaydetmiş olsalar dahi, güçlerini esas olarak koruyabilmişlerdir. Bazı kayıplara rağmen işçi sınıfı içindeki yerleşikliklerini artırarak, örgütsel alanda da güçlenerek, mücadelelerin yeni yükselişlerine uygun biçimde hazırlanabildiler. Ne var ki sonuçtaki aşikar farklılığın birinde ya tamamen yokoluş veya yokolma krizi, diğerinde güçlenerek koruyabilme sadece enternasyonal bir örgüte bağlı olup olmamaktan kaynaklandığını söylemek yanlış olur. Fark aynı zamanda programa ve izlenen siyasete ilişkindir. Ama öte yandan, yeni duruma uymak için en doğru siyasi çizgiyi geliştirebilenlerin aynı zamanda devrimci bir Enternasyonal'i inşa etmenin gereğini kavrayanlar olmaları rastlantısal değildir elbette. Nitekim, ulusal örgütlerle birlikte Enternasyonal'i de inşa etmenin "örgütsel" yönü, ve bundan kaynaklanan tüm politik sonuçlar, örgütlerimize daha tutarlı ve temel bir istikrar kazandırmak açısından önemli bir etken oldu. Böylece basit konjonktürel yönlerde takılmayıp sürecin belirleyici çizgileri zemininde yönlenmeleri sağlanmış oldu. Bu hizaya gelme döneminde troçkistlerin diğer aşırı sol örgütlerden daha sağlam bir şekilde çıkmalarının temel nedenlerinden biri de budur.

Leninizmin en temel yönlerinden biri, devrimci bir Enternasyonalin ve partilerin çekirdeğinin bilinçli inşasının bu "örgütsel" yönüdür. Başta henüz çok sınırlı bir gücü temsil etseler dahi. Daha açık bir ifadeyle, bu temel özellik, tüm politik sorunların örgütsel sonuçları olduğunun bilincine varılmasıdır. Uygun örgütün büyük mücadelelerin içinden "kendiliğin-

den" türeyebileceğini, yeni bir önderliğin "kendiliğinden" oluşacağını, uygun stratejilerin "kendiliğinden" yaratılacağını veya kısa bir devrimci durum süresince geliştirilebileceğini savunan anlayış tamamen idealisttir.

Geniş kitlelerin devrimci bir sınıf bilincine ulaşabilmelerinin, yani reformizmden tamamen kopabilmelerinin, doğası gereği sınırlı zaman dilimlerine hapsolmuş olan devrimci kitlesel mücadelelerin patlama anlarında ancak mümkün olabildiği doğrudur. Ne yar ki, kendileri de değişime uğrayarak bu mücadelelerle kaynaşabilecek yetenekte bir örgütün ve önderliğin çok önceden hazırlanması gerekir. Devrimlerin diyalektiğinin temellerinden biri de budur: Bir kadro örgütünün oluşturulmasıyla kitlesel bir devrimci partinin ortaya çıkışı arasındaki diyalektik. Bunu ilk kavrayan ve uygulayan Lenin olmuştur. Doğru bir devrimci politikaya sahip olan 1917'nin kitlesel bolşevik partisi, henüz bir kitlesel parti olmayan bir kadro örgütünün yıllar süren hazırlık çalışmalarının eseriydi. Bu örgüt de, 1905 ve 1917 devrimci patlamalarından *önce* yaratılmış *olmalıydı*. Devrimci Enternasyonali ve partiyi inşa etmeden önce bu tür önemli olayları "beklemek" gerektiği düşüncesi, Leninizmin bu temel yönüne aykırıdır. Bu, Lenin'in bunca güçle karşı koyduğu kendiliğindenciliğe geri dönmek olur.

Tüm bunlar, Troçki, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht gibi büyük devrimcilerin 1917'den önce yaptıkları hataları incelediğimizde açıkça ortaya çıkıyor. Bu hataları yapmış olmak bu devrimcilere olağanüstü değerlerinden bir şey kaybettirmez elbette. Hatta programa ilişkin öngörüleri 1914 veya 1917 öncesinde zaman zaman Lenin'in öngörülerinden bile üstündü. Nitekim Lenin'in bu hayati konuda, işçi hareketindeki tüm muhaliflerine karşı haklı olduğunu ve devrimin nihai sonucunun bu noktaya bağlı olduğunu söyleyen Troçki,

bu açıklamayı laf olsun diye yapmış değildi.

1914 ve hatta 1917 öncesinde Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht Almanya'da kitlesel bir devrimci parti inşa etme acil hedefiyle karşı karşıya kalmadılar. Proletaryanın güçlü kesimlerinin reformizmden ve merkezcilikten kopmaları için, 1918 devriminin ve ondan kaynaklanan mücadelelerin patlak vermesi gerekiyordu. Ne Luxemburg ne Liebknecht. 1918 öncesinde "iradi" bir hareketle kitlesel devrimci bir parti kuramazlardı. Ancak 1914 öncesi Almanyasında mümkün olan şey, SPD'nin ve sendikalarının yönetiminin reformist yönelişlerini daha o zamandan reddetmiş olan ileri işçileri, gençleri ve kadınları bir kadro örgütünün çerçevesinde birleştirmekti. Böyle bir örgüt, eğitimle ve deneyimle binlerce militana sahip olabilir ve Ekim 1918'le 1920 sonu arasında reformizmden ve merkezcilikten kopma sürecine giren onbinlerce ve daha sonra yüzbinlerce işçiyle, sağlam bir önderlik zemininde bütünleşip kitlesel bir devrimci partiye dönüşebilirdi. Zaten bu kitleler olmadan Almanya'da bir devrimci zaferin olasılığından söz etmek ham hayalden ibaret olurdu. Alman devriminin esas trajedisi, savaş patlak verdiğinde Luxemburg ve Liebknecht'in çevresinde topu topu birkaç yüz militanın bulunmasıdır. Üstelik bu militanlar politik olarak türdeş değildi. 1918 devrimi başladığında, kitle hareketinin yükseleşini derinden etkileme şansına sahip değillerdi. Dahası, Ekim 1918 Ocak 1919 arasında kaçınılmaz bir şekilde ultrasol bir yöneliş alan eğilime karşı mücadelesinde, Rosa Luxemburg kendi örgütü içinde dahi yenik düştü.

1917 öncesinde Troçki de aynı yıkıcı hatayı işledi. Hayatının en büyük hatasını yaparak bolşevik partisi saflarına katılmadığı gibi, kendi çizgisini savunmak için sağlam kadrolardan oluşmuş bir örgüt dahi inşa etmedi. Dolayısıyla 1917 Rus

devrimine mükemmel ve doğru bir programla girdiği, çevresinde birkaç tane parlak kadro ve birkaç bin sempatizan bulundurduğu halde "inter-rayons" *Mezhrayozniki* grubu bu örgütlü güçler o kadar sınırlıydı ki, olayların akışını gerçekten etkileyebilecek bir kitlesel devrimci parti oluşturma şansına sahip değildi.

Asıl imkansız olan, en devrimci durumda bile, sıfırdan veya birkaç yüz hatta birkaç bin militandan, kelimenin tam anlamıyla kitlesel bir devrimci partiye geçebilmektir.

Buna karşın Lenin, giderek ulaştığı *örgütsel* boyutlar açısından, kitlelerin geniş kesimleriyle bütünleşerek Şubat-Ekim 1917 arasında kitlesel devrimci bir partiye dönüşebilen bir kadro örgütünü devrim öncesinde dahi, hatta en beter gericilik dönemlerinde dahi, inatla inşa etme ve koruma mücadelesini verdi. Elbette bunu yapabilmek için doğru bir siyasi yöneliş gerekli idi, bunu sağlayan da *Nisan Tezleri* oldu. Ancak dünyanın en iyi siyasi yönelişiyle bile, bu kitle partisi olmaksızın Ekim devrimi zafere ulaşamazdı. Bu kitle partisi de, önceki önbeş yıl boyunca bolşevik kadroların sabırla eğitilmesi ve sağlamlaştırılması olmaksızın inşa edilemezdi.

Uzun ömürlü bir efsanenin iddialarının tersine, Rus Devrimci Marksistleri, önemli bir sayısal artış göstererek XIX.yy'ın sonlarında onlarla sayılırken, 1905'te birkaç bine, şubat 1917'de de 15 ila 20 bine ulaşmıştı. Ekim 1917'deki 240 bin üyeli kitlesel parti işte böyle sağlam bir zeminin temelinde inşa edildi.

Kadro örgütünün inşası konusunda Rosa Luxemburg'un ve Troçki'nin yaptığı kendiliğindenci hataları tekrar etmemek lazım –ki bu ulusal olduğu kadar uluslararası alanda da geçerlidir. Devrimci kitlesel partilerin olmayışı, kadro örgütü inşasına geçmemenin özrü olamaz. Yeter ki ortak bir program ol-

sun ve genel politik eğilimde anlaşılsın. Bu ulusal ölçekte geçerlidir. Uluslararası ölçeğe de aynen uygulanabilir. Herhangi bir başka anlayış Leninist örgüt anlayışıyla tamamen bağlarını koparmak ve kaba kendiliğindenci hayallere kapılmak olur.

Ancak sınıf savaşının nesnel ihtiyaçlarını karşıladığı içindir ki bu kampanya, Parti'nin inşasında önemli bir mesafenin alınmasına zemin hazırladı. Hugo Blanco bugün Peru solunda kitlelerin en iyi tanıdıkları liderdir, Ulusal Köylü Konfederasyonunun başkanı ve Ulusal Mecliste milletvekilidir. Tüm bunlar Enternasyonal'in desteği sayesinde mümkün olmuştur ve hem Peru seksiyonunun, hem diğer Latin Amerika ülkelerindeki seksiyonların, hem de Enternasyonal'in tümünün inşasına katkıda bulunmuştur

IV. Enternasyonal'in bugünkü durumu

IV. Enternasyonal'in bugün yaptığı da, bu temel siyaset pratiği dersidir. IV. Enternasyonal henüz bir kitlesel devrimci enternasyonal olmadığının bilincindedir. Böyle bir örgüt önceden yapay olarak hızlandırılmayacak olan kitlesel mücadelelerden ve büyük devrimci gelişmelerden doğacaktır. Ancak, IV. Enternasyonal bu tür partileri ve enternasyonali şimdiden hazırlamanın hayati öneminin de bilincindedir. Bunu yapmanın tek yolu ise, şimdiden olabildiğince güçlü *ulusal* ve *uluslararası* örgütleri inşa etmektir.

IV. Enternasyonal'in faaliyetleri ve kampanyaları sekter kaygılardan kaynaklanmadığı gibi eğlencelik mahiyetinde de değildir. Aksine uluslararası sınıf mücadelesinin gerçek ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Bu neden ile de, ulusal devrimci örgütlerle devrimci bir Enternasyonalin aynı anda inşa edilme süreçlerine katkıda bulunuyorlar. Ulusal ölçekteki ilerlemeler de gerek başka seksiyonların inşasına, gerekse de, En-

ternasyonal'in tümünün inşasına katkıda bulunuyorlar. Bunu kanıtlayan birkaç somut örnek verebiliriz:

– 1968 Mayıs patlamasında JCR'in (Devrimci Komünist Gençlik) oynadığı önemli rol ve bunun sonucu olarak LC'nin (Komünist Birlik) kurulması Enternasyonal'in de gerçek katkısı ile Fransa'da partinin inşası açısından ileriye yönelik oldukça büyük bir adımdı. Ancak bu dev adım gerek bütünsel anlamıyla Enternasyonal'in, gerekse de birçok ulusal seksiyonun inşasına da büyük ölçüde yardımcı oldu. En doğrudan örnekleri ele alacak olursak İspanya seksiyonu, İsveç seksiyonu, İngiliz seksiyonu ve Antiller seksiyonu gibi bir dizi seksiyon, bugün varlıklarını veya güçlerinin büyük bir kısmını Fransa'da gerçekleştirilen başarıya borçludurlar.

– Hugo Blanco'nun yaşamını kurtarmak için başlatılan kampanya, herhangi bir örgütleme veya parti inşası hedefinin ötesinde, Perulu köylü kitlelerinin mücadelesiyle uluslararası dayanışmanın nesnel bir gereğiydi.

– Vietnam savaşına karşı yürütülen kampanya da nesnel gereklere uyuyordu. Bir tek üye kazanılmasaydı da bu kampanyayı yürütmek zorunluydu. Ancak ABD'de resmen IV. Enternasyonal üyesi olmasa da onunla siyasi dayanışma içinde olan SWP (Sosyalist İşçi Partisi) gibi bir Devrimci Marksist partinin bulunması, sadece ABD'deki savaş aleyhtarı hareketin ulaştığı sonuç açısından değil, birçok ülkede parti inşası ve IV. Enternasyonal'in inşası açısından da hayati bir önem taşımaktaydı. Bu örgütün varlığı ve savaş aleyhtarı hareket içinde oynadığı rol Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere gibi seksiyonların inşasına katkıda bulunduğu gibi, IV.Enternasyonal'in tümü açısından da olumlu bir işlev görmüştür.

– Burgos mahkemelerine karşı IV. Enternasyonal'in yürüttüğü kampanya uluslararası dayanışmanın nesnel gerekle-

rinden kaynaklanmaktaydı. Ancak sonuçlan bu kampanyanın nesnel gerekliliğini yansıttığı için sadece militanların yaşamlarını kurtarmakla kalmadı, Bask yurtsever devrimcilerinin önemli bir kesimini IV.Enternasyonal'in İspanya seksiyonunun saflarına kattı.

Bu tür uluslararası faaliyetler ve bunlardan kaynaklanan örgütsel, kazanımlar hiçbir şekilde diğer devrimci akımlara karşı veya kitlesel işçi hareketinde sola kaymakta olan eğilimlere karşı sekter ilişkilere girmek anlamına gelmez. Tam tersine, bu tür eğilimlerle kardeşçe ilişkilerin oluşturulmasına *katkıda* bulunur. Ciddi devrimciler faaliyetlerimizin "örgütsel" yönünden pek korkmazlar. Onları ilgilendiren *siyasi* yakınlaşmalar veya görüş ayrılıklarıdır. IV.Enternasyonal'in yürüttüğü Cezayir, Vietnam, Nikaragua, Salvador devrimleriyle dayanışma kampanyaları, veya Granada'daki mücadeleyle, Polonya proletaryasının güçlü başkaldırısıyla dayanışması, Cezayir FLN'i ile veya Nikaragua, Salvador, Grenada devrimcileri ile, veya Polonya'da devrimci marksizmin yeniden doğuşu için mücadele eden güçlerle ilişkilerimizde herhangi bir gerginlik yaratmadı, tam tersine. Bu mücadelelere girişen insanların tümü çok pratik insanlardır. Diğer politik güçleri söylediklerine bakarak değil, yaptıklarına bakarak değerlendirirler. Dayanışma kampanyaları ya da başka uluslararası faaliyetler yürütebilecek bir enternasyonal örgütün varlığı bugün Devrimci Marksistlerin en temel kozlarından biridir. Bu sadece siyasi ve örgütsel sonuçları açısından değil, aynı zamanda diğer devrimci veya sola kaymakta olan akımlarla temas kurmak açısından da önemlidir.

Özet olarak, ulusal ölçekte devrimci örgütlerin, inşasıyla devrimci bir enternasyonalin inşasının birbirini dışlamayıp, birbirine bağlı olduğu gerçeği sadece teorinin veya Komünist

Enternasyonal'in kitle partilerinin deneyleri değil, son onyıllardaki sınıf mücadelesinin somut sınavı tarafından da doğrulanmıştır. Sürekli devrimin dinamiğini tamamen kavrayabilen tüm devrimcilerin ortaklaşa çözmeleri gereken merkezi ve birleşik iki örgütsel görev budur.

1 Şubat 1981

Dünya Çapında Yeni Bir Hızlı Gelişme Dönemi

IV. Enternasyonal'in Kırkıncı Yıldönümü

Dördüncü Enternasyonalin kuruluş kongresi kırk yıl önce Paris bölgesinde küçük bir dairede yapıldı. Esas olarak Avrupa ve Kuzey Amerika'dan onbir seksiyonun otuz kadar delegesi biraraya gelmişti. Sömürge bir ülkeden yalnızca birtek yoldaş, güney yarıküre aktivistlerinin katılmasına engel olan aşırı yoksulluk ve şiddetli baskıyı aşarak kongreye katılabilmişti.

Bu kongre, daha önce komünist partiler içindeki Sol Muhalefet saflarındaki aktivistlerce, uluslararası işçi sınıfı öncüsünün 1933 Hitler öncesindeki Alman işçi hareketinin çöküşünden gerekli sonuçları çıkarması için harcanan beş yıllık çabaların doruk noktasıydı, İkinci ve Üçüncü Enternasyonaller dünya sosyalist devrimi önünde dev birer bürokratik engel haline gelmişti. Devrimin zaferi için gerekli yeni bir araç yaratılmalıydı: proletaryanın yeni bir devrimci enternasyonali.

Sözkonusu olan, bir avuç bezginin ya da Avrupa işçi sınıfı için Hitler'in iktidara gelişinin temsil ettiği yenilgiye fazlasıyla tepki gösteren insanların izlenimci bir tepkisi değildi; sözkonusu olan, berrak düşünen tüm bir komünist kuşağın yetiştiği uzun bir sürecin sonucuydu.

Hitler olgusu, ilk işçi devleti SSCB'nin yozlaşması olgusundan ayrı alınamaz. Komünist Enternasyonal'i Sovyet diplomasisinin uysal bir aleti haline dönüştürmek, Nazilerin iktidarı almalarına kesin biçimde katkıda bulunmuş olmak ve böylece bizzat Sovyetler Birliği'nin varlığına vahim bir tehlike yaratmış olmakla Stalin ağır suç işledi. Onun karşı-devrimci politikası bizzat SSCB'de bir milyon Bolşeviğin katledilmesinde, 1936 ve 1937'de Halk Cephesi politikası ile İspanyol ve Fransız devrimcilerinin boğulmasında trajik doruk noktasına ulaşacaktı.

Dünya tarihinin ve uluslararası işçi hareketinin kaderinin nasıl bir dönüm noktasında bulunduğunu görenler arasında bazı önde gelen komünist önderler bulunmaktaydı; bunlar arasında kendi ülkelerinde parti kurucuları, Komünist Enternasyonal'in Yürütme Komitesi üyeleri, bu partilerin merkez komiteleri üyeleri, hatta politbüro üyeleri dahi vardı. Sadece şunları saymamız yeterlidir: Sovyetler Birliği'nden Lev Troçki, Rakovski, Evgeni Preobrajenski (SBKP' nin ilk genel sekreteri); Çin'den Çen Tu-siu; Birleşik Devletler'den James P. Cannon; Belçika'dan Edouard van Overstraeten ve Léon Lesoil; Hollanda'dan Sneevliet; İspanya'dan Nin ve Andrade; Fransa'dan Rosmer; İtalya'dan Blasco (Tresso); Avusturya'dan Josef Frey; Yunanistan'dan Pandelis Pouliopoulos; Vietnam'dan Ta Thu Thau.

Hepsi de (bu insanüstü gibi görünen) görevi tamamlamak gücüne sahip değildi: yaşamlarının onyılını üçüncü'sünü kurmak için harcayanların şimdi sabırla yeni baştan bir enternasyonal kurması... Hemen hepsi faşist, Stalinist ya da emperyalist terörle öldürüldüler. Dördüncü Enternasyonal'in kurulmasına katılarak Leninist düşünce ve eylemin sürekliliğini sarsılmaz biçimde sürdürenler, tıpkı 1914'ün enternasyona-

listleri veya Ekim sosyalist devriminin önderleri gibi, tarih önünde, geleceğin sosyalist dünyasının gerçek öncüleri olarak gözükeceklerdir.

Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş kongresi son derece güç koşullarda toplandı. Uluslararası proletarya, herbiri biribirinden ağır yenilgilerle kötürüm olmuştu. Proletaryanın o denli kahramanlık ve devrimci coşku gösterdiği İspanya'daki yenilgi özellikle trajikti, insanlık, o güne değin görmediği acılarla dolu yeni bir savaşın arifesindeydi. İnsanlara giderek artan bir karamsarlık çökmekteydi. Victor Serge'in bir romanına koyduğu ad gibi *'çağın gece yarısı'* değil miydi bu? Bu gece, yüzyıllar boyu sürmeyecek miydi?

Dördüncü Enternasyonalin "ilân edilişi" (kuruluş kongresinde buna yalnızca Isaac Deutscher yoldaşın temsil ettiği Polonya seksiyonu karşı çıkmıştı) gibi görünürde resmî soruna Troçki ve yoldaşlarının verdiği önemi kavramak için bu tarihsel bağlamı anlamalıyız. Pratikte, "Dördüncü Enternasyonal Hareketi", demokratik merkeziyetçilik temelinde uluslararası bir örgüt olarak yıllardan beri işlemekteydi.

Ama "ilân edilişi", uluslararası proletaryanın ve sosyalist devrimin yazgısına olan inancın ifade edümesiydi. Dünyaya değilse bile, en azından öncüye ve bizzat hareketin üyelerine ve aktivistlerine şunu açıklamak amacıydı: "Evet, Stalinizmin ve faşizmin ve sömürgelerde emperyalist barbarlığın görünürdeki zaferine karşın, içinde yaşadığımız kabus, ancak çağımızın tarihinde bir an olacaktır. Evet, kaçınılmaz olarak yaklaşan bu savaş süresince ve savaşın bitiminde devrim yeniden küller arasından yükselecektir. Evet, tersine gibi gözüken herşeye rağmen, gelecek sosyalizme, komünizme aittir. Ve bu geleceği yaratmak için sosyalist devrimin bir dünya partisi, yeni bir devrimci sosyalist enternasyonal yaratmak zorunludur."

Bugün, her zamankinden de fazla olarak inancımız odur ki, dünyanın dört bucağına dağılan, İkinci Dünya Savaşı'nın süregiden iniş çıkışlarıyla farklı coğrafik kesimlere bölünen ve bazı kesimlerde açıkça yokedilmeye varan vahşi bir zulme uğrayan devrimci Marksist kadroların politik olarak yaşamaya devam etmesi ve tutarlılığı, bu "ilan ediliş" olmaksızın olanaksız değilse bile sonsuz derecede zorlaşacaktı. Bu anlamda 1938'deki kongreye katılan bir avuç insan ve onların başlıca esin kaynağı Lev Troçki, tarihinin en güç döneminde Leninizmin tarihsel sürekliliğini kurtarmak yolunda kesin bir katkıda bulunuyorlardı.

II

Bununla birlikte kuruluş kongresinden on yıl sonra 1948'de, yani Dördüncü Enternasyonal'in İkinci Dünya Kongresi ertesinde ve soğuk savaşın eşiğindeyken, Troçki ve yoldaşlarının 1938'deki devrimci iyimserliklerinin temelsiz olduğu gözükebilir; 1917-18'den soma olduğu gibi bir yeni devrimci öncü hızla büyüyüp ortaya çıkmamıştı, iki yarı-sömürge ülke hariç Dördüncü Enternasyonal, 1938-40 yıllarının karanlık günlerindekinden daha güçlü değildi; işçi hareketi içinde yol açabildiği bu iki ülke Seylan ve Bolivya idi. Stalinizm muzaffer görünüyordu; yayıldığı ülkelerin sayısı giderek artıyordu. Artık Birleşik Devletler'in gücüyle uluslararası plânda sıkıca merkezileşmiş olan emperyalizm, üçüncü bir dünya savaşını başlatacak gibi gözükmekteydi. Dehşet verici yeni silâhların hepsinden çok nükleer silâhların yapılması, bu olasılığa, insan soyu için İkinci Dünya Savaşı'ndakinden sonuçları çok daha barbarca ve ağır boyutlar katıyordu.

Böylece açıktır ki, 1938'de hüküm süren ruh halinin tersine, ondan daha aşağı kalmayan ama 1948'de ancak birkaç ön-

cü kesime egemen olan kötümserliğe fazla mahal yoktu. Dünya devriminin inişi sona ermişti, hem de uzun bir süre için. Yugoslavya, Çin ve Vietnam işçi sınıfı ve köylü kitleleri birbiri ardısıra kendi ülkelerinde kapitalizme ve emperyalizme belirleyici yenilgiler verdirteceklerdi. Devrim sömürge imparatorluklarını sarsacak ve zincirleme bir şekilde Çin devriminin zaferi Güneydoğu Asya'ya, Arap dünyasına, Kuzey Afrika'ya, Latin Amerika'ya (Küba) ve Kara Afrika'ya uzanacaktı.

Ama işçi sınıfının yirmi yıl boyunca yaşadığı yenilgilerin toplu etkisi –bu yenilgiler 1923'te, hatta 1933'te ne kaçınılmazdı ne de "programlanmıştı"; bunlar, o dönemin sonuna gelindiğinde birer olguydu– proletaryanın sınıf bilincinin gerilemesine neden olmuş, böylece 1943-44'te başlayan devrimci yükseliş aslında, Birinci Dünya Savaşı ertesinde çılanların tersine, geleneksel bürokratik aygıtlar veya merkezci güçler tarafından soğurulabilmiştir.

Sonuç, Batı Avrupa'daki bu yükselişin Sosyal Demokrat ve Stalinist bürokrasilerce boğulması olmuştur; her ikisi de kapitalist devlete payanda olmak ve kapitalist ekonomiyi sağlamlaştırmak için ellerinden geleni yapmıştır. Yeni bir öncünün dogmasına yolaçabilecek ve bu karşı-devrimci plânı işleyişten alıkoyabilecek genişlikte bir işçi sınıfı militanlığı dalgasıyla hiçbir zaman safdışı edilmediler bunlar. Bu olsaydı, çok daha güçlü devrimci partilerin kurulması için çok daha elverişli koşullar yaratılırdı.

İşçi hareketi içindeki bürokrasilerin karşı-devrimci politikalarının, uluslararası plânda merkezileşmis emperyalist saldırıyla sarmaş dolaş olduğu noktada, yirmi yıl boyunca Batı'da ve Japonya'da kapitalizmin görece istikrarı, dünya devriminin ağırlık merkezinin sömürge ve yarı-sömürge ülkelere kayması gündeme geldi. Dünya çapında devrimci süreçte sa-

nayi proletaryasının görece ağırlığını zorunlu olarak azaltan bu olgu, Dördüncü Enternasyonal'in, tabii ki beklenenden çok daha yavaş büyümesini de getiriyordu. Çünkü, Dördüncü Enternasyonal'in programı, en yüksek düzeyindeki haliyle proleter sınıf bilincini yansıtır ve bu düzeye en kolay erişen de, bütün ücretliler ve ezilenler içinde en bilinçli öncü olan büyük sanayi proretaryasıdır.

Savaşın hemen ertesindeki dönemde, beklenen "yol açma"nın başarısızlığa uğramasıyla, Dördüncü Enternasyonal, onbeş yıl süren büyüme güçlükleri ve iç bunalımlar yaşadı. Bu ise yansımasını, en acı vereni 1953'te ortaya çıkan ve 1963'teki birleşmeye kadar süren ardarda bölünmelerde buldu. Bu bölünmelerin doğrudan nedeni herhalde nesnel dünya durumunun yeni ve kısmen görülemeyen gelişmeleri tarafından hareketin değişik kesimlerinin önüne koyulan farklı sorunlar, duygular ve tepkilerdi. Ama bölünmelerin temel nedenleri ve özellikle doğrulanmaları kendisini ortaya böyle koymuyordu. Aslında bu uluslararası bölünmelerin hiçbiri haklılığını programatik olarak ortaya koymamıştı, yani hiçbiri, Dördüncü Enternasyonal içindeki diğer bir akımın sınıf çizgisini çiğnediği veya proletaryaya ihanet demek olacak tavırlar aldığı gibi tarihsel olarak kanıtlanabilir bir olguyu yansıtmıyordu.*

Bu bölünmelerin temel nedeni, Troçkist hareketin hâlâ yüzyüze olduğu aşırı tecrit koşulları altında akıntıya karsı yüzmek zorunda olmasının, örgütsel sektarizmi ve hizipçiliği artırmasıydı. Bunun böyle olmasına neden, zayıf ve görece

* Burjuvazi ile koalisyon hükümetine katılarak burjuvaziden yana geçen LSSP (daha önce Dördüncü Enternasyonal'in Seylan seksiyonu olan Lanka Sama Samaja Partisi) çoğunluğunun ihaneti dışında.

durağanlaşan örgütlerin, toplumsal ortamdan kaçınılmaz olarak çıkan merkezkaç eğilimleri giderebilecek merkezcil bir kuvvet yaratamayışları değildir yalnızca. Buna yol açan şey, herşeyden çok, böylesi koşullarda, tecritten hızla bir çıkış yolu getireceği umuduyla yeni taktik iksirler "denemek" eğilimine ve bu nedenle salt taktik ve konjonktürel gerekçelerle, yani programatik olmayan ve ilkesiz gerekçelerle tahrik edilen bölünmelere karşı konulamamasıdır; çünkü sınıf içinde ve sınıf için, akıntıya karşı devrimci bir öncünün yeniden yaratılması gibi güç soruna kestirme bir yol aramanın sabırsızlığına kapılmıştır herkes. Şunu ekleyelim ki, esas olarak propaganda faaliyeti yürüten grupların ölçüyü yitirmek, birşeyin söylenmekle öyle olduğunu sanmak, bir çiziği gangren, teorik bir revizyonu (ya da düpedüz yeni nesnel olguların farklı yorumlarını) da işçi sınıfını yenilgiye götürecek pratik-politik tavırlar gibi görmek eğilimi vardır. Onların unuttuğu nokta, Lenin ile Luxemburg'un İkinci Enternasyonal'den 1898'de, yani Bernstein'in revizyonist kitabı ortaya çıktığında değil, 1914'te, yani İkinci Enternasyonal emperyalizmin safına geçip proleter sınıf mücadelesine kesin bir fren olduğunda koptuklarıdır. Bir makale ya da karar metninde yer alan hatalı bir formülasyon ile kitle grevlerini ve devrimleri boğmak için burjuvaziyle yapılan işbirliği arasına "ihanet" adım taşıyan bir eşit işareti koymak, sonunda bürokratik yanıltıcılara itibarlarını geri vermeye ve (sadece ideolojik değil) proletaryanın gerçekte uğradığı yenilgilerde onların sorumluluğunu azaltmaya varır.

Bir akımın somut bir çözümlemesi yerine ve bütün örgütün özeğitimini ve gelişimini ilerletecek olan demokratik merkeziyetçilikle iç tartışma verimli diyalektiğini getirmek yerine, ham ve doğrulanmamış tahminler geçirilir ("çünkü" biri şu ya da bu teorik hatayı yapınca, "kaçınılmaz olarak" sınıf düşma-

nından tarafa geçecektir). Sözkonusu cilanın geçici, sınırlı bir sapma mı yoksa proleter devrimi davasından pratik ye kesin kopuş mu olduğunu ancak bir akımın evrimi ve onu izleyen pratiği belirler. Tarihin hükmünü bekleyemeyecek kadar sabırsız olanlar, Dördüncü Enternasyonal'in inşası yoluna ek engeller dikmek bir yana, kendilerine de zarar vermektedirler.

III

1960 ortalarında ve özellikle 1968 Mayısı sonrasında Dördüncü Enternasyonal'i inşa etmenin koşulları kökten değişmeye başladı. Nihayet, dünya devriminin (gerçi çarpık) yirmi yıllık gelişimi ertesinde siyaset sahnesine, işçi hareketinin geleneksel bürokrasilerince çok daha az denetim altına alınabilen çok daha proleter bileşimli yeni bir kitle öncüsü çıktı. Bu öncünün ortaya çıkışı, son tahlilde yirmi yılın devrimci kazanımlarına yorulabilen sınıf bilincindeki gelişmeyi yansıtmaktaydı; tıpkı 1940'larda sınıf bilincindeki gerilemenin, devrimin daha önceki yenilgilerinin toplu etkisini yansıtması gibi.

Evet, bu esas olarak işçi sınıfı öncüsünün hâlâ politik olarak türdeşlikten ve SP ve KP önderliklerinin sınıf işbirlikçisi reformist stratejisine karşı topyekûn stratejik bir almaşık çıkarabilmekten uzak olduğu doğrudur. Onları safdışı etmesi ancak zaman zaman eylemde, sınıf mücadelesinin bazı kilit sorunları etrafında olmaktadır. Bürokratik aygıtların örgütlü işçi hareketinde egemen olmaya devam ettiği, hatta özellikle kitle radikalleşmesi dönemlerinde, yani daha önce proletaryanın politikleşmemiş olan tabakalarının eyleme geçtiği dönemlerde bu aygıtların örgütsel ve seçim başarıları dahi elde edebildikleri de doğrudur. Ensonu, emperyalist toplumu 1968'den bu yana sarsan genelleşmiş toplumsal bunalımın

bizzat bu etkenlerden dolayı uzun süreceği ve böylece kaçınılmaz olarak kitle hareketine konjonktürel yükselme ve alçalmalar katacağı doğrudur. Bu demeğe gelir ki, bizim kendi örgütlerimizi inşa etmemiz için henüz her zaman elverişli koşullara sahip değiliz.

Yine de bu son on yılın bilançosu açıktır. Gerçi uluslararası proletaryanın ve dünya devriminin değişik kesimlerinde eşitsiz bir biçimde ama önceki döneme göre, Dördüncü Enternasyonalin dünya çapında yeni bir hızlı gelişme dönemi başlamıştır. Dördüncü Enternasyonal bugün 1968 Mayısı arifesinde olduğundan ya da üye sayısı bakımından kuruluş kongresi döneminden on kat daha güçlüdür. Siyasal ve sendikal etkisi yönünden ise çok daha etkindir bu büyüme.

Hareketin coğrafik yayılımı ise büyüleyicidir. Bütün kıtalara yayılmış olan, altmışı aşkın ülkede çekirdeklerimiz ya da örgütlü gruplarımız var. Bunların birçoğu daha geçen yıl ortaya çıkmış bulunuyor ve bu akış hâlâ sürüyor. Bu yeni çekirdekler henüz oldukça küçükse de, bu noktada taşıdıkları önem, simgesel olmanın ötesindedir. Çünkü böylesi bir genişlemeye doğrudan doğruya enternasyonal örgütün ya da bir komşu ülkedeki seksiyonun buna yönelik propagandası veya kesin inisiyatifinin yolaçtığı durumlar seyrektir. Bunların Dördüncü Enternasyonal'e katılmaya yönelmeleri, kendi ülkelerindeki kitle hareketinde edindikleri kendi öz deneyleri temelinde olmuştur. Bizim hareketimizin karakterinin, dünya proletaryasının çıkarlarının bir yansıması olduğunu en iyi ortaya koyan, onun, bir ya da birkaç ülkeyle sınırlı dar bir eğilim olmayıp devrimci hareketin evrensel bir akımı olarak tarihsel plânda doğrulanmış olmasıdır.

Bu evrenselliğin ve doğrulanmanın üç nedeni vardır.

Birincisi programımızın genel geçerliliğidir. Dördüncü

Enternasyonal'in kuruluş kongresinde kabul edilen *Geçiş Programı*'nı, 1940 Mayıs Olağanüstü Kongresi'nin *Emperyalist Savaş ve Dünya Proleter Devrimi* bildirgesini (Troçki'nin yazdığı son programatik belgedir) nesnel bir şekilde yeniden okumak –*İhanete Uğrayan Devrim*'i ve *Sürekli Devrim*'i saymıyoruz– programın, bütün temel bildirilerinde kırk yılın deneyinden yüzakıyla çıktığını görmek için yeterlidir; bu yıllar ne çalkantılarla dolu yıllardır üstelik! Zafere ulaşmak için dünya devriminin üç kesiminde proletaryanın izleyeceği ana stratejik eksenler emperyalist ülkelerde ikili iktidara yolaçacak geçiş talepleri ve özörgütlenme ekseni; yarı-sömürge ülkelerde sürekli devrim ekseni; bürokratlaşmış işçi devletlerinde politik devrim ekseni esas olarak Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşunda ortaya konmuş ve bunu izleyen dünya kongrelerinde zengin teorik ve siyasal katkılarla daha ileri götürülmüştür.

İkincisi, bizim, proletarya ve işçilerin gücü ile tam özdeşleşmemizdir. Dünya çapında işçi ve devrimci hareket içinde, dünyanın bütün ülkelerinde iktidarın doğrudan doğruya demokratik olarak seçilmiş ve demokratik olarak merkezileşmiş işçi konseylerince uygulanmasından yana olduğunu açıkça ilan eden tek akım Dördüncü Enternasyonal'dir. "Sol"daki ya da "sağ"daki bir çok akım ya da birey, "otoritecilik"ten ve "baskı"dan dem vurabilirler, bazen haklı bazen de kafaları karışık olarak... Ama şu açık ve basit soruyu ele alın: "Bütün zenginlikleri yaratan ve biribirine harika bir biçimde eklemlenmiş, teknik ve kültürel başarıları emekleriyle işleterek herkese hem mamul mal hem de üretim aletleri sunanlar, kendi çalışmalarının ve yaşamlarının örgütlenmesinde başkasının otoritesine boyun eğmeli midir? Onlar, nedeni ne olursa olsun, bir başkasının emrinde kalmaya mahkum edilmeli midir?" En ufak bir ikircim ya da isteksizlik göstermeden bu so-

ruya "hayır" diyen yalnızca Dördüncü Enternasyonal'dir,

Son olarak, hem program hem de örgüt bakımından yalnızca bizim temsil ettiğimiz uzlaşmaz enternasyonalizm vardır. Bizim için bütün ülkelerin proleterleri, sömürülenleri ve ezilenlerinin çıkarları birdir. Bunlar içinden hiçbir kesim feda edilemez veya küçümsenemez. En fazla ezilen ve sömürülenlere özel bir dayanışma ve destekleme çabası göstermek gereklidir. Bizim mirasımızda "tek ülkede sosyalizm" teorisinin yarattığı "ulusal komünizm" bakterisi yoktur. Küçük burjuva milliyetçiliği, şovenizm, ırkçılık ve her biçimiyle yabancı düşmanlığı zehirine karşı bağışıklığımız vardır ve oportünist nedenlerle bunlara ödün vermeyiz. Bugün dünya çapında böyle bir örgüt olarak bir tek bizim varoluşumuzun nedeni sadece budur; Üçüncü Enternasyonal ise sonuç olarak merkezkaç "milliyetçi" güçlerin baskısı altında yokolmuştur; İkinci Enternasyonal de, bütün ülkelerdeki işçi mücadelelerini koordine etmek ve birleştirmek düşüncesinde bile değildir. Herşeyin uluslararasılaştığı ve insanlığın yüzyüze olduğu her kilit sorunun –sözcüğün tam anlamıyla ölüm-dirim sorunları– artık ancak dünya çapında çözüleceği bir çağda yaşadığımızı anlayan herkes bu gerçeği görülmeden edemez.

Tabii ki, 1948'de ve de 1938'de üstesinden gelmek zorunda olduğumuz açmazlara baktığımızda, bugüne kadarki gelişimimizin büyüleyiciliği, önümüze koyduğumuz tarihsel görevlerin ışığında henüz oldukça mütevazı kalmaktadır. Henüz hiçbir yerde devrimci kitle partisi aşamasına gelmiş değiliz. Birkaç ülkede başka aşırı sol örgütler, son on yılda öncünün gelişmesinden, bizim seksiyonlarımıza kıyasla çok daha fazla meyva toplamışlardır. Ama buna ulaşmaları genel olarak programatik ve politik eklektiklik pahasına olmuştur; bu ise daha şimdiden Portekiz ve İtalya'da onlardan acı bir öç almış-

tır ve işçi sınıfı öncüsünün politik bilinci olgunlaştıkça bu, kaçınılmaz olarak onların kendi bunalımını oluşturmaktadır.

İşçi hareketinin geleneksel aygıtlar dışında denetimini kazanmak üzere savaş açmamızı sağlayacak yeterli gücü toparladığımızı söyleyebilmemiz için, hem geleneksel örgütlerden çıkan hem de onların solunda gelişmiş olan akımlarla birçok yeni gruplaşmalara ve birleşmelere gitmemiz gerekiyor hâlâ. Azami taktik ve örgütsel esneklikle birleştirilen azami bir programatik kesinlikle bunu yapabileceğizdir. Ama 1938'de erişilmez bir umut ve 1948'de dalgın bir rüya gibi gözüken şey bir dizi ülkede gittikçe daha kesin çizgiler kazanıyor. Eğer gelişme hızımızı koruyabilir, örgütlerimizi proleterleştirmeye devam edebilir, ulusal ve uluslararası düzeyde kolektif önderlikler inşa edebilir ve birliğimizi sürdürebilirsek, o takdirde ellinci yıldönümümüze kadar ortalıkta Lev Troçki'nin kehanetinin doğruluğundan şüphe eden pek az devrimci kalacaktır. Gelecek Dördüncü Enternasyanal'indir; çünkü gelecek dünya sosyalist devriminindir.

(IP/Inprecor, 9 Ekim 1978)

IV. Enternasyonal'in 11. Dünya Kongresi

Kapitalizm, bugün otuzlu yılların başından beri olan tarihinin en büyük krizini yaşıyor. Amerikan emperyalizminin Hindi-Çin'de uğradığı bozgun Birleşik Devletler içinde, gelişen devrimlere karşı her türlü ağır askeri müdahaleyi engelleyen bir durum ortaya çıkardı. Uzun zamandan beri ilk kez, sermaye, uluslararası emperyalist sistemin kilit stratejik, politik ve ekonomik mevzilerini az da olsa etkili bir biçimde savunan bir dünya jandarmalığından yoksun kaldı.

Bu durum özellikle kendi başlarına Orta-Doğu ve Orta Amerika'daki emperyalizmin konumunu büyük ölçüde zayıflatan İran Şahı ve Somoza diktatörlüklerinin düşüşüyle açığa çıktı. Buna ulularararası kapitalist ekonominin, hiç kuşkusuz 1980'de yeni bir resesyonla son bulacak olan süregiden güçten düşüşü de eklenirse, kapitalist sistemin bu tarihsel krizinin derinliğini anlayabiliriz.

İşte IV. Enternasyonal'in XI. Dünya Kongresi'nde kabul edilen karar ve tezler bu genel çerçeve içerisinde yer alırlar. Bu çerçeve içerisinde üç soruya yanıt vermek gerekiyordu.

Emperyalizm şimdi dünyadaki anti-emperyalist ve anti-kapitalist güçlerin yükselişi karşısında felçleşmiştir. Krizin kapitalist bir "çözümü" mümkün müdür, ve eğer mümkünse bu hangi koşullarda gerçekleşecektir? Neden devrimin ilk adım-

ları 1974-75'ten bu yana özellikle emperyalistlerin kendi ülkelerinde önemli boyutlar almamıştır?

İlk soruya XI. Dünya Kongresi'nin yanıtı kategorik olmuştur. Bu yanıt, onun, son günlerde meydana gelen olaylar karşısında şaşırmamasını sağladı. Emperyalizmin *askeri* bir zayıflaması söz konusu değildir. Aslında emperyalizm Birleşik Devletler'de şimdiye dek olduğundan daha güçlüdür. Avrupa ve Japonya'da askeri gücünü dikkate değer bir ölçüde artırmaya hazırlanmaktadır. Harekete geçmesi için eksik olan şeyler teknik araçlar değildir. 1974-79 döneminde uğradığı felç yalnızca politik nedenlerle açıklanır.

Emperyalizm belli bir zamandan beri çarpıcı bir biçimde bu duruma bir son vermeye hazırlanmaktadır. Orta-Doğu, Orta Amerika, Uzak Doğu ve Akdeniz'de özel müdahale kuvvetleri yerleştiriyor ve yeni karşı devrimci müdahalelere olanak sağlamak için Birleşik Devletler'deki politik havayı her tür yolla değiştirmeye uğraşıyor. Diktatör Park'ın öldürülmesi sırasında Güney Kore yakınlarındaki gövde gösterisi; Karayipler ve Orta Amerika'da bir müdahale gücü yaratma; Tahran büyükelçiliğindeki rehineleri koruma bahanesiyle İran körfezinde güçlü bir donanma oluşturma, tüm bunlar bu yoldaki ilk adımlardır.

Şurası kesin ki, emperyalizmin yeni karşı devrimci maceraları politik düzelmede –uluslararası olduğu kadar Birleşik Devletler'de de– kendisine pahalıya mal olacaktır. Fakat bu emperyalizmin yeniden eyleme geçmesini engellemeyecektir. IV. Enternasyonal emperyalizmin daha şimdiden yeniden harekete geçme durumunda olmadığı gibi sorumsuz bir yaklaşıma karşıt olarak dünya emekçi ve ezilen kitlelerini bu gibi karşı devrimci müdahalelere karşı ilerleyen devrimlerle dayanışmaya çağrıyor.

XI. Dünya Kongresi'nin ikinci soruya yanıtı daha az kategorik değildir. Ekonomik, toplumsal, politik, stratejik olduğu kadar kültürel düzlemde de burjuva toplumunu sarsalayan krizin derinliği gözönüne alınırsa, sermayenin sınırlı uyarlamalar, sargılarını yenilemeler, "merkez sol"dan "merkez sağ"a kaymalar, şurada burada küçük "yerel savaşlar"la bundan kurtulabileceğine inanmak yanıltıcı olur. 1929 krizinden sonra olduğu gibi, krizin kapitalist bir "çözüm"ü köklü değişiklikler ister. Kâr oranının artan yeniden yükselişi, sermaye birikiminin sürekli yenilenmesi, güçlü ve örgütlü bir işçi hareketinden, ulusal ve toplumsal özgürlükleri için mücadele halindeki yarı sömürge ülke halkları ve sermayenin doğrudan sömürüsü içinde birazcık insanlığını koruyabilmiş olan işçi devletleri halklarından yana olmak ile bağdaşmaz.

Kapitalizm açıkça otuzlu yıllardakine benzer "çözümler"e hazırlanıyor: işçi hareketinin ezilmesi ve savaş. Fakat bu çözümleri uygulayabilmek için öncelikle bir dizi emperyalist ülkenin proletaryasını ve yarı sömürge ülkelerin, bir dizi bölgenin özgürlük hareketini çok ağır yenilgilere uğratmak zorundadır. Oysa uluslararası güç ilişkileri bunun için 1929-42 dönemine göre çok daha uygunsuzdur. Öyleyse bu uzun süreli bir kriz olacaktır.

Belirleyici mücadeleler ardımızda değil, önümüzdedir. Ve bu uzun ani sıçrayışlar dönemi boyunca, işçi sınıfının sonunda önderlik krizini aşması ve büyük kazanma şansıyla belirleyici mücadeleleye girişmesi için koşullar yaratılmış olacaktır.

Emperyalizm, kapitalizm ve bürokratik diktatörlüklerin birleşik rizi

XI. Dünya Kongresi'nin uluslararası emperyalist sistemi sarsalayan istisnai ölçüde ağır krizin neden devrimin daha ke-

sin ilerlemelerine yol açmadığına ilişkin üçüncü soruya verdiği yanıt da açıktır.

Emperyalist ülkelerde işçi sınıfı yarı sömürge ülkelerdekinden sonsuz ölçüde daha zengin, daha güçlü, daha tecrübeli, daha kurnaz ve manevra kabiliyeti daha yüksek bir rakiple karşı karşıya gelmek zorundadır. Deneyim, "Mayıs 1968" veya 1969'da İtalya'daki "süreğen Mayıs"ta olduğu gibi ne denli yaygın ve etkin olurlarsa olsunlar yarı kendiliğinden eylemlerle bu rakibi alt etmenin olanaksız olduğunu göstermiştir. Bu görevin ağırlığına uygun bir devrimci önderliğin olması gerekir. Şimdiden kitlelerin doğrudan mücadeleleri için yararlı araçlar olarak benimsedikleri yeni devrimci partilerin varolması gerekmektedir.

Oysa, 1968'den sonra birçok emperyalist ülkede yeni bir işçi öncüsünün dikate değer itişine karşın; bu öncünün sınıflar mücadelesinin güncel sorunları üzerindeki bürokratik aygıtların denetiminden kaçabilme yitisine karşın, –İtalya, İspanya, Büyük Britianya, Portekiz, Fransa, Kanada ve kısmi olarak Japonya'da bile geçen on yıl boyunca geniş ölçüde doğrulanan– IV. Enternasyonal'in seksiyonlarının örgütsel zayıflığı ve merkezci örgütlerin politik zayıflığı, reformist aygıtlara karşı böylesi bir inandırıcı alternatifin hâlâ yaratılmamış olduğunu gösteriyor. Burjuvazi 1975'ten sonra kemerleri sıkma saldırısını ilan ettiğinde, işçi sınıfı bir ara evre boyunca kendini bir yere yöneltemedi. Sonra, sonuçsuz ve etkisiz olmayan bir şekilde sendikal düzlemde harekete geçti. Fakat geleneksel bürokratik önderlikler ya tüm güçleriyle kemerleri sıkma saldırısına omuz verdi, ya da Fransa'da olduğu gibi kendiliğinden verilen anında yanıtları parçaladı ve böldü. Bundan başka, bütünsel politik çözümlerin gerekliliği kriz döneminde kendini ekonomik yayılma döneminde olduğundan daha çok

hissettirir. Reformistlerinkinden farklı böylesi politik çözümler hâlâ inandırıcı olmaktan uzaktır. 1968'in meydana çıkardığı bir kesim öncü militanın kafa karışıklığı ve birçok aşırı sol örgütün krizi buradan kaynaklanıyor.

İçinde bulunduğumuz durum, bir de, özellikle yaşadığımız dünya krizinin doğası nedeniyle karmaşıklaşıyor. Bu kriz yalnızca emperyalist sistemin ve kapitalist üretim tarzının bir krizi değildir. Bu, aynı zamanda, bürokratlaşmış işçi devletleri üzerindeki bürokratik egemenlik sisteminin de krizidir. Bu kriz en kayda değer ifadesini Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki "maoizmden arınma"da bulmuşur ve en trajik sonuçlarını Güneydoğu Asya işçi devletleri arasındaki askeri çatışmalarda ortaya çıkarmıştır. Kriz aynı ağırlıkta SSCB ve "Halk Cumhuriyetleri"nde de görülmüştür.

Elbette bu ülkeler hiç de bir üretim fazlası krizi ve kitlesel işsizlik tarafından sarsalanmamışır. Bu da IV. Enternasyonal'in, bu ülkelerin kapitalist ülkeler olmadığı yolundaki tahlilinin doğruluğunu gösterir. Fakat bu ülkeler, bürokratik hükümet ve yönetim sisteminin içinde bulunduğu çıkmazın sonuçları olan değişik ekonomik ve toplumsal sorunların yarattığı krizin etkisi altındadırlar.

Bu kriz özellikle nüfusun büyük kesimlerinin gitgide artan bir hoşnutsuzluğuyla açığa çıkıyor. Bu kesimler içerisinde işçiler şimdiden Polonya'da üstün bir rol oynuyor ve aynı şekilde Çin'de ve diğer yerlerde de böylesi bir rol oynamaya başlıyorlar. Bürokratlaşmış işçi devletlerinde politik devrim, Batı'da proleter devrimin ve yarı sömürgelerde sürekli devrimin atılımıyla koşut olarak olgunlaşıyor.

Fakat politik devrimin zafere ulaşması ne denli uzun zaman sürerse, bürokratlaşmış işçi devletlerindeki bürokratik egemenlik sistemlerenin krizi –bu ülkelerde hüküm süren

nesnel koşullar ne olursa olsun– emperyalist ülkelerin, en sanayileşmiş yarı sömürge ülkelerin ve bizzat işçi devletlerinin işçi sınıfı için zayıflatıcı bir rol oynar. Uluslararası burjuvaziye kemerleri sıkma saldırısını yaygın ideolojik saldırı ile birlikte iki katına çıkarmayı sağlayan da bu durumdur. Marksizmin önceden görebildiği ve yalnızca onun açıklamaya yetenekli olduğu kapitalizmin derin krizinin gittikçe büyüdüğü bir sırada, "marksizmin krizi" düşüncesine iyice sarılmasını sağlayan da bu durumdur.

Bu nedenle IV. Enternasyonal, marksizmin ve onun teorik kazanımlarının burjuvazinin ve revizyonistlerin saldırısına karşı savunulmasına çok büyük bir önem verir. Bu nedenle IV. Enternasyonal, inatçı ve günlük bir propaganda ile "istediğimiz sosyalizm" için, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki geçiş toplumu modelimiz için, Stalin ve mirasçılarının diktatörlüğünün gudubetliklerinden gündüzün geceden ayrıldığı gibi ayrılan proletarya diktatörlüğü programımız için mücadele etmek gerektiği görüşünü yeniden ortaya koyar.

Biz, emekçilerin büyük çoğunluğunu harekete geçirmeyi ve politikleştirmeyi sağlayan bir kitle eyemiyle burjuvazinin devrilmesi için savaşıyoruz. Biz, bugünden başlayarak sendikalar ve diğer kitle örgütleri içerisinde en gelişkin bir işçi demokrasisi için savaşıyoruz. Biz, emekçilerin bugünden başlayarak en çeşitli biçimlerde ve günlük mücadelelerde özörgütlenmeyi öğrenmeleri için savaşıyoruz: Tabanda birleşik cephenin birleştirici komiteleri; grevcilerin genel kurallarının demokratik olarak seçtiği grev komiteleri; mahalli ve her türlü mücadele komiteleri...

İşte böylelikle, sermayenin krizinin kaçınılmaz olarak ortaya çıkacağı bir devrimci kriz anında emekçiler tereddüt etmeden, yeterli tecrübeyle emekçi konseylerinin (Sovyetler) ör-

gütlenmesine, genelleştirilmesine, merkeziletirilmesine katılacaklardır. İşte böylelikle işçi devleti ve inşa etmeye çalıştığımız işçi devletleri dünya federasyonu, kongrelerle demokratik olarak merkezileştirilen emekçi konseyleri tarafından yürütülen bir iktidar üzerinde temellenecektir. Bu konseyler içerisinde devrimci parti, iktidarını konseyler iktidarı yerine geçirmek için çalışmadan, emekçilerin konseylerinde yer verecekleri diğer partiler üzerinde baskı kurmadan, sendikaların veya grev hakkının bağımsızlığını ortadan kaldırmadan, politik, ideolojik ve kültürel çoğulculuk hakkını kıskançça savunarak politik araçlarla çoğunluğu ve politik önderliği elde etmek için mücadele verir.

Bugün proletaryanın dünya devriminin üç alanında gittikçe öncü konuma geçmesi ve bu olgunun İran ve Nikaragua gibi göreli olaak geri ülkelerde dahi kendini aşamalı bir şekilde tipik olarak proleter mücadele biçim ve örgütlenmelerde –kitlesel siyasi grevler, kentsel ayaklanmalar, çeşitli özörgütlenme biçimleri– dışa vurması, IV. Enternasyonal'in bu tarihsel görevine sağlam ve gerçekçi bir temel teşkil ediyor.

Merkezi politik görevler

Dünyanın evriminin bu tahlilinden, bunun emekçi insanlık için tehlikeleri ve avantajlarından üç grup politik görev çıkıyor:

• *İlerleyen devrimlerin savunulması ve yayılması*

Herşeyden önce anti kapitalist ve enternasyonalist dinamiği tükenmiş olmaktan uzak olan Nikaragua devrimidir söz konusu olan. Şimdiden El Salvador'a uzanıyor. Bu devrim, yetmişli yılların birinci bölümünün kanlı bozgunlar dizisini kapatan Latin Amerika'daki devrimci döngünün daha genel bir sıçrayışı çerçevesinde anaşılmalıdır. Brezilya'daki işçi müca-

delelerinin coşkun yeniden yükselişi, Peru kitlelerinin zorlu mücadeleleri, on beş günlük bir genel grevle Bolivya'da askeri hükümet darbesinin başarısızlığa uğratılması bunun en açık görünümleridir.

Nikaragua'da henüz hiçbir şey tam olarak belirlenmiş değildir. Yerli burjuvazi burada kendi güç mevzilerini koruyor. Emperyalizm ve Latin Amerika burjuvazisi, devrimi önce boğmak sora ezmek için ikili iktidarı şu anki evresinde "dondurmayı" arzuluyorlar. İlerleyen bu devrim ile uluslararası dayanışma ve bunun uluslararası yayılımı için mücadele IV. Enternasyonal'in XI. Kongresi'nin ortaya koyduğu başlıca görevler arasındadır.

Emperyalizm tarafından abluka ve zorbaca bir askeri müdahale tehdidi karşısında İran devriminin savunulması da çok önemlidir. Elbette İran'da bir ikili iktidar durumu yoktur. Burjuva iktidarı dimdik ayakta duruyor. Humeyni Şah'ın nefret edilen rejiine karşı uzlaşmaz mücadelesiyle elde ettiği saygınlık sayesinde İran burjuvazisinin son olarak başvurduğu kaynaktır. Bu saygınlığını özellikle "islam devrimi" ve islam cumhuriyeti" aldatmacalarından faydalanarak emekçiler ve yoksul köylülerin bağımsız örgütlenmelirini geciktirmek için kullanıyor.

Fakat, Şah'a karşı elde ettikleri zaferle cesaret kazanan kitleler, Humeyni'nin hiç de doyuramayacağı gerçek anti ekperyalist ve anti kapitalist taleplerle öne atılıyorlar. Güç denemeleri burada da hazırlanıyor. Devrimci marksistler bugün ancak, anti emperyalist mücadelenin her evresine programlarının bütününü savunarak, proletaryanın bağımsız örgütlenmesi olanağını ve ezilen ulusal azınlıkların savunulmasını genişletmek için her gedikten yararlanarak katılırlarsa bir kitle desteği kazanabilirler.

•Sermayenin kemerleri sıkma saldırısına karşı mücadele.

Tüm kapitalist ülkeleri, yarı sömürgeleri olduğu gibi emperyalist ülkeleri de içine alan uluslararası bir saldırıdır söz konusu olan. Bu saldırı doğrudan doğruya gerçek ücretleri dondurmayı ve düşürmeyi, işten çıkartmalar ve işletme kapatmalarıyla kitlesel ve sürekli bir işsizlik ortamı yaratmayı, sendikal örgütleri zayıflatmayı, fabrikalardan en savaşkan işçi önderlerini atmayı (Fiat, British Leyland!), grev hakkını önce kısmayı ve sonra ciddi biçimde sınırlamayı amaçlıyor.

İşçilerin cevabı etkili olabilmek için hep bir ağızdan olmalıdır. Ücretlerde bir indirim olmaksızın zorunlu olarak başkalarına da iş vererek ve düzenlemelerde işçi denetimi ile çalışma haftasının kısaltılması –Avrupa'da 35 saatlik çalışma haftası–, çevresinde işsizliğe karşı birlikçi mücadelenin eklemleşmesi gereken merkezi taleptir. Bu talep uluslararası ölçekte düzenlenen bir mücadeleye dönüşebilir ve dönüşmelidir.

Fakat, sermayenin kemerleri sıkma politikasına karşı mücadelenin bu doğrudan ve savunmasal görünüşünün ötesinde, burjuva kemerleri sıkmaya karşı bir alternatif olarak bir karşı saldırı hazırlamak söz konusudur. Bu alternatif bir emekçiler hükümeti, yani emekçilerin doğrudan taleplerini sağlamaya, bu amaçla burjuvaziden kopmaya ve sosyalizm yoluna katılmaya çağırdığımız her ülkenin büyük işçi kitle örgütlerinin hükümeti için bir birleşik cephe politikası üzerinde temellendirilmelidir.

•Bürokrasinin elindeki politik tutukluları savunmak ve kurtarmak.

Bürokratlaşmış işçi devletlerinde halk içinde çalışan daha güçlü bir politik muhalefetin ortaya çıkması dünyanın konumunun değişmesinin çarpıcı çizgilerinden biri, anti bürokratik politik devrimin olgunlaşmasının bir göstergesidir.

Bundan dolayı, çeşitli bürokratik diktatörlüklerin elindeki politik tutukluların savunulması için mümkün olan en geniş ölçüde savunma kampanyası örgütlemek tüm uluslararası işçi hareketinin görevidir. IV. Enternasyonal'in XI. Dünya Kongresi'nde üç isim bu zorunlu kampanyayı simgeleştirdi: Yoldaş Petr Uhl ve 77 Bildirgesi'nin Prag mahkemesinde suçlu bulunan savunucuları; demokrasi uğrunda mücadele ettiği için on beş yıl hapse mahkum olan Çinli işçi Wei Jingsheng. Emekçilerin uluslararası dayanışması bu yoldaşları da, Rudolf Bahro yoldaşı hapisten kurtardığı gibi, tıkıldıkları cezaevlerinden kurtaracaktır.

Kampanyaların uluslarrası eşgüdümü; düzenlenen kampanyalar

IV. Enternasyonal'in XI. Dünya Kongresi, IV. Enternasyonal'in tüm seksiyonlarını ve sempatizan örgütlerini (altmış kadar ülkede varolan ve kırksekizinin Kongre'de temsil edildiği) bu andan itibaren eylemlerini dört alanda düzenlemeye çağırararak, güçlerini merkezleştirmede önemli bir ileri adım attı.

– Nikaragua devrimi ile uluslararası bir dayanışma kampanyası;

– İstihdamı, aynı çokuluslu şirket tarafından tehdit edilen emekçilerin sendikal eylemlerinin ve işçi savunma eylemlerinin eşgüdümü. Bu alanda iki girişim devam etmektedir: Fiat (Torino) ve Seat (Barselona); Ford (Büyük Britanya) ve Ford (Valencia);

– Nükleer merkezlere karşı yapılan eylemlerin eşgüdümü;

– Kadınların kurtuluş hareketinin özgül eylemlerinin herşeyden önce serbest ve ücretsiz kürtaj hakkının kazanılması yolundaki eylemlerin eşgüdümü.

Kongre, seksiyon ve sempatizan gruplarımızın çoğunluğunun veya bir çoğunun göreli olarak az sayıda hedeflere el atmasını düzenlemeye çalışarak gerçekliğini ve sağduyusunu gösterdi. Açıktır ki, bu az sayıdaki kampanyalar sınıflar mücadelesinin ve şu an devam eden devrimci mücadelenin sıcak konularını kapsamıyor –ve bundan çok uzakta! Fakat IV. Enternasyonal, güçlerini daha çok sayıda hedefler üzerinde gerçekten harekete geçirebilmek için henüz zayıftır.

Kongre, uluslararası propaganda kampanyaları ve uluslararası seferberlik kampanyaları arasında çok açık bir ayrım yaptı.

Birinciler zorunlu olarak çok fazla sayıda olacaktır. Bunlar esas olarak broşür ve makaleler yayınımız ve bazı ülkelerde de sözü edilen miting ve birlikçi komitelere katılmayla ortaya çıkacaklardır.

Bu kategoriye giren konular arasında emperyalizmin ve Güneydoğu Asya'daki müttefiklerinin aç bırakma girişimlerine karşı Khmer halkının savunulmasını; genel olarak Hindiçini devriminin savunulmasını; emperyalizmin çok sert saldırılarına uğrayan sömürge devrimi alanlarının savunulmasını (Zimbabwe, Güney Afrika, Filistin); aşırı ölçüde ezilen ulusal azınlıklar ve ulusların savunulmasını (İrlandalılar, Basklılar, Kürtler); Arjantin, Brezilya, Şili, Uruguay'da işkence gören politik tutukluların savunulmasını; kurbanı oldukları farklı muamelelere ve baskıya karşı emperyalist ülkelerdeki göçmen işçilerin savunulmasını; 35 saatlik çalışma haftası için mücadeleyi; kadınların kurtuluş hareketi için önerdiğimiz programın tümü için mücadeleyi (uluslararası işçi hareketi tarihinde ilk kez IV. Enternasyonal'in XI. Kongresi bu konuda global bir program kabul etti); askerlerin demokratik haklarının savunulmasını; NATO'ya, diğer emperyalist askeri it-

tifaklara ve nükleer silahlanma girişimlerine karşı mücadeleyi saymak gerekir.

Bu propaganda kampanyalarıyla güçlerimizin dikkate değer bir bölümünü katmaya gayret ettiğimiz hareketlenmeler arasında ayrım yapmıyoruz. Kongre'nin kararlarının kağıt üzerinde kalmaması için bu hareketlenme konuları sayıca ancak çok az olabilirler. Kongre'nin bunları çok yerinde seçtiğine inanıyoruz.

IV. Enternasyonal'in proleterleşmesini devam ettirmek ve güçlendirmek

Bu görevlerin gerçekliğe dönüştürülmesi için, IV. Enternasyonal'e yeni bir "ileriye doğru sıçrama" sağlamak için Kongre delegelerinin büyük çoğunluğu tarafından olduğu gibi anlaşılan ve onaylanan ve kabul edilen tüm politik ve örgütsel belgeleri pratik olarak birleştiren bir ilk işvardır bu arada: Örgütün proleterleşmesini devam ettirmek ve güçlendirmek.

Elbette IV. Enternasyonal daha şimdiden bir sendikalı ücretliler çoğunluğundan oluşmuştur. Saflarında işletme ve yerel düzeyde çok sayıda sendika önderleri barındırmaktadır. İspanya seksiyonundan, sendika seçimlerinde yüzlerce aday seçildi. Sri Lanka'daki seksiyonumuz sendikal özgürlüklerin savunulması kampanyasının başını çekti. Brezilya'da IV. Enternasyonal'e yönelen güçler Latin Amerika'nın en önemli proletaryasının politik bağımsızlığı için savaşan sendikal muhalefette çok önemli bir rol oynuyorlar. Fransa, İtalya, Belçika, İsveç, İsviçre, Portekiz, Birleşik Devletler, Peru, Meksika, Japonya, Kolombiya'da patronların kemerleri sıkma saldırısına, bu arada sendikal bürokrasiye ayrıcalık verme eğilimlerine karşı yapılan önemli mücadelelerde IV. En-

ternasyonal veya fikirleriyle ona sempati duyan güçler bu mücadelelerin ön saflarındalar...

Fakat bu sendikalı ücretli ve militanlar kitlesi içinde, işçi hareketinin bütününde oynadıkları özellikle belirleyici ağırlığa ve gündelik sınıf mücadelesinde olduğu kadar sosyalist devrim için mücadelede de oynadıkları role oranla ağır sanayi işçilerinin sayısı çok küçük bir yer tutuyor.

Bu nedenle XI. Kongre, örgütlerimiz içinde ağır sanayi işçilerinin sayısı ve ağırlığını artırmak amacıyla tüm seksiyonlara gerekli önlemleri bildirerek IV. Enternasyonal'in proleterleşmesine doğru giden yolu izlemeyi ve güçlendirmeyi kararlaştırdı.

Bu karar mekanik bir şema değildir. Her ülkenin özel koşullarını hesaba katar ve her seksiyona ve ulusal sempatizan örgüte bu dönemecin özel koşullarını belirleme inisiyatifini tanır.

Bunun hiçbir şekilde "işçicilikle" alakası yoktur. Hiçbir şekilde, proletaryanın yalnız sanayi el işçilerini değil, ücretlilerin bütününü (ekonomik zorlamayla işgüçlerini satmak durumunda olanları) içine aldığı şeklindeki hareketimizin bu önemli teorik kazanımını revizyona tabi tutmaz. Olduğu gibi işçilerin içinde bulunduğu ortama uymanın zorunluluğunu kabul etmez. Merkezi politik kampanyaların gerekliliği ve militanlarımızın ve kadrolarımızın teorik formasyonu üzerine daha güçlü olarak parmak basmayı savunur.

IV. Enternasyonal, son iki veya üç yıl içinde, emperyalist ülkelerde yukarda açıklanan nedenler yüzünden bir gerileme göstermişse de son on yıl boyunca sayısal açıdan dikkate değer bir gelişme gösterdi. Şu an için yapılması gereken, yeni bir ileriye doğru sıçrayış amacıyla bu büyüyen gücü bir trampleneye dönüştürmektir.

Nesnel koşullar, kapitalizmin ve işçi sınıfının geleneksel bürokratik önderliklerinin içinde çırpındıkları kriz, dünya devriminin yeni ilerlemeleri, bu ileriye doğru sıçramayı kolaylaştırıyorlar. Proleterleşmeyi devam ettirme ve güçlendirme dünya üzerindeki ve ulusal çaptaki başlıca işçi mücadelelerine etki yapabilme, ulusal önderlik ve örgütlerimizin çalışma biçimlerinin değişime uğraması, sekter olmayan devrimci bir bütünleşme siyasetini güçlü bir şekilde yürütme: Tüm bunlar bu yeni ilerlemenin öznel koşullarını yaratacaktır. Bunlar meydana gelirse, henüz çok uzak olduğumuz, fakat somut çizgilerinin görülmeye başlandığı hedefimizin gerçekleştirilmesine doğru yeni bir aşamaya geçeceğiz: Sosyalist devrimin dünya partisini kurma.

Rouge; 30 Kasım-6 Aralık 1979
Socialist Challenge; 13 Aralık 1979

Inprecor'un Onbeşinci Yılı

Inprecor dünyanın (kadın-erkek) tüm ezilen ve sömürülenlerin yanında, kararlı bir biçimde yerini almış militan, devrimci maksist bir dergidir. Ama dünyayı değiştirmek için ilkin onun karmaşıklığını, farklılıklarını, ulusal, bölgesel, tarihsel vb. özgüllüklerini anlamak gerekir. Bunun için *Inprecor* olaylara hazır ideolojik yanıtlardan ziyade okurlarına herşeyden önce olguları, ilk elden bilgileri ve çözümleme öğelerini sağlamak isteğindedir. *Inprecor*, ayrıca görüşleri bizimkiyle aynı olmasa da, mücadelelerde yer alan diğer örgüt ve militanlara olduğu gibi şu ya da bu alanda uzmanlaşmış araştırmacılara da sayfalarını açmakta tereddüt etmez. 1 Mayıs 1974 tarihli 0 sayısının yayınlanmasından bu yana, on beş yıldır yayın çizgisi budur. 300. sayısını (yeni formülle toplam 376 sayı) belirginleştirmek için *Inprecor* onbeş yıldır uluslararası konjonktürdeki değişimler; dünya çapında kapitalist ekonominin evrimi; Doğu ülkelerindeki altüst oluş, bunun emekçilerin bilincine yansıyışı; sosyalist projenin geleceği ve önümüzdeki dönemde mücadele koşulları üzerine IV. Enternasyonal Birleşik Sekreterlik üyyesi Ernest Mandel'le görüştü.

Inprecor, IV. Enternasyonal ve devrimci marksist hareketin bütününün 1968'den sonra gerçekleşen önemli ilerleyişi hâlâ izlediği bir zamanda kuruldu. Nesnel konjonktürün değişimi Portekiz devriminin yenilgisinden sonra 1974 ile 1976 arasında, uluslararası kapitalist ekonominin depresif uzun dalganın başlangıç döneminde ortaya çıktı. Ama bu değişimin iş-

çi hareketi, işçi sınıfı ve devrimci öncüdeki yankıları belli bir zaman farkıyla kendini gösterdi.

Inprecor'u ve ingilizcesi *International Viewpoint*'i, öncünün en geniş kesimlerini etkilemek ve kendi örgütümüzü inşa etmek için bir siyasal çözümleme aracı gerektiği düşüncesiyle kurduk. Bu ikili bir amaçtı. Bir ilk dönem boyunca, bu amaç ana çizgileriyle 1968 öncesine göre büyük ölçüde daha geniş olmakla birlikte örgütümüzün henüz zayıf güçlerinin sınırları ölçüsünde gerçekleşmişti..

Durumun tersine dönüşü

Ufak ufak öncüde ve işçi hareketi konumunda bir tersine dönüş oldu. Yeni sosyal hareketleri bir an için bir kenara bırakalım. Ama (kelimenin en geniş anlamıyla) işçi hareketinde ve ulusal kurtuluş hareketinde sürekli devrim süreci tersine dönüş açıkça kendini gösterdi.

Bir yanda, emperyalist ülkeler işçi sınıfı 70'li yılların ikinci yarısında ve hiç şüphesiz 80'li yıllarda ekonomik bunalımın etkisiyle savunmaya geçti. Öte yandan, Üçüncü Dünya ülkelerinde sürekli devrim süreci 1979'daki Sandinist devrimin zaferinden sonra bir dizi başarısızlığa uğradı.

Bu zorlu durum 1983-85 yıllarına doğru en alt noktasına ulaştı. Savunma mücadelelerine doğru işçi hareketinin gerileyişi nesnel olgulara, özellikle işsizliğin yükselişine bağlıydı. Öznel nedenlerle de orantılıydı bu durum: burjuvazinin yeni liberal ve yeni muhafazakar müthiş ideolojik kampanyası; bunun işçi hareketindeki yansımaları, bu hücum karşısında neostalinci ve sosyal demokrat bürokratik aygıtların hemen hemen tümünün teslim oluşu; işçi hareketindeki sağlıklı güçler için hemen hemen bir tam istihdam durumuyla özellikle beliren önceki evredekinden çok değişik koşullarda, siyasi olarak,

stratejik olarak ve mücadelelerin örgütlenmesi açısından yeniden yönlenmenin güçlüğü.

Gerileme dönemi

Bu, durumun tersine dönüşü, tüm devrimci hareket, IV. Enternasyonal üzerine ve dolayısıyla *Inpercor* üzerine de etkili oldu. Gelişmemiz durdu. Hatta özellikle akıntıya karşı yirmi yıl mücadeleden sonra kadroların yaşlanması, yorgunluk ve bizim saflarımızda dahi belli bir kuşkuculuk; yayınların dağıtımındaki düşüş vs'de de kendini ortaya koyan belli bir gerilemeye uğradık.

Bir ölçüde bu, bizim bir sekt olmadığımız gerçeğini olduğu gibi, belli ülkelerde artık üçbeş kişilik propagandist örgütler olmadığımızın da yansımasıydı. Bu tür gruplar, gerçek dünyada olup bitenlerden bağımsız olarak, büyüyebilir, durgunlaşabilir ya da gerileyebilir. İşçi hareketi ve kitle hareketindeki yerleşmemiz nedeniyle gerçek hareketin, en geniş güçlerin çalkantılarına az ya da çok bağımlıyız. Bunların gerilemesi halinde, biz de aynı şekilde geriliyoruz.

Kısmen kaçınılmaz olmasına rağmen, bu gerileme, enternasyonal yönetimi düzeyinde yaptığımız ağır bir hatadan da kaynaklanıyordu. 1968'den sonra hareketimizin genişleme sürecinde, teorik yetişme, kadroların yenilenmesi ve gençleşmesi için düzenli bir siyasetin gerekliliğini büyük ölçüde küçümsedik. Bu düzeyde fazlasıyla kendiliğindenciydik. Gelişmemizin otomatik olarak kadro ve yöneticilerin paralel bir gelişmesini getireceğini sandık: Oysa bunun yanlış olduğu ortaya çıktı. Şöyle bir durumla karşıkarşıya kaldık, aynı sayıda hatta hafifçe biraz daha az kadroların sayıca büyük ölçüde gelişmiş örgütleri yönetme zorunda oldukları bir durumda bulunduk.

Bu bir dizi gerilime yolaçtı. Siyasal planda daha az, çünkü bu alanda, stalinizmin, maoizmin ya da sosyal demokrasinin durumundan sözetmeksizin bile, diğer dönemlere oranla görece olarak daha az iç anlaşmazlığımız oldu. Ama bu gerilimler ve bu çelişki özellikle psikolojik düzeyde ağırlığını hissetirdi. Hiperaktivizmin (fazla iş yapmaya kalkınca...) kaçınılmaz sonuçlarına uğradık, bir kısmi yenilgi duygusu v.s. Ulusal yönetim ekiplerini sağlamlaştırmak ve onları gençleştirmede çok zorluklarımız oldu.

Bu eksikliğimizin bilincine hayli geç vardık: Bunun üstesinden gelmek için çok yararını gördüğümüz sürekli formasyon kurumları yaratmaya çalıştık. Aynı şekilde *Inprecor, International Viewpoint* ve onların diğer dillerdeki yayınına ve de Enternasyonal'in teorik organlarında bu durumu düzeltmeye çalıştık. Enternasyonal gençlik kampları açtık. Bu çabaların sonuçları gerçek ama mütevazıdır ve bu olguların olumsuz sonuçlarını tamamıyla etkisizleştirmemiştir.

Uluslararası yeni konjontürde inşa perspektifleri

Bu ikinci dönem şüphesiz sonuna ulaştı. Şimdi sınırları çizilmeye başlanan üçüncü bir evreye giriyoruz. Açıkça işçi hareketinin gerilemesi bitti. Şüphesiz kısmi olan, özellikle Batı Avrupa'da bir hareketlenmeye tanık oluyoruz. Her ne kadar Hindistan ya da Endonezya gibi kimi önemli ülkelerde gerileme dönemi sona ermemişse de, Üçüncü Dünya olarak anılan ülkelerde, hepsinden önce Brezilya'da, Güney Afrika'da, Güney Kore'de, Cezayir'de vb. kitle mücadeleleri görkemli bir yükseliş gösteriyor.

Doğu Bloku'nda kitle hareketi

Ama dünya durumunda en derinden değişim tabii ki bürokratlaşmış kapitalizm ötesi ülkelerde, ilkin SSCB'de, sonra Çin'de, sonra Doğu Almanya'da, Çekoslovakya'da ve nihayet Romanya'da kitle hareketinin yeniden canlanışıdır.

Daha önce, 1989'da olup bitecekleri önceden bildiren, 1980-1981'de Polonya'da Dayanışma'nın yükselişinin yaşanmış olduğu doğrudur. Ama Jaruzelski darbesinin ardından gelen yenilgi, baskı hareketi zayıflattı. Jaruzeski'nin bu çaptaki bir kitle hareketini örgütsel düzeyde ezemeyeceğini söylemekte haklıydık. Ama, tartışmasız olarak, o zaman, özellikle işçi sınıfında, bu yenilginin siyasal ve ideolojik planda yıkıcı sonuçlarını küçümsedik.

Şimdi 1968'den bu yana –ilk kez ve daha geniş bir ölçekte– dünya devriminin üç alanında kitle hareketinin canlanmasına tanık oluyoruz. Dolayısıyla hareketimizin, şüphesiz bugünkü gücümüzün ölçüsünde olacak yeni bir gelişme göreceğini düşünüyorum.

Kitle hareketinin bu yeni yükselişine hiç şüphesiz 1968'dekinden daha önemli ama 1975'dekinden daha zayıf güçlerle varıyoruz. Açıktır ki bu durum olması gerektiği kadar büyük olmasa da gerçek olacak olan büyümemizi sınırlamaktadır. Kitlesel bir yarma hareketi sözkonusu olmayacaktır, ama ilerleme hiç şüphesiz 1968'den sonra sayısal düzeyde gördüğümüz düzende olacaktır ama dahası o günlerde çok daha önemli ve anlamlı coğrafi bir yayılmayla olduğu gibi nitel olarak çok daha yüksek bir sendikal ve işçi yerleşmesiyle.

Öte yandan, aynı zamanda önemli kozlar bulunduruyoruz. Herşeyden önce, artık önemli bir işçi, sendikalı, ücretli yerleşmesine sahip olan bir dizi seksiyonumuzun toplumsal bileşimindeki değişme. İkinci olarak, bir dizi kilit alanda, tavırları-

mızı ve programatik tahlillerimizi geliştirdik, tamamladık. 1968'i hemen izleyen döneme göre, belki öncekinden daha az toparlayıcı tahlil ve metinler sözkonusu ama daha ciddi, daha bilimsel, daha kalıcı. Sahte mütevazılığa kapılmadan denebilir ki, dünya çapında marksizmi üstlenen harekette son onbeş yıl içinde yapılmış olan en iyi şey budur. Geriye özellikle ekoloji gibi hâlâ çok geç kaldığımız ve öğrenilecek çok şeyimiz olan alanlar kalıyor.

Toplumsal dönüşüm ve iç demokrasi

Henüz tamamıyla egemen olmadığımız bir başka öğeyi de eklemek gerekir. Örgütlerimizin toplumsal dönüşümü, "proleterleşmeleri" yeni bir sorun dayatmaktadır.

Başlangıçta, seksiyonlarımızın çoğu, ülkelerinin toplumsal gerçekliğinden kısmen "kopuk", devrimci eylemci örgütlerdi. Enternasyonalist faaliyetler ve ona referans –devrimci bir örgüt için mutlak olarak gerekli– kendi ülkelerinin gerçek kitle mücadelelerine katılmalarına da kısmen ikame ediliyordu. Aile yaşamları, önemli sendikal faaliyetleri vs. olan ve dolayısıyla militanlıklarının ritmi aynı olmayan "normal" proleterlerden oluşmuş örgütlere dönüşümleri, sıçramaları, örgütlerimizin iç işleyişi üzerine özellikle sonuçları olan zor bir yeniden yapılanmaydı.

Bu iç demokrasinin –biçimsel değil– gerçek özü meselesini ortaya koyuyor. İç demokrasi yalnızca bir kongredeki rapor sayısı ya da içbültenlerin sayfa sayısı ile ölçülemez. Tabanın, özellikle işçi tabanının siyaset oluşturmaya ve siyasal kararlara gerçek –bir kez daha biçimsel değil– katılımı ile ölçülür. Ve bu henüz tamamiyle çözemediğimiz birçok soruna yolaçmaktadır.

II. ve III. Enternasyonal'de, önceki deneyimlerin bilançosu

yarı başarısızlıktı. Bu iki örgütün kitle büyümesine, yavaş yavaş ve belli bir zaman farkıyla işçi demokrasisinin kısılması, sonra boğulması, bürokratlaşma olgusu eşlik etmişti. Bu mesele hiç şüphesiz tarihimizin belirleyici testi olacaktır. Gelecek on yılda aralıksız bir eğitim ve yetiştirme çabasıyla, bu sorunu çözme, örgütlerimizin büyümesi ile iç demokrasinin sürdürülmesi ve güçlendirilmesini bileştirme imkanlarını bulmayı becerebilecek miyiz?

İşçi sınıfında ideolojik, siyasal, stratejik ve moral derin bir bunalım

İdeolojik, siyasal ve hatta stratejik planda, durum bu yükselişin kısa vadede açılımı konusunda umut beslemeye imkan vermiyor, birkaç ülke hariç... ki orda bile şüphe götürür! Tüm bunlar, bütünsel bir stratejik bakışın radikal bir amacın, toplumun, toptan değişim "tasarısı"nın yokluğuyla beliriyor. Genel hava iyice şüpheci ama bu durumun burjuvazinin etkisinin büyüklüğünden olduğunu söylemek tamamıyla doğru olmayacaktır, sonuç olarak bu çok şey değiştirmese de.

Sosyalist perspektifin bunalımı...

Uluslararası işçi sınıfı, içinde yaşadığımız adil olmayan, eşitsiz, ağır yıkımlar yaratan ve kitlelerin –yerine neyi koyacağını bilmese de– reddettiği toplumun yerine, temelden farklı bir toplumun inşasını vaadeden stalinizmin ve sosyal demokrasinin tarihi iflası nedeniyle iyice sarsılmış demesek de, büyük ölçüde şaşkına dönmüştür.

Sosyalist perspektif veya toplumun tümüyle değişimi tasarısının bunalımı diye adlandırabileceğimiz bunalım, aşırı derecede derin ideolojik, siyasal, stratejik ve manevi bir bunalımdır. Belirdiğini gördüğümüz çok umut verici kitle ha-

reketi –en azından ilk evresinde– fethedebileceğini umduğu ve bazen hızla ve beklenmedik bir enerji ile ve yalnızca Doğu ülkelerinde değil, fethettiği acil hedeflere dayanmaktadır.

İşte, siyasal, teorik ve stratejik planda akıntıya karşı uzun bir mücadele yürütmemize yol açacak olan olumsuz yön de budur. Çıkarmamız gereken sonuç eğitim, yetiştirme, programın, sosyalizmin temel değerlerinin savunusunun faaliyetimizde en önemli yeri tutması gerektiğidir. Kitlelerin yalnızca acil talepleriyle yetinerek hiçbir yere varamayız. Elbette, bu mücadelelerde faal olarak yer almalı, bunlarda yönetici bir rol oynamaya çalışmalıyız. Bu konuda, işçi ve kitle hareketindeki yerleşmemiz sayesinde önemli ilerlemeler kaydettik. Ama bu yetmez.

Toplumun topluca bir karşı tasarımı, mücadelelerin yeniden yükselişinin otomatik bir ürünü değildir. Burda tamamlanması gereken temel bir görevimiz var. Ve bunu gerçekleştirecek yalnızca bizleriz, çünkü ne ihanet, ne cinayet ne yalanla bizi suçlayabilirler. Bizim temiz bir bayrağımız var. Uluslararası akım olarak, modern işçi hareketinin, marksizmin kurucularının gösterdiği gibi, komünizm ve sosyalizm geleneğini temsil etme iddiasında bulunabilecek yalnızca bizleriz.

...Ve yeni olanaklar

Ama, bir başka yandan, küçümsenmemesi gereken bu derin zayıflığın ötesinde, şimdiye kadar tanımış olduğumuz durumu tamamıyla değiştiren büyük bir kozumuz var. Stalinizmin, poststalinizmin ve geleneksel reformizmin iflası, geleneksel bürokratik aygıtların denetiminden kurtulan çok geniş bir alan da açıyor. 20'li yılların başından bu yana bu durumla ilk kez karşılaşıyoruz. Bir dizi ülkede kitle hareketi stalinci ve reformist boyunduruktan kurtuldu. Bu aynı zamanda çok geniş toplumsal güçleri serbestleştirmektedir.

Bu durum, 1980-1981 Polonya, Brezilya, Doğu Almanya, Çekoslavakya, Salvador, Güney Afrika, Güney Kore ve daha mütevazı bir ölçüde Batı Avrupa'daki sol sendikal olgularının ortak açıklamasıdır. Tüm bu güçler özerkliğe ve işçi demokrasisine derinden bağlıdır. Anti-bürokratik ve anti-otoriter bir ruhla belirmektedirler ve dalavereye, "tepeden inmeciliğe" karşıdırlar. Bu durum bize çok geniş olanaklar sunuyor. Böyle bir ortamda suda balık gibiyiz. Burda programımızı bütünlüğünde savunabiliriz. Ne baskı altındayız, ne sansüre uğruyoruz, ne iftiraya uğruyoruz ve üstelik hırpalanmıyoruz ya da katledilmiyoruz.

Umut verici değişmeler

Bu tamamıyla yeni bir durumdur. Unutmayalım ki Fransa'da bile CFDT'de (Fransız Demokratik Çalışma Konfederasyonu), demokrasinin bu büyük savunucularında, bizim de yer aldığımız, sendikal sol ve mücadelecilik ilerleme kaydettiği anda balta işledi ve ihraç edildiler. Hatta bizi tahrikçilikle itham ettiler. Bu tür şeyler şu anda Brezilya PT'sinde imkansızdır, Güney Kore'de doğan kitle hareketinde, Güney Afrika'da imkansızdır ve özellikle Doğu Almanya'da, Çekoslavakya'da ve hatta insanların korkunç bir stalinci deneyimden çıktığı ve işçi hareketinde her tür baskıya karşı aşırı derecede hassas olunan SSCB'de imkansızdır.

Şüphesiz, bütün bunlar, sadece umut verici bir değişmedir, daha fazlası değil. Gerisi bizim kitle hareketine müdahale etme, birleşik cephe politikası uygulama, sekter olmama, programımızı savunma ve tamamlama becerimize ve bizim sayısal gücümüze bağlıdır, çünkü ancak eldekine göre büyüyebiliriz. Ama bu ne bizim hareketimizin ne başka birinin henüz gerçek anlamını kavrayamadığı yeni bir durumdur. Para-

doksal olarak stalinizmin bunalımından ötürü işçi hareketinin en fazla zayıflamış görüldüğü ülkelerde, bürokratik aygıtların denetimini aşarak kitle hareketinin en büyük gelişme şansları vardır.

Kapitalist dünya ekonomisinin evrimi

Uluslararası kapitalist ekonomi 70'li yılların başından bu yana, geleneksel sınai çevrimi belirtmeye devam eden depresif bir uzun dalgayla ifade ediliyor. Çok kişi 1980-82 resesiyonundan sonraki yayılma süresinin uzunluğuna şaştı. Oysa, bu yayılmanın ayırdedici özelliği, süresi değil sınırlılığıydı.

İyi konjonktüre rağmen, büyüme oranı önceki 25 yılın büyüme dönemine göre çok düşüktür. İşsizlik artmaya devam ediyor, emperyalistler arası çelişkiler ağırlaşıyor. Üçüncü Dünya denilen ülkelerde ekonomik bunalım, önceki on-onbeş yılın durumuyla kıyasalanamayacak bir biçimde korkunç boyutlar alıyor.

Depresyondan bir çıkış mı?

Sonuç olarak, kapitalist ekonomide savaş sonrası boom'la kıyaslanabilir bir çıkış şimdilik tamamiyle gerçeklik dışıdır. Daha uzun sürede, diyelim XXI. yy'da böyle bir genişlemenin mümkün olduğunu bilmek başka şeydir: Ama koşulları belirtmek gerekir. Tarihi tartışılabilse dahi gelecek bir resesyon kaçınılmazdır. Ama bu resesyonu izleyecek gelecek yayılma çevriminin 1948-73 tipinde yeni bir boom'a yönelebilmesi için iki koşulu tamamlaması gerekir.

İlki, emperyalist ülkeler işçi sınıfının çok ağır bir yenilgisi olacaktır. Ülkelerin bütününde, onbeş yılda çalışanların gerçek ücretlerindeki düşüş %10-15 –ki bu da burjuvazi için yeterli değildir. Eğer gelecek on yılda, 1933'te Almanya'da Nazi-

zimin zaferinden sonraki duruma eşdeğer olarak %30-40'a varırsa bu düşüş, o takdirde artık değer oranının gözalıcı bir yükselişi sayesinde kâr oranında bir yükseliş olacaktır. Bu da büyük bir ölçekte spekülatif değil üretken sermaye birikimi sürecinde yeni bir atılım demektir. Ama yalnızca kâr oranının yükselişi yetmez. İkinci bir şart gerekir: pazarın alabildiğine bir genişlemesi.

Bu iki dolaylı yolla olabilir. İlkin satışların savaş sonrası boom süresince otomobil sanayi ve konut inşaatının oynadığı rolle kıyaslanabilir, kapitalist ekonomi bütünü için bir motor rolü oynayabilecek kitle üretimi sektörünün ortaya çıkması. Yani, dünya çapında yüzmilyonlarca alıcı bulabilecek mallar. Henüz böyle birşey görünmüyor bile. Yeni breveler, yeni teknolojik yeniliklerin eksikliğinden değil, bir dizi ekonomik ve toplumsal etmenden dolayı. İyi ücret alanları dahil, işçilerin büyük çoğunluğu bilgisayar ya da arabalarına telefon alma imkanlarına sahip değiller. Zaten, bunu yararlı bulmuyorlar.

İkinci dolambaçlı yol, SSCB ve Çin'in kapitalist dünya ekonomik pazarıyla *nitel olarak* üstün bir bütünleşmesini içermesi gereken coğrafi bir genişlemedir. "Doğu-Batı mübadele"sinin yıllık büyümesinin 6 milyar dolar değil, 60 ya da 100 milyar dolarlık olması demektir bu. Oysa şu an için bu tamamıyla gerçek dışıdır. Doğu ülkeleri dışında perspektifler tıkalıdır. Üçüncü Dünya ülkelerini –Brezilya ve Türkiye gibi en az azgelişmişlerini bile– hem aşırı sömürmek ve hem de onları kitlevi müşteriler yapmak olacak şey değildir. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve bu ülkelerin borçlandırılmasının tüm çelişkisi burada bulunmaktadır.

Uzun vadede uluslararası kapitalizm için daha yararlı olacak olan borçların ödetilmesi değil borçların artırılmasıdır. Ama uzun depresyonca şiddetlenmiş emperyalistlerarası re-

kabet ortamında ve yasasını dayatabilecek bir hegemonik emperyalist gücün yokluğunda kim bunu yapabilecektir? Birleşik Devletler bunu yapacak durumda değil ve Japonya bu işe girişmeğe hazır değil. Bu tercih için en yatkın görünen Avrupalı emperyalistler ve özellikle alman emperyalizmine gelince, dünya çapında böyle bir politika için imkanları yoktur ve aralarında çok bölünmüşlerdir.

Buna göre, uzun dalgalara ilişkin olarak ekonomik boom'u mümkün kılacak, mevcut depresyondan yavaşça bir çıkışı elverişli kılacak koşullardan hiçbiri yanyana gelmemiştir. Bir kez daha belirleyici öge, emperyalist ülkelerde, Doğu Avrupa ve SSCB'de ve Üçüncü Dünya ülkelerinde sınıflar mücadelesinin sonuçları olacaktır. Bazı gerileme ve kısmi yenilgilere rağmen, işçi hareketi mücadele ve direniş yeteneğini korumaktadır. Burjuvazinin ve bürokrasinin muhafazakar güçleri bu mücadele yeteneğini küçümseyerek ağır bir hesap hatası yapmışlardır.

Bir bunalımlar ve mücadeleler dönemi

Zaten dünya çapında durumu belirginleştiren budur. Burjuvazinin ve bürokrasinin muhafazakar kanatlan, esas olarak nesnel zayıflıklarından ötürü çözümlerini dayatma becerisinde değillller. İşçi sınıfı ve müttefikleri, esas olarak öznel nedenlerden ötürü henüz kendi devrimci çözümlerini dayatma durumunda değiller. Yani uzun bir bunalımlar ve mücadeleler döneminde bulunacağız.

Üçüncü Dünya'da, belli sayıda ülkede, burjuvazi açlık ayaklanmaları ve borç çıkmazıyla kıstırılmış olarak, sistemli olarak baskıcı yola ve askeri diktatörlüğe gidebilir. Ama orda dahi güçler ilişkisi etmeni önem taşır. Proletaryanın sayısal olarak güçlenmiş olduğu birdizi ülkede güçlü sendikal örgüt-

lenmeler kurdu. İşçi hareketinin seçimlerdeki gücü, köylülükte, marjinalleşmiş kentsel tabakalarda, gençlik ve müttefiklerini hareketlendirme yeteneği öyledir ki burjuvazi açık askeri diktatörlüğe tüm dönüş girişimlerini pahalıya ödeyecektir. Ekonomik planda dahi; şöyle ki, işletmeler düzeyinde güçler ilişkisinin bu değişimini yönetme beceriksizliği, güçsüzlüğü sözkonusudur. Çünkü, ister ultra muhafazakar, ister diktatörlük rejimleriyle giderek mücadeleci bir işçi sınıfının toplum dışına itilmesi, işletmelerinde günü birlik olup bitenleri denetleme imkanından kendini yoksun bırakır. Muhatap olmadığı ve müzakere yapılamadığı için bir grev bitirilemez. Grev yokluğunda sorun kendini dayatmayacaktır, ama eğer varsa... O halde burjuvazi gerçek bir ikilem ile yüzyüze gelecektir. Herşey bir kez daha kitle hareketinin yoğunluğu ve olası bir baskının etkisine bağlıdır.

Stalinizmin çöküşü ve Doğu'da üçlü mücadele

Doğu Almanya'da, Çekoslavakya'da, Romanya'da bürokratik diktatörlüğün çöküşü ve SSCB'de zayıflaması hareketimizce tüm çelişik görünümleriyle anlaşılmalıdır. Tarihimiz ve bürokratik diktatörlüğün ne olduğuna ilişkin teorik tahlillerimiz sayesinde, bu ülkelerde cereyan edenlerin gerçek içeriğini anlamaya en yatkın olan biziz. Üç toplumsal güç arasında üç köşeli bir mücadele sözkonusu. Şüphesiz, her ülkeye göre bu mücadele farklı siyasal biçimler alıyor ama herşeyden önce toplumsal mekanizmaların işleyişinde bu mücadeleyi anlamak gerekir.

Varolan toplumsal güçler

Üç anahtar toplumsal güç var: nomenklatura, yani bürok-

rasinin tepeleri, bürokrasinin toplumsal ve maddi olarak en ayrıcalıklı kesimleri; uluslararası burjuvaziye dayalı küçük ve orta burjuvazi; işçi sınıfı. Bu ülkelerde olup bitenleri ideolojiye, bildirilere, sözlü niyet bildirimlerine indirgeyen, işçi sınıfı potansiyelini ve gerçek müdahalesini eleyen tüm düşünceler tamamıyla yanlıştır ve hızla bütünsel tahlil yanılgılarına götürür.

Başkalarının aksine, bürokrasinin bunalımının önceki deneyimlerine dayanaraktan, *nomenklatura*'nın katı çekirdeğinin iktidara ve imtiyazlarına asıldığını düşünüyoruz. Manevra yapabilir, bölünebilir, bu mümkün. Bugün, *nomenklatura*'nın bir kanadı kesin kararlı ve içten bir tarzda orta burjuvaziyle kaynaşmaya, kendini işletmeci olarak dönüştürmeye ve uluslararası kapitalizmle kaynaşmaya çalışıyor. Ancak bürokrasinin bütünü sözkonusu değildir. Bürokrasinin büyük kısmı çok basit bir maddi nedenle tutunuyor: kapitalist bir rejimde ve daha az olarak sosyalist demokraside daha iyi olacağını ummuyor. Tarihte hiçbir egemen kesim asla *hara-kiri* yapmadı.

Kapitalizmin yeniden inşası mı?

Bu mücadelenin çözümü önceden belirlenmemiştir. Hatta ideolojikdüzeyde biçimlenmiş görünen Polonya ve Macaristan gibi ülkelerde dahi. Kapitalizmi yeniden inşa etme isteği on kez ilan edilebilir, ama lafta inşa başka şeydir, gerçekte bunu yapmak başka şeydir. Kuşkusuz, özellikle bu iki ülkede tehlike gerçektir ama henüz hiçbir yerde olgularda kapitalizm yeniden inşa edilmemiştir. Belirleyici mücadele hâlâ önümüzdedir.

Ve işçi sınıfı bu noktada müdahale ediyor. Çünkü kapitalizmin yeniden inşası hayat seviyesinde bir alçalış, toplumsal

kazanımlardan artakalanlarda bir kayıp, geniş bir toplumsal adalatesizlik, belki Doğu Almanya hariç büyük çapta bir yoksulluğun yeniden belirişi ile mümkündür. Tüm bunlar korkunç bir manevi bunalım ve tepkiye yolaçacaktır. Polonya'da şimdiden beş milyon insan yoksulluk eşiğinin altında yaşıyor, ekmek bile satın alamayan emekliler var vs. Protestoların yayılmasına karşı bu ülkelerde hiç şüphesiz giderek baskıcı bir politika varolacaktır. O halde çok ağır toplumsal ve siyasal bunalımlar yoldadır. Meseleyi çözecek olan bu bunalımlar ve mücadelelerden çıkış yoludur.

Stalinci ve stalin sonrasi bürokrasinin yeni bir sınıf olmadığını düşünüyoruz. Toplumda derin kökleri yok, ne de kendisine has bir toplumsal meşruiyeti ne de böyle bir meşruiyetin bilinci (bu cereyan etmekte olan birçok şeyi açıklar). Yani bir sosyal sınıfın tersinedir ve bir kez kitleler harekete geçtiğinde alaşağı edilmesi göreli olarak kolaydır, elbette bu durum iktidara asılmasına engel değildir. Son tahlilde, bu ülkelerde herşey hareketin derecesine, özörgütlenme ve kitlelerin bilinci etrafında dönüyor. Ama durum çelişiktir. Hareketlilik açısından, daha mutlu süprizlerimiz olacaktır ve tarihin henüz asla tanığı olmadığı kitle mücadelesi patlamaları olacağını düşünüyorum.

Özörgütlenme düzeyinde izlenim daha az olumludur. Özörgütlenme yalnızca hareketlenmenin yoğunluğuna değil amaçlarına da bağlıdır. Ve amaçlar açık olmadığından ve ilk evrenin başarıları bu kadar hızlı olduğunda, insanlar nasıl ve niçin örgütlenmeyi pek iyi göremezler. Herşeyden önce yöneticilere olan güvensizliklerinden örgütlenirler.

Bu ülkelerdeki aşırı solun temel görevlerinden biri taban komiteleri, konseyler düşüncesini, seçilenlerin azledilebilmesi ile birlikte ilerletmek ve genişletmektir. Zaten bu da halkın

güvensizlik ruh haline denk düşecektir. Genel oylu seçimlere evet ama seçilenlerin azledebilme yetkisiyle. Bu daha baştan durumu değiştirecektir.

Ne bürokratik despotizm
Ne de pazar despotizmi!

En önemlisi, üçüncü etmen, devrimci önderlik ve amaçların belirgin bir bilincinin eksikliği. Bu koşullarda, emperyalist ülkelerdeki yaşam düzeyinin ve sosyal demokrat modellerin önemli bir çekim gücü olduğu açıktır.

İlk iki etmenin üçüncüyü tarafsızlaştırması için zamana ihtiyaç var. Alternatif bir ekonomik yöneliş modeli geliştirmek gerekir. Teorik olarak, programatik olarak bu şimdiden açıktır: ne bürokratik despotizm ne de pazar despotizmi. Ama özellikle bu somutlaşabilmeli. Bu alternatifin gerçekten etkili olabilmesi için, bu amaçların gerçekleşmesi yolunda bir mücadele başlangıcı gerekir.

29 Aralık 1989
Söyleşiyi derleyen Erdal Tan

Rus Devrimi'nin tabiatı ve perspektifleri üzerine tartışmalar

1870 yıllarından başlayarak, Rus toplumu derin bir toplumsal ve siyasal bunalım tarafından sarsıldı. *Narodnaya Volya* [Halkın İradesi] popülistleri Çarlığı devirmek için örgütlendiler. 1 Mart 1881'de, yirmi yıl önce 1861'de olağanüstü iktisadi bir vergiyi zorla kabul ettirmek suretiyle Rus köylülerini serflikten salıvermiş olan Çar II.Aleksandr'ı öldürdüler. Marx, uluslararası işçi hareketi sinesindeki Rus göçmenlerin hareketlenmeye başlamasıyla, Rusya'daki olaylara ilgi duydu ve bu uzak ülkeyi karakterize eden siyasal mücadelelerin, toplumsal şartların evrimi üstüne daha köklü bilgi edinmeye zorladı kendisini. Böylelikle –devrimcilerin kaçınılmaz gördüğü– gelmekte olan Rus devriminin tabiatı ve Avrupa ve dünyada açacağı perspektifler üzerine tartışmalara katılmaya hazırlanmış oluyordu.

Marx ve Engels'in tavrı

Rus popülizminin başlıca simalarından biri olan Vera Zasuliç'in, Rusya'nın geleceği konusunda bir tavır takınmasını istemesi üzerine Karl Marx biraz teredütten[1] sonra kaçamaksız bir tavır aldı: Ona göre, Rusya "kapitalist aşamanın üstünden

atlayabilirdi." 8 Mart 1881'de Rus devrimcilerine gönderdiği bir mektupta, daha sonra 1882'de *Komünist Manifesto*'nun Rusçasının ikinci basımına önsözünde Marx şöyle diyordu:

a) Kapitalizmin kaçınılmazlığı üzerine savı yalnızca Batı toplumlarına uygundu;

b) Eğer devrim zamanında[2] zafere ulaşırsa Rusya "kapitalizmin felaketlerinden" sakınma şansına sahipti;

c) Rus sanayileşmesinin, kapitalist olmayan, kolektivist evriminin hareket noktası kır kolektivitelerinin (obçina) bağrındaki kolektif mülkiyet olabilirdi;

d) Bu ihtimal ancak, 1861'de serfliğin kaldırılmasından beri gerçek olan özel mülkiyetin ve kapitalizmin ilerlemesinin, bu kırsal kolektiviteleri kesin bir biçimde ayrıştırma noktasına varmaması halinde gerçekleşebilirdi;

e) Rusya'da kapitalist olmayan bu gelişmenin gerçekleşmesi için bir ikinci koşul Batı'daki devrimin zaferi ve bu sayede batı proletaryasının Rus kitlelerine, Rusya'nın çağdaşlaştırılması ve sanayileştirilmesine getirebilecekleri yardımdı.

Bu çözümlemeye bağlı olarak Marx, Narodnaya Volya devrimcilerine desteğini sunuyordu. Narodnaya Volya'dan ayrılmış olan, Cenevre'deki Georghi Plehanov'un onlara hücum etmekle bir hata işlemekte olduğunu düşünüyordu.[3] Marx'ın 1883'de ölümünden sonra, Friederich Engels bu tavrı yıllar boyu sürdürdü. Nikolay Danielson ve Piotr Lavrov gi-

---

1. Marx-Engels'in Bütün Eserleri'nde Vera Zasuliç'e ardarda farklı karalamalar bulunmaktadır.

2. Daha önce, 1877'de Marx *Otechestvennie Zapiski* (Vatan Yıllığı) dergisi yazarı Nikolai Mikhailowski'ye Rusya'nın, kapitalizmin kötülüklerinden sakınmak için "tarihin hiçbir ulusa asla sunmadığı en büyük şansa" sahip olduğunu yazmıştı.

3. Bkz, Marx'tan Jenny Longuet'e 11 Nisan 1881 tarihli mektup ve Engels'in Vera Zasuliç'e 23 Nisan 1885 tarihli mektubu.

bi popülistlerle sıkı bir yazışma geliştirdi ve onlara büyük bir sempati gösterdi.

Ama, 1880 yıllarının sonu ile 1890 yıllarının başlangıcı arasında Engels tavrını değiştirdi. Daha doğrusu, Marx'ın ortaya sürdüğü soruya tarihin cevap vermiş bulunduğunu ve cevabın da olumsuz olduğunu belirtti. Devrimin gecikmesi, Rusya'da kırsal komünotelerin varolma temellerini amansızca tahrip etmekte olan kapitalizmin gelişme sürecini açmıştı:

> "Hatırlarsınız ki yazarımız [Marx] Joukovsky'e değgin mektubunda (not 2'deki aylık Otechestvenniye Zapiski dergisi yazı kuruluna mektup), 1861'de başlayan evrim devam ettiğinde köylü obçina'sının yıkıma mahkum olacağını söylemişti. Bana öyle geliyor ki, şimdi cereyan etmekte olan da budur."
>
> *(Engels, Nikolai Danielson'a 15 Mart 1892'deki mektup.)*

Böylelikle Engels, kapitalizmin gelişmesinin bundan böyle Rusya'da kaçınılmaz bir hale geldiğini, bu gelişmenin sonucunda da ülkede sosyalizme yönelmeye yetenekli ve tamamiyle devrimci tek sınıf olan modern bir proletaryanın belirdiğini ortaya koyuyordu. Aynı nedenle, bu andan başlayarak Plehanov'un çevresinde toplanmış Rus Marksistlerinin ilk çekirdeğine tam destek verdi. Bütün bu tavırlarını *Soziales aus Russland*'a (Ocak 1984) sonsözünde sağlamlaştırdı.

Popülistler ve Rus Marksistleri arasında polemik

Narodnya Volya'nın ayrışması farklı popülist örgütlenmelere, sonra da açıkça popülist eğilimli S-R (Sosyalist-Devrimci) partisinin doğuşuna yol açmıştır. 1917'ye kadar[4] sayısal olarak en önemli ve en etkin örgüt olmayı sürdüren S-R partisi, 1898'de Minsk'te resmen parti olarak kurulan genç rus sosyal demokrasisinden bir dizi analitik ve siyasal farklılıkla ayrılmaktaydı.

Sosyalist-Devrimci Parti, içpazarın darlığından ötürü, Rusya'da kapitalizmin geniş çapta gelişebileceğine inanmıyordu. Dolayısıyla, geleceğin Rus devriminde proletaryanın baskın bir rol oynayacağına da inanmıyor ve bu rolü daha ziyade köylülüğe veriyordu. Küçük ticari üretim içinde sürüklenen ve özel toprak mülkiyetine can atan köylülüğün, sosyalist bir toplum için mücadeleye yetenekli bir güç olamayacağını kabul etmiyor, bu nedenle bir tarım sosyalizmine (komünizmine) acil geçiş için bir platform olarak toprakların toplumsallaştırılmasını salık veriyordu. Üstelik bu son tavrı –kendi köylü tabanının baskısı ile– gitgide toprakların paylaşımından yana bir programa terk edecekti.

Rus Marksistleri, Batı Marksitlerinin desteğiyle bu popülist savlara karşı kararlı bir polemik açtılar.

Onlar, Rusya'da kapitalizmin gelişmesinin baskın ve tersine çevrilemez hale geldiğini belirtiyorlardı. Kapitalizmin gelişmesi, proletaryanın ve partisinin, uluslararası sosyal demokrasinin bir parçası olan, Rus sosyal demokrat partisinin gelişimiyle birlikte sürüyordu. Bunun gibi, sosyal demokrasi kapitalizmi devirmek için, proletarya diktatörlüğü ve üretim araçlarının kolektif mülk edinilmesi aracılığı ile mücadele etmek zorundaydı.

Bu amaçla, proletarya siyasal alanda toplumun bütün öteki sınıflarından tamamıyla bağımsız olarak örgütlenmeliydi. Bu

---

4. Unutmamak gerekir ki, Ekim Devrimi'nden sonra bile, Kurucu Meclis için yapılan seçimlerde, S-R partisi oyların ve vekilliklerin mutlak çoğunluğunu hâlâ elde tutuyordu. Rusya'da köylülüğün çok büyük ağırlığını özellikle yansıtan bu çoğunluğa karşı Bolşevik partisinin zorlandığı açık bir gerçektir. Ve yine sağ S-R'lerin iktidarın sovyetlerce ele geçirilmesine karşı çıkmaları, sol S-R'lerin Bolşevikleri desteklemeleri, hatta onlarla geçici bir koalisyon hükümetine girmeleri ile daha baştan ikiye bölündükleride bir gerçektir. Bu koalisyon 3 Mart 1918'de Brest-Litovsk barışının imzalanması sırasında sol S-R'lerce bozulmuştur.

nedenle, Rus Marksistleri, işçileri, köylüleri, yarı proleter halkın ve kentsel küçük burjuvazinin güçlerini biraraya toplamış olan popülistlerin (S-R partisi) nesnel olarak proleter olmayan ve küçük burjuva demokratik bir güç olduklarını belirtiyorlardı.

Öte yandan, Popülistler, onlara göre yalnızca egemen sınıfların iç çekişmeleri olan liberal burjuvazinin muhalefet hareketine verilecek siyasal bir desteğe muhaliftiler. Marksistler ise tersine, eleştirel bir desteği ve hatta, tabii ki proletaryanın siyasal bağımsızlığını koruyarak ve liberal burjuvazinin mutlakiyetçiliğe karşı tutarlı, köklü, sonuna kadar bir mücadeleyi götürmekten aciz olduğuna emekçi kitleleri uyararak liberal burjuvazinin muhalefet hareketiyle geçici anlaşmaları uygun buluyorlardı.

Marksistlerin bu tutumu, Plekhanov ve Lenin tarafından kaleme alınan, RSDİP'nin II.Kongresi'nde (1903) kabul edilen programdan alıntılanabileceği gibi, olayı şu şekilde değerlendirmelerinden kaynaklanıyordu:

> "Uygar dünyanın bütününde kapitalist üretim tarzınca belirlenmiş olan, ortak nihai amaçlarını gerçekleştirme yolunda, farklı ülkelerin sosyal demokrasisi farklı acil görevleri izlemek zorundadır; çünkü, bir yandan bu üretim tarzı her yerde aynı derecede gelişmemiştir, öte yandan, bu farklı ülkelerde, çok çeşitli sosyo-politik koşullar altında olgunlaşmaktadır.
>
> "Kapitalizmin şimdiden baskın üretim tarzı haline geldiği Rusya'da hâlâ toprak sahipleri, Devlet ve monark tarafından emekçi kitlelerin köleleştirilmesi üzerine temellenmiş köhne kapitalizm öncesi düzenin sayısız kalıntıları vardır. Bu kalıntılar, ekonomik ilerlemeye ve proletaryanın sınıf mücadelesinin bütünsel gelişimine oldukça önemli bir engel oluşturmaktadırlar
>
> "Yine bu kalıntılar, varlıklı sınıfların ve devletin milyonlarca köylüyü en barbar biçimlerde sömürmelerini, bu sömürüyü gitgide artırmalarını sağlıyor ve bütün halkı cehalet içinde ve

haklarından yoksun tutuyor. Bu kalıntıların en önemlisi ve bütün barbarlığın en güçlü kalesi Çarlık otokrasisidir. Tabiatı gereği, bütün toplumsal ilerlemelerin ve proletaryanın bütün özgürleşme çabalarının en uğursuz düşmanıdır.

"Bu nedenle, RSDİP en acil görevinin Çarlık otokrasisinin devrilmesi ve yerine bir demokratik cumhuriyetin geçirilmesi olduğunu belirtir."

Başka terimlerle, RSDİP'in yani Rus Marksistlerinin programı, belirgin olarak Rus devrimini iki aşamalı olarak görüyordu:

– Amacı Çarlık otokrasisinin devrilmesi olan, demokratik (ya da burjuva demokratik) aşama, kapitalizmi devirmeye yönelik değildi. Tersine kapitalizmin engelsiz gelişmesini ve aynı zamanda proletaryanın, proleter sınıf mücadelesinin ve proletarya partisinin azami gelişimini amaçlıyordu.

– Daha sonraki aşama, proletarya diktatörlüğü, kapitalizmin devrilmesi ve sosyalist bir toplumun inşası için varılan toplumsal devrimdi.

Yani birinci aşamanın görevleri, burjuva demokratik cumhuriyet ve tarım devrimi gibi demokratik görevlerdi; ikinci aşamanın görevleri sosyalist görevlerdi. Rus Marksistlerinin büyük çoğunluğu –hepsinden önce Plehanov, Lenin, Martov, Pavel Axelrod ve Lev Troçki– 1903'teki RSDİP'in II.Kongresi'nde patlak veren örgütlenme sorunu üzerindeki farklılıklara rağmen, (1904 yılına kadar) bu ayrımda anlaşıktılar. Bu açıkça, II. Kongre'nin siyasal tartışmalarında, hele tarım sorunu üzerinde tartışmalarda belli oluyordu. Özellikle anlamlı kimi müdahaleleri alıntılayalım:

– *Lenin*: "Kırda, farklı nitelikte iki amaç izliyoruz: İlkin, burjuva ilişkiler için özgürlüğü sağlamak istiyoruz; ikinci olarak, proleter mücadeleyi sürdürmek istiyoruz."

– *Troçki*: "Genel asgari programımız kapitalist düzenden isteyebileceklerimizin azamisini simgeler. Tarım programımız, kapitalist düzen bir bütün olarak ele alındığında, yolu üzerine dikilen feodal engellerin tasfiyesini ilan eder(...) Biz Polonyalı köylülere programımızın genel demokratik bölümü ile yanaşıyoruz; biz kırdaki yoksullara sosyalizm için propagandamız ile yanaşıyoruz."

– Lenin: "Yoldaş Lieber programımızın demokratik bölümü ile sosyalist bölümü arasındaki farklılığı unuttu. Kendisinin 'sınırlılık' dediği, programın demokratik kısmında sosyalizmle ilgili hiçbir şeyin yer almamasıdır... Yalnızca S-R'ler kendilerine özgü ilke yoksunluklarıyla, demokratik talepler ile sosyalist talepleri birbirine karıştırmaya yeteneklidirler ve düzenli olarak da birbirine karıştırıyorlar. Ama proletarya partisi, bunu en katı biçimde ayırma ve ayırdetme göreviyle yükümlüdür."

– *Plehanov*: "Bölüşümden (toprakların yasa dışı bölüşümü) yana bir hareket, elbette burjuvaziden yana bir hareket olacaktır. Muhakkak ki, burjuvaziyi kayıracak bir programı bizzat oluşturmak zorunda değiliz. Ama serflik ilişkilerinin kalıntılarına karşılık mücadelede, köylülük, bu yolu katetmek durumunda ise bize ilerici hareketi engellemek düşmez."[5]

Aynı açıklık, mutlakiyetçi otokrasiye karşı liberal burjuvazinin siyasal mücadelesinin desteklenmesi gerekliliğinde de hakimdi. RSDİP'in II.Kongresi bu konuda iki karar kabul etti; Starover'in sunduğu ve Troçki'nin imzaladığı karar, "Parti, liberal ya da liberal demokratik eğilimlerle geçici anlaşmaları reddetmez ve gerektiğinde, merkez organlarından geçirerek

5. Bkz. RSDİP II. Kongresinin resmi tutanakları, İngilizce basımı-New Park yayınları, Londra 1978. (Rusçadan Brian Pearce tarafından çevrilmiştir) s.273, 254-255, 256-257,267.

karar altına alacaktır da" diye belirtiyordu. Plehanov'un sunduğu ve Lenin'in de imzaladığı öteki karar da "Sosyal demokrasi burjuvaziyi Çarlığa karşı mücadelesinde devrimci –ya da yalnızca muhalif– olduğu ölçüde desteklemelidir" diye belirtiyordu. İki karar da burjuva muhalefetinin sınırlı ve yetersiz niteliğinin altını çiziyordu.[6] Parti programı da andırır formüller içermektedir.

1905'ten itibaren
Bolşevikler ve Menşevikler arasındaki ayrılıklar

Bolşevikler ve Menşevikler arasındaki ayrılıklar ilkin yalnızca örgütlenme sorunları ile sınırlı gözüküyordu, kimi Menşevikler RSDİP'in II.Kongre'sinde liberal burjuvaziye karşı Bolşeviklerden daha "aşırı" (gerçekte yarı-ekonomist, yarı-işçici) bir tutum bile benimsediler.

Ama Rus devrimi süresince taktik uygulamalar Menşevikler ve Bolşevikler arasındaki derin ayrılıkları hızla ortaya çıkardı. 1905 Rus Devrimi, sonraki günler ve RSDİP'in Stokholm'daki birleşme kongresi bu konuda belirtici bir rol oynuyordu.

Menşevikler ve Bolşevikler geleceğin Rus devriminin burjuva tabiatı üzerine anlaşıktılar, iki anlamda:

– Devrimin acil görevleri Çarlık otokrasisinin devrilmesi ve kırda yarı-feodal kalıntıların tasfiyesi olmak zorundaydı. Bu, burjuva demokratik devrimin tarihsel görevlerinin bildirimiydi, sosyalist devriminkilerin değil.

– Rus devriminin zaferi Rusya'da kapitalizmin kösteksiz ve hızlanmış bir gelişimi üzerine açılabilirdi, ekonominin toplumsallaşması üzerine değil.

Ama Menşevikler bu iki öncülden, devrimin ancak burjuvazinin yönetiminde kazanılabileceği sonucunu çıkardılar.

6. Aynı yerde s.19-20.

Proletarya partisi, bir yandan burjuvaziyi, yapmakta tereddüt ettiği devrimci görevleri tamamlatmak için böğründen kılıçla dürtmeli; öte yandan, proletarya adına azami siyasal ve ekonomik reformları koparmak için mücadele etmeliydi. Ama bu muhalefet, burjuvazinin devrim kampını vakitsiz terkedip devrimi yıkıma mahkum ederek, karşı devrim safına geçmemesi için makul ve ılımlı kalmaya özen göstermeliydi.

Menşeviklerinkinden taban tabana zıt bir görüşü savunan Lenin, 1789 Fransız Devrimi'nin tarihsel görevlerini bile sürdüremediğini hatırlattı. Çünkü Jakoben küçük burjuvazisi birbiri ardından, halktan korktukları için, karşı devrime teslim olmaya ya da köklüce karşı çıkmamaya hazır olan burjuvazinin farklı kesimlerini iktidardan püskürtmüştü. Yine 1848 Devrimi sırasında Alman burjuvazisinin devrimi yıkıma sürükleyerek daha da karşı devrimci bir tarzda davrandığını ve bu deneyimden sonra Marx'ın, doğuya gittikçe burjuvazinin korkaklaştığını saptamış olduğunu anımsattı.

Dolayısıyla tüm bu olgular, 1848 Alman kapitalizminden –1789 Fransa'sından sözetmemek için– çok daha gelişmiş bir 1905 Rus kapitalizminde burjuvazinin bir demokratik devrim ve tarım devrimini yönetmekten kesinlikle aciz ve zaten bunu da arzu etmediğini ortaya koymaktaydı. Bundan ötürü, burjuva yönetimi altında Rus devrimi mahvolmaya mahkum olacaktı. O ancak, bir Jakoben diktatörlüğünün, bir Jakoben yönetiminin eşdeğeri ile zafere ulaşabilecekti. 1905'in Rus toplumunda, bu belirli anda ülkede varolan toplumsal sınıflar ile bu yönetim ancak proletarya ve köylülük arasındaki ittifağın ürünü olabilirdi, yani işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğünün.

Rus devriminin tabiatı ve perspektiflerine değgin, Bolşeviklerle Menşevikler arasındaki ayrılık böylece –biri stratejik

öteki taktik– iki anahtar sorunda billurlaşıyordu. Menşevikler, demokratik devrimin (burjuva demokratik) kapsamını gitgide yalnızca serbest seçimler, parlamenter temsil, demokratik özgürlükler vb. gibi siyasal sorunlara indirgemeye yöneliyorlardı. Lenin için aksine, demokratik devrimin anahtar sorunu tarım devrimi idi. Bunun için burjuvazi radikal bir tarım devriminden –köylülüğün genelleşmiş bir ayaklanmasından, köylülerce toprakların devrimci bir gasbından– korktuğundan son kertede, bütün özel mülkiyetin güvencesi olan otokrasiye, ordusuna ve devlet aygıtına karşı kararlı bir mücadelede yer almayı reddediyordu. Liberal burjuvazi ile ilgili bütün politik uzlaşmalar, aynı anda, toprak için radikal, sonuna kadar bir mücadeleyi ve özgürlük için radikal ve sonuna kadar bir mücadeleyi red anlamına geliyordu.

Demokratik devrimin bu anlayışa indirgenmesine bağlı olarak Menşevikler, bir iki duraksamadan sonra, giderek burjuva partileri ile siyasal bir blok eğiliminde oldular. Lenin bu bloğa bütün gücüyle karşı çıktı, çünkü bunu tarım devriminin patlak vermesine ve zaferine başedilmez bir engel olarak görüyordu.

Ama Lenin ve Bolşevikler, Rus devriminin zaferince açılan perspektif hakkındaki bakış açılarını değiştirmemişlerdi. Onlar için hâlâ sözkonusu olan, Rusya'da toplumsallaşmış ve kolektifleştirilmiş bir ekonomi değil (bugün kapitalizmle sosyalizm arasında bir geçiş toplumu diyebiliriz), kapitalizmin engelsiz gelişmesine yolu açmaktı. Bu, 12 Mayıs 1907 (Londra'daki) RSDİP V. Kongresi'nde Lenin'in söylediklerinde açıkça ortaya çıkar:

> "Arzularımız açısından değil, Rusya'nın mevcut ekonomik gelişmesi açısından nesnel olarak sözedersek, devrimimizin temel sorunu bu devrimin kapitalizmin gelişmesini, köylülerin

> toprak sahipleri üzerindeki tam zaferi ile mi yoksa toprak sahiplerinin köylüler üzerindeki zaferi ile mi sağlayabileceğini bilmektir. Burjuva demokratik bir devrim Rusya'nın ekonomik koşullarında mutlak olarak kaçınılmazdır. Dünyada hiç bir güç bunu engelleyemez. Ama bu devrim iki biçimde gerçekleşebilir: Prusya biçiminde (eğer denebilirse) ya da Amerikan biçiminde. Bu, şu anlama gelir: Toprak sahipleri kazanabilir, köylüleri tazminat ya da başka küçük arazileri vermeye zorlayabilirler, bir avuç zengin köylüyle birleşebilir, kitleleri yoksulluğa mahkum edebilir ve çiftliklerini Junker tipi kapitalist çiftlik haline getirebilirler. Böyle bir devrim burjuva demokratik olurdu ama köylüler açısından bu daha az elverişli, kapitalist gelişmenin hızlanması açasından en az elverişli bir devrim olurdu. Ya da aksine, köylü ayaklanmasının tam zaferi, toprak sahiplerinin bütün mal varlıklarının müsaderesi ve eşitlikçi paylaşımı kapitalizmin en hızlı gelişmesi, burjuva demokratik devrimin köylüler için en elverişli biçimi anlamına gelecektir."
>
> (Lenin, *Collected Works*, cilt 12, s.465)

Bu metin hiçbir yanlış anlamaya izin vermiyor: Kapitalizmin Amerikan biçimi gelişimi; kapitalizmin en hızlı gelişimi; bu açık ve kesin. Benzer anlamdaki sayısız parçaları Lenin'in 1905-16 arasındaki yazılarında, özellikle *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği*'nde (1905) bulabiliriz.

> "Bu, Rusya'nın gerekliliklerini ispatladığı sosyal ve ekonomik dönüşümlerin, kendileri aracılığıyla kapitalizmin ve burjuva egemenliğinin ortadan kaldırılmasına yaramaktan uzak olduklarını belirtmekte ve bu dönüşümlerin tam tersine Rusya'da Asya değil Avrupa tipi yaygın ve hızlı bir kapitalist gelişime gerçekten yol hazırlayacaklarını ortaya koymaktadır. Bu dönüşümler, ilk kez burjuvazinin sınıf egemenliğini bu ülkede mümkün kılacaktır."

Maksim Gorki'ye mektubunda, 3 Ocak 1911'de şöyle yazar.

"Kapitalizm vardır, kapitalizm vardır. Oktobristlerin ve Kara Yüzler'in kapitalizmi vardır ve popülistlerin kapitalizmi ("gerçekçi, demokratik, eylem dolu" kapitalizmi) vardır. İşçilerin gözünde kapitalizmin maskesini düşürüp "acımasız ve aç gözlü" olduğunu ne kadar çok ortaya koyarsak, ilk tip kapitalizm o kadar az ayakta kalabilir ve ikinci tip kapitalizme geçiş o kadar emin olur. Bizim için, proletarya için elverişli olan ancak budur.

(...) Batı Avrupa'da daha şimdiden oktobrist sermaye neredeyse kalmamıştır, hemen hemen bütün sermaye demokratiktir. Oktobrist sermaye Fransa ve İngiltere'den Rusya ve Asya'ya doğru göç etmiştir. Rus devrimi ve Asya devrimleri oktobrist sermayenin demokratik sermaye tarafından geri püskürtülmesi mücadelesidir. Ama demokratik sermaye geç kalmıştır. Yolu daha ötesine uzanmaz. Bundan sonra yiter."

Ayaklanma, hükümet ve Devlet

Sosyal demokrasi ve devrimci burjuva demokrasisi (yani köylülük), Rusya'da kapitalizmin engelsiz bir gelişimine yol açmak için, burjuvaziye karşı, burjuva devrimini sonuna kadar birlikte götürmek zorundaydılar. Lenin'in ve Bolşeviklerin tutumu, 1905 Rus Devrimi süresince ve hemen ertesinden *Nisan Tezleri* sonrasına kadar, böyle özetlenebilirdi.

Kendi mantığına uygun olarak Lenin, Menşeviklerin tersine, sosyal demokrasinin isyancı, devrimci bir hükümete katılımında, hatta sosyal demokrat yönetim altında devrimci bir hükümet tarafından tamamlanmış bir ayaklanma sürecinde ısrar ediyordu:

"Devrimi tamamlama amacıyla proletarya, bundan böyle acil görev olarak devrimci demokratları birlikte ayaklanmaya zorlamak ve geçici bir devrimci hükümet biçimi altında, birleş-

tirmek için bir organ yaratmakla yüzyüzedir."
(Lenin, *CW*, cilt, 10, s.155.)

İktidarın sosyal demokrasinin egemenliğinde, devrimci bir hükümet tarafından ele geçirilmesi düşüncesi ile Lenin'in, demokratik ve sosyalist görevleri, asgari ve azami programı birbirine karıştırmayı yani bileştirmeyi kesinlikle ve inatla reddetmesiyle çelişiyor muydu?

Bizce, Lenin'in düşüncesinde –yani öznel olarak– böyle bir çelişki yoktu. Bu nedenle Lenin'in bütün bu tutumları sık sık aynı anda, aynı yazıda, aynı makalede, aynı raporda, aynı broşürde ileri sürülmüştür. Biçimsel mantık açısından dahi çelişki yoktur. Geçici bir hükümet tarafından iktidarın ele geçirilmesinden yana olunabilir ve aynı zamanda, bu hükümetin tamıtamamına geçici olacağının altı çizilebilir, yani iktidar, devrimin burjuva tabiatından ötürü, ortada kalmak ya da sonradan kaybolmak zorunda kalacaktır.

Lenin'in, Fransız Devrimi sırasında Jakoben iktidarı ile yaptığı benzeştirmeden çıkan da buydu. Marksist gelenekte, Danton, Marat ve Robespier, devrimi sonuna kadar, burjuvazinin kendisinin istemediği ve götürümeyeceği noktaya kadar vardırma işlevine sahiptiler. Ama bu görevi başarıyla gerçekleştirmiş olan Jakobenler iktidarı yitirmeye mahkum olmuşlardı. Fransa'da tarihsel olarak gündemde olan, sosyalist bir toplumun inşası dememek için, küçük özel mülkiyet üzerine kurulu eşitlikçi bir toplum Jakobenlerce izlenen ütopya değil kapitalizmin gelişmesiydi.

Lenin'in "işçilerin ve köylülerin diktatörlüğü"ne ilişkin olarak yazdığı ve içinde bu diktatörlüğün, bu hükümetin geçiş özelliği taşıyan ve süreli karakterini vurguladığı metinlerde daha da açık olarak yer alır bu görüş:

"Rusya'da düşen bir hükümetin yetkisini bir süre için üstüne alan, bir halk iktidar organı sade ve basit bir biçimde geçici devrimci hükümet olarak adlanır. Böyle bir hükümet geçici olmakla kalır, çünkü yetkisi halkın bütününü temsil eden bir kurucu meclisin gelişi ile sona erer."

(Lenin; "Cançekişen Otokrasi ve Halk İktidarı'nın Yeni Organları" *CW*, cilt 10.s.67)

Batı'da sosyalist devrimin zafer kazanması durumunda, "siyasal restorasyonun", siyasal karşı devrimin kaçınılmazlığı sorunu üzerine Lenin'in ısrarı da bunu ifade eder. Ve yine, Rus devriminin zaferinin ürünü olan devletin burjuva tabiatı sorunu üzerine Lenin'in ısrarı aynı görüşü ortaya koyar:

"Burjuva devrimi öyle bir devrimdir ki burjuva (yani kapitalist) ekonomik ve toplumsal rejim çerçevesinden dışarı çıkmaz. Burjuva devrimi kapitalizmin gelişme ihtiyacını ifade eder; kapitalizmin temellerinin yıkılması bir yana, onun temellerini genişletir ve derinleştirir(...) Burjuvazinin işçi sınıfı üzerine egemenliği kapitalist rejimde kaçınılmazdır, haklı olarak denilebilir ki burjuva devrimi proletaryanın çıkarlarından çok burjuvazinin çıkarlarını yansıtır. Ama proletaryanın hiçbir çıkarını yansıtmadığı düşüncesi kesinlikle saçmadır. Bu saçma düşünce burjuva tipi siyasal bir özgürlüğe ihtiyacımız yok diyen popülist atalardan kalma teoride özetlenmiştir. Ya da yine proletaryanın, burjuva politikasına, burjuva devrimine, burjuva parlamentarizmine her türlü katılımını mahkum eden anarşizmde özetlenmiştir."

(Lenin, *İki Taktik*.
Üç ciltlik *Seçme Eserler*'in birincisinde.s.567)

Ve bu ısrar öylesine güçlüdür ki Lenin yalnızca, her türlü "devrimci komünler" düşüncesine, sovyetler üzerine temellenmiş her türlü devlet (bir ayaklanmaya karşıt olarak) dü-

şüncesini kökten reddetmekle kalmaz şunu da ekler:

> "(Paris) Komünün gerçek görevi, herşeyden önce, bizim "asgari programımızı" uygulamaya sokmak, sosyalist değil demokratik diktatörlüğü tamamlamaktı."
>
> (Lenin, *CW*, cilt 9.s.141)

Bütün bu tutumlar mantıki olarak tutarlı idi. Ama mücadeleye girişmiş olan toplumsal sınıflar diyalektiği açısından da öyle miydi? Bu Troçki'nin (ve tarihin) büyük harflerle olumsuz cevapladığı başka bir sorundur. Lenin'in tutumundaki bu çelişik görünümün tek yanlı olarak olumsuz değil ama çelişik uygulamalarının altını çizmek doğru olacaktır.

Lenin "asgari program" ve "azami program" arasında kesin bir ayrım koyma, devrimin "ilk aşaması"nı saf demokratik görevlerle sınırlama, geçici bir devrimci hükümete sosyal demokrat bir katılım doğrultusunda, hizbini sonra da partisini eğitmekle, 1917 Şubat Devrimi'nin ilk haftalarında Bolşevik bütün yöneticilerin ve bütün kadroların geçici hükümet koalisyonuna "eleştirel" desteği hatta bu hükümetle işbirliğini göklere çıkarmalarına, iktidarı işçi sınıfının alması konusunda her tür düşünceyi, "bir işçi hükümetini" ve hatta sovyetler üzerine temellenen proletarya diktatörlüğünü "ütopik" ve "yarı anarşist" görüp reddetmelerine yol açan anlaşmazlıkları kolaylaştırmış oldu.

Ama iktidarın ele geçirilmesi zorunluluğu düşüncesi doğrultusunda hizbini ve sonra partisini eğitmekle de Lenin, ilkin öncü işçi kadrolarının kendiliklerinden sovyet tipi bir iktidara "dönüş" yapmalarını, sonra parti tarafından aynı dönüşün proletarya diktatörlüğüne doğru yöneltilmesini kolaylaştırdı. Geri kalanı da sınıfın katı bağımsızlığı düşüncesindeki eğitim kotardı. Kurallara uygun bu ikili eğitim "iki aşama", "azami

program"dan ayrılmış "asgari program", proletarya diktatörlüğüne muhalif olan "demokratik diktatörlük", içinde sosyal demokratların yer alması gereken ama ne "geçici" devrimci hükümete ne de devrimden çıkacak devlete "ikame" edilemeyecek "partisiz" ayaklanma organları olarak "sovyetler"e muhalif olan yanlış dogmalara üstün geldi.

Sovyetler sonuçta, iktidarın geçici ve burjuva olmayan organları, proletarya diktatörlüğünün organları, yeni bir devletin, bir burjuva devletinin değil, bir işçi devletinin temelleri oldular.

Troçki tarafından geliştirelen özgün tavırlar

1904'ten itibaren, ilkin 1905 ocağının eşiğinde yayımlanan küçük bir broşürde, 1906'da çıkan *Sonuçlar ve Olasılıklar*'da, sonra 1908'de Polonyalı sosyal demokratların dergisi *Przeglad Social-demokratyczny*'de yayımlanan az tanınan bir makalesinde ve nihayet *1905* kitabında (yayımı 1909), Troçki Rus devriminin tabiatı ve perspektifleri üzerine hem Menşevik hem Bolşeviklere karşı yalnızca yandaşlarıyla kendisinin savunduğu tam anlamıyla yeni ve özgün bir tavır geliştirdi. Bu tavır, hiç şüphesiz Marksizmin temeline katkısı olan, eşitsiz ve bileşik gelişim yasasını açığa çıkarışının sonucuydu. Troçki, bütün Marksistlerin ortak tavrından, Rus devriminin önünde herşeyden önce siyasal demokrasinin ve toprağın fethini içeren, çözülmesi zorunlu burjuva demokratik devrim görevlerinin bulunduğu düşüncesinden kalkarak, Plehanov ve Lenin'in sahip olmadığı ya da yetersiz formüle ettiği şu soruyu yöneltiyordu: Bu devrim, ulusal ve uluslararası hangi somut sosyo ekonomik bağlamda gelişecekti? Bu devrimin temel motor güçleri neler olacaktı? Devrime katılacak toplumsal sınıfların güç ilişkileri ne olacaktı?

Troçki cevaplıyordu: Rusya'da eşitsiz ve bileşik gelişimin özelliğinden dolayı, proletaryanın gelişmesi Rus burjuvazisinin ötesine geçmişti, çünkü o yalnızca Rus kapitalizminin "organik" gelişmesinin değil ama yabancı sermaye müdahalesinin ve özellikle devletin sanayinin uyarıcısı olması işlevinin bir sonucuydu. Paradoksal olarak, büyük sanayide yoğunlaşmış olması dolayısıyla –"geri" bir ülkede belirmiş– Rus proletaryası, çok daha gelişmiş ülkelerin proletaryasından çoğu yönlerden çok daha mücadeleci, daha ileri idi. Bundan, herşeyden önce, şimdiden kendine has bağımsız sınıf örgütlenmeleri olan proletarya, siyasal sahnede bağımsız bir güç olarak davrandığı ölçüde, burjuvazinin bir bütün olarak, köylü ayaklanmasından korkmasından çok proletaryaya olan korkusundan karşı devrim kampına geçeceği sonucunu çıkarıyordu. Dolayısıyla, burjuvazi ile ya da burjuva partileri ile hiçbir ittifak devrimi başarıya ulaştıramazdı. Bu noktada Troçki ve Lenin arasında ayrılık yoktu. Ortak olarak Menşeviklere muhalefet ediyorlardı.[7]

Bu noktadan hemen, ulusun bütün ezilen sınıflarını ardında birleştiren proletaryanın yönetimi altında kazanılmış bir devrim zaferi, kendini yalnızca burjuva demokratik devrimin görevlerini tamamlamakla sınırlayamaz sonucuna varıyordu. Proletaryanın, böylesine merkezileşmiş, böylesine birleşik, böylesine bilinçli ve böylesine mücadeleci Rus proletaryasının, silahlandıktan ve bir ayaklanmanın başında iktidarı fethettikten sonra, kendisini kapitalist işverenlerin sömürüsüne

7. "Şu konuda anlaşmak gerekir ki Troçki'nin düzeltmeleri, Menşevikçe değildir, aynı düşünceyi yani Bolşevik düşünceyi ifade etmektedir. Ama Troçki bu düşünceyi pek nadir rastlanacak biçimde daha iyi bir tarzda ifade etmektedir."(Lenin, "Troçki'nin bolşevik devrimi ve RSDİP'in V. Kongresi'nde burjuva partiler karşısında alınacak tavır konusundaki düzeltmelerine değgin görüşler." *Bütün Eserler*, cilt 12. s.479.)

teslim etmeyi kabul etmesi anlaşılmaz birşeydi. Böyle bir ayaklanmanın gerekliliği üzerine de Lenin ve Troçki arasında tabii ki hiçbir ayrılık yoktu. Proletarya tarın devriminin –toprakların köylülerce fethi– zaferini sağlama alarak, durmaksızın, kesintiye uğramaksızın, sürekliliği çözmeden, toplulaştırmaya, kapitalist büyük mülkiyetin de müsaderesine geçecekti. Bu anlamda, burjuva demokratik devrimin tarihsel amaçlarının fethi ile, sosyalist devrimin tarihsel amaçlarının fethi, arada kapitalist gelişim dönemi olmaksızın ardarda bileşerek, devrim sürekli olacaktı.

Küçük ticari üretim okyanusunda azınlık olan Rus proletaryası iktidarı fethettikten sonra koruyabilecek miydi? Bu soruya Troçki hayır cevabını veriyordu. Ancak, Rus devrimi, Batı'daki sosyalist devrimin bir işareti olursa iktidarı koruyabilirdi. Bu soru üzerine –ömür boyu bir efsanenin tersine– Troçki'nin tavrı özgün değildi; Karl Kautsky, Rosa Luxemburg ve bizzat Lenin'le paylaşıyordu bu tavrı. Çok şaşırtıcıdır ki Lenin ve öteki sol Marksist temsilciler Batı'da sosyalist zafer olmadığında, burjuva demokratik devrimin bile geri çekilişe (yani gericiliğin siyasi zaferine) mahkum olduğunu belirtiyorlardı:

> "(Devrimin zaferinden sonra) Rusya'da restorasyona karşı her açıdan tek garanti Batı'daki sosyalist devrimdir. Başka bir garanti yoktur ve olamaz. Bu açıdan sorun şudur: Rusya'daki burjuva demokratik devrim nasıl Batı'daki sosyalist devrimi kolaylaştırabilir, hızlandırabilir? Anlaşılabilir tek cevap da şöyledir: Basit bir 17 Ekim gösterisi bile Avrupa işçi hareketine güçlü bir itiş verdiyse, o halde Rusya'da burjuva devrimin bütünsel zaferi, aynı Avrupa'da sosyalist devrime güçlü bir itiş verecek, sayısız siyasal altüst oluşları hemen hemen kaçınılmaz kılacaktır (ya da her koşulda büyük bir ihtimal dahiline sokacaktır).
>
> (Lenin, "RSDİP'in Birleşme Kongresine Rapor", *CW*, cilt 10.s.334)

Bütün bir ulusun başındaki proletarya, Rusya'da burjuva demokratik devrimin tarihsel görevlerini hangi siyasal biçim altında gerçekleştirebilirdi? Burjuvazi karşı devrim kampına geçmeye mahkum olduğuna göre, yalnızca iki ihtimal vardı: ya bir köylü siyasal güçle (ya da siyasal güçlerle) proletarya partisi arasında ittifak; ya da köylülüğün desteklediği proletaryanın (partisince yönetilen) iktidarı fethetmesi. Bu ihtimallerden ilki Troçki tarafından, bir devrim süresince dahi köylülüğün özerk bir siyasal güç oluşturma yeteneğinde olmadığından ötürü reddediliyordu. Geriye yalnızca ikinci çözüm kalıyordu: Rus devrimi, ancak köylülüğü denetimi altında ardından sürükleyen proletaryanın diktatörlüğünü kurması ile galip gelebilirdi. Eşitsiz ve bileşik gelişim yasası, proletaryanın en ileri ülkelerden bile önce, geri bir ülkede iktidarı fethedebileceği anlamına geliyordu. Bu kestirimi, Troçki 1906'dan itibaren açıkça belirtmişti. Devamını biliyoruz.

Lenin ve Troçki arasındaki ayrılıklar

Rus devriminin perspektiflerine ilişkin Lenin ve Troçki arasındaki ayrılıklar esas olarak dört nokta üzerindeydi:

a) Toplumsal ve ekonomik bağlamda, Rusya'da, modernleşme ve sanayileşmeyi "kapitalizmin hızlı gelişimi" ile sağlamanın ve özellikle Rus tarımının "Amerikan tipi" gelişiminin imkansızlığı. Bunun olabilirliği ihtimaline, Lenin inatla 1916'ya kadar takılıp kalıyor, hem (üzerinde ikinci bir Amerika'ya yer olmayan) dünya ekonomisinin, emperyalizmin ağırlığını ve hem de kapitalist çerçevede artık çözümü bulanamayacak bizzat Rusya'daki tarım bunalımının önemini azımsıyordu.

Altını çizmek gerekir ki, bu aynı yönde çekinerek bir iki adım atan tek Marksist, Lenin başta olmak üzere bütün Rus

Marksistlerini şaşkınlığa sürükleyen, 1905 Devrimi'nin bilançosunda, tarım sorununun çözümü için yalnızca büyük toprak mülkiyetini değil kapitalist büyük sanayi tekellerinin de müsaderesi gerektiğini ileri süren Kautsky[8] idi. Ama Lenin[9] bu yolda onu izlemedi ve Kautsky'nin kendisi de kendi aşırılığından hızla ürktü ve 1910'dan itibaren geleneksel merkezci tavrına geri döndü.

b) Köylülük için, hem burjuvaziden hem işçi sınıfından bağımsız bir siyasal güç ya da siyasal bir parti oluşturmanın imkansızlığı. Troçki için bu imkansızlık kesindi. Lenin için de aksine, devrimci köylülüğün siyasal iktidarı ele geçirmek zorunda olduğu kesindi:

> "Eğer devrimci köylülük iktidarı ele geçiremeyecekse, bir köylü devrimi nasıl galip gelir? Plehanov kendine has kanıtlamasını saçmalamaya kadar sürdürüyor. Bu yamaca tırmanmaya çalışarak, karşı konulmaz bir biçimde dibe yuvarlanıyor. İlkin bugünkü devrimde proletaryanın iktidarı almasının mümkün olduğunu yadsıdı. Şimdi, bugünkü devrimde köylülüğün iktidarı almasının mümkün olduğunu yadsıyor. Ama, mantıki olarak, eğer ne proletarya ne köylülük iktidarı alacaksa bu iktidar Çar'ın ve Dubasov'un ellerinde kalacaktır. Kadetler iktidarı alma ihtimalleri olur mu? Ama Kadetler kendileri iktidarı almak istemiyorlar, çünkü, monarşiyi, sürekli orduyu, yüksek meclisi ve öteki zevkleri korumadan yanadırlar."
>
> (Lenin, "RSDİP'in Birleşme Kongresine Rapor", *CW*. cilt 10s, 340-41)

---

8. 1905 Devrimi'nin etkisi altında Kautsky 1906-1909 yılları arasındaki kariyerinin en gelişmiş politik tavırlarını, özellikle rus devrimi üzerine yorumları ve *Der Weg Zur Macht* adlı çalışmasında gösterdi.

9. Karl Kautsky, "Rus devriminin harekete geçirici güçleri ve perspektifleri", *Die Neue Zeit*, 1906. Lenin'in kendisi, bu yazının aşırı bolşeviklerden bile daha öteye geçmiş olduğunu söylemiştir. (*Bütün Eserleri*, cilt 11.s.369.)

Ve Rusya'da proletaryanın temsilcileriyle devrimi yönetmek için "devrimci burjuva demokratlarının" bulunmadığı belirtildiğinde, Lenin aynı açıklıkla cevaplandırıyordu:

> "İşçi demokratların ve burjvuva demokratların eylem birliği olmadan burjuva demokratik devrim zafere ulaşamaz. Bu İncil'in bir gerçeğidir.(...) Size öyle geliyor ki Rusya'da devrimci burjuva demokrat yoktur, Kadetler Rusya'da burjuva demokrasisinin tek gücü ya da her koşulda temel gücüdür. Ama bu size öyle geliyor, çünkü miyopsunuz(...) Rusya'da devrimci burjuva demokratlar vardır ve kentlerdeki en yoksul sınıflara binlerce, milyonlarca bağla, iyice bağlı devrimci bir köylülüğün varlığı kadar uzun bir süredir varolması gerekir."
>
> (Lenin, "Kadetler'in Zaferi ve İşçi Partisinin Görevleri", *CW*, cilt11, .s.260-263.)

Lenin ayrıca köylülüğün yönetici olduğu "devrimci burjuva demokratların" bu cebirsel formülüne somut bir içerik vermeye yöneliyordu: Bunlar Trudovik'ler (Aleksandr Kerenski'nin partisi) ve S-R'lerdi. "Köylü grubu ya da Trudovik ve RSDİP" makalesinde, 11 Mayıs 1906'da Lenin şöyle yazıyordu:

> "Bugün, devrimin başarısı için bu devrimci burjuva demokratlar örgütünden, siyasal eğitim ve çalışmasından, daha önemli birşey yoktur. Sosyalist proletarya Kadetlerin kaypaklığını amansızca açığa çıkararak, bu büyük eseri yükseltmek için herşeyi yapmalıdır."
>
> (Lenin, *CW*, cilt 11, s.413.)

c) Rus proletaryasının yeteneği devrimin sosyalist görevlerini çözmeye başlamak için yeterlidir. Troçki için bu yetenek kesindi. Bu bütün büyük işçi mücadelelerinde (herşeyden önce kitle grevleri, 1905 genel grevi ve sovyetlerin kurulmasından) ortaya çıkıyordu. Lenin için ise bu kapasite yoktu:

"Son olarak belirtelim ki karar (RSDİP II. Kongresinin) bu asgari programı uygulama görevini geçici devrimci hükümete ayırarak, sosyalist devrim için iktidarın fethi, azamî programın acil uygulanması düşüncesini, bu yarı anarşist saçma düşünceyi ıskartaya çıkarmıştır. Rusya'nın ekonomik gelişme derecesi (nesnel koşul) ve proletaryanın büyük kitle örgütlerinin ve bilincinin derecesi (nesnel koşula çözülmezcesine bağlı öznel koşul) işçi sınıfının acil ve topyekün kurtuluşunu imkansız kılmaktadır. Yalnızca en cahil insanlar yürürlükteki demokratik devrimin burjuva karakterini tanıyamazlar; yalnızca en saf iyimserler işçi kitlelerinin henüz sosyalizmin nesnel amaçlarını ve gerçekleşme ortamını pek az bildiğini unuturlar."

(Lenin, *İki Taktik*, aynı yerde, s.461.)

Lenin için "proletaryanın kendini sınırlaması", yani devrimci ayaklanmacı bir hükümete sosyal demokrat bir katılım olması halinde bile, en köktenci burjuva demokratik taleplerin gerçekleştirilmesine girişilmesinin reddi, nesnel bir gereklililğe karşılık düşüyordu. Proletaryanın sosyalist görevlerini gerçekleştirebilme yeteneğini kazanabilmesi, yalnızca siyasal demokrasinin uzun dönemli bir deneyimi, "kapitalizmin engelsiz gelişimi"ne tamı tamına karşılık düşen kitlelerin eğitimi ve uzun bir örgütlü çalışma ile mümkündü.

d) Mantıki olarak Lenin'in tavrı "proletarya diktatörlüğü" formülüne karşıt olan "proletaryanın ve köylülüğün devrimci diktatörlüğü" formülüne varıyordu. İki formül sloganlar değil, devrimin stratejik perspektiflerini içeriyorlardı: Muzaffer devrimin ürünü olacak toplumun ve devletin tabiatı:

"Diktatörlük olmaksızın, bu direnişi kırmak, karşı devrimcilerin girişimlerini başarısızlığa uğratmak imkansız olacaktır. Böyle olmakla birlikte, muhakkak ki bu bir sosyalist diktatörlük değil demokratik bir diktatörlük olacaktır. Bu diktatörlük

(farklı ara evreleri geçmesinden önce) kapitalizmin temsilcilerine dokunmayacaktır. Diktatörlük, en iyi şartlarda, köylülük çıkarına toprak mülkiyetinin köktenci yeniden dağılımına, cumhuriyetin ilanını da içeren ve tam tutarlı, bütünsel tarzda demokrasiye girişebilecektir; yalnızca kırdaki hayatı değil fabrikalardaki hayatın, asyai despotizmin kalıntılarının kökünü kazıyabilecektir; işçilerin koşullarını ciddiyetle iyileştirmeye ve hayat düzeylerini yükseltmeye başlayabilecektir; nihayet *last but not least*, Avrupa'ya devrimci yangını yayabilecektir. Bu zafer yine de hiçbir zaman bizim burjuva devrimimizden sosyalist bir devrim yaratmayacaktır: Demokratik devrim burjuva ekonomik ve toplumsal ilişkilerin çerçevesinden doğrudan çıkmayacaktır; ama bu zaferin Rusya'nın ve bütün dünyanın gelecek gelişmesi için çok büyük bir önemi olacaktır."

(Lenin, 3 ciltlik *Seçilmiş Eserler*'in
Fransızca basımının birinci cildinde, s. 483-84.)

Ve yine en kesin ve tartışmasız bir tarzda:

"Proletaryanın sosyalist diktatörlüğü değil, proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü."

(Lenin, *CW*, cilt 11, s.374.)

O halde, Rus Marksistleri arasında, Rus devriminin perspektifleri ve stratejik görevlerine ilişkin iki değil üç anlayış olduğu açıkça ortaya çıkıyor.[10]

1917 Devriminin yargısı

Bu dört sorudan üçü üzerine Lenin, gerçekte 1904-1906'dan

10. Yoldaş Troçki, Stalin adlı kitabına ek olarak "*Rus Devrimi Üç Anlayış*" yazısında devrimin iki değil üç tür anlayışının olduğu konusundaki görüşünü hayran olunacak bir biçimde özetlemiştir.

itibaren Troçki'nin savunduğu tavırlarla birleşerek, 1917 *Nisan Tezleri*'nden sonra tavrını belli bir biçimde değiştirdi.

a) O güne kadar geliştirdiklerinin tersine, bütün çağdaş devrim deneyimlerinin, köylülüğün burjuvaziden ve proletaryadan özerk bir siyasal güç olarak oluşma yeteneğinden yoksun olduğunu açığa çıkardıklarını belirtti. Trudovikler (Kerenski) ya da S-R'lerin bağımsız bir rol içeren bütün yanılsamaları ortadan kaybolmuştu. Radikal bir tarım devrimini gerçekleştirmekte liberal burjuvazi kadar aciz olmaları gibi, bu sonuncular da (S-R'ler) burjuvazinin izleyicileri olarak belirmişlerdi. S-R'lerin bir kanadı devrimci zafere katıldıysa, Bolşeviklerin ve proletaryanın yönetimi altında yaptı bunu, proletaryanın yanında iktidarın eşit gücü –ya da iktidarın temel gücü– olarak değil.

> "Deneyimimiz bize, genelde küçük burjuvazinin ve özelde köylülüğün kendi gücüne varmak için yaptığı bütün girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanmış olduğunu öğretti. Ya proletaryanın ya kapitalistlerin yönetimi altında yer almak durumundadırlar. Ortası yoktur. Ortayı düşleyenler, hayalperestler ve kuruntuculardır. Bu heryerde ve her zaman böyle olmuştur. Dünyadaki tüm devrimlerin gelişiminde de, yeni çağ diyebileceğimiz son yüzelli yıldır, bu gerçeğin doğrulanmasını buluyoruz."
>
> (Lenin, 27 Mart 1921,
> Ulaştırma İşçileri Kongresi Söylevi,
> iki ciltlik *Seçilmiş Eserler*'in ikinci cildi, s.839)

b) Aksine önceden gelişen, tarımsal devrimin gerçekleşmesinden önce kelimenin tam anlamıyla gündeme gelen, sosyalist devrim oldu. Unutmamak gerekir ki iktidarın alındığı II. Sovyetler Kongresi'nde, 26 Ekim 1917 gecesi Lenin söylevine şu cümleyle başladı: "Biz sosyalizmin inşasına başlıyoruz." İlk

dönemde, devrimci hükümetin sanayinin millileştirilmesi yerine sanayi üzerine işçi denetimi ile yetinmesi olgusunun proletaryanın "sosyalist olgunlaşmamışlığı" üzerine her hangi bir anlayışla ilgisi yoktur. Bu olgu, devrimin sosyalist görevlerinin kronolojik ve ekonomik olarak akli bir programlamasını içeriyordu yalnızca.

Kaynakçaları çoğaltmak mümkündür. 7 Mart 1918'deki bir metinde (*CW*,cilt 27.s.89-90) Ekim Devrimi'ni açık açık bir sosyalist devrim olarak nitelediğini belirtmek yeterlidir.

c) Aksine, önceden gelişen, devrimin zaferinin sonucu olan devlet bir burjuva devleti olarak değil, tam anlamıyla bir proletarya diktatörlüğü, bir işçi devleti olarak ortaya çıkıyordu. Bunun içindir ki, Lenin'in *Nisan Tezleri* çevresindeki polemiklerden sonra gelen bütün yazılarında ve Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra bütün metinlerinde daha da yoğun olarak, "işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğü" asla sözkonusu edilmez ve sürekli proletarya diktatörlüğünden sözedilir.

1917 Ocağında, 1905 Devrimine ilişkin raporunda Lenin hâlâ ileri sürüyordu ki:

> "Bu devrim bir burjuva demokratik devrimdi, çünkü o sırada izledikleri ve kendi özgüçleriyle o gün için erişebildikleri hedef, 8 saatlik işgünü, yüksek soyluların büyük toprak mülkiyetinin müsaderesi, demokratik Cumhuriyet idi."
>
> (Lenin, *Oeuvres*, cilt 23,s.262)

Ama birkaç hafta sonra, *Uzaktan Mektuplar*'ında, sovyetlerde "bir işçi hükümetinin embriyonunu" görüyor ve Paris Komünü gibi bir devletin, yani bir işçi devletinin gerekliliğini bildiriyordu (Lenin, *age*, s.354). Ve yine bu metnin devamında hâlâ proletarya diktatörlüğünden değil, "işçilerin, köylülerin demokratik diktatörlüğünden" sözediyordu ise de bu for-

mül *Nisan Tezleri*'nde terkedilmiştir ve proletarya diktatörlüğü *Devlet ve İhtilal*'de "derlenmiş" olacaktır.

Açıktır ki Troçki'ninkinde olduğu gibi, Lenin'in düşüncesinde de "işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğü" karşılıklı olarak birbirlerine ters düşen karşıtlıklarla dolu formüllerdi. Biri burjuva devletini; öteki işçi devletini içeriyordu. Lenin 1917 nisanından sonra, bir işçi devleti yönünde kesin bir çözüme bağladı.

1918'in 8 martında Lenin Rus devletini sonunda "işçilerin kendi öz devletlerini yaratmış oldukları" devrimin ürünü olarak niteliyordu. (Lenin, *CW*, cilt 27, s.126) Aynı yılın 9 martında, kendi tavrını daha açık biçimde belirtiyordu:

> "Rusya'da 25 Ekim (7 Kasım) devrimi yoksul köylülerin ya da yarı proletaryanın desteklediği proletarya diktatörlüğünü üretti."
>
> (Lenin, *CW*, cilt 27,s.153)

Aralık 1981
Inprecor;
8 Mart 1982, sayı 120)

68 Mayıs Dersleri

1968 Mayıs'ının devrimci yükselişi muazzam büyüklükte bir toplumsal deneyim rezervi oluşturmakta. Bu deneyimlerin dökümü tamamlanmış olmaktan uzaktır: söz konusu yükselişte tam anlamıyla belirleyici olan öğe, kitlelerin, eylem biçimlerini, inisyatifleri ve sosyalizm mücadelesinde cüretli yenilikleri çoğaltan yaratıcı enerjisinin tarih sahnesine çıkışıdır. Devrimci işçi hareketi, ancak bu rezerve bakarak, bu kazanımdan yola çıkarak, 68 Mayıs'ının, mümkünlüğünü ve gerekliliğini teyit ettiği görevi yerine getirmek için yeterli ölçüde silahlanabilir. Bu görev, batı Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinde sosyalist devrimin zaferidir.

Yıllar boyunca, Avrupa'da yeni bir sosyalist stratejinin tanımı üstüne en ilginç tartışmalardan biri sürüp gitti.[1] 1968 Mayıs olayları bu tartışmanın ortaya atmış olduğu bir dizi

1. Bu konuya ilişkin her türlü makale ve kitap listesi mecburen eksik kalacaktır. Şu kaynakları hatırlatmakla yetinelim: *Les Temps Modernes* Ağustos-Eylül, 1964 (Mandel, Santi, Poulantzas, Declercq-Gulheneuf, Tutino, Ingrao, Trentin, Anderson, Topham, Liebman); *Revue Internationale du Socialisme*, no: 7, 8, 9, 10, 2. sene (1963) (Prager, Basso, Herkommer, Therborn, Marchal, J.M. Vincent, Marcuse, Mallet, Mandel, Gorz, Topham); André Gorz'un, Serge Mallet'nin, Pierre Naville'in, Ken-Coates'un, Livio Maitan'ın, Jean Dru'nun kitapları, Gramsci Enstitüsü'nün ve C.E.S.'in vs. kolokyumları.

anahtar soruya kesin bir çözüm getirmiş oldu. Hatta yeni sorulara bile yol açtı. Üstelik bu tartışmadan kaçınmış olanları, problemin verileri üzerinde oynayarak bile olsa, sıraları geldiğinde katılmaya da mecbur bıraktı. Dolayısıyla bu tartışmaların ana temalarını yeniden ele almak ve 68 Mayıs'ının deneyimi ışığında incelemek gerekli görünüyor.

I. Neo-kapitalizm ve batılı proletaryanın devrimci eylemlerinin objektif mümkünlüğü

Sosyal demokratlar ve Marksizm konusunda söz sahibi olduklarını belirten kimi yazarlar tarafından yeniden ele alınan burjuva mitlerinin aksine, 1968 Mayıs'ındaki devrimci yükseliş, neo-kapitalizmin nesnel olarak devrimci yönelim içeren her tür kitle hareketini imkansız hale getirecek ölçüde sistemin özündeki ekonomik ve sosyal çelişkileri yatıştırma gücüne sahip olmadığını kanıtlamıştır.

1968 Mayıs mücadeleleri doğrudan neo-kapitalizmin çelişkilerinin ürünüdür.

Kitle mücadelesinin böylesi şiddetli bir çıkışı –on milyon işçinin katıldığı ve fabrikaların işgal edildiği bir genel grev; hareketin proletaryanın ve ("eski" ve yeni) orta sınıfların bir çok çevre katmanına yayılışı– eğer işçilerin, proletaryanın varlığının günlük gerçekliğinden kaynaklı, derin ve bastırılamaz bir hoşnutsuzluğu söz konusu olmasaydı, anlaşılmaz hale gelirdi. Yaşam seviyesinin son on beş yılda yükselişinden gözleri kamaşanlar, şunu anlamıyorlardı ki, proletarya, tam da üretici güçlerin büyüme (hızlandırılmış ekonomik gelişme) döneminde yeni ihtiyaçlar edinir ve ihtiyaçlar ile mevcut satın alma gücü arasındaki fark açılır[2]. Şunu da anlamıyorlardı ki emekçilerin yaşam, teknik nitelik ve kültür seviyesi yükseldiği ölçüde toplumsal özgürlük ve eşitlik eksikliği, üretim

sürecinde yoğunlaşan yabancılaşmanın ağırlığı proletaryanın üzerinde daha büyük ve katlanılmaz olacaktır.

Neo-kapitalizmin, ekonomik çalkantıların yoğunluğunu az çok azaltabilme yeteneği, 1929'unkine benzer tipte, felaketler yaratabilecek bir ekonomik krizin yokluğu, bir çok gözlemciden resesyonları önlemedeki güçsüzlüğünü gizliyordu. Sistemin, batıda İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri (ABD'de savaşın başından itibaren) yaşadığı uzun gelişme dönemini kemiren çelişkiler; enflasyon pahasına büyüme sağlama gerekliliği ile dönemsel bir deflasyon pahasına yeterince dengeli bir uluslararası parasal sistemi korumak arasındaki aşılmaz zıtlık; batı dünyasında genel bir resesyona doğru belirginleşen bir gidiş: sistemin birer parçası olan tüm bu eğilimler, 1968 Mayıs patlamasının derin nedenleri arasındadır. Bu noktada, "istikrar planlarının" etkileri, kitlesel işsizliğin (özellikle de gençlerin yaşadığı işsizliğin) yeniden ortaya çıkışı anımsanabilir; yine, bazı bölgelerdeki emekçilerin radikalleşmesinde kimi sektörlerin (Nantes ve Saints-Nazaire tersaneleri gibi) maruz kaldıkları yapısal krizin etkileri hatırlanabilir.

Ayrıca 1968 krizinin, "eskimiş" bir yapıya sahip, arkaik bir "bırakınız yapsınlar" düşüncesinin egemen olduğu bir ülkede değil de, tam tersine neo-kapitalizmin tipik ülkesinde, uyguladığı planın neo-kapitalizmin en başarılı örneği olarak anıldığı ülkede, en dinamik millileştirilmiş sektöre sahip, bu sektörün özel sektöre karşı göreli "bağımsızlığının" bazılarına "Devlet kapitalisti sektör" tanımını ilham ettiği ülkede ortaya çıkması oldukça anlamlıdır. Bu neo-kapitalizmin sosyal çelişkileri bastırmada gösterdiği güçsüzlük daha evrensel bir önem kazanıyor.

---

2. Salt fizyolojik unsurların ötesinde iş gücünün değerine eklenen "tarihsel" unsurlar –Marx'ın dilini kullanmak gerekirse– artma eğilimindedir ve aynı sebeple reel ücretler, artışta olsa bile, bu değerin altına düşebilirler.

Öğrenci harketinin oynadığı patlayıcı fitil rolü, Üniversite tarafından, hem ortalama hayat seviyesinin yükselişinden, hem de üçüncü sanayi devrimi sonucu gitgide nitelikleşen işçiliğin genişletilmiş yeniden üretilmesi gereğinden dolayı, üniversitelerce çekilen geniş kitlelerin ihtiyaçlarını neo-kapitalizmin hiç bir seviyede tatmin edememesinin doğrudan sonucudur. Bu yeteneksizlik kendisini maddi altyapı düzeyinde (bina, laboratuar, yurt, yemekhane, burs, önücret), Üniversite'nin otoriter yapısı düzeyinde, üniversiter eğitimin içeriği düzeyinde, üniversite mezunları ve sistemin, eğitimlerini yarıda bırakmaya zorladığı kişiler için iş imkanları düzeyinde gösteriyor. 1968 Mayıs patlamasının sebebi olan burjuva üniversitesinin krizi, neo-kapitalizmin ve burjuva toplumun genelindeki krizin bir yansıması olarak kavranmalı.

Sonuç olarak sosyo-ekonomik çelişkilerin şiddetlenmesinde fazlasıyla katkıda bulunan (özellikle fazla uzun bir dönem boyunca onları bastırmasıyla) sistemin artan bükülmezliği de doğrudan neo-kapitalist ekonominin gelişimine bağlı[3]. Çok kez şunun altını çizdik ki, ekonomik programlamaya, sosyal taleplerin ve ekonomik problemlerin globalleşmesine yönelik eğilimler, yalnızca burjuvazinin şu veya bu kesiminin özgül niteliklerinden değil, çağımızın kapitalist ekonomisinin içsel ihtiyaçlarından kaynaklanır. Teknolojik yenilenmenin hızlanması, sabit sermayenin yeniden üretim çevriminin kısalışı, büyük burjuvaziyi, yapılacak yatırım ve amortismanları, gittikçe daha kesin biçimde, birkaç sene öncesinden otofinasmanla hesaplamaya zorluyor. Amortismanların ve yatırımla-

3. De Gaulle'cülükle birlikte gelen iktidarla halk arasındaki dolayımın ortadan kaldırılması Mayıs patlamasının uzak nedenlerinden biri olarak gösterilir. Fransa'ya özgü bu olayın ötesinde, sadece neo-kapitalizme özgü genel çizgileri bulmak söz konusu.

rın programlanması demek, maliyetlerin, dolayısıyla da işgücü maliyetinin hesaplanması demektir. "Gelirler politikasının", "konserte ekonominin" ve açıkça büyük sermaye tarafından istenilen milli gelir dağılımının "normal" talepsel eylemlerle değiştirilme olanağını ortadan kaldırmayı amaçlayan daha birçok kurnazlığın işte son kaynağı budur.

Ama geleneksel sendikalizmin gitgide büyüyen bu hareketsizleşmesi ne piyasa yasalarının işleyişini, ne de kitlelerin artan hoşnutsuzluğunu ortadan kaldırmıyor. Proletaryanın uzun yıllar boyunca kaybettiğini düşündüğü şeyleri birkaç haftada yakalamaya çalışmasından dolayı, aslında bu hareketsizleşme uzun vadede işçi mücadelelerinde daha şiddetli patlamaların olmasını sağlıyor. Grevler, özellikle de geniş çaplı olduklarında, daha şiddetli hale geliyorlar, hatta çoğu zaman vahşi grevler olarak başlıyorlar[4]. Büyük sermayenin, kendisi için ağır tehditler taşıyan bu tür gelişmelerden kaçınmak için, elinde bulunan tek olanak Güçlü Devlet'ten düpedüz –Yunan ya da İspanyol tarzı– açık diktatörlüğe geçmektir. Ancak, –çalışan kitlelerin önceden sürüklenecekleri ciddi bir yenilgi veya moral bozukluğu olmaksızın *gerçekleştirilemeyecek* olan– bu olanakda bile, sosyo-ekonomik çelişkilerin daha bir güçle bastırılmasının, bir süre önce İspanya'da tanık olunan gelişmelerin kanıtladığı gibi, kapitalizm için uzun vadede daha da sarsıcı ve tehditkar konumlara neden olmaması mümkün değildir.

II. Emperyalist ülkelerde devrimin tipolojisi

Neo-kapitalizmin ve "kitlesel tüketim toplumunun" "kazanımlarına" rağmen, batı Avrupa'da bir sosyalist devriminin

4. Bu, 1967 yılında –istisnai bir vahşi grevler atılımının damgasını vurduğu bir yıl– Batı Almanya'da bizzat doğrulanmıştır. Bu senenin "resmi" grevlerinin en önemlisi, Hesse bölgesi kavutçuk işçilerininki, bir vahşi grev olarak başlamıştı.

mümkün olup olmadığını görebilmek için, sağ ve "sol" eleştirmenler 1918 (alman devrimi) ya da 1944-45 (muzaffer yugoslav devrimi, 1918 alman devrimine benzer şekilde engellenmiş fransız ve italyan devrimleri) modellerine hatta gerilla savaşlarına bakıyorlardı. Bazıları için, ekonomik yahut askeri bir felaketin bir daha olmaması durumunda, proletaryadan reformist tepkiler dışında bir şey beklemek tamamiyle ütopik olurdu, diğerlerine göreyse, emekçilerden gelecek yeni devrimci patlamaların mümkünlüğü, felaketler yaratacak krizlerin ortaya çıkışına bağlıydı. Kısaca, bazıları için devrim artan kesinlikle imkansızdı; diğerlerine göre de –fazlasıyla efsanevi– "yeni bir 1929'a" kadar ertelenmişti.

1960 yılının başından itibaren batı Avrupa'da mümkün ve olası, farklı tipte bir devrimi savunarak, bu şematik tezlere karşı harekete geçmeye çalıştık. 1965 başlarında bu konuda neler yazdığımızı hatırlayalım:

> "Neokapitalizmin, kesinlikle emekçilerin hoşnutsuzluğunun nedenlerini ortadan kaldırmadığını ve çağımızda önemli mücadelelerin patlak vermesinin mümkün hatta kaçınılmaz olduğunu daha yukarıda kanıtlamıştık. Ama, bir "huzur toplumunda" bu mübadeleler devrimci bir biçim alabilir mi? Az çok genele yayılmış bir refah ortamında geliştikleri sürece, reformist amaçlarla sınırlı kalmaya mahkum değiller mi?...
>
> Bu itiraza cevap vermek için, konusunu daha net bir şekilde tanımlamalıyız. Söylemek istediğimiz şey, eğer Avrupa'da günümüzün ekonomik ortamında, 1918 Alman devrimi yahut 1944-45 Yugoslav devrimine benzer devrimlerin yeniden oluşmayacağı ise, herkesçe bilinen bir gerçeği tekrarlamış oluruz. Ama biz bunu başlangıçtaki hipotezimizde zaten kabul etmiştik. Tüm sorun şurada yatıyor: kapitalizmin yıkılışı, bu örneklerdeki gibi, yalnızca 'felaket' koşullarında mı gerçekleşebilir? Bu görüşe katılmıyoruz. Referans alabileceğimiz farklı bir tarihsel model var: Haziran

1936 genel grevi (ve daha mütevazı ölçüde, Haziran 1936'dakine benzer bir durum yaratabilecek olan 1960-61 Belçika genel grevi).

"Huzurlu neo-kapitalizm" veya "kitlesel tüketim toplumu" olarak görülen günümüzün genel ekonomik ortamında, bir çok toplumsal krizin (maaşların oldukları seviyede tutulması veya gelirler politikasını dayatma girişimleri), siyasi krizin (sendikal hareketin eylem özgürlüğünü sınırlama ve güçlü Devleti dayatma girişimleri), ekonomik krizin (resesyon veya ani parasal kriz...vs.) hatta askeri krizin (örneğin emperyalist saldırılara, uluslararası emperyalizm ile ittifakın korunmasına, "yerel savaşlarda" nükleer silahların taktik kullanımına karşı güçlü tepkilerin verilmesi) ardarda gelişi ile işçilerin gittikçe radikalleşmesi; bu radikal işçilerin, acil talepleri bir reformlar programının amaçlarına bağlayacakları gitgide daha yoğun mücadeleler başlatmaları; bu mücadele dalgasının hükümeti devirecek ve ikili iktidar yaratacak bir genel greve yol açması çok mümkün"[5]

Bu uzun alıntıdan dolayı özür dileriz. Ama bu alıntı her şartta, 1968 Mayısında patlak veren devrimci kriz türünün büyük hatlarıyla öngörülebildiğini, kesinlikle olasılıktan uzak ve olağanüstü olarak algılanmaması gerektiğini, ve de sosyalist ve komünist örgütlerin , eğer yöneticileri bunu isteselerdi, ve neo-kapitalizmin temel çelişkilerini anlamış olsalardı, bu tür bir devrime pekala da yıllardır hazırlanıyor olabileceklerini ortaya koymaktadır.

Bu tarz bir patlamanın öngörülemez olması ihtimali çok düşüktü çünkü bizi daha önce iki kez umutlandırmıştı: ilk olarak Aralık 1960-Ocak 1961 arası Belçika'da, sonra da 1965 Haziran-Temmuz aylarında Yunanistan'da. 1968 Mayıs olaylarından sonra kıta Avrupası'nda olası devrimci krizlerin bu tarzda –talepçi hedefleri ve kapitalist toplumun, kapitalist

5. Ernest Mandel: "Une stratégie socialiste pour l'Europe occidentale", in *Revue internationale du socialisme*, 2. sene, no:9, ss.286-287.

Devlet'in "normal" kurumsal çerçevesini aşan bir kitle grevi şeklinde – gerçekleşeceği konusunda artık kuşku yoktur (ekonomik konumda radikal bir değişim ya da bir dünya savaşının patlak vermemesi koşuluyla...).

Avrupa'da anti-kapitalist bir stratejinin ana hatlarına ilişkin olarak uluslararası sosyalist hareket içinde sürmüş olan tartışmaya oranla, 1968 Mayıs olayları, 1965'de ele aldığımız Avrupa'da sosyalist devrimin tipolojisi çalışmasını tamamlayan birkaç ek açıklama da getirmiştir.

Öncelikle, neo-kapitalizmin uzun süre bastırılmış olan çelişkileri infilaka benzer kitle hareketleri şeklinde patlak verdiğinde, kitle grevi, genel grev, "mutlak bir sükunet içinde geçen barışçıl ve sakin grev" biçimini aşmaya yönelmekte, çok çeşitli eylem biçimleri düzenlemektedir; fabrikaların işgali, grev gözcülüğünün gitgide daha kitlesel ve sert bir nitelik alması, her tür zorbaca baskıya derhal verilen karşılıklar, baskıcı güçlerle aralıksız çatışmaya ve temasa dönüşen sokak gösterileri ve de barikatların yeniden ortaya çıkışı bu eylem biçimleri arasında özellikle belirtilmeyi hak edenlerdir.

Eylem biçimlerindeki bu radikalleşmenin *kendiliğinden ve kaçınılmaz* kökenlerini gizlemek ve gaullizme[6] (Cumhurbaşkanı De Gaulle'cü anlayış-çn) hizmet edecek "şiddetli kazalar" yaratmak için elele vermiş "goşist provokatörler" tezini inandırıcı kılmak üzere, tüm reformist ve neo-reformistler, 1960-61 Belçika genel grevleri sürecinde benzer tepkilerin geliştiği

---

6. Waldeck-Rochet, 8-9 temmuz 1968 FKP Merkez Komitesi'ne sunduğu raporda "görevlerimizin ikincisiningiderek güçlenecek olan otoriter ve faşist eğilimlere karşı demokratik özgürlüklerin savunusu" olduğunu belirtiyor (*L'Humanité*, 10 Temmuz 1968). O halde nasıl oluyor da FKP radikal sol örgütlerin yasaklanması protesto etmek için ağzını bile açmadı, hatta "Geismar'ın silahlı milislerleri"nden ilk defa bahsederek hükümete bu yasaklamanın gerekçesini sağla-

konusunda (Hainaut'da sokak barikatları, Liège'de Guillemin garı saldırısı); genç işçilerin 1967'de Mans, Caen, Mulhouse, Besançon'da ve Fransa'nın başka yerlerindeki grevlerde bu yönde kitlesel biçimde harekete geçtikleri; İtalya'da (Trieste, Torino) hatta batı Almanya'da benzer eylem biçmlerinin ortaya çıkışının işçi gençliğin radikalleşmesine eşlik ettiği konusunda suskun kalmak durumundalar.

Kısacası, Pompidou'nun gülünç "uluslararası fesat" tezi benimsenmiyorsa eğer, öğrencilerin küçük-burjuva niteliğini, veya gençliğin "siyasal olgunluğunun eksikliğini", ya da kışkırtıcıların destansı rolünü suçlamak yerine, kitle mücadelesindeki dönüm noktasının –açıkça ortaya konması gereken nesnel faktörlerin yol açtığı– spontane (kendiliğinden gelişen) bir dönüm noktası olduğunu kabul etmek gerekir.

Oysa, sınıf mücadelesinin her radikalizasyonu sonucunda hızla baskı güçleriyle şiddetli çatışmalara girilmesinin nedenlerini anlamak pek de zor değil. Avrupa'da yirmi yıldır baskı aygıtını ve işçi eylemlerini ve grevlerini engelleyen çeşitli yasal düzenlemelerin sürekli güçlendirilmesini tanık oluyoruz. Eğer "normal" zamanda, emekçilerin bu baskıcı düzenlemelere isyan etme imkanı yoksa da, kitle grevleri sırasında durum hiç de aynı olmuyor. Grevlerde, emekçiler birdenbire kolektif eylemlerinin sakladığı devasa gücün bilincine varırlar. Aniden ve kendiliğinden "düzenin", proletaryanın özgürlük mücadelesini boğmaya çalışan bir burjuva düzeni olduğunu anlarlar. Bu "düzenin bekçileri" ile giderek artan biçimde doğrudan

dı. İşçi ve demokrasi hareketinin tarihi radikal sola karşı hoşgörülen bir baskının giderek tüm sola yayıldığını gösterir. Sosyal-demokrat yöneticiler, "komünist şiddetin" "nesnel olarak" faşist baskıya yol açacağı gerekçesiyle anti-komünist uygulamaları kabul etmeye dayalı siyasal bilgelik üzerinde toplama kamplarında uzun uzun düşünme fırsatını bulmuşlardır.

çarpışmaya girmeden bu mücadelenin belirli bir seviyeyi aşamayacağının; ve isyanlarını boğmak üzere düşmanları tarafından düzenlenen oyun-kurallarına uymaya devam ettikleri taktirde bu özgürlük müc adelesinin sonsuza dek sonuçsuz kalacağının bilincine varır, emekçiler.

Bu yeni mücadele biçimlerinin, ambriyon halinde kaldıkları sürece, öncüsünün çoğunluğunun yalnızca genç emekçiler oluşu; öğrenci barikatlarının işçi gençlik içerisinde en çok özdeşleşme refleksi yaratmış olması; Flins ve PeugeotSochaux'da baskı güçlerinin provokasyonlarına karşı en keskin biçimde karşılık verenlerin yine ve hâlâ gençler oluşu yukarıdaki analizi hiç bir şekilde sakatlamıyor. Her devrimci yükselişte, yeni radikal eylem biçimlerini deneyenler her zaman çok küçük bir azınlıktır. "Eyleme geçen azınlıkların anarşist teorisi" üzerine ironi yapacaklarına Fransız Komünist Partisi'nin (FKP) yöneticileri Lenin'in bu konuda yazdıklarını bir kez daha okumakla iyi ederlerdi.[7] Ayrıca, geçmişin yenilgilerinin ve hayalkınklıklarının, "parlamenter ve pasifist yollar" yönündeki aralıksız propaganda sonucu oluşan ideolojik deformasyonun ağırlığını gençler, yaşlı kuşaklardan daha az hissediyor.

1968 Mayıs olayları aynı zamanda, uzun süreli bir ikili iktidar dönemi düşüncesinin, her türlü antikapitalist yapıda re-

---

7. Lenin, *Seçme Eserler* (iki cilt), Moskova, 1946, yabancı dil baskıları, Cilt. I, s.542. ("Les enseignements de l'insurrection de Moscou"- "Moskova ayaklanmasının dersleri"): "Moskova'daki Aralık ayı hareketlerinin başlıca biçimleri barışçıl grevler ve yürüyüşler olmuştur. İşçilerin büyük çoğunluğu aktif olarak yalnızca bu mücadele biçimlerine katılmıştır. Fakat tam da Moskova'daki bu Aralık hareketi bağımsız ve temel bir mücadele biçimi olarak genel grevin zamanını doldurduğunu bariz bir şekilde ortaya koymuştur; içgüdüsel, dayanılmaz bir güçle hareketin bu fazlasıyla dar çerçevelerden taşarak mücadelenin daha üst bir biçimini, ayaklanmayı doğurduğunu göstermiştir."

formun veya işçi denetiminin elde edilişi ve aşamalı olarak kurumsallaşması düşüncesinin, devrim öncesinde ve devrimci durumda yoğunlaşan sınıf mücadelesi hakkında aldatıcı bir anlayışta yattığını gösteriyor.

Burjuvazinin iktidarı hiçbir zaman ardarda genel küçük kazanımlarla sarsılmayacaktır: güç dengelerinde ani ve sert bir değişim olmadığı taktirde, sermaye her zaman bu kazanımları sistemin işleyişine dahil etme yollarını buluyor ve bulacaktır. Ve güç dengelerinde radikal bir değişim olduğu vakit, kitle hareketi burjuva iktidarını temelinden sarsar. İkili iktidar, iktidar fethinin burjuvazinin güç yitirmesinden dolayı objektif açıdan mümkün olduğu, ama kitlelerin politik hazırlığındaki eksikliğin ve içlerinde reformist ve yarı reformist eğilimlerin baskın oluşunun eylemlerini geçici olarak bir seviyede durdurduğu bir durumu yansıtıyor.

68 Mayısı tüm devrimlerde varolan şu yasayı doğruluyor: böylesine geniş topumsal güçler harekete geçmiş iken, kazanılacak yahut kaybedilecek olan şey böylesine önemli iken, her iki taraftan da gelebilecek herhangi bir cesur girişimin olayların seyrini birkaç saat içerisinde değiştirebilecek iken, aşırı derecede istikrarsız olan bu dengeyi yıllar boyunca "dondurmayı" istemek tamamiyle aldatıcıdır. Burjuvazi, kitlelerin ondan iktidar alanında kopardığını, neredeyse derhal geri almaya çalışmak zorundadır. Kitleler, düşman karşısında boyun eğmezlerse, neredeyse derhal kazanımların genişletmek zorundadırlar. Tüm devrimlerde böyle olmuştur, yarın da böyle olacaktır[8].

III. Merkezi stratejik problem

Batı Avrupa'da, olası devrimci yükselişlerin ortaya koyduğu sorunlarla karşıkarşıya olan işçi hareketinin gelenksel ör-

gütlerinin tüm zayıflığı, tüm güçsüzlüğü, Fransız Komünist Partisi (FKP)'nin genel sekreteri Waldeck-Rochet, fransız proletaryasının mayıs 1968'de yaşadığı ikilemi kendi görüşünce özetlerken ortaya çıkıyor:

"Gerçekte, mayısta yapılacak seçim şuydu, ya grevin, emekçilerin temel taleplerinin yerine getirilmesinin sağlanması yönünde harekete geçip, aynı zaman, politik düzlemde, yasallık çerçevesinde gerekli demokratik değişimler amaçlayan eylemi sürdürmek. Partimizin savunduğu görüş buydu. Ya da tamamen bir güç yansına girmek, yani ayaklanmaya gitmek, ve hatta iktidarı zorla devirmeyi hedefleyerek silahlı mücadeleye bile başvurmak. Bu da birtakım ultragoşist grupların maceracı görüşüydü.

Ama askeri ve baskıcı güçler kurulu iktidarın tarafında bulunduğundan[9]) ve büyük halk kitleleri böyle bir maceraya tamamıyla karşı olduğundan, buyola girmek açıkça emekçileri katliama

---

8. Fabrika işgallerinin başından itibaren baskı güçleri grevcilerin işgali altında bulunan telekomünikasyon merkezi gibi birkaç stratejik noktayı geri almaya çalışmıştır. Olayların hazırlıksız yakalamadığı bir işçi hareketi bu kazanılmış kilit pozisyonları savunmasını ve iktidarın bu provokasyonlarından yola çıkarak grev noktalarının savunmaya yönelik silahlandırılması fikrini kitlelere giderek kabul ettirmesini bilirdi. "İç savaş korkusu"nun yerini özsavunma iradesi alırdı.

9. Bu argümanın değerine hayran kalınabilir. FKP yönetiminin beklediği "barışçıl devrim" türü muhtemelen, başlangıçtan itibaren "askeri ve baskıcı güçlerin" sihirli bir biçimde buharlaştığı...veya halkın saflarına katıldığı bir devrimdir. Sabırsızlıkla Waldeck-Rochet'nin bir burjuva ordusunun ve bir baskı gücünün mucizevi yok oluşuna veya "halkın ordusuna" dönüşümüne dair açıklamalarını bekliyoruz. Bkz. Lenin: "Modern bir orduya karşı savaşmak imkansızdır deniyor; ordunun kendisinin devrimciliğe yönelmesi lazımmış. Hiç şüphesiz devrim kitleleri ve bizzat orduyu kazanmazsa ciddi bir mücadele bile söz konusu olamaz. Tabii ki ordu içinde çalışma yapmak gereklidir. Fakat bölüklerin bu taraf değiştirişini bir yandan iknadan, diğer yandan bilincin uyanışından ileri gelecek basit ve yalıtılmış bir olay olarak düşünmemek lazım. Moskova ayaklanması bu kavrayışın sıradanlığını ve kısırlığını açıkça ortaya koymuştur. Esasında bölüğün içine düşeceği karar-

sürüklemek ve işçi sınıfı ile öncüsü komünist partinin ezilmesini istemek anlamına geliyordu.

Ama hayır! Bu tuzağa düşmedik. Çünkü gaulist iktidarın asıl planı da buydu zaten.

Gerçekten de iktidarın yaptığı hesap çok açıktı: bizzat kendisinin anti-sosyal ve anti-demokratik politikasıyla yarattığı krizi işçi sınıfına, partimize ve her türlü demokratik harekete kesin ve etkilerinin uzun zaman boyunca hissedileceği bir darbe vurmak üzere kullanmayı umuyordu." [10]

Diğer bir deyişle, ya on milyon emekçinin[11] genel grevinin hedeflerini anlık taleplerle, yani asgari programın yalnızca bir bölümüyle sınırlamak, ya da iktidarın devrimci fethi için hemen silahlı ayaklanmaya atılmak gerekiyordu. Birinden biri olmalıydı, ya asgarisi ya da azamisi. Hemen bir ayaklanma için hazır olunmadığına göre, yeni Matignon anlaşmalarına doğru yönlenmek lazımdı. Sanki, bir genel grevin başlangıcında derhal ayaklanmak için *hiçbir zaman* hazır olunamayacağına göre –özellikle de kitleleri ve kendi öz partisini "yasallığa saygı" içerisinde terbiye etme işi sürdürülürse– an-

---

sızlık, ki bu her gerçek halk hareketi için kaçınılmazdır, devrimci mücadele güçlendikçe ordunun fethi için gerçek bir mücadeleye dönüşür. Moskova ayaklanması bize çok kesin bir biçimde orduyu ele geçirmek için gericilik ile devrim arasındaki en teskin edilemez, en acımasız mücadeleyi gösterir" (op.cit., ss.545-546)

10. *L'Humanité*, 10 Temmuz 1968.

11. Bu konuda C.G.T. yönetiminin hiçbir zaman genel grev ilan etmemiş ve bunun zaten "mevcut bir olgu" olduğunu söylemekle yetinmiş olması anlamlıdır. Esasında, genel grev ilanı bir talep mücadelesininkileri aşacak amaçların ifade edilmesini ve (leninist gelenek içinde) iktidar meselesinin söz konusu olduğunu kabul etmeyi gerektiriyordu. Fransa'daki Mayıs 1968 grevinden çok daha az sert ve fabrika işgallerinin gerçekleşmediği bir grevle karşı karşıya olan Belçika'da (1960-61), KP sosyal demokrat sendika yönetimini genel grev ilan etmediği için eleştiriyordu. Bunun sebebi, Belçika'da KP'nin sendikal hareket içinde fazlasıyla sınırlı bir azınlık olmasında yatar.

lık taleplere yönlenmiş olanlardan başka bir mücadele türü *hiçbir zaman* gerçekleştirilmeyecekmiş gibi...

Leninizmden söze etmeden bile, marksizmden bu kadar uzaklaşmış bir tavır hayal edilebilir mi?

Burjuvazinin iktidarı istikrarlı ve güçlüyse eğer, sermayeyi hemen devirmeyi öngören bir devrimci eyleme atılmak saçma olur; bu yapıldığı taktirde, kesin bir yenilgiyle karşılaşırız. Peki ama bu istikrarlı ve güçlü iktidardan, zayıflamış, sarsılmış, dağılmış bir iktidara nasıl geçebiliriz? Mucizevi bir sıçrayışla mı? Güç dengelerinde kökten bir değişiklik kesin terslemeler gerektirmiyor mu? Bu terslemeler burjuvazinin giderek zayıflayacağı bir *süreç* açmıyor mu? İşçi sınıfını –hatta sosyalist devrimi– savunduğunu iddia eden bir partinin temel görevi bu süreci olabildiğince ilerletmek değil midir? Peki ama bunu, kağıt üzerinde garantili bir zafer gibi görülen silahlı ayaklanma için durum olgun olmadığı sürece, acil talepleri amaçlayanlar dışındaki tüm mücadeleleri baştan dışlayarak yapılabilir mi?

On milyon emekçinin fabrika işgalleriyle birlikte sürdürdüğü grev, sermayenin iktidarının hatırı sayılır biçimde zayıflaması anlamına gelmez mi ? Bütün çabaları bu gediği büyütme denemelerine yoğunlaştırmak, güvenceler elde etmek, sermayenin artık güçler dengesini yeniden hızla kendi lehine döndürememesini sağlamak gerekmiyor mu? Sermayeden, fabrikada, mahallelerde, sokakta, hakiki yetkiler koparıp almanın, yani anlık talepler için mücadeleden anti-kapitalist yapıdaki reformlar için, geçiş talepleri için mücadeleye geçmenin başka bir yolu var mıydı? Bu tür hedefler için mücadele etmekten kasten kaçınarak, anlık talepler için mücadeleye kasten kapanarak, güçler dengesinin yeniden burjuvazi lehine dönüştürülmesini, yönelimlerin yeniden ve aniden altüst oluşunu mümkün kılan tüm koşullar yaratılmıyor mu?

Tüm kapitalizm tarihi, sermayenin, kendi iktidarı tehdit edildiği vakit, maddi talepler konusunda taviz verme kapasitesine tanık olmuştur. Sermaye şunu çok iyi bilmektedir ki, eğer iktidarını muhafaza ederse verdiklerini kısmen geri alabilir (fiyat artışlarıyla, vergilerle, işsizlikle...vs), üretimin büyümesiyle onları kısmen sindirebilir. Ayrıca, beklenmedik büyüklükte bir grevden dolayı korkmuş ve sinirlenmiş ama hâlâ devlet iktidarına sahip bir burjuvazi, kitle hareketi geri çekildiği anda bastırmaya ve karşı saldırıya geçmeye eğilimlidir. İşçi hareketi tarihi şunu kanıtlıyor: Waldeck-Rochet'nin bu ikilemine sıkışık bir parti hiçbir zaman devrim yapamaz ve yenilgiyle karşılaşmaya mahkumdur[12].

Geçiş talepleri mücadelesinden ve ikili iktidar organlarının yaratılmasından geçerek, acil talepler için mücadeleden iktidar için mücadeleye götüren *sürece katılmayı reddederek*, reformist ve neoreformistler her devrimci eylemi, kitleleri zayıflatan ve "gericiliği güçlendiren bir provokasyon" olarak saymaya kendilerini her zaman mahkum ettiler.

---

12. Waldeck-Rochet şunları söylüyor: "Barışçıl yolun başarısının koşulu şudur: İşçi sınıfı, doğru bir ittifak politikasıyla, sosyalizme yönelik mücadelede öyle bir güç üstünlüğü sağlamalı ki kendini yalıtılmış halde bulacak büyük burjuvazi halka karşı bir iç savaşa başvuracak durumda olmasın". Tüm reformist sersemlik şu sözlerde açığa çıkıyor: "güç üstünlüğü" artık proletaryanın hareketliliğinin, inisiyatifinin, cesaretinin, enerjisinin büyüklüğü ile değil fakat yalnızca düşmanın direnme iradesinin yok olmasıyla ölçülüyor. Burjuvazi "iç savaşa başvurabilecek" durumda olduğu sürece, en iyisi ortadan kaybolmak! Böylesi bir ruh haliyle ne Rus devrimine, ne Yugoslav devrimine, ne Çin devrimine –Küba ve Vietnam devrimlerinden hiç bahsetmiyoruz– hiçbir zaman girişilmezdi. Arada şunu da söyleyelim ki, böylesi bir çekingenlik burjuvaziyi iç savaşı başlatmaya cesaretlendirmenin en iyi yoludur. Sosyal demokrasi Hitler karşısında aynı türden argümanlarla ortadan kaybolmuştur; Yunanistan'da aynı mantık albayların hiçbir ciddi direnişle karşılaşmadan iktidarı ele geçirmesini sağlamıştır.

Bu sözler, 1919'da, 1920'de, 1923'de, 1930-1933 arasında Alman sosyal demokrasisinin diline pelesenk oldu. Eğer burjuvazi Weimar kurucu Meclisi'nde çoğunluğu aldıysa bu "solcu maceracıların, anarşistlerin, Puçistlerin, Spartakistlerin, bolşeviklerin" (o dönemde henüz Troçkist denilmiyordu) suçuydu: çünkü onların "zorbaca eylemleri" "halkı korkutmuştu", diye sızlanmaktaydı 1919'un Scheidemann'ları. Eğer nazizm güçlenebildiyse bu komünistlerin hatasıydı; çünkü orta sınıfları karşı-devrim saflarına iten devrimin yarattığı tehditti, diye tekrar etmekteydiler 1930-1933 arasında.

1918'in Kautsky'sinin bile, güçlü kitle grevleriyle karşı karşıya gelen işçi hareketinin kendisini geleneksel eylem ve örgütlenme biçimleriyle (sendikalar ve seçimler gibi) sınırlayamayacağını ve bir üst düzeydeki örgütlenme biçimlerine, yani emekçiler tarafından seçilmiş –Sovyet tipi– komitelerin inşasına geçmek zorunda olduğunu idrak etmesi anlamlıdır. Lenin de bu konuda 1918 Kautsky'sinin tereddütlerini, çelişkilerini ve eklektizmini kınamıştı. Waldeck-Rochet'nin şu argümanına neden karşı çıkmıştı ? "Madem ki muzaffer bir silahlı ayaklanmayı hemen örgütlemeye hazır değiliz, o halde en iyisi, burjuvaziyi korkutmamak ve Fransa'nın tarihinde gördüğü en kalabalık grevci sayısı ile karşı karşıya geldiği, işçilerin fabrikaları işgal ettiği, polis sendikasının artık baskı uygulamayacağını ilan ettiği, Fransız Bankası'nın çalışmaya hazır işçi yokluğu nedeniyle para basamadığı, ve –burjuva iktidarının sarsıldığının en kesin kanıtı olarak– mimarların, bisiklet yarışçılarının, hastanelerdeki asistanların ve noterlerin rejime "itiraz ettikleri "şu anda, ücretlerin artırılmasını talep etmekle ve seçimleri kabul etmekle yetinmektir."

"İktidarın tatili" tartışması da böylesine metafizik bir şekilde ortaya atılınca, tabi ki çıkışsız kalıyor. Ama gaulist "komp-

lo" tezini kendi açısından kullanarak (kendi yorumunda komployu düzenleyenler gaulistler) ve böylece sınıf mücadelesi tahlili yerine cinbilimini koyarak, Waldeck-Rochet şunu hatırlamalıdır ki sözde her koşulda işçi sınıfının "tuzağa" ve "güç yarışına" itmek isteyen iktidar, sendika yöneticileriyle görüşmek ve önemli maddi tavizler karşılığında grevin bitirilmesi konusunda anlaşmak için bir hayli acele etti.

Eğer gerçekten gaulizmin niyeti bir güç yarışına yol açmak idiyse, yapacağı hamle belliydi: Fabrikalar işgal altında kaldığı sürece sendikalarla uzlaşmayı reddetmek. Birkaç haftada güç yarışı kaçınılmaz olurdu. Ama böyle bir çılgınlıktan kaçındı, iyi de yaptı! Güçler dengesi *ve burjuvazinin sürekli yıpranışı* üzerine Gaullizmin tahminleri Waldeck-Rochet'nin bugün sunduklarından daha doğruydu. Yani aradığı güç yarışı değil, neredeyse her ne pahasına olursa olsun, grevin olabildiğince çabuk sona ermesiydi. Yani "tuzak" tezi, dikkati gerçek sorunlardan farklı bir yere çekmeyi amaçlayan tamamiyle bir mitos[13]. Ayrıca bir De Gaulle planı söz konusuysa, 30 mayısınki yeterince açık: grevleri mümkün olabildiğince kısa zamanda durdurmak ve seçime gitmek. FKP'nin tepkisi ne oldu? Gevcileri "rejimin seçimlerden kaçmasına yardımcı olmakla" suçlayacak ölçüde gözleri kapalı düşmedi mi bu "tuzağa"? Ve sonuç ne oldu?

İktidarın Mayıs ayında gerçekten sahipsiz kalıp kalmadığını ve de Gaulle'ün gerçekten "çekilmek ve yerini bırakmak yönündeki niyetini ifade edip etmediğini" bilmek için geliştiri-

---

13. İşçi hareketinin yöneticilerinin "parlamenter yollara" geri çekilmeyi kabul ettiğinden De Gaulle 30 Mayıs günü durumu tersine çevirdiğinde, güvenlik güçlerinin baskısını tabii ki artırabilmiştir. Fakat o durumda bile Flins ve Sochaux örnekleri, işçilerin karşı koyuşunun imkanlarının neler olduğunu gösterebilmiştir. "İç savaş hayaleti" düzen kadar FKP yönetimi tarafından da reel durumu ve barındırdığı olanakları, halkın özsavunma politikası dinamiğini gizlemek

len bütün ince hesaplar; komployа, kurnazlığa ve "provokatörlere" başvurmayı, varolan toplumsal güçlerin ve onların karşılıklı ilişkilerindeki dinamiğin ciddi bir tahliline tercih eden aynı düşünce yöntemlerinden kaynaklanır.

"İktidarın sahipsiz kalması" tarihten hazır alınan bir hediye değildir; onu pasif bir biçimde ya da seçim kampanyaları aracılığıyla beklemek, hiç tecrübe etmemeyi kabullenmek demektir. "İktidarın sahipsiz kalması", hakim sınıf için, bütün güçler dengesinin bozulması sürecinin son noktasıdır. Kerensky bile Ekim ayaklanmasından bir kaç saat önce "çekilmek ve yerini bırakmak niyetine" dair hiçbir belirti göstermemişti. Önemli olan, gerçek bir "iktidarın sahipsizliği" tanımı üzerine skolastik tartışmalara girmek değildir. Önemli olan, kitlelerin mücadelesine, sermaye lehine varolan güçler dengesindeki söz konusu bozulmayı hiç durmadan hızlandıracak şekilde müdahale etmektir. Burjuvaziden gerçek yetkiler sö-

için kullanılmıştır. Öğrencilere karşı bitmek bilmez çatışmalardan bitap düşmüş güvenlik güçleri ve bu çatışmaların giderek daha çok şehre yayılması; belirleyici haftalar süresince tüm askerlerin izinlerinin iptal edilmesi, rejimin orduyu seferber etme konusundaki tereddütleri; yüzlerce fabrikayı Çevik Kuvvet'e direnebilecek ve eylemcileri savunabilecek üsler haline getirme imkanı, meselenin verileri bunlardı. Bu somut koşullarda bir genel grevin ortasında ve proletaryanın elinde tüm ülkenin üretim aygıtının gibi muazzam önemde bir koz bulunurken özel kuvvetlerin bir müdahalesinin olasılıkları ve hedefleri ne olabilirdi? Ordunun müdahalesinin birkaç gün içinde karalı işçilerce neredeyse tüm proleter merkezlerinde geri püskürtüldüğü İspanya 1936 Temmuzu deneyiminden çıkarılacak çok ders var. 68 Fransası ise, 36 İspanyası'nda hala mevcut olan ve faşizmin savunma hatlarını oluşturan geri kalmış bölgelere sahip olmaktan uzaktır. 68'in Avrupasıyla 36'nın Avrupası arasında hiç ir ortak yön yoktur. Fransız orta sınıfları hiçbir şekilde kanlı bir diktatörlüğü kabul etmeye hazır değildi. De Gaulle'ün tüm bu hesapları yapmadığını ve hasımlarının direnmek yerine geri çekileceğinden emin olmasaydı tüm bu tehditleri savuracağını mı zannediyorlardı?

küp almayı hedefleyen stratejilerden başka, devrim için, koşullar henüz tamamen "olgun" değilse bile, aralıksız propaganda yapmak, bu müdahalenin gerekli bir koşuludur.[14]

Dolayısıyla merkezi stratejik sorun bu ikilemi kırmak: Ya tamamiyle talep amaçlı grevler, sonra da seçim (yani *business as usual*); ya da zaferi baştan kesin olması kaydıyla bir silahlı ayaklanma. Şunu iyi anlamak gerekir ki Belçika aralıkocak 1960-61 ve mayıs 1968 gibi genel grevler –özellikle bunlarla bağlantılı olarak yeni kitlesel radikal mücadele biçimleri ortaya çıkıyorsa– ücret artışlarından daha ileri sonuçlara ulaşmalı ve ulaşabilir, bir silahlı ayaklanmanın hazırlıkları bitmemiş olsa bile. Bu grevler, gerçekten yeni yetkilerin elde edilmesine, ikili iktidar yaratıp sınıf mücadelesini en şiddetli ve yüksek noktasına ulaştıracak ve böylece iktidarın devrimci zaptının koşullarını oygunlaştıracak denetim ve veto yetkilerinin kitlelerce kazanılmasına yol açmalı ve açabilir.

IV. Kitlelerin kendiliğindenliği, ikili iktidar ve devrimci örgüt.

68 Mayısında öğrencilerin gerçekten devrimci niyetlerinin olduğunu varsayalım; peki o muazzam emekçi çoğunluk sendika yöneticilerinin greve verdiği talepçi niteliği kabul etmekle sınırlı tutmamış mıydı kendisini? Böylelikle, M. Duverger, Jean Dru ve diğerleri F.K.P.'nin tahliline yanıt vermiş oluyorlar.

Emekçi kitlelerin mayıs günlerinde aslında ne düşündük-

---

14. "Kautsky şu gerçeği hiçbir şekilde anlayamıyor: devrimci marksisti vülger ve küçük burjuvadan ayıran, onun bilgisiz kitlelere olgunlaşan devrimin gerekliliğini anlatmayı, gerçekleşmesinin kaçınılmazlığını kanıtlamayı, bunun halk için yararlılığını açıklamayı ve proletaryayı ve tüm emekçi ve ezilen kitleleri hazırlamayı bilmesidir"., (Lenin "La révolution prolétarienne et le renégat Kautsky", iki ciltlik *Seçme Eserler*, Cilt II, Moskova, 1947, Yabancı dil yayınları, s.484)

lerini bilmek oldukça zor; sahiden de onlara hiç söz verilmedi. Oysa ki gerçekten öğrenmek istenilseydi, akıllarını kurcalayan şeyleri keşfetmek kolaydı. Emekçileri işletmelerde genel toplantılar çerçevesinde bir araya getirmek; onlara bol söz hakkı vermek ; fabrikaların bütün işçi kitlesi tarafından işgal edilmesini kararlaştırmak; en geniş işçi demokrasisini uygulamak ; her grev değişiminde onları yeniden toplamak; kısacası bu genel grev bünyesinde, her an geri çağrılabilir delegelerle, seçilmiş grev komiteleri, –sovyetlere özgü olan ve bu tip grevler için yalnızca Lenin, Troçki, Rosa Luxembourg tarafından değil 1918'in Kautsky'si tarafından bile salık verilen– kitlelerin eleştirel bakışları altında bu tür sürekli bir itiraz ve tartışma ortamı yaratılabilirdi. İşçi hareketinin resmi yöneticileri o dönemin Kautsky'sinden bile daha geride duruyor.[15]

Sendika yöneticilerinin ne pahasına olursa olsun bu kitlesel işgallerden ve fikirsel çatışmalardan kaçınmaya çabalamış olmaları; bütün olanakları kullanarak öğrencilerin devrimci sözcülerine fabrikalara girişi imkansızlaştırmak istemiş olmaları, onların emekçilerin tepkisinden emin olmadıklarını ortaya koyar. "Grenelle protokolünü" tasdik etmek için çağrılmış emekçilerin bu protokolü ezici bir çoğunlukla reddetmiş olması da, kitlelerin salt talepçi bir hareket düzeyini aşmaktaki içgüdüsel niyetlerinin bir başka göstergesidir.

Hatta bu noktada şu soru sorulabilir: eğer emekçilerin tüm istediği sahiden de önemli bir ücret artışı idiyse, neden kendiliğinden fabrikaların işgaline yöneldiler? Fransız emekçileri

15. Kautsky'den aktaran Lenin, a.g.e., s.452, "Ekonomik ve politik alanda finans kapitalin sahip olduğu devasa güçler karşısında, proletaryanın eski ekonomik ve politik mücadele yöntemleri her yerde yetersiz kalıyor... Sovyet tipi örgütlenme çağımızın en önemli olgularından biridir. Sermaye ve emek arasında gelecekteki belirleyici kavgalarda birincil bir önem arz etmeye adayları".

son yirmi yılda ücretlerin artırılması için çok sayıda hareket yürüttü. Bu hareketler hiçbir zaman Mayıs 68'dekiyle karşılaştırılabilir bir yoğunluk kazanmadı; eylem tarzları hiçbir zaman 1968 Mayısındakilerle benzerlik göstermedi. Fabrikaları işgal ederek; on binler hatta kimi kez yüz binler halinde sokaklarda yürüyerek; işletmelere kızıl bayrak çekerek; her yerden "On yıl yeter"; "Fabrikalar işçilere"; "İktidar emekçilere" gibi sloganlar yükselterek, grevci kitleler salt ücretsel talepleri çoktan aşmış olan özlemlerini dile getirmekteydiler[16].

Emekçilerin de basit ve rutin bir "ücretler ve düzgün seçimler" kampanyasından daha ileri gitmek istediklerine dair daha ikna edici bir kanıt da var. Her kendilerini özgürce ifade etme imkanları olduğu sefer, bürokratik görüntünün sarsıldığı ve düştüğü heryerde, tabandan girişimlerin geliştiği heryerdeki davranışları bu yöndedir. Bu deneyimleri tamamlamış olmaktan uzağız, ancak liste yine de oldukça etkileyici:

– Brest CSF fabrikasında çalışanlar üretime devam etti, ancak yanlızca kendileri için önemli ürünleri, özellikle de baskılara karşı eylemcilerin ve gevcilerin kendilerini savunmalarına yarayan telsizleri ürettiler;

– Nantes'da grev komitesi, izin kağıtları dağıtarak ve şehir girişlerinde barikat kurarak, şehire doğru ve şehir dışı yolları denetledi. Ayrıca galiba yine aynı komite bazı esnaf ve çiftçiler tarafından para olarak kabul edilen kredi bonoları bastı;

– Caen'da grev komitesi 24 saat boyunca şehre girişi yasakladı;

---

16. Tekrar Lenin'e başvuralım: "Bu ne utançtır sosyal demokrasi için, Moskova'daki Aralık ayaklanması çapında bir halk hareketi vesilesiyle sarfedilen komplo söylemleri hafızalarda kalacaktır!", Lenin: "Rapport sur le Congrès d'unification du P.S.D.O.R", Haziran 1906, *Oeuvres*, C.10, s.384.

– Vitry'de RhonePoulenc fabrikalarında grevciler çiftçilerle dolaysız takas ilişkileri kurmaya karar verdiler, deneyimi başka şirketlere yaymaya çalıştılar, "aktif grevi" (kendi yapacakları planlara göre ve kendi hesaplarına üretime yeniden başlamayı) tartıştılar, anca bu deneyimi başka fabrikalarda da uygulanacağı bir zamana ertelemeye karar verdiler;[17]

– Mureaux çimento fabrikalarında işçiler genel toplantıyla müdürün görevden alınmasına oylama ile karar verdiler. Patron tarafından gelen, oylamayı yeniden yapma önerisini reddettiler. Söz konusu müdür fabrikanın diğer bir şubesine yollandığında da, Mureaux'dakilerle dayanışmak amacıyla bu şubedeki işçiler de, kendi fabrikalarının tarihindeki ilk grevi başlattılar;

– Saint-Ouen'deki Wonder pil fabrikasında grevciler genel toplantıyla bir grev komitesi seçtiler ve CGT (Genel Emekçi Konfederasyonu) 'nin reformist yönelimini kınamak amacıyla fabrikanın etrafına barikat kurdular ve girişleri sendika sorumlularına yasakladılar;

– Saclay'de nükleer enerji merkezi çalışanları, grevi sürdürmek için fabrikanın materyaline el koydular;

– Rouen tershanesindeki işçiler devrimci eserleri satan gençleri kendi korumaları altına alarak, peşlerinde olan ve onları tutuklamak isteyen CRS (Fransa'nın Çevik Kuvveti)'lerin fabrikaya girişini yasakladı;

---

17. Şunu da belirtelim ki aynı işçiler Batı Avrupa'daki çeşitli kimya fabrikalarıyla kendiliğinden temasa geçmiştir, ve böylece tüm Avrupa sendika yönetimlerinden daha fazla inisiyatif ruhuna ve "Avrupalılık bilincine" sahip olduklarını kanıtlamışlardır. Mayıs olayları sırasında kongresini yapan F.I.O.M-C.I.S.L.'in (Metalürji İşçileri Uluslar arası Federasyonu–Alman D.G.B.'nin, Belçika F.G.T.B.'nin, Britanya Trade Union'ların da bağlı olduğu Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu'na üyedir) gösterdiği dayanışma grevcilere 10 bin dolar vermenin ötesine geçmemiştir (ki bu grevci başına 0.1 cent'e tekabül eder).

– Paris'te bir çok matbaada, çalışanlar, içeriği greve karşı ve zararlı ise, ya gazetenin manşetinde değişikliklerin yapılmasını dayattılar (*Le Figaro*) ya da gazeteciyi basmayı reddettiler (*La Nation*);

—Paris'te C.L.E.O.P. (Öğrenci-İşçi-Köylü bağlantı Komitesi) çiftçi kooperatiflerinin sağladığı erzakları, kafilelerle fabrikalara dağıttı yahut üretim fiyatına sattı (örneğin 24 santime tavuk, 11 santime yumurta); Serge Mallet Fransa'nın doğusunda aynı türden eylemlere işaret eder;[18]

– Sochaux'da Peugeot fabrikasında işçiler CRS'lerin girişine karşı barikat kurdular ve onları fabrikadan kovdular;

– Paris'te Citroen fabrikalarında grevciler, yiyecek sağlamak amacıyla bir kamyona el koymak gibi mütevazı bir ilk girişimde bulundular;

– Belki de en anlamlı durum, Saint-Nazaire'deki Atlantik şantiyelerinde işçiler sendikal aygıtın sürekli baskısına rağmen, bir acil talepler manzumesi sunmadan *on gün boyunca* işletmeyi işgal etmeleri olmuştur.[19]

Bu listeyi tamamladığımızda, onun işçi sınıfının kendi geleceğini ele almaya ve toplumu kendi inanç ve idealine göre yeniden örgütlemeye yönelik kendiliğinden gelişen eğilimini ifade ettiğine nasıl itiraz edebiliriz? Bu örnekler yanlızca talepsel bir grevin, "sıradan" bir grevin ifadesi mi, yoksa gücü ve mantığı, kitleleri acil talepleri aşmaya iten bir grevinki mi?[20]

Bu analize karşı milletvekili seçimlerinin sonuçlarını ve

18. P.S.U. (Birleşik Sosyalist Parti) militanı, *İşçi İktidarı* konulu bir kitabın yazarı (Payot, 1969).

19. Bu çeşitli bilgilerin kaynakları için bkz. *Le Monde*, 29 Mayıs 1968; *Le Figaro*, 30 Mayıs 1968; *La Nouvelle Avant-Garde*, Haziran 1968; *Le Nouvel Observateur*, 19 Haziran ve 15 temmuz 1968; "Mayıs 1968, Fransa'da sosyalist devrimin ilk aşaması", *Quatrième Internationale* dergisinin özel sayısı, Mayıs-Haziran 1968, vs.

yansıttıkları gaulist yükselişi öne sürüyorlar. Ancak bu tahliller, yoğun şekilde parlementer sersemliğe, ve *burjuva* demokrasisinde seçimlerin ne ifade ettiğine dair yapmacık bir cehalete boyanmış.

Birinci turda sol, oyların yüzde 41'ini, gaullistler yüzde 44'ünü almıştı. Ancak, büyük işçi örgütlerinin politikalarına karşı duydukları tiksintiden oy vermeyi reddeden, ama eylemlere katılan büyük emekçi sayısını gözönünde bulundurursak, antidemokratik seçim sisteminden dolayı oy hakkına sahip olmayan üstelik seçim listelerinin yenilenmesinin reddedüişi sonucu yeni reşit olmamama rağmen oy veremeyen 1968 mayıs hareketinin öncüsü yüzbinlerce genci gözönünde bulundurursak, hiç abartısız, 30 mayıs'ta yaşanan hayal kırıklığına rağmen fransız halkının içerisinde sol güçlerle gaullist güçlerin dengede olduğunu söyleyebiliriz.

Oysa bu denge, sınıf düşmanı tararından saptanan oyun kurallarını, yani grevin tamamiyle talepsel bir temelde bitirilmesini, aşırı sola karşı bastırma harekatının yapılmasını, 68 mayısının ortaya koyduğu temel sorunların çözümünün seçimlere bırakılmasını kabul ederek solun yürekler acısı bir taktik yenilgisinin ve gaullizmin muzzafer bir manevrasının ardından geliyordu. Eğer inisiyatif solda kalsaydı, eğer sol, günlük taleplerin tatmininden başka, –işçi denetimini dayatmak için Mayıs ayında dört hafta boyunca birikmiş olan– bu olağanüstü mücadelecilik, şevk ve cömertlikten, demokratik

20. Lenin, Waldeck-Rochet'i alıntılıyor: "Her grevin sosyalist devrime yönelik bir adım olduğunu söylemek havada kalan bir sözdür". Bu sofizmin saçmalığı karşısında şaşkınlığa uğruyoruz. Waldeck-Rochet acaba Lenin'in şunu mu yazdığını ima ediyor: "Fabrika işgallerinin yer aldığı 10 milyon işçinin katıldığı bir grevin devrime yönelik bir adım olduğunu söylemenin havada kalan bir sözdür"? Bir genel grevin iktidar sorununu, ayaklanma sorununu gündeme getirdiğini söyleyen Lenin mi?

olarak seçilmiş –yerel ve bölgesel olarak federe, ve ulusal ölçekte konfedere– fabrika ve mahalle komitelerinden, silahlı grev gözcülerinden, halkın kullanımına verilmiş matbaalardan oluşan sermayeyi geliştirebilmiş olsaydı, her şeye rağmen 23 haziran akşamında solun temsil ettiği Fransız ulusunun %45'inin, o koşullarda birkaç gün içinde % 50'i aşacağından bir an bile kuşku duyulabilir mi?

Çünkü bütün bir çağdaş tarih tanıktır ki, eğer "sivil savaş korkusu" orta sınıflar ve "kararsız seçmen kesimleri" için bir siyasal tercih faktörü ise, daha güçlü olanın safına geçme eğilimi; zafere giden araca atlama isteği; en kararlı ve en enerjik inisiyatifin cazibesi, terazide bambaşka bir karar ağırlığı oluşturur.[21] Bu anlamda De Gaulle, savaşı, daha 30 Mayıs akşamı, "korkunun partisini" toparlamaktan çok, tereddütün, alışkanlığın, hareketsizliğin ve kapitülasyon ruhunun yer ettiği siyasi rakiplerini süratle yanına alarak kazandı.

Anti-kapitalist yapısal reformlar stratejisine, bizim salık

21. "Onlar [II. Enternasyonal'in ve bağımsız sosyal demokratların temsilcileri] şunu unutuyorlar ki burjuva partilerinin egemenliği büyük oranda aldatma üzerine kuruludur ve böylece halkın geniş katmanlarını sermayenin baskısı konusunda yanıltmaktadırlar. Oysa kendileri de kapitalizmin doğası konusunda yanılmaktadırlar... 'Özel mülkiyetin muhafazası yani sermayenin baskısı ve egemenliğinin muhafazası koşullarında, toplumun büyük çoğunluğu proletarya partisi lehine kendini ifade ettiği taktirde ancak bu parti iktidarı ele geçirebilir ve de geçirmelidir': İşte küçük burjuva demokratlarının dili, kendilerine "sosyalist", burjuvazinin gerçek hizmetkarlarının.

"Devrimci proletarya burjuvaziyi alaşağı ettiği, sermayenin baskısını kırdığı, burjuva devlet aygıtını parçaladığı taktirde ancak muzaffer proletarya, sömürücülerin aleyhine proleter olmayan emekçi kitlelerin taleplerine yanıt vererek bu kitlelerin çoğunluğunun sempatisini hızla kazanır": Onlara cevabımız işte budur" (Lenin: "Les élections à la Constituante et la Dictature du prolétariat", 16 Aralık 191, *Oeuvres*, t.30, s.280).

verdiğimiz geçiş programı stratejisine, sıklıkla, büyük işçi, sendika ve siyasal hareketlerin ancak kendisi tarafından uygulanırsa etkili olacağı şeklinde itirazlar yapıldı. Burjuva ve küçük burjuva ideolojisinin sürekli işçi sınıfının içine sızmasına karşı sadece bu örgütlenmelerin oluşturabilecekleri engel olmaksızın, işçi sınıfı bugün talepçi mücadelelerle yetinmeye mahkumdur denildi. 1968 Mayıs deneyimi bu karamsar tanıyı bütünüyle geçersiz kıldı.

Elbette, kapitalist rejime entegre olmamış sendikalar ve kitle partileri, emekçileri hiç aralıksız bu rejime yönelik bir meydan okuma ve global itiraz ruhu içinde eğiterek, işçilerin bünyesinde devrimci sınıf bilincinin olgunlaşmasını hızlandırmak için olağanüstü birer koz olurdu –hatta bu sendikalar ve bu partiler iktidarın ele geçirilmesi için uygun birer araç olmadıkları zaman bile . Ama 1968 Mayıs deneyimi, bir devrimci kitlesel öncülüğün yokluğunda dahi bu bilinçlenmenin sonuçta proletaryanın bağrında uç verdiğini kanıtlamıştır, çünkü bu bilinç emekçilerin yıllar boyu gün be gün biriktirdikleri neo-kapitalist çelişkilerin tüm pratik tecrübeleriyle beslenmektedir.

Kendiliğindenlik örgütlenmenin embriyon halidir, diyordu Lenin. 1968 mayıs deneyimi bu düşüncenin güncelliğini iki biçimde gösterme olanağı veriyor. İşçi kendiliğindenliği hiçbir zaman saf bir kendiliğindenlik değildir; işyerlerinde öncü gruplarınmayalanması –kimi kez tecrübeli tek bir devrimci militan– ve bunların sabrı ve inadı, doruğa ulaşan bu toplumsal ateş dönemlerinde karşılığını görür. İşçi kendiliğindenliği, daha geniş bir öncü örgütün oluşumuna yol açıyor, çünkü birkaç hafta içerisinde binlerce işçi Fransa'da sosyalist devrimin mümkünlüğünü anladı. Bu amaçla örgütlenmeleri geektiğini anladılar ve binlerce iple öğrencilerle, entelektüellerle ve şimdiden JCR (Dördüncü Enternasyonal'e yakın duran Devrimci

Komünist Gençlik)[22] en sağlam ve en dinamik çekirdeğini oluşturduğu, fransız proletaryasının geleceğin kitlesel devrimci partisine yavaş yavaş şeklini veren öncü devrimci gruplarla bağları örüyorlar.

Basit ve saf işçi kendiliğindenliğinin hayranları değiliz. Bürokratik aygıtların tutuculuğu karşısında mecburen yeniden değer kazansa da[23], işçi kendiliğindenliği, Devlet aygıtı ve yüksek derecede uzmanlaşmış ve merkezi bir baskı aygıtı karşısında belli sınırlara çarpar. İşçi sınıfı şimdiye kadar kapitalist rejimi ve burjuva rejimi hiç kendiliğinden devirmedi; herhalde hiçbir zaman da bunu başaramayacak. İkili iktidar organlarının bile Fransa' boyutlarında bir ülke geneline yayılması, eğer imkansız değilse de, en azından işyerlerinde, birkaç pilot fabrikada emekçilerin inisiyatiflerini hızla geliştirebilecek ölçüde yerleşmiş bir öncünün bulunmaması bunu bir hayli zorlaştırmıştır,

Ayrıca, mayıs 1968'de emekçi kitlelerin kendiliğinden gelişen inisyatifinin gücünü abartmakta hiçbir yarar yoktur. O zaten heryerde, *çok güçlü* biçimde vardı; ancak bu inisyatif, fabrika işgallerinin başlaması düzeyinde olduğu kadar, yukarıda bahsettiğimiz ikili iktidar gelişimleri düzeyinde de, birkaç sı-

---

22. Devrimci Komünist Gençlik, 68 Haziran ayında dağıtıldı. Militanlarının önemli bir kısmı 1968 Eylülü'nde haftalık gazete "Rouge"u, 1969'daysa Komünist Birlik'i kurmak için bir araya geldi. [Bugünkü LCR]

23. Burada Fransa ve İtalya'daki kitlesel KP'lerin muhafazakarlığının toplumsal ve maddi kökenlerini inceleyemeyiz. Bu kökenler klasik reformist sosyal demokrasininkilerle kısmen özdeş kısmen farklıdır. Ancak yine de "ideolojik" düzeyde bir saptama yapmak yeterli: Bir aygıt eğer yirmi yıldan fazla bir zaman boyunca "yeni demokrasi" ve "sosyalizme dönük barışçıl ve parlamenter yollar" ekseninde eğitilirse, "yasallık" ve burjuva parlamentoculuğunun cenderesini kıran geniş kitlelerin devrimci bir atılımıyla karşı karşıya geldiğinde tümüyle silahsız kalmaması düşünülemez.

nırlı durumda gerçeğe dönüştü. Eylem içerisinde olan öğrencilerin büyük çoğunluğu, hareketi reformist yollara kanalize etme çabalarından kaçabildiler; birkez daha emekçilerin çoğunluğu kanalize edilmeye izin verdiler. Ne var ki bu konuda onları sorumlu tutmamalıyız; bunun sorumluluğunu taşıyanlar, yıllar boyunca kendi içlerinde her eleştirel eğilimi, reformist ve neoreformist yönelime karşı her muhalefet belirtisini, her işçi demokrasisi kalıntısını boğmaya çalışan bürokratik aygıtlardır. Haziran 1968'daki gaullizmin siyasi zaferi, işçi hareketinin, fransız proletaryasının içindeki kitle-öncü ilişkilerinde altüst oluş yaşanmamış olmasının sonucunda ödediği bedeldir.

Ama 68 Mayısı, eğer bir kez daha gerekli devrimci önderliğin eksikliğini ve devrimci yükselişin başarısı açısından bunun getidiği kaçınılmaz sonuçlarını saptamamızı sağladıysa, aynı zamanda bu deneyim –otuz yıldır Batı'da ilk defa– sorunun gerçek boyutlarını ve çözüm yollarını görmemeize de yardımcı oldu. 1968 Mayası'nda, ikili iktidara doğru belirleyici bir ilk başarının gerçekleşmesi –ve Fransa'nın tüm oranlarını koruyarak, kendi 1917 Şubat'ını yaşaması– için eksik olan, fabrialarda da üniversitelerde varolan kitle kadar bir kitleye sahip olacak bir devrimci örgüttü. Bu belirli anda ve bu yerlerde, birbiriyle ilişki halinde, doğru bir program ile siyasi analizle silahlanmış ve kendilerini dinletebilecek küçük işçi çekirdekleri, grevcilerin dağılmasını engellemek, ülkenin önemli fabrikalarında kitlesel işgali ve grev komitelerinin demokratik seçimini dayatmak için yeterli olurdu. Bu elbette, ne ayaklanma ne de iktidarın ele geçirilişi olurdu. Ancak Fransa ve Avrupa tarihinde belirleyici bir sayfa açılmış olacaktı. Bir dahaki sefere bu sayfanın açılması için çalışmak, *sosyalizmin mümkünlüğüne ve gerekliliğine* inanan herkesin görevidir.

V. Katılım, özyönetim, işçi denetimi

İktidarı ele geçirebilmek için, ücretlilerin çoğunluluğunu sosyalizme parlamenter yolla gitmenin imkansızlığı konusunda ikna edebilmiş, proletaryanın çoğunluğunu kendi bayrağı altında seferber edebilmiş bir devrimci öncüye ihtiyaç var. Eğer FKP devrimci bir parti olabilseydi –yani emekçileri bu yönde eğitebilseydi, ve bunu devrimin gündemde olmadığı dönemlerde, hatta Lenin'in söylediği gibi karşı devrimci dönemlerde dahi yapabilseydi–, o halde, soyut olarak, Mayıs 1968'de iktidarı ele geçirmek mümkün olurdu. Bir çok veri, Mayıs 1968'dekinden farklı olurdu.

FKP devrimci bir parti olmadığına göre, ve öncü gruplardan hiçbiri işçi sınıfı içinde yeterli bir ağırlığa sahip olmadığından, Mayıs 1968 iktidarın fethiyle sonuçlanamazdı. Fakat fabrika işgallerine başvurulan bir genel grev, anti-kapitalist yapısal reformların yapılmasıyla, geçişsel taleplerin gerçekleşmesiyle yani bir ikili iktidarın, sermayenin yasal iktidarına karşı kitlelerin fiili iktidarının yaratılmasıyla sonuçlanabilirdi ve sonuçlanmalıydı. Bir ikili iktidarın gerçekleşmesi için devrimci bir kitle partisi vazgeçilmez değildir; bunun için emekçilerin güçlü bir kendiliğindenci atılımının, işçi hareketinin yönetimi için geleneksel aygıtlarla doğrudan çatışmak için henüz fazla güçsüz olan, fakat pratikte onları aşacak kadar yeterince güç sahibi bir örgütlü devrimci öncü tarafından uyarılması, zenginleştirilmesi ve kısmen eşgüdümlenmesi yeterlidir.

Bu örgütlü öncü henüz bir parti değil: bir parti olmaya doğru yönelen, geleceğin bir partisinin çekirdeğidir. Ve eğer bu partinin inşasının sorunları, genel olarak Lenin'in *Ne Yapmalı*'da taslağını çizdiği çerçeveninkine yakınsa, çözümleri de altmış yıllık deneyimle ve bugün proletaryayı, öğrencileri ve emperyalist ülkelerin diğer ezilen tabakalarını karakterize eden

özelliklerin tümünün kapsanmasıyla zenginleştirilmelidir.

Şunu da göz önünde bulundurmalıyız ki tarihsel açıdan bu, –SFIO ve FKP'ninkileri yenilgiye uğradığından– üçüncü teşebbüs olacaktır ve geçmişin yenilgileri emekçilerde ve öğrencilerde tüm manipülasyon girişimlerine, tüm şematik dogmatizmlere, kitlelerin kendi önlerine koyduğu hedefleri uzaktan kumandalı hedeflerle *ikame etme* yönündeki tüm çabalara karşı yoğun –ve haklı– bir şüpheciliğe sebep olmaktadır. Aksine, devrimci militana (ve örgütüne) tüm bu hareketleri bütünlüklü bir antikapitalist eyleme yönlendirmek için gerekli yetkeyi sağlayan, doğru hedeflere sahip her kısmi hareketi destekleme ve geliştirme, tüm bu kısmi ve sektörel mücadelelerin en iyi örgütleyicisi olarak öne çıkma kapasitesidir.

De Gaulle'cü "katılım" hareketinin mistifikasyon yaratıcı karakteri, üzerinde uzun uzadıya durmayı gerektirmeyecek kadar teşhir edilmiştir. Büyük üretim araçlarının özel mülkiyeti var olduğu sürece, yatırımların düzensizliği kaçınılmaz olarak ekonomik faaliyetin çevrimsel dalgalanmalarına, yani işsizliğe sebep olur. Üretim, temelde, kar için üretim olarak kaldığı sürece, her şeyden önce insanların ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemek yerine, en çok kar getirecek sektörlere yönelecektir (buna talebi "manipüle etmek" dahil). İşletme içinde kapitalist ve genel müdürü insanları ve makineleri yönetme hakkını muhafaza ettiği sürece –ki De Gaulle'dan Couve de Murville'e, düzenin tüm adamları bir an bile bu iktidarı sorgulamayı düşünmediklerini açıkça belirttiler– çalışan üretim sürecinde yabancılaşmış olarak kalmaya mahkumdur.

Kapitalist düzenin bu üç özelliğini yan yana koyduğumuzda, karşımıza proleterlik koşulunun temel çizgilerinin hâlâ korunduğu bir toplum görüntüsü çıkmaktadır. Yaşam güvencesi hala yok. Üreticinin yabancılaşmışlığı sürüyor; tüketicininki

ise giderek artıyor. İşgücünün satılması, eskisi gibi bir artı-değerin ortaya çıkmasına ve bir sermaye birikimine yol açacaktır –bu da onu emeğiyle üretenden başka bir sınıfa ait olacaktır[24]. Bu sınırlardaki bir "katılım", esasında, yabancılaşmayı artırmaya yönelik bir girişim, sömürünün kendisi ortadan kaldırmaksızın emekçilerin sömürüldükleri bilincinin kaybettirilmesi girişiminden başka bir şey değildir. Proleterler aralarından kaç kişinin işten çıkarılacağı konusunda kendilerine danışılması hakkına sahip olacaktır. Ne mutlu, hangi yöntemlerle tüylerinin yolunacağı konusundaki seçime katılan tavuğa!

Bununla birlikte "katılım" konusundaki gevezeliklerin mistifikasyondan arındırılması yeterli değil. Bu demagojinin Mayıs krizi sırasında gündeme gelmesi bir tesadüf değildir. Bu, düzen tarafından, neo-kapitalist Fransa'daki toplumsal çelişkilerin şiddetinin bilincine varıldığının, tüm bir tarihsel dönem için bu çelişkilerin patlayıcı özelliğinin sezildiğinin ifadesidir. Yoksa büyük sermayenin önemli güçlerinin, 1936'da ve 1944-1945'de bile başvurmadığı argümanları kullanmak zorunda kalması nasıl açıklanabilir? Ocak 1919'da Spartaküs'e, işçi ve asker konseylerine karşı "Toplumsallaşma Yürürlükte" sloganıyla mücadele eden Alman sosyal-demokrasisi ile aşağıdan yükselen devrime, kendisinin –düzen ve sükunet içinde– yukarıdan bir devrim gerçekleştirmeye hazırlandığını ima ederek ket vurmaya çalışan De Gaulle arasında çarpıcı bir paralellik vardır.

---

24. Amerikan ve Batı Alman kapitalistlerine özgü "popüler kapitalizm"in De Gaulle'cü varyantı olan "kârlara katılım"ın yanıltıcı karakteri üzerinde daha fazla durmayalım. Bu anlayışa göre proleterlik durumu ancak emekçi kendi işgücünü satmasına zorlayan ekonomik zorunluluktan kurtulduğu taktirde, yani hayatını idame ettirmesini garantileyecek bir servet edinmesi sağlandığında ortadan kalkacaktır. Bu sonuca ulaşan bir "kapitalizm" kendini yadsımış olacaktır, çünkü işletmelerinde sömürecek bir işgücü bulamayacaktır.

Mayıs'taki patlama, birden bire, tüm Fransız toplumunun önüne, emperyalist ülkelerinde çağımızın esas toplumsal meselesini koymuştur. Makinelere kim hükmedecek? Yatırımlar hakkında, onların yönelimleri ve yatırılacağı yerler hakkındaki kararları kim verecek? Çalışma ritmini kim belirleyecek? Üretilecek ürün yelpazesini kim seçecek? Toplumun sahip olduğu üretici kaynakların kullanım önceliğini kim saptayacak? Genel grevi işgücünün karşılığı olan ücreti elde etmesi sorununa indirgeme girişimine karşı ekonomik ve toplumsal gerçeklik herkesi, Marx'ın aşağıdaki sözlerle ifade ettiği esas meseleyi tartışmaya zorluyor ve zorlayacaktır: ücretlerin artırılmasının yanı sıra, ücretliliğin ortadan kaldırılması.

Devrimci sosyalistler bundan ancak memnuniyet duyarlar. Olayların bu yönde gelişmesi onların yıllardır söylediklerini doğru kılıyor: neo-kapitalist ekonominin ve yaygınlaşmış sınıf mücadelelerinin mantığı, tartışmaların ve eylemlerin çekim noktasını giderek milli gelirin dağılımı meselesinden, işletmelerde, ekonomide ve tüm burjuva toplumunda kapitalist yapıların alaşağı edilmesi meselesine kaydıracaktı.

Mayıs krizi sırasında, "özyönetim" sloganı çeşitli kesimler tarafından atıldı. Genel bir propaganda sloganı olarak itiraz edilecek bir durum yok, fakat "işletmelerin özyönetimi"nin yerine "emekçilerin özyönetimi"ni koymak kaydıyla, ve bu özyönetimin yatırımların demokratik olarak merkezileşmiş bir planlamasını ve kimi ek güvenceleri de içerdiğini belirtmek koşuluyla; aksi halde "proleterlikten çıkmış üretici" bir günde işsiz kalabilir.[25]

Fakat bir acil eylem hedefi olarak, kapitalist düzenin derhal yıkılmasının gündemde olduğu ayaklanma-öncesi durumlar haricinde, özellikle de CFDT yöneticilerinin bu sloganı bazı kullanım biçimleri tehlikeli bir karışıklık barındırıyor.

Emekçilerin özyönetimi işletmelerde, toplumda ve siyasi iktidar açısından sermayenin iktidarının alaşağı edilmesini varsayar. Bu iktidar varolduğu sürece fabrikalarda karar hakkını emekçilere kaydırmak yalnızca bir ütopya olmakla kalmıyor (sanki günümüz kapitalist ekonomisinin stratejik kararları, bankalar, tröstler, tekeller ve devlet düzeyinde değil de fabrikalarda alınıyormuş gibi). Bu aynı zamanda gerici bir ütopyadır, çünkü hasbelkader kurumsallaşma yoluna girerse, işçi kolektiflerini, kapitalist ekonominin yasalarına ve kâr etme dayatmasına tabi olarak kapitalist şirketler arasındaki rekabeti desteklemek zorunda olan üretim kooperatiflerine dönüştürmeye yönelecektir. Böylece, başka bir yol izleyerek, De Gaulle'cü "katılım"la aynı sonuca varırız: sömürünün temel sebeplerini ortadan kaldırmadan emekçilerin sömürüldüklerine dair bilinçlerini yitirmesine.

Dolayısıyla Mayıs olayları kadar neo-kapitalizmin sosyo-ekonomik analizinin, işletmelerin ve ekonominin kapitalist çerçevesinin sorgulanması sorununa önereceği dolaysız çözüm "katılım" (açık sınıf ittifakı) veya "özyönetim" (kapitalist ekonomiye dolaylı entegrasyon) değil işçi denetimi olmalıdır. Öğrenciler için bütüncül karşı koyuş ne ifade ediyorsa emekçiler için de işçi denetimi tam olarak aynı şeyi ifade eder.

İşçi denetimi, emekçilerin patronların serbeste üretim araçlarına ve iş gücüne sahip çıkmasını reddettiklerinin ifadesidir.

---

25. Yugoslav deneyimi, piyasa ekonomisinin aşırı bir yayılmasının eşlik ettiği işletme düzeyiyle sınırlı bir özyönetimin işçiyi "merkezleşmeye" karşı koruma gerekçesi altında (işçi demokrasisine kesin biçimde uyan ve sürekli görüşme halinde bir ulusal işçi konseyleri –sovyetleri– kongresinin otoritesi sanki bürokrasiye karşı etkin bir mücadelenin aracı olamazmış gibi) hem toplumsal eşitsizliği, hem bürokrasinin gücünü, hem de çalışanların hayal kırıklıklarını (işten çıkarmalar ve kitlesel işsizlik dahil) artırma tehlikesini taşıdığını gösterir.

İşçi denetimi için mücadele, emekçiler tarafından serbestçe seçilmiş ve her an geri çağrılabilir[26] temsilcilerin, işe alma ve işten çıkarmalar, zincir halindeki üretimin hızı, yeni ürünlerin üretimi ve tabii ki işletmelerin kapatılması konularında veto hakkı için mücadeledir. Emekçiler, kapitalistlerin fiyatlardan ve karlardan bahsederek nasıl hileli kartlarla oynadıklarını teşhir etme imkanına kavuşmadıkları sürece milli gelirin dağılımı konusunda bir bütün olarak patronlar veya hükümetle tartışmaya girmeyeceklerinin ifadesidir. Bir diğer ifadeyle, patronların hesap defterlerinin açılıp, emekçiler tarafından gerçek maliyetlerin ve gerçek kâr marjlarının hesaplanmasıdır.

İşçi denetimi, öncünün, sınıf mücadelesinin gerçek seyrine yapıştıracağı bir hazır şema olarak algılanmamalı. Anti-kapitalist yapısal reformlar stratejisinin ve geçiş programı için mücadelenin büyük oranda özdeşleştiği işçi denetimi için mücadele, tam tersine, kitlelerin acil kaygılarının tüm sapaklarına sapmalı, emekçilerin, ev kadınlarının, öğrencilerin, devrimci entelektüellerin yaşadığı gündelik gerçeklik durmaksızın akmalıdır.

Mayıs 1968'de koparılan ücret artışı "zorunlu" olarak maliyetleri de artırmakta mıdır? Ne derecede? Parça başı fiyatların artışı gerçekten de ücretlerin artışından mı kaynaklanmakta[27]? İşveren üretim hızını arttırarak "grevlerin sebep olduğu kayıpları telafi etmeye", yani nispi artı-değeri arttırarak kar oranını mı yeniden sağlamaya çalışıyor? Fransa'da döviz rezervlerinde birkaç gün içinde yaşanan kan kaybının sorumlusu kim? Milyarlarca frankı İsviçre'ye ve daha başka yerlere gönderen herhalde emekçiler veya "goşist grupçuklar" değildi.

---

26. Çeşitli grev komiteleri –özellikle de Paris bölgesindeki Galeries Lafayette ve Rhône-Poulenc fabrikalarınınkiler– üyeler tarafından geri çağrılabilecek şekilde seçildi.

İşte böylesi sorulardan ve gündelik gerçeklikten kaynaklanan benzer sorulardan yola çıkarak işçi denetimi yönünde ajitasyon durmaksızın genişletilebilir, güncelleştirilebilir, daha da iyi hale getirilebilir.

Amaç, kapitalist düzen çerçevesinde yeni kurumlar yaratmak değil, kitlelerin bilicini, mücadeleciliğini, işverenin ve hükümetin gerici uygulamalarına derhal yanıt verebilme ve sözde değil eylemde kapitalist düzenin işleyişini eleştirebilme kapasitesini artırmaktır. Kitlelerin devrimci haddini bilmezliği, kapitalist "düzeni" ve "otoriteyi" süpürüp yerine daha üstün bir düzen, emekçilerin demokrasisine saygılı yarının sosyalist düzenini yaratma kararlılığı böyle ifade edilecektir. İşçi denetimi için mücadele genelleştiği; işverenle iktidar mücadelesi ve bundan ileri gelen kitlelerin devrimci bilinçlenmesi geliştiği; dört bir yandan ikili iktidar organları fırladığı taktirde, "pasif işgalin" "aktif işgale" dönüşmesi, yani ekonominin bizzat çalışanların yönetimi altında yeniden işlemeye başlaması sembolik değil reel bir anlam kazanır; özyönetimin yürürlükte olduğu fabrikaların kapitalist düzen çerçevesinde "kurumsallaşması" tehlikesi ortadan kalkar ve çalışanlar tarafından seçilmiş komiteler kongresi, siyasi alanda cisimleştirdiği yeni iktidarın ekonomik örgütlenmesini ele alabilir. Mayıs 68, bu işçi denetimi için mücadelenin, neo-kapitalizmin çelişkilerinden ve kitlelerin yaratıcı inisiyatifinden doğan ikili iktidarın tüm kapitalist Avrupa için mümkün ve gerekli olduğunu kanıtlama konusunda tarihsel bir meziyete sahip olduğunu göstermiştir[28]. Bir sonraki aşamada bunlar yaygınlaşarak, sosya-

27. Marksizmle hiçbir ilişkisi olmayan Amerikalı ekonomist Galbraith Amerikan demircilik tröstlerinin, kararlaştırılan fiyat artışlarını grev sonrasında değiştirme alışkanlığına sahip olduğunu hatırlatır. Böylece sorumluluğu "aşırı ücret artışlarına" yüklerler.

lizme doğru, insanın yabancılaşmadan kurtulmasına doğru bir atılımı gündeme getirecektir. Bu yalnızca bir başlangıçtı, mücadeleyi sürdürmeliyiz.

20 Temmuz 1968

Not: Ağustos ayının sonuna doğru yurtdışından gelip Belçika'ya dönen Ernest Mandel Narbonne polisi tarafından yakalanıp on iki saat gözaltında tutulduktan sonra, yine polis gözetiminde, Fransa topraklarında bulunmasının yasaklanmasına dair 10 Haziran'da alınan bir karara dayanılarak, Belçika sınırına götürülmüştür.

Les Temps Modernes dergisi, kendi yazarlarından birine yönelik, Roma anlaşması tarafından karar altına alınan, insanların, fikirlerin, malların ve sermayenin serbest dolaşımını yalnızca "değerlendirilecek sermayenin ve sömürülecek işgücünün" dolaşımına indirgeyen bu yeni keyfi polis uygulamasını kınıyor. Bu olay da aslında "bir kez daha Marksist fikirleri doğrulamaktadır, her ne kadar bu fikirlerin savunucularının Fransız topraklarında bulunması engellenmiş olsa bile"

T.M.

---

28. Mayıs 1968 patlamasının Avrupa ve Avrupa ötesinde uluslararası düzeydeki içerimlerini ve sonuçlarını ele almak için burada yeterli yerimiz yok. Fakat bu arada şunun altını çizelim ki uluslararası sermaye, belirleyici günlerde, Anglo-Saksonlarla olan tüm sorunlarına rağmen De Gaulle'ün yardımına topyekûn koşmuştur; buna karşılık resmi işçi ve sendika hareketinin, Batı'nın onlarca yıldır tanık olduğu en geniş genel grevleyle bir tek dayanışma eylemi düzenlemekte başarısızlığı acınası bir manzara oluşturur

Mayıs 1968'den On Yıl Sonra

I

Mayıs 1968, sosyalist devrimi Batı Avrupa'da yeniden gündeme getirme yönüyle tarihsel bir etkiye sahiptir.

Fabrikalarını işgal eden ve devlet dahil, tüm toplumu felce uğratan on milyon Fransız işçisinin genel grevi, emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfının tüketim toplumuyla bütünleştiğini ve burjuva düzenine, bir sınıf olarak karşı çıkamayacak derecede tabakalaşmış, bölünmüş ve apolitik hale gelmiş olduğunu söyleyen sahte peygamberlerin, tüm ideolojisini tek bir hareketle silip süpürmüştür.

Ve yine işçiler, Fransız tarihinde daha önce hiç olmadığı ölçüde, ne kitlesel issizliğin ne de işçilerin gelirlerinde bir düşmenin olduğu, ekonomik gelişme döneminin ortasında, kapitalizme meydan okudular. Güçleri, hareket sırasındaki birlikleri, enerjileri ilk kez yalnızca teknik işçilerin çoğunluğunu değil, "proleterleşen orta sınıfların" bir kesimini, kamu görevlilerini de çevresinde topladı. Hatta politik olarak tutucu tavırları daha önceden herkesçe bilinen doktorlar gibi "serbest" meslekleri içine aldı.

Mayıs 1968, tüm burjuva toplumsal ilişkileri sarsan yapısal krizin derinliğini bir şimşek gibi ortaya çıkardı. Radikal-

leşmiş gençliğin ateşleyici rolü oynaması olgusu ve kesinkes "kol" işçisi olarak sınıflandırılamayacak birçok işçi kategorisinin harekete katılmış olması, bu açıdan önemlidir. Ancak, Daniel Cohn-Bendit'in yaptığı gibi hatalı sonuçlar çıkarmamalıyız. Mayıs 1968'de kanıtlanan şey günümüz batı proletaryasının toplumsal çekim gücüydü. 1917'deki Rus proletaryasının, 1918'deki Alman proletaryasının ya da 1936'daki ispanyol proletaryasının gücünden kat kat daha üstün bir güç.

Mayıs 1968 yalnız bir müjdeci değildi. Onu, İtalya'da 1969'da "emekleyen Mayıs" ve yine İtalya'da 1975-76'da yeni bir toplumsal patlama; 1974-75 Portekiz devrimci süreci; Burgos mahkemesine karşı yapılan gösterilerden, 1976'nın ilk altı ayı içindeki "dünya grev rekoruna" kadar, İspanya'daki işçi mücadeleleri ve kitle mücadelelerinin müthiş yükselişi izledi.

Güney-batı Avrupa'daki burjuva toplumu, Mayıs 1968 öncesinde sahip olduğu göreceli dengesine hiç geri dönemedi. Görünüşe rağmen, o noktaya tümüyle geri dönmesi pek yakın değildir. Ekonomik değişme ve içine battığı uzun kasvet döneminin dertleri tabii ki, böyle bir yeniden durallaşmaya katkıda bulunmamaktadır.

Mayıs 1968, 1936 Cumhuriyetçi İspanya'sından beri, işçi sınıfı kendiliğindenliğinin en yüksek noktasını simgelemektedir. Çünkü 1968 Mayısı, örgütlü işçi hareketini hâlâ denetleyen geleneksel bürokratik aygıtlarca ne arzulanmış ne de öngörülmüş ve planlanmış değildir. Patlamadan hemen hemen burjuvazi kadar ölesiye korkmuşlardı. Durumu normale döndürmek için yapmadıkları kalmadı. Bu yolla, devrimci krizler sırasındaki karşı-devrimci rollerini bir kez daha gösterdiler.

Ancak ihanetlerine oldukça ağır bir bedel ödemeden, böylesine namussuzca bir tavırla hareket edemezlerdi. Mayıs 1968'den önce, devrimcilerin fabrikalar ve sendikalardaki et-

kisi zayıf ve dağınıktı. Bu, üstelik fabrika işgalleri bir kez gerçekleştirildikten sonra, genel grevin yavaş bir ilerleme göstermesini açıklayan esas etkenlerden biridir.

Fransız işçi sınıfının, KP'nin ve SP'nin bürokratlaşmasından yarı-içgüdüsel, yarı-bilinçli olarak kuşkulanan kesimi Mayıs 1968'den beri oldukça büyümüştür, içinde devrimcilerin faal olduğu fabrikalar ve sendikaların sayısı, sanayinin ve hizmet sektörünün çoğunluğunu oluşturmaktadır. Mart 1978'de, bir milyon oyun KP'nin ve SP'nin solundaki adaylara gitmiş olması olgusu ve bu oyların büyük çoğunluğunun işçi sınıfı yerleşim bölgeleri ve mahallelerinde bulunması, bilinçteki değişmenin çapını açıkça sergiler.

Evet bu, kuşkusuz, hâlâ azınlıktır. Ancak Mayıs 1968'den önce hayal bile edilemezdi. Benzer bir olgunun İtalya'da, İspanya'da, Portekiz'de ve hatta kapitalist Avrupa'nın göreceli olarak daha dural ülkelerinde yer aldığının belirtileri vardır.

Bununla birlikte, Mayıs 1968 işçi sınıfı kendiliğindenliğini daha önce görülmeyen bir yüksekliğe çıkarması yanında, bu tür kendiliğindenliğin sınırlarını da gösterdi. Fransız proletaryası Mayıs 1968'deki çifte eşiği, geçmiş devrimci deneyim olmaksızın ve özellikle geniş kitlelerin gözünde gerçek otorite sağlamış devrimci bir önderlik olmadan kendi başına aşamamıştır.

Fransız proletaryası işgal edilmiş fabrika ve bürolarda kendilerini federasyonlaştırarak ve merkezileştirerek, işçilerin karşı kuvvetinin çekirdeğiinin, sendelemekte olan burjuva devletine meydan okumaya başlamasını sağlayacak yeterli sayıda seçilmiş grev komitesini ortaya çıkaramamıştı.

Ne de, krize, çalışan kitlelerin çoğunluğunca kabul edilebilecek, ya da en azından inanılabilecek nitelikte politik çözüm getirebilecek bir plan oluşturmayı başarabilmiştir.

Mayıs 1968'in başlıca iki zayıflığı biribirine kaçınılmaz biçimde bağlanmış değildi. Teorik olarak, kitlelerin, tutarlı bir genel politik tasarının yokluğunda bile yeni bir devlet iktidarının nüvesi olarak kendiliğinden komiteler oluşturabilmesi, anlaşılabilir bir şeydir, örneğin, Temmuz 1936'da Katalonya ve Cumhuriyetçi İspanya'nın diğer bölgelerinde durum buydu.

Tersine olarak, tüm işçi sınıfı örgütlerinden olusan bir işçi hükümeti tasarısının, Sovyet tipi yapılar ya da parlamentoda işçi çoğunluğu önceden varolmadan ortaya çıkabilmesi, teorik olarak anlaşılabilir bir şeydir. Bu, Almanya'da, 1920'de Von Kapp'ın gerici darbesine karşı başarıya ulaşan genel grevin hemen ertesindeki durumdu.

Ancak gerçekte, Mayıs 1968'de hareketin önemli zayıflıklarından hiçbirinin kendiliğinden ortadan kalkma olasılığının olmadığı kanıtlandı. Devrimci krizin neden devrimci duruma yol açmadığını açıklayan budur. Burjuva hükümeti ansal olarak felç olmuştu; ancak saldırıyı durduramayacak kadar dağılmamıştı. Bundan sonra kitle hareketinin kısa bir durulmanın ardından alçalması kaçınılmazdı. Herşeyden çok Fransız Komünist Partisi ve Genel İşçi Konfederasyonu önderlerinin suç ortaklığı ile birlikte De Gaulle, basitçe yasama organı seçimleri aracılığıyla, tüm toplumsal yapının patlayıcı protestosunu sona erdirebilmiştir.

II

10 yıl boyunca, Mayıs 1968'in politik odak yokluğundan ötürü yenilmeye mahkum olduğunu ileri sürmek beylik birşey olmuştur. George Marchais, KP Merkez Komitesine sunduğu Nisan raporunda, bu sonucu yeniden belirtmiş; bununla birlikte, ona oldukça dar bir anlam vermiştir. Politik bir odak yokluğunu, Haziran 1968 seçimlerinde de "Sol Cephe yoklu-

ğuyla, bu tip seçim paktının yokluğuyla özdeşleştirmektedir (*l'Humanité*, 28 Nisan 1978).

Ancak, grevcilerin pek seçim istemeyişleri ve "Sol Cephe" türünden birşeyin varlığında bile isteyebileceklerinin kanıtlanmamış olması bir yana, Marchais, ne bir KP-SP uzlaşması varken ne de, hatta işçi partilerinin yamsıra burjuva oluşumları da içeren bir anlaşma varken, KP'nin parlementer seçimleri bir sonuç olarak kabul edişini hasır altı etti.

Diğer bir deyimle bu, seçimlerin böyle koşullar altında hiçbir politik çözümü temsil edemeyeceğinin gecikmiş bir kabulüydü. Böylece Marchais, Stalinist aygıtın esas kaygısının hareketi zafere ulaştırmak değil, *bastırmak* olduğunu kabul ediyordu. Bu önemli bir kabuldü.

Fransız Demokratik İşçi Konfederasyonu lideri Edmond Maire, Mayıs 1968 ve Mart 1978 yenilgileri arasında bağıntı kurarak söyle diyor: "Son on yılın ülkemizdeki tüm işçi hareketi için en büyük dersi... Mayıs 1968'de politik alternatifsiz toplumsal hareketlilikten diğer aşırı uca gitmiş olmamızdır –toplumsal hareketlilik olmadan herşey politik değişim için, herşey seçim yoluyla. İşte mart 1978 budur." (*Le Monde* 25 Nisan 1978).

Aradaki paralellik gerçekten de çarpıcıdır. Ancak, Maire "kararsız" seçmenleri ürkütmemek bahanesiyle, Barre planına karşı gelişen "toplumsal hareketliliği" kasten frenliyenlerden biri olarak, sorumluluğun bir kısmını paylaşmamakta mıdır? Şu çok lafı edilen "Kararsız" seçmenler, Mart 1978'de milyonlarca işçi hâlâ burjuva partilerine oy verirken, zaten aynı partilere destek verenlerdi. Eğer, kendi acil çıkarlarını savunmak için birleşik bir hareket içinde bir araya getirilebilselerdi, bu işçiler, örgütlü işçi hareketine oy vermeye ikna edilebilirlerdi.

Yalın ve kabaca seçimci politik stratejinin, tam anlamıyla seçimci bir bakış açısından bile bir işe yaramadığı görülmüştür. Ama bu stratejinin, yani Edmond Maire'nin kendisinin bile "kıyısından köşesinden" ılımlı eleştiriler yöneltmekle birlikte tümden reddetmediği bu stratejinin altında yatan, herseyden çok, reformizmin tam da temeli olan bir "politika" anlayışıdır.

Böylece politik değişme ve politik bir alternatif, Maire'nin en fazlasından, işçilerin toplumsal mücadelesiyle "özerk bir çakışma"dan kaçınmakla eleştirdiği seçimsel ve parlamenter perspektifler ve faaliyetle çarçabuk özdeş hale getirdi. Bununla birlikte eğer Mayıs 1968'den ayrıca emperyalist ülkelerin en az sanayileşmişi olmasına rağmen, 1975-76 Portekiz Devrimci krizi de dahil olmak üzere, yirminci yüzyılda sanayileşmiş ülkelerde ortaya çıkan tüm devrimci krizlerden çıkarılacak bir ders varsa, o da, bu engin patlama ve "toplumsal" hareketlerin kesinlikle doğrudan politik boyut ve etkiye sahip olduğudur.

Bir genel grevin, tek tek her patronun ya da hepsinin birden gücüne "meydan okuduğu" gibi, bir sınıf olarak burjuvazinin gücünde "meydan okuduğu" şeklindeki, geçmişi *Komünist Manifesto*'ya kadar uzanan bu basit gerçek, her türden reformist tarafından ustaca unutturulmaktadır. Seguy de dahil, Valdec Rochet'den Georges Marchais'ye kadar, KP liderleri bu işin eski ustasıdırlar. Edmond Maire de istisna değildir.

"Politika"nın, seçimsel ve parlamenter faaliyete artık *indirgenmediği* –bu, böylesi faaliyetlerin gözardı edilmesi ya da küçümsenmesi anlamına gelmez– noktada açıktır ki işçi kitlelerinin "politika ile uğraşmak" ve bir "politik odak" bulmak için seçim faaliyeti yerine buna, özörgütlenme organları, çeşitli hareket biçimleri, ve *en temeldeki* demokratik denetim faaliyetlerinin çoğalması yoluyla, ulaşmaları çok daha kolay ve verimlidir; çünkü seçim faliyetine genellikle atomize değil-

se de parçalanmış şekilde katılırlarken politikayla uğraşmaları kolektif biçimde olur. Ve yine açıktır ki, 1972'den (gerçek "Mayıs 1968 sonrası") Mart 1978'e kadarki tüm gelişim çizgisinin tesadüflere bağlı olmadığı gibi acımasız bir mantıkla işlediği ortaya çıkmıştır. Sol Cephe bir başka Mayıs 1968'i *önlemek* için bir politik kaçış noktası olarak görülmüştür. Bu, Mayıs 1968'in sonucu olarak Fransız işçi sınıfının geniş tabakalarında biriken muazzam anti-kapitalist potansiyeli, kapitalizmi sürdürmekle uyumlu bir programa dayandırılan sınıf işbirliğinin reformist kanallarına yeniden akıtmayı amaçlayan önleme manevrasıydı.

Burjuvazi ve reformist bürokrasiler, gelecek altüst oluşta, işçilerin özörgütlenmesinin ileriye doğru, hem Mayıs 1968, hem de Haziran 1936'ya kıyasla büyük bir sıçrama yapabileceğini gördükleri için –tabii bu boşuna değil– yeni bir Mayıs 1968'den özellikle korkmaktadırlar.

Sendika hareketi içinde seçilmiş grev komiteleri fikrinin yayılması, devrimcilerin hemen tüm büyük fabrikalardaki varlığı geniş isçi sınıfı öncüsü ve bürokrasi arasındaki güç ilişkisindeki değişim, hatta SP, CGT ve KP içinde özyönetim fikrinin sonraki etkileri, böylesi bir gelişimi önceden görmeye olanak vermektedir.

Bu nedenle, seçilmiş atölye komiteleri ve özyönetim üzerine güzel sözlere karşın, SP ve KP, CFDT ve CGT –FO (İşçi Gücü)nün sözünü bile etmiyoruz– bürokrasilerinin üyelerini ortak programın içeriğini belirlemeye katmayışları bir yana, hem onları politik faaliyet içinde seferber etmekten, hem de Sol Cephe'yi tabanda örgütlemekten özenle kaçınmaları rastlantı değildir.

Sol Cephe'nin tepedeki bir koalisyondan başka birşey olmaması; hiç kimsenin ünlü "birlik dinamiğini" inşa etmeye

çabalamaması ve bürokratik koalisyon içindeki, bir iki çıkarcı huysuzluğun bu dinamiği durdurmaya, buruşturup atmaya ve parçalamaya yetmesi raslantı değildir.

Mart 1978 yenilgisinin belirleyici nedenleri hem burada hem de kendi kısa vadeli çıkarlarını savunarak, işçileri Barre planına karşı harekete geçirmeyi reddedişlerinde aranmalıdır. Çünkü, buna bağlı olarak seçim sonuçları temelde üç ya da dörtyüzbin seçmenin eğiliminin değişmesi umuduna bağlanmıştır. *Eylemde birlik* ve tüm sınıfın birleşik örgütlenmesini temel alan değişik bir politika anlayışı, yani bir sınıf anlayışı varlığı halinde sonuçlar oldukça değişik olabilirdi.

III

Mayıs 1968 büyük bir ümitti. Katılan birçok önemli kişi için hayal kırıklığı yarattı. Sanayileşmiş kapitalist rejimin devrilmesi ile ortaya çıkabilecek tarihsel olanakları şaşırtıcı bir şekilde sergileyen Mayıs 1968'in atılganlığı, böylece hayal kırıklığına, politik ve ideolojik karışıklığa ve moral bozukluğuna yol açtı.

Bu olgunun, yerine hiçbir "devrimci bilgisayar"ın geçemeyeceği, hâlâ bir yürek taşıyan kimsenin gözardı edemeyeceği bir "varoluşçu" yönü vardır. Mayıs 1968'de ateşleyici rolü oynayan genç öğrenci ve işçilerin isteği –birkez daha belirtelim bu olay sadece öğrenci çevresine özgü değildi ve değildir– "herşeyin o anda" olmasıydı. Geçmiş tüm büyük devrimleri itimleyen böylesi enerji patlamalarıdır, gelecek devrimler de bundan farklı olmayacaktır.

Bu tür itişleri "anarşik" olmakla ya da "politik gerçekçilik" adına akıl dışı olmakla reddetmek ya da küçük görmek, barikatlarda yer almayıp "silaha sarılmak yanlıştı" diyen soyu tükenmez Plehanovlarla aynı safta yer tutmak demektir; Paris

Komünü'nde Marx'ı, ya da Rus Sovyetlerinde Lenin'i izlemeyi reddetmek demektir; tüm büyük yazılı ve sözlü yeminlere karşın kendilerinin devrimci olmadıklarını açığa çıkarmak, bütün bunların ötesinde, devrimin ne olduğunu anlamadığını göstermektir.

Ancak hareketin yükselmesini alçalma izlediğinde, devrimin zaferinin ya da en azından yeni bir Mayıs 1968'in sözkonusu olmadığı açıkça ortaya çıktığında, Mayıs 1968'e katılanların birçoğu, işçi sınıfının büyük çoğunluğunun mahkum olduğu "normale dönüş"ü, yani şu kendilerine özgü parlak zekayla Parislilerin "*Metro, Boullot, Dodo*" [metro, iş, yatak] deyişiyle özetledikleri normal yaşantıya dönmeyi kabul etmediler.

Bu "sorunun üstesinden gelmek" girişimi çok değişik biçimler alabilir. Daha alt bir kültüre ve geçici bir yaşam biçimine gömülmek; dağlardaki küçük köylere çekilmek; "işini devrimci koşullara uyacak bir yolla yapmayı" denemek, ya da daha da yaygın olarak "politik olarak aktif olmak yerine kendi hayatını yaşamak."

Bütün bu Mayıs 1968 yitikleri (yüreklerinin derinliğinde, proleter ücretli işçilerin, onların örneğini izlemeyeceklerim tamamiyle bilerek) *bireysel* çözümlerin peşinde koşup *kolektif* çözüm için savaşı terkettler.

Böylece, ultra-radikal politik konuşmalarla kamufle edilse bile, ortaya çıkan, gerçek bir bilinç gerilemesidir. Gerçekte, ortaya çıkan militanlığın vs. anti-kapitalist *faaliyetin* terkedilmesidir. Rejim açısından (10.000 aşırı solcu, örgütsüz öğretmen bir yana) 10.000 çiftçi, zenaatkar ve kazandığını yiyen tüketici, devrimci bir örgütün 10.000 üyesinden çok daha az tehlikelidir.

Bu olgu daima devrimci yükseliş içindeki geçici durgunluk evrelerine eşlik eder. Paris Komünü'nün kanlı yenilgisini bir

yana bırakırsak 1905 Devrimi'nden sonra Rusya'da, 1923 sonrasında da Almanya'da bu görülmüştür. Bu olgu 1968 sonrasında sönmekte olan öğrenci hareketinden yükselen işçi mücadelesince dizginlerin ele alınmadığı ülkelerde çok daha belirgindir.

Birleşik Devletler'de ve Batı Almanya'da ve bir ölçüde Japonya'da Mayıs 1968 emektarlarının özel hayata dönüşü, emekli olma duygusu ve hatta politik yozlaşması, Fransa, İtalya ya da Büyük Britanya'ya göre çok daha hızlı ve görünür bir tarzda gerçekleşti.

Ancak olgunun tek başına vurgulanmaya değer, daha dolaysız bir politik yönü vardır. Mayıs 1968'de bürokratik aygıtların, ilkönce gençlik kitlelerinin, sonra da işçi kitlelerinin kenarında kaldığına tanık olundu. Geniş kitlelerin tecrübe düzeyi ve bilinci gözönüne alınırsa bu, şimdi ancak arasıra ortaya çıkabilir.

Mayıs 1968'de işçi konseyleri oluşsaydı bile ilk başta seçilenlerin büyük bir çoğunluğunu KP ve SP oluşturacaktı (şu gerçektir ki, yeterince güçlü ve doğru bir politik çizgiyi izleyen devrimci bir partinin varlığında gerçek bir ikili iktidar durumu bu çoğunluğu azaltmak için ideal koşulları sağlardı).

Sonuç olarak, sadece Fransa'da değil, tüm Güney-Batı Avrupa, Büyük Britanya ve diğer yerlerde Mayıs 1968'in açtığı döneme iki özellik hakim oldu: Bir yanda, işçi hareketinin yeniden gruplaşmasının *başlangıcının* göstergesi olan devrimci örgütlerin yaşadığj sayısal büyüme, diğer yanda geleneksel aygıtların kitlelerin savaşçı potansiyellerini eritme ve onu kapitalizmi sürdürmeye uyumlu kanallara akıtma yeteneğinin göreceli sarsılmazlığını gösteren örgütlü işçi hareketi üzerindeki reformist denetimin sağlanması. Fransa'daki "Sol Cephe", İtalya'daki "tarihsel uzlaşma" ve İspanya'daki "Moncloa paktı" gibi işlemler bu yeteneği simgelerler.

Demek oluyor ki, devrimciler "Mayıs 1968 sonrası" dönemde, barikatlardan, fabrika işgallerinden ya da grev komitesi seçimlerinden daha az heyecan verici ama, sadece kısmen tamamlanması halinde bile *gelecek Mayıs 1968'lerin başarısını belirleyecek* uzun vadeli bir görevle karşı karşıya geldiler: Hâlâ bürokratik aygıtlarca egemen olunan ve saptırılan kitleler içinde, bu aygıtların geniş kitleler üzerinde hâlâ sahip oldukları denetimi azaltmak, geriletmek ve sonunda kırmak (bu büyük bir olasılıkla ancak devrimci bir durumda gerçekleşir) için süregelen etkinlik kazanma mücadelesi.

Bu, inatçı, sistemli bir eylemde birlik politikasına, işçilerin birleşik cephesi ve bir Komünist Parti-Sosyalist Parti hükümeti için propagandaya özel bir önem kazandırmaktadır.

Böyle bir politika, mümkün olduğu her durumda, eylem için ve eylem sırasında birleşmiş insiyatiflerle ve zamanın olgun olduğu ve kısa bir sürede inandırıcı hale gelebilecek, geniş kitleleri harekete geçirici acil ve birleştirici talepler etrafında ajitasyonla bir araya getirilmelidir.

Leninist birleşik cephe politikasını uygulamak ile devrimci bir parti ve enternasyonal inşa etmek için ileri doğru nitel adımlar atmak çabası arasında çelişki yoktur. Böylesi çabalar zorunlu olarak açık, doğru bir program ve genel politik çizgi temelinde bir dizi devrimci birlik (gruplaşma) deneyini kapsar.

Devrimci ve reformist *örgütler* arasında *karşılıklı güç ilişkileri* sorununun, işçi hareketi üzerinde reformistlerin denetimini sürdürmekte önemli bir rol oynadığına kesinlikle inanıyoruz. Kitleler için kendi örgütleri sınıf mücadelesindeki silahlarıdır. Hiç bıçak olmamaktansa ya da normal bir ekmek yerine ancak kırıntıları "kesebilen" bir çakıdansa, kör bile olsa alışageldikleri bıçaklarını kullanmayı tercih ederler.

Reformistlerin tekrar tekrar ihanetlerinden isyana kalkan

ama bu isyanları yalıtlanan ve canlı bir alternatif örgütün yokluğundan ötürü perspektifsiz kalan binlerce usanmış işçi için bir çekim merkezi olabilecek yeterince güçlü bir devrimci örgüt yaratmak –işte kitleler üzerindeki bürokratik aygıtların denetimini kırmak mücadelesinde önemli bir noktadır bu.

Ama kilit nokta bu değildir. Kilit nokta, yine politiktir. Yani kendi deneyleri temelinde geniş kitlelerin bilincinin gelişme biçimi; devrimci Marksist programın, sloganların ve amaçların bu kitlelere nüfuz etmesi.

Bu yüzden benim görüşüm, (KP-SP hükümeti sloganıyla doruğa ulaşan) işçi sınıfı örgütlerince eylemde birlik mücadelesi; geniş kitlelerin özlemlerine karşılık düşebilecek bir program mücadelesi; SP ve KP'nin bu programı uygulamıyacakları yönünde kitlelerin uyarılması; kitlelerin birlikte seferber edilmesi ve özörgütlenmesi mücadelesi; devrimci Marksist örgütü ve onun sınıf üzerindeki politik etkisini acilen güçlendirmek mücadelesi, yani iktidarın proletarya tarafından zaptedilmesi dahil programımızın bütünü etrafında propaganda ve eğitimi de içeren bir mücadele arasında, evet bütün bunlar arasında kopmaz bir bağın var olduğudur.

Mayıs 1968 sonrası politik sorunlara Troçkistlerin yaklaşımı böyledir. Ama 1968 Mayısına katılanlar ve önemli kişiler tümüyle Troçkist değildi ve olmamışlardır –hâşa. Bu, tüm Batı Avrupa aşırı solu için daha da geçerlidir. Aslında devrimci bir örgütün inşası ile, sınıf bağımsızlığı ve birliği çizgisi izlenerek geniş kitleleri geleneksel bürokratik aygıtlardan koparmak için verilen inatçı mücadele arasında varolan zorunlu karşılıklı ilişki anlayışı Lenin'in "çocukluk hastalığı"ndan Dördüncü Enternasyonal'in geçiş programına değin Bolşevizmin eşsiz teorik başarılarından biridir ve bu, reformistlerin

solundaki diğer akımlarca henüz, ya da yeterli derecede, özümsenmis değildir.

Bu akımlar genelde, Mayıs 1968'den, SP ve KP'lerin süreğen düşüşü ve kendilerinin kitleler içinde manevra yapma ya da öncünün bir kesimini yeniden kazanmaktaki yetersizlikleri hakkında sonuçlar çıkardılar. Bu ham, hatalı muhakeme çoğun yanlış teorik tahlillerle bezeliydi. SP için, büyük sermayenin diğer aracılarından farksız bir burjava partisidir dendi; KP ise "sosyal emperyalizmin" aracısı olduğu andan itibaren bir işçi partisi olmaktan çıkmıştı; biri ya da öteki (veya ikisi birden) birer "sosyal-faşist" parti olmuşlardı, vb. Bu, onları bu partilere karşı aşırı sekterliğe sürükledi.

Ama olaylar geleneksel aygıtların, emekçi kesimlerin büyük bir kesimi üzerindeki seçimsel ve gerçekte politik denetimini kanıtlayınca bu merkezci akımlar (Maoist-merkezci veya sabık Maoist merkezci hizip dahil) bir dizi sağ dönüş yaparak kendilerini reformistlerin manevralarına ve sözlüğüne oportünistçe uyarladılar. Hem oportünizm hem de sekterlik ve bazen sekterlik ve bazen ikisi birlikte, aynı sonuca yolaçar: kitlelere, reformistlerin stratejisine alternatif bir gerçek, canlı politik strateji sunmakta başarısızlık. Reformistlerin denetimine ciddi bir meydan okuma olmamıştır.

Reformistlerin, maskelerini en kaba biçimde düşürmeye zorladıkları İtalya ve özellikle Portekiz'de, merkezcilerin bu feci hataları, SP ve KP önderlerinin, ihanetleri için ödemek zorunda oldukları bedeli büyük ölçüde azalttı. Böylece acilliği Mayıs 1968 tarafından vurgulanan proletaryanın alternatif devrimci önderliğinin inşa edilmesi görevinin, ancak Dördüncü Enternasyonal'in programı temelinde başarılabileceği, olaylar tarafından doğrulanmıştır.

IV

Mayıs 1968, güneybatı Avrupa'daki burjuva hükümetleri için, sosyalist devrimi kısa vadede gündeme getiren kitle mücadelesinin yükselişiyle birlikte, bir kriz dönemini başlattı. Ama mücadelenin yükselişi, burjuva toplumsal ilişkilerin krizi gibi, kesintisiz bir biçimde gelişmez. Kaçınılmaz olarak iniş-çıkışlardan geçer.

Geçmişe baktığımızda, 1974-76 sırasında güneybatı Avrupa'nın dört ülkesindeki devrim öncesi krizlerin olgunlaşması ve patlak vermesinin giderek eşanlılaştığını söyleyebiliriz.

Portekiz'de 1975 yazı ve sonbaharı, İspanya'da 1976'nın ilk altı ayı, İtalya'da 1975 sonu ve 1976 başı, Fransa'da Mart 1977 belediye seçimlerine kadar süregiden dönem, burjuvazinin dağınıklığı ve artan yenilgiciliğinin yanısıra, kitlelerin militanlığında tezcanlı ve bazı durumlarda olağanüstü yükselmeyle belirlenmişti. Hatta burjuvazi Portekiz'de "ayaklarıyla oy vermeye" başlamıştı. Dışarıya önemli miktarda sermaye çıkışı (göçü), bu dört ülkede büyük sermayenin, durumu devrimci Marksistlerinkinden pek farklı görmediği gerçeğini vurgular.

Bu dört ülkede bir dizi gerileme ve duraklamanın yer aldığı şimdi kesindir. Portekiz'de Kasım 1975; İtalya'da 1976 yazı; Suares ile İspanyol Sosyalist İşçi Partisi ve İspanyol Komünist Partisi arasında anayasal paktın imzalanması; Fransa'da 1977 sonbaharı bir yana, Mart 1978; bütün bunlar herhalde bu geri dönüşlerin gerçekleştiği noktalardır; hepsinin önemi ve ağırlığı aynı değildir.

Şüphesiz, geri dönüşün en dramatik olduğu yer Portekiz'dir. Daha verimli bir baskıcı aygıtı yerleştiren ve devlet aygıtını yeniden pekiştiren burjuvazi, SP'nin ve de KP'nin yardımıyla, kitlelerin 1974-75 dönemindeki tüm kazanımlarına karşı sistemli bir saldırıya geçti. İşçi sınıfı ve müttefik-

leri şimdi yine savunma durumuna geçmeye zorlanmış bulunuyorlar.

İtalya'da büyük fabrika işçileri şimdiye değin kapitalistlerin yeniden inşa planlarını önlemede başarılı olmuşlardır. Şimdi ise, on yıl boyunca hemen kesintisiz olarak süren kitle mücadelesinin yine de herhangi bir politik alternatife yol açmamış oluşu; özellikle gençliği etkileyen işsizliğiyle tam bir kronik resesyon; ve KP ile sendika önderliğinin burjuva kemer sıkma planı lehindeki kampanyası ile KP'nin ulusal birlik hükümetine katılması, işte bütün bunların birleşik etkisi sonucunda, direnme çok daha güç bir hale gelmiştir. Moro olayı şimdilik, ulusal birlik çağrılarını güçlendirmekle sonuçlanmıştır ve işçi sınıfının mücadeleyi yinelemesini zorlaştırmaktadır.

Fransa'da 1977 sonbaharından beri işçi saflarına SP ve KP önderliklerince getirilen bölünme ve Mart 1978 yasama organı seçimlerinde Sol Cephe'nin yenilgisinin getirdiği derin hüsran, bir burjuva saldırısı için fırsatları genişletmiştir. Bu kendisini ekonomik alanda hissettirmektedir zaten (en çok zarar gören sektörlerde kitlesel işten çıkarmalar, kamu hizmetlerinde pahalılaşma). Bu, SP'yi kendi yanlarına çekme ve bölmeye yönelen manevralarla sürdürülecektir. Ayrıca, reformist önderliğin bölme politikası sürmektedir ve yansımasını, sendikaların birleşik bir tepki göstermemesiyle bulmaktadır.

İspanya'da, İspanyol Sosyalist İşçi Partisi ve Komünist Partisi'nin, burjuva parlamenter demokrasinin kurumlaştırılması ve bir kemer sıkma politikasının yerleştirilmesi projesine katılmaları, kitle hareketine darbe indirerek burjuvaziye soluklanma süresi verdi. Yine de, işçi örgütleri güçlü bir pekişme yaşamışlardır ve proletaryanın politikleşmesi sürmektedir. Yeni bir kitle mücadelesi her an mümkündür.

Bununla birlikte, bu dört ülkedeki gelişmelerin *toplu etkisi* küçümsenmemelidir. Nitekim İspanya'da diktatörlüğün düşüşüne devrimci bir krizin eşlik etmemesi olgusu, Portekiz'de işçi sınıfına karşı bir saldırı şansını epeyce artırmıştır. Mart 1978'de Fransa'da Sol Cephe'nin yenilgisi ve Sol Cephe'nin iktidara gelmesiyle başlayacak olan burjuva reaksiyona cevap olarak boşalacak güçlü bir yükselen mücadelenin olmayışı kısa vadede ispanyol ve özellikle italyan burjuvazisi için manevra alanını genişletmiştir. Güney Avrupa'nın dört ülkesinin durumundaki değişme yadsınamaz. *Yine de bunu, dönemin karakterindeki bir değişmeyle karıştırmak yanlış olur.*

Bu dört ülkenin hiçbirinde sınıflararası güç ilişkilerinde nitel bir değişme olmamıştır. Hiçbirinde işçi sınıfı göğüs göğüse bir kavgada yenilmiş değildir; mücadele potansiyeli temelden tıkanmış değildir; ve herşeyden çok, burjuvazi, yönetimini biraz olsun kalıcı olacak şekilde durallaştırabilmiş değildir. Ekonomik depresyon, burjuvazinin bir reformlar politikasını başarıyla yürütmesini engellemektedir (bu açıdan ilk önemli deneme, herhalde Portekiz'den gelecektir).

Öyleyse hâlâ, iki ana sınıftan birinin, burjuvazi ve proletaryanın, toplumsal krize "kendi" çözümünü dayatmaya şimdilik başarılı olamadığı aşırı derecede kararsız ve kırılgan bir denge durumundayız. Bu durumda herhangi türden bir kaza –politik, toplumsal, ekonomik ya da mali– ya devrimci bir patlamayı ya da burjuvazinin çok daha hoyrat bir karşı-devrimci saldırısını başlatabilir. Biri ya da diğerinin doğrudan sonucu, ya uluslararası eğilimi bir kez daha tersine çevirmek ya da toplulaşan bir süreçle her defasında bu eğilimi güçlendirmek olacaktır.

1972-75'te, artık-değer oranında belirgin bir artış dışında sermaye birikimi sürecinin anlamlı bir şekilde yenilenemeyeceği ekonomik depresyon koşullarında böylesi bir kararsız

denge durumunun sınırsız olarak uzâtılamayacağına işaret etmek doğruydu.

Artık-değer oranında böyle bir artışa güneybatı Avrupa'nın hiçbir yerinde ulaşılmış değildir. Ama sınıflar arasında kaçınılmaz kuvvet denemesi için fazlasıyla katı bir zaman çizelgesi koymak, burjuva yönetiminin krizinin süresini küçümsemek (son çözümlemede bu, o krizin ne kadar vahim olduğuyla açıklanabilir) yanlıştı.

Bize, gerçekleşen geri dönüşün yapısal değil konjonktürel olduğunu, sözkonusu olanın, değişmeyen bir dönemin bağlamındaki iniş-çıkışlar olduğunu ileri sürmemize olanak veren, bu krizin doğasıdır. İşçi sınıfı hiçbir ciddi yenilgiye uğramadığı; burjuvazi durumunu yeniden durallaştırmak için gerekli kaynakları bulamadığı sürece, güneybatı Avrupa'da yeni "Mayıs 1968'ler" olasıdır ve bütün uluslararası yansımalarıyla birlikte kaçınılmazdır da.

Kapitalist Avrupa'da sosyalist devrimin zamanı olduğuna kesin kanaat getiren tek hareket bugün Mayıs 1968 öncesinde olduğu gibi bizim hareketimizdir. Mayıs 1968'in parlaklığıyla ansal olarak gözleri kamaşan solcu aydınlar geçmişteki eski cinlerine geri döndüler. Bu entelicensiyanın, emperyalist ülkelerdeki proletaryanın devrimci potansiyeli konusundaki şüpheciliği, her renkten reformist ve revizyonistlerin şüpheciliğini beslemektedir.

Hayal kırıklığı içindeki üçüncü dünyacılardan (Samir Amin, bkz. *Monthly Review*, Haziran 1977), Maoistlerden (*Peking Review*, No. 45, 1977) ve hatta tövbekar sabık teröristlerden (en tipik örneği Batı Almanya'dan Horst Mahler'inkidir), Mayıs 1968'in savaştan korkan emektarlarından, örokomünistlerin ve sol Sosyal Demokratların yaygarasını yankılayan genel bir çığlık yükseliyor: "Olanaksız bir proleter dev-

rimi hayallerini bir yana bırakın! Bu yüzden, uzlaşmasız bir sınıf mücadelesinin savunucuları olmayı bırakın, çünkü bu hiçbir maddi perspektife yönelmez! Gerçekçi olun! Pratik politika yapın, başka bir deyişle bir 'fikir birliğine', sınıf uzlaşmasına dayalı 'cesur' reformlar politikası uygulayın."

Eğer Glucksmann tipi "yeni felsefeciler" ve anti-Marksist saldırının destekçileri seslerini bu koroya ekliyorlarsa, bu, mantığın aşırıya vardırılması ve Stalinist bürokrasinin geçmişte reddettikleri cinayetlerine dayanarak hep bir ağızdan "Marksizmin sonu"nu ve "politikanın sonu"nu, "devrimin sonu"nun ve sınıf mücadelesinin sonunun kaçınılmaz sonucu olarak mırıldanmalarındandır.

Bütün bunlar, gençliğin "apolitize olması" ve "kayıtsızlığı" üzerine sosyologların gevezelik ettiği Mayıs 1968 öncesi dönemi hatırlayarak ben bu hikayeyi biliyorum duygusunu vermektedir. Bu zeki teorilerden Mayıs 1968 sonrasında kalan ne oldu?

Bu konjonktürel sükûnetin izlenimcileri ve oportünistleri daha önceki döngü süresince olduğu gibi, bu kez de cezalarını çekecektir. Krizde olan Marksizm değil, kapitalizmdir. Yapısal olarak zayıflayan proletarya değil, burjuva egemenliğidir. Mayıs 1968'in ve ondan beri olanların ışığında bunu reddetmek, olguları reddetmektir.

Büyük devrimci kavgalar ardımızda değil, önümüzdedir. Bu kavgaların tarihsel dayanağı, adına layık tek politik gerçekliğin, bu kavgalara toplumsal faaliyetin her alanında teorik düzey dahil sistemli olarak hazırlanmaktan ve geniş kitleleri eğitsel ve etkin olarak hazırlamaktan ibarettir. Evet o, sadece bir başlangıçtı. Evet, kavga sürüyor. Evet, kazanma şansı, tüm kuşkuların ötesinde eksiksiz ve gerçektir.

13 Mayıs 1978

Üniversitelerde Ortak Yönetimin Anlamı

Son 25 yıl süresince, kapitalist üretim tarzı içinde üniversitenin işlevi tedricen değişti. Burjuva üniversite, kısaca klasik kapitalist dönemden emperyalist çağın "geç kapitalizm" aşamasına geçişin sonucu olarak formüle edilebilecek bir toplumsal değişmenin öznesinden çok nesnesi oldu.

Emperyalist çağın klasik döneminde olduğu gibi, serbest rekabetçi kapitalizm döneminde de üniversitenin işlevi, kabaca toplumsal yaşamın bütün kademelerinde iktidarı elinde tutan egemen sınıfa üyelik işlevini yerine getirebilme yetisini kazandırmak üzere orta ve büyük burjuvazinin oğullarını (daha sonra kızlarını da) yetiştirmekti. Ekonomiyi, devleti, silahlı kuvvetleri; diplomasiyi yönetmek, sömürgeleri ve metropol devlet aygıtını idare etmek, bütün bunlar özgün teknik bilgilerden çok, klasik üniversitenin kafalara yerleştirdiği bir nitelikler bütününü gerektirir. Rasyonel biçimde yargıda bulunma kapasitesi; uzmanların araştırmalarından çıkan sonuçlan denetleme kapasitesi; çeşitli durumlarla muhatap olma ve çeşitli evrakların üstesinden gelme yetisini sağlayan genel kültür, erişkin ege-

men sınıfın bağlaşmasına büyük katkıda bulunan kavram, dil, kültürel gelenek, entelektüel ve ahlaki değerler topluluğu.

Üniversitenin örgütlenmesi bile üstün otoriteden değil ama devletten özerkliği de dahil bu işlevleri yansıtıyordu. Hemen hemen sadece mülk sahibi sınıfların üyelerinden oluşan üniversite öğrencilerinin seçiminde toplumsal alt yapının gereksinimleri hiç bir şekilde etkin olamıyordu. Bunun yanısıra, üniversitenin kapitalist sınıfa (ya da özerk üniversitenin tedricen biriken sermayenin gelirleriyle finanse edilmesine olanak veren kapitalist ekonominin iyi işleyişine) bağımlılığı yalnızca, işlevsel bir bağımlılık değildi; dolaysız bir mali bağımlılık da sözkonusuydu ki bu da üniversitenin kurulu düzenin savunusuna yönelik bir toplumsal üst yapıya eklemlenişini daha da güçlendiriyordu.

Uzman yetiştirme işi klasik üniversitenin marjinal bir görevinden başka bir şey değildi; "genel"in bir yan ürünü olarak teknik bilgilerin de kazandırılmasından ibaretti. Pozitif bilimlerde bile ağırlık saf teoriye dayanıyordu. Bu biçimiyle klasik üniversite Karl Marx'ın şu düşüncesini doğruluyordu: *"Kapitalizm bilimle emeğin, entelektüel çalışma ile üretken çalışmanın radikal biçimde birbirinden ayrılmasıyla karakterize olur."* Aynı şekilde üniversite, sermayenin hem gerçek iktidarını hem de çalışanların gözünde meşruiyetini sağlamlaştıran, vazgeçilmez önemdeki "bilgi tekelini" de burjuva sınıfına garanti etti. "İşletmeleri ve devleti yönetecek bilgiye sahip değiliz,"; işte normal dönemlerde, işçi sınıfının kapitalist sömürüyü kaçınılmaz bir kader olarak kabul etmesinin en derin nedenlerinden biri. Bu neden bugün hâlâ geçerliliğini koruyor. "Geç kapitalizm" döneminin gelişiyle, üniversitenin işlevi kısmen çakışan, kısmen de çelişen iki eğilimin etkisiyle altüst oldu. Bir yandan, uluslararası kapitalist ekonominin savaş son-

rası uzun "boom"unun başlıca motorlarından biri olan 3.Teknolojik Devrim, bizzat üretim ve sermayenin yeniden üretim süreçlerinde üniversite formasyonuna sahip teknisyen talebini nitel biçimde artırdı (iki savaş arası dönemde, bu eğilimin ilk belirtileri kendini gösterdi, ancak bu eğilim, düzeyi henüz yeterince güçlü olmadığı ölçüde, büyük krizin toplumsal ve mali sonuçları tarafından şiddetle bastırıldı. Böylece yeni bir nitel değişimin doğumuna neden olamadı). Öte yandan, uzun "boom"un getirdiği toplumsal olanakların ve birçok emperyalist ülkedeki işçi hareketinin ve işçi sınıfının göreli gücünün (azgelişmiş ülkelerde küçük burjuvazi içindeki benzer sosyal sınıf atlama motivasyonlarını da eklemek gerek) olanaklı hale getirdiği, yaşam düzeyindeki yükselişin uzun vadeli sonuçları, üniversiteye olağanüstü bir öğrenci akışı yarattı.

1. "Geç Kapitalizm" döneminde üniversite

Bu dönüşümü şöyle özetleyebiliriz. Üniversite formasyonuna sahip entelektüel işgücü hem arz, hem talep yönünden gerçek bir nitel rahatlama yaşadı ve bu süreç herhangi bir makam tarafından ne öngörüldü, ne kararlaştırıldı, ne de yönlendirildi. Kapitalist üretim tarzında, pazar ekonomisinin yönetiminde ve sosyal yaşamın biçimlendirilmesinde –tekelci kapitalizm döneminde bile– geçerli olan anarşik ve kendiliğinden işleyiş biçimi, bu olguyla bir kez daha doğrulandı.

Üniversite düzeyinde *yetişmiş entelektüel işgücü talebindeki patlama*, öncelikle 3. Teknolojik Devrim'in bizzat doğuşundan ve "Geç kapitalizm" döneminin, getirdiği yapısal değişimlerin bazı başka temel yönlerinden kaynaklandı. Bütün bu değişimlerin kapsamı şöyle özetlenebilir: Üretimin örgütlenmesinde artan bir teknikleşme, sınai yöneticilikte olduğu kadar finans yönetimi düzeyinde artan bir işbölümü; kamu ida-

resinde yani burjuva devlet aygıtının yönetiminde artan bir teknikleşme ve işbölümü; ideolojik üretim, kitlelerin manipulasyonu, kitle iletişim araçları, ticaretin örgütlenmesiyle metaların satışı ve benzeri alanlarda bilimsel tekniklerin (ve üniversite düzeyinde kazanılmış olmak koşuluyla sözde-bilimsel tekniklerin) kullanımında artış. Bütün bunlar kafa emeğinin maddi üretim ve yeniden üretim süreçlerine yoğun biçimde yeniden dahil edildiği anlamına gelir, ancak bu sermayenin gereksinimlerine özgü bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Kapitalist üretim biçiminin karekteristiği olan üretken emekle bilimin ayrılması da yeniden üretilmiştir. Ancak bu yeniden üretim, sözkonusu ayrılmanın 1750-1940 döneminde aldığı aşırı biçimlere göre daha yumuşatılmış ve değiştirilmiş bir biçimde gerçekleşmiştir.

Üniversite düzeyinde yetişen *entelektüel işgücünün arzındaki patlama*, küçük burjuvazi ve emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfının en iyi ücret alan tabakaları içinde, yüksek eğitim görme gereksinmesinin yanısıra, bunun için gereken asgari maddi olanakların da nitel biçimde artması olgusundan kaynaklanıyor. Üniversiteye girmek bireysel bir sosyal statü edinme aracı olarak görülmekte (öte yandan, zaman zaman, işçi sınıfının oğulları ve kızları açısından üniversitedeki esas sınıfla ilişkiler konusunda olumsuz sonuçlarla beraber). Ama bu, eğilimin, son tahlilde, bizzat emek pazarı üzerindeki baskılardan, yani yüksek teknisyen düzeyinde yetişmemiş kol emekçilerinin yapabileceği işlerdeki tehlikeli düşüşten (önce göreli, sonra mutlak) kaynaklanmakta. 3.Teknolojik Devrim, yani yarı-otomasyon ve otomasyon, emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfının ve küçük burjuvazinin bilincine öncelikle istihdamdaki dalgalanmalar dolayımıyla giriyor.

Bu anlamda, son 20 yıl içinde, üniversiteye *akının* tüm

dünyada milyonlarca genci işsizlikten kurtardığı söylenebilir. Yeni ve şişirilmiş üniversitelerin kurulması "geç kapitalizm"in geleneksel kol işlerinin azalmasının yarattığı sosyal maliyetleri toplumsallaştırma gereksinmesine göre uyarlanmış yeni bir biçim olarak ortaya çıktı. "Geç kapitalizm" döneminde üniversite patlamasını olanaklı kılan ekonomik, toplumsal, politik, entelektüel ve ahlaki koşullar topluluğu kuşkusuz özel bir çözümlemeyi gerektiriyor (Geçerken yalnızca televizyon ve *bilim-kurgu* edebiyatının, hatta "alt-kültürün" gençliğin ve hatta çocukların, çağdaş yaşamda bilimin belirleyici ağırlığı konusunda duyarlı hale getirilmesindeki rolünden söz etmek yeterli. Bu olgu bütün dünyada milyonlarca genci üniversiteye girmek için uğraşmak yönünde motive etmiştir). Ancak bütün bu koşullar bir ve aynı tarihsel eğilimin farklı ve son tahlilde uyumlu, yönlerini temsil etmektedir.

2. Üniversite örgütlenmesi

Klasik burjuva üniversitesi, gerek eğitimin kapsamıyla, gerek örgütsel yapısıyla ve gerekse de finansman ve maddi işleyiş biçimleriyle milyonlarca öğrenciyi ve yeni öğrencileri bünyesine kabul etmeye hazır değildi. Dolayısıyla üniversite patlamasının getirdiği şokla derin bir krize girdi.

Öğrencilerin artık yanlıca mülk sahibi sınıflar arasından derlenmiyor oluşu, derin ve acil bir *toplumsal altyapı* gereksinmesi yarattı (klasik üniversite böyle bir gereksinmeye yanıt veremezdi). Ucuz yemeklere, devlet yardımıyla finanse edilen lojmanlara, fazla masraf gerektirmeden ulaşılabilecek üniversite kampüslerine (yani, uygun toplu taşıma sistemleri) laboratuarlarda, dinlenme salonlarında, kütüphanelerde yeterli yere gereksinim duyan üniversite öğrencilerinin çoğunluğudur (bazı ülkelerde ise hemen hemen tümüdür). Bunlar sağ-

lanmadığında üniversite eğitimi, sıkışıklığa, sinir gerginliğine, zaman kaybına ve artan bir mekanikleşmeye maruz kalıyor; bütün bunlar da birleşerek büyük fabrika yaşamını çağrıştıran bir çeşit trajik ya da trajik-grotesk imge oluşturuyor. 1967-68 yıllarındaki patlayıcı öğrenci hareketi, tam da bu yetersizlikler karşısında ortaya çıkan ani tepkilerden doğdu. Hâlâ büyük ölçüde anarşik bir burjuva toplumu çerçevesinde sosyalist bir planlamanın ve ulusal kaynakların dağılımını belirleyen toplumsal öncelik kriterlerinin yokluğunda, burjuvazinin ve devletinin –öğrenci isyanı ışığında– sonunun bilincine vardığı an ile, "geç kapitalizm"in gereksinmeleri bakımından daha işlevsel bir burjuva üniversitesinin ortaya çıktığı an arasında oldukça uzun bir sürenin yer alması kaçınılmazdı.

Öte yandan, bu sırada, öğrenci başkaldırısı daha derin ve dolaysız biçimde maddi olmayan bir başka motif içeriyordu: *üniversite eğitiminin onların kendi ihtiyaçlarına ilişkin larak elverişsiz karekteri konusunda yükselen bilinç*. Büyük çoğunluğu geleceğin bağımsız kapitalistleri olan, büyük burjuvaziye dahil birkaç bin kız ve erkeğin yetiştirilmesine uygun düşen bu eğitim, artık geleceğin milyonlarca entelektüel işgücü satıcısını yetiştirmeye elverişli değildi. entelektüel emek zamanın maddi üretimle yeniden üretim süreçlerine yoğun biçimde yeniden eklemlenişi zorunlu olarak *entelektüel emeğin artan proleterleşmesini* getiriyordu. Bu proleterleşmenin bizzat öğrenci çevresinin ruhsal durumunda ve bilinç düzeyinde derin yankıları oldu.

Böylece eğitimi (öncelikle sosyal bilimler ama marjinal biçimde de olsa bazı doğa bilimleri, özellikle de bilimsel araştırma eğitimi) büyük sermaye yararına manipule etme girişimlerine karşı üniversite öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin kitlesel başkaldırısına tanık olduk. Özellikle, işçi hareketini,

geleneksel kitle örgütlerinin sözkonusu gereksinimleri dile getirmekte yetersiz kalan büroktatikleşme düzeyi gözönüne alındığında, işçi hareketinin yavaş yavaş yeniden sahiplenmeye başladığı şeyi gündeme getirenlerin neden öğrenciler olduğu anlaşılır: Maddi bakımdan daha zengin bir toplumda gruplara ve bireylere daha az değil daha çok özgürlük ve özerklik verilmelidir. Otodeterminasyon ve özyönetim alanları nitel biçimde genişletilmelidir. Ekonomik büyüme ve maddi üretim otomatik mekanizmalar olarak kabul edilmemeli, insanların (*bütün* kadın ve erkeklerin) gereksinmelerine tabi kılınmalıdır. Üniversite eğitimi düzeyinde bütün bunların anlamı, bizzat ilgililer tarafından özgürce seçilen ve belirlenen farklı görüşlere yer veren ve eleştiriel bir müfredatın gerekliliğiydi. Lütfedilen ve otorite tarafından dayatılan bir eğitim müfredatı değil.

3. Üniversitede teknokratik reform

Klasik üniversitenin krizi ve neredeyse evrensel boyutlardaki öğrenci başkaldırısı karşısında burjuvazinin ve burjuva devletin başlıca tepkisi olan teknokratik üniversite reformunun işlevi böylece daha iyi anlaşılıyor. Bu reform aynı anda hem burjuva üniversiteyi geç kapitalizm çerçevesinde yeniden işlevsel hale getirme (ki bu girişim özellikle üniversite patlamasının kısmen sınırlandırılmasını getiriyordu) ve hem de öğrenci başkaldırısını burjuva toplumu çerçevesinde düzenle bütünleştirilebileceği ölçüde asimile etme girişimini oluşturuyordu.

Üniversite patlaması, kol emeğine dayalı işgücünün önemli bir bölümünün entelektüel işgücüne dönüşmesinin getirdiği maliyetlerin toplumsallaştırılması kapitalist ülkeler için önemli mali harcamaları da beraberinde getiriyor, İngiltere'de 1950-1974 yılları arasında eğitim harcamaları Gayrı Sa-

fi Milli Hasılanın % 3'ünden %7'sine yükseldi. Belçika, İsveç, Hollanda gibi bir çok küçük emperyalist ülkede bu oran daha da yüksek ve bu harcamaların artan bir kesimi üniversite harcamalarına ayrılmış durumda.

Oysa kapitalist rejimde belli bir sının aşan her harcama, bu kavram ne kadar kısmi –ve bazen tuhaf– da olsa, randımana göre değerlendirilir ve karşılaştırılır. Dolayısıyla "geç kapitalizmin gelişmesi kaçınılmaz olarak üniversite bütçelerinin rantabilizasyonu yönünde bir eğilimi de beraberinde getirdi. Bu rantabilizasyon burjuvazinin hem ekonomik hem de toplumsal önceliklerine göre tasarlanmakta:

• Yıllık diploma üretiminin, üniversite düzeyinde eğitilmiş entelektüel emek pazarındaki talebe mümkün olduğu kadar tam tekabül edecek biçimde ayarlanması;

• üniversitelerdeki araştırma projelerinin artan bir biçimde büyük tekellerin ve kısmen de özellikle silahlı kuvvetler olmak üzere devlet idaresinin gereksinmeleriyle ilişkilendirilmesi;

• kitlelerin ideolojik manipulasyonu ve bütün toplumsal ilişkilerin mistifikasyonu amacına yönelik olarak yetiştirilen teknisyenlerin kullanımını kolaylaştıran parçalama, kısmileştirme ve uzmanlaştırma (özellikle sosyal bilimler alanında) tekniklerinin mükemmelleştirilmesi;

• gelişme halindeki üniversite içinde "uç" teknolojik endüstriler için (elektronik ve bilimsel tesisat, video kaset, yapı malzemelerinde öncü teknikler vb.) büyüyen bir ek pazar yaratmak.

Ancak giderek daha da amansız hale gelen bir seçme uygulanmadan; üniversiteye giriş hakkına sahip olan genç sayısını sınırlandırarak üniversite patlamasını "rasyonalize" edilmeden ("eğitim kademelerinin" ortalamanın üstünde "maliyetler" getirdiği, artan sayıda fakültede gerçek bir seçme sınavı

dayatmak da dahil olmak üzere) ve öğrenci isyanının yükselişi sırasında büyük ölçüde ortadan kalkan disiplini ve kurulu otoriteye saygıyı yeniden dayatmaya yönelik artan bir *baskı* kullanılmaksızın, böyle bir rantabilizasyon gerçekleştirilemez.

Bu durumda üniversitelerde ortak yönetim projeleri, öğrenci hareketinin reformist kanadını sözkonusü rantabilizasyonun gerçekleştirilmesine ortak etme girişimi, yani bu hareketin bir kesimini kendini kendini ayıklama, sarsürleme ve baskılama amacıyla kullanma girişimi olarak ortaya çıkıyor. Bu projeler teknokratik üniversite reformu yoluyla öğrenci isyanını kısmen soğurma düşüncesinin hem amacını hem de sınırlarını gösteriyor.

4. Kapitalist endüstride işçilerin yönetime ortak edilmelerine karşı işçi denetimi

İlk bakışta, üniversitede ortak yönetim projeleri, endüstride ortak yönetimle ilgili burjuva projeleri karşısındaki geleneksel marksist konumları çağrıştırarak ("ortak yönetime hayır, denetime evet") marksistlerin itirazına yol açıyor.

Devrimci Marksistler endüstride ya da burjuva toplumunun herhangi bir işletmesinde işçilerle kapitalistlerin ortak yönetimine kârların dağıtılmasında ve hatta yönetimde tam eşitlik öngören Peru tipi "endüstriyel topluluklar" gibi aşırı "ortak yönetim" biçimleri de dahil iki temel nedenden dolayı karşıdırlar.

Öncelikle kapitalist üretim tarzı emekle sermaye arasında temel bir sınıf antagonizmasıyla belirlenir. Bu antagonizma dağılım düzeyinde kapitalistler bakımından ücretler aleyhine kârları artırma çabasında ve buna karşılık işçilerin ters yönde bir tepkiyle karşılık verme mücadelesinde tam ifadesini bulur. Ancak burada sözkonusu edilen, kapitalist rejimde

üretim sürecine doğrudan katılan emekçilerden azami artı-değer koparma zorunluluğunun (rekabet kamçısı altında) bir fonksiyonu olarak düşünülen emeğin örgütlenmesini de kapsayan çok daha geniş bir antagonizmanın kısmi bir yönüdür. Kapitalist üretim tarzının varlığını sürdürmesine izin vermek rekabetin ve onun sonucu olan işletme gelirlerini azami düzeye çıkarma zorunluluğunun varlığını sürdürmesine izin vermekle eş anlamlıdır.

Oysa kapitalist rejimin yıkıcı güçlükleri karşısında emekçilerin yararlanabildikleri tek uygun öz savunma biçimi, bütün emekçilerin dayanışması, işbirliği ve örgütlenmesidir. Emekçiler birbirinden kopuk kapitalist işletmelerin yönetimine ve bu işletmelerin kâr dağıtımına ortak edilerek, farklı işletme çıkarlarının üzerinde yer alan emekçi dayanışması, patronlarla işçilerini "işletme içindeki dayanışması" ile ikame edilmek isteniyor. Buna bağlı olarak *işçi* sınıfı mücadelesi sınıf işbirliği ile ikame edilmek isteniyor. Ancak bu aynı şekilde *işveren* sınıfının mücadelesini de ortadan kaldırmıyor. Çünkü söz konusu mücadele tam olarak bilinçli ve örgütlü bir dayanışmanın sonucu değil, pazar yasaları mantığının otomatik bir ürünüdür.

Kapitalist işletmelerin ortak yönetimi ne ekonomik dalgalanmaları, ne aşırı üretim krizlerini ne de işsizliği ortadan kaldırıyor. Aşırı üretim krizleri ve işsizlik ücretleri azaltmak için işleyen "otomatik" mekanizmalardır. "Ortak yönetimi" özerkliğe ve sınıf dayanışmalarına tercih eden emekçiler, gerçek bir silahı fiktif bir avantaja değişmiş oluyorlar. "Ortak yönetim" sayesinde beş yıl sonra kârlardan pay alacağını bilmek (bu arada iş bulabilirse) bir işsizin hiç bir işine yaramaz.

Bunun yanı sıra "ortak yönetim" bizzat işletme içindeki dayanışmayı da baltalıyor. "Mali avantajların mutlak önceliği fikrinden etkilenen emekçi kesimi ile (yani işletmenin kâr ar-

dından beklediği gelirlerini yükseltme yolunda, sağlığını, boş zamanını ve sınıf kardeşlerini feda etmeye hazır olan kesim) bireysel gelirleri artırma yararından başka önceliklerin bilincinde olduğu için, iş hızının ivmelendirilmesine, ek mesai saatlerine, aşırı sömürü metodlarına, "işin rasyonalizasyonu"na karşı çıkan emekçi kesimi arasında sürtüşmeler başlıyor.

Marksistlerin ortak yönetime yukarıda belirttiğimiz iki itirazı şöyle özetlenebilir: işletmelerde rantabilite kriterinin, emekçinin gündelik tavrını işletmeye dikte etmek için sınıf dayanışması kriterini ikame etmesine izin vermemek.

Buna karşılık işçi denetimi, en azından bu talep klasik anlamıyla ele alındığında, ortak yönetimin risklerinden hiç birini taşımıyor. Bu talep işletme rantabilitesinden tamamen bağımsız biçimde, işveren kararlarını fiilen veto etme iktidarını içerir (işten çıkarmaları, iş hızının yükseltilmesini, ücretlerin hesaplanmasında değişiklikleri, iş sürecinin her hangi bir biçimde yeniden örgütlenmesini hatta üretimin doğasını veto etme). Tam tersine, işveren kararlarının rantabilite kriteri gözönüne alınmadan reddedilmesi anlamına gelir. Böylelikle Marx'ın formülüyle: işçi sınıfı, sınıf dayanışması ve işbirliği temeline dayanan öz ekonomi politiğini, kârın özel mülk edinilmesi temeline dayalı burjuva ekonomi politiğinin karşısına çıkarmaya başlar.

5. İşçilerin ortak yönetimine paralel bir mistifikasyon: öğrencilerin ortak yönetimi

İşçilerin ortak yönetimi karşısındaki marksist tutum ile öğrencilerin ortak yönetimi karşısındaki marksist tutum arasındaki paralellik öze ilişkin bir paralelliktir. Gerçeklikte uzlaşmaz olan antagonizmaların uzlaştırılmasına ilişkin iki reformist nokta da paralel mistifikasyonlardır.

Teknokratik üniversite reformunun neleri amaçladığından söz ettik: rantabilizasyon, eleme, konformizasyon, "normalize edilmiş" bir burjuva topluma yeniden eklemlenme (ilkin öğrenci isyanının şiddetli sarsıntılarından, ardından da işçi mücadelelerinin coşkulu yükselişinden sonra). "Geç kapitalizm" üniversitesinin öğrencileri yönetime ortak etmesi, öğrenci kitlelerinden seçilen temsilcilerin *bu amaçlara ulaşılmasına ortak edileceği* anlamına geliyordu. Üniversitelerde rantabilizasyon, işçilerin ortak yönetimi çerçevesinde işletmelerin rantabilize edilmesinin oynadığı role benzer bir rol oynayacaktı. Eleme bir öz elemeye dönüşüverecekti. Öğrenciler, kendilerine karşı polisi kendileri örgütleyeceklerdi. Ve içlerinden önemli bir kesimin üniversiteden atılmasına ya da bunlara üniversite kapılarının kapatılmasına neden olacak normları kendileri oluşturacaklardı.

Elbette tavizler de olacaktı. Elemeler, öğrenci temsilcilerinin yönetime katılmadıkları bir durumda olabileceğinden biraz daha insaflı olacaktı. Eğitimin parçalanması ve üst uzmanlaştırılması, üniversite programlarının tanımlanmasında yalnızca işverenlere ve devlet teknokratlarına danışılan bir durumdakine göre biraz daha yumuşak olacaktı. Oluşturulan toplumsal altyapı öğrencilerin kaygılarını ve ihtiyaçlarını daha çok gözönüne alacaktı.

Ortak yönetim lehindeki bu argümanlar, reformistlerin bütün durumlarda öne sürdükleri argümanlarla aynı değerdedir. Bu argümanların ağırlığı burjuva toplumun sağlığı ve istikrarı ile doğru orantılı, toplumsal krizin derinliği ya da devrimci perspektiflerin gerçekliği ile de ters orantılıdır. Burjuva toplumun üniversitenin kullanımına sunacağı kaynakların yıldan yıla artacağı; üniversite mezunlarına uygun işlerin katlanarak artmaya devam edeceği; başka bir deyişle, kapita-

list ekonominin az ya da çok kesintisiz yeni ve uzun bir büyüme dönemi yaşayacağı varsayılırsa, ortak yönetime girişleri daha da güç kazanacak ve bu girişime içkin olan riskler de daha az ortaya çıkacaktır.

Ancak eğer tersine, uluslararası kapitalist ekonomi için oldukça sınırlı bir uzun büyüme, hatta yarı-durağanlık dönemi öngörülüyorsa: buna bağlı olarak, üniversitelerin kullanımına sunulan kaynakların artşı duruyor, hatta azaltılması riski ortaya çıkıyorsa; eğer bu nedenle de, eleme giderek daha acımasız hale geliyorsa; üstelik uzatmalı bir üniversite patlaması öncelikle entelektüel işsizler üretme tehlikesi taşıyorsa, o zaman "oy" esas olarak *yokluğun ve baskının öğrenci temsilcilerinin suç ortaklığı ile örgütlenmesi ve dağıtılması* anlamına gelecektir. Bu durumda öğrencilerin yönetime ortak edilmesi girişimi o denli sınırlı olacaktır ve riskler daha keskin görünecektir.

6. "Öğrenci denetimi" iki büyük engelle karşılaşıyor

Ancak öğrenci "oy"una "öğrenci denetimi" ile karşı çıkma olanağı araştırıldığında işçi ve öğrenci "oy"ları arasındaki benzerlik sona eriyor. "Öğrenci denetimi" talebinin "geç kapitalizm" üniversitesine her uygulama biçimi iki büyük engele çarpıyor.

Herşeyden önce, emekçilerin, karşılığında ücret aldıkları ya da kendi çalışma araçlarının yenilenmesine ve geliştirilmesine yarayan kaynakları kendileri üretiyorlar. Öğrenciler için böyle bir şey sözkonusu değil. *Dolayısıyla öğrencilerin kendi maddi varoluş koşulları üzerinde dolaysız hiç bir etkileri yok.* Bugün kapitalist rejimde egemen sınıfın devlet dolayımıyla kolektif olarak yönettiği bir "toplumsal fon"a bağlı olarak yaşıyorlar.

Sonuç olarak, öğrencilerin yönetici makamların kararları karşısında bir veto iktidarı politikası ugulama (en azından önemli sayılabilecek bir süre için başarıyla uygulama) konusunda hiç bir olanakları yok. İşveren işçilerin işten atmalara itiraz ettikleri bir durumda lokavtla ya da işyerini kesin olarak kapatarak yanıt verdiğinde, işçiler fabrikayı işgal etme, mücadeleyi genişletme, gerektiğinde üretimi öz yönetimleri altına alma ve devletin bu şekilde yaratılan yeni durumu, fabrikayı tazminatsız ve eski sahibine yeniden satılma durumu olmadan millileştirerek ve işçi denetimi, yönetimi sağlayarak, tanınmasını isteme olanakları vardır. Bu yönelimi hem inandırıcı hem de gerçekçi kılan olgu, işçilerin kendilerini besleyen *maddi üretimi* –bir noktaya kadar– *sürdürebilme yetisine* sahip olmalarıdır.

Ama öğrenciler bir idare konseyinin devlet tarafından empoze edilen kararlarına karşı çıktıkları zaman, bu itirazı olgulara tercüme etnek için süresiz başkaldırma mücadelesi dışında hiç bir araca sahip değillerdir. Basit bir nedenden ötürü, üniversiteyi finanse eden kaynakları (bir kısmını bile) kendileri üretmedikleri için "kendi kaderlerini kendi ellerine alamazlar" Devlet bütçesi üzerinde etkileri yoktur. "Öğrenci denetimi" *iktidarsız bir denetimdir*, ya da başkaldırı ajitasyonudur.

İkinci olarak, işçilerin tersine, öğrenciler "üniversite topluluğu" içinde hegamonik toplumsal gücü temsil etmezler. Endüstride işçilerin yeri ile üniversitede öğrencilerin yeri arasındaki analoji tamamıyla biçimseldir: Bu analoji yalnızca sayısal ağırlık temeline dayanır. Ancak üniversitedeki iş örgütlenmesiyle kapitalist işletmedeki iş örgütlenmesi karşılaştırılınca bu analojinin sınırları hemen farkedilir. Kapitalist işletme içindeki usta personel (mühendisler, laboratuvar emekçileri vb.) bizzat maddi üretim içinde vazgeçilmez bir işlevi yerine getirmediği halde yalnızca artı-değerin alımında "yardımcı"

rol oynarken, üniversite profesörleri ve asistanlar ne esas ne de temel olarak kesinlikle "öğrencilerin disipline edilmesini sağlayan görevliler" ya da daha kötüsü, "kampüsün aynasızları" değildirler. Profesörler ve asistanlar öğrencilerin üniversiteye giderek kazanmaya çalıştıkları bilgilerin az ya da çok vazgeçilmez üreticileridir (hangi düzeye kadar vazgeçilmez oldukları özel bir incelemenin konusu olmayı hak ediyor).

Üstelik "üniversite topluluğunun" "oy" ya da "öğrenci denetimi" sözkonusu edildiğinde adı pek az geçen daha silik ve daha alçakgönüllü bir üçüncü bileşeni var: üniversitenin maddi altyapısını sağlayan emekçilerden sözediyoruz: Elektrik işçileri, tamirciler, kaloriferciler, inşaat işçileri, labaratuar teknisyenleri, mutfak işçileri, temizlikçiler, büro ve muhasebe memurları vb. Sözkonusu işçiler genelde öğretim görevlilerinden daha kalabalık ve emekleri olmaksızın üniversitenin bir hafta bile ayakta kalamayacağı gerçek bir ücretli kitlesini oluştururlar. Onların da yönetimde eşit denetim haklan yok mudur? Ama eğer "öğrenci denetimi" çoğunluğa dayalı bir denetim olmaktan da çıkarsa görünürdeki "iktidarından" normal dönemlerde geriye ne kalır?

Sonuç olarak, öğrenci kitlesi kapitalist bir işletmedeki işçi kitlesinden temel bir sosyolojik karakteristikle ayrılır: *Toplumsal homojenliğin olmaması* ya da daha tam bir ifadeyle, proletaryanınkinden nitel olarak daha düşük bir toplumsal homojenlik derecesi, öğrenci çevresinin hem farklı toplumsal kökenlerinin bir sonucu, hem de öğrenimleri bittiğinde öğrencilerin burjuva toplumunda yerine getirecekleri farklı işlevlerin bir sonucudur.

Bugün üniversite öğrencileri "geç kapitalizm" toplumunun bütün sınıflarından derleniyor; ezici çoğunluğu küçük burjuva kökenliler oluşturuyor. Ve ülkenin toplumsal yapısı gözö-

nüne alındığında, küçük burjuva kökenlilerle burjuva kökenilerin sayıları orantısız. Proleter kökenli öğrenci sayısı ise yavaş yavaş bir artış kaydediyor ve bu artış prolertaryanın ülke içindeki oranına göre çok düşük.

Kuşkusuz "üniversite patlaması" özellikle de büyük şehirlere eklemlenen kitlesel *kampüslerde* belirli bir homojen öğrenci çevresi yaratma eğilimi taşıyor. Bu tedrici homojenleşme, *üniversitede varolunan süre* için ortak maddi ve toplumsal sıkıntılardan kaynaklanıyor. Ama bu süre tek tek öğrencilerin yaşamlarının ancak küçük bir bölümünü kapsıyor. Öğrencinin üniversiteye gittiği küçücük zaman dilimini bile yalnızca üniversite dolduramaz. O sırada bile, öğrenci kendi toplumsal çevresinin baskılarına ve isteklerine maruz kalmaya devam ediyor, aynı şekilde üniversiteyi bitirdiği zaman izleyeceği "kariyer"in gereklerinden de giderek daha çok etkileniyor. Dolayısıyla öğrenci çevresinin tedrici homojenleşmesi üniversite öğrencisinin kökenindeki ve toplumsal kaderindeki heterojenliği ancak kısmen ve yetersiz biçimde telafi edebiliyor.

Öğrencinin gelecekteki kaderine ilişkin bu türdeşliğe burjuva toplumda yerine getireceği farklı işlevlere gelince, bunları kabaca şu şekilde açabiliriz:

1. Üniversite öğrencilerinin önemli bir bölümü (birçok fakültede ve bazı üniversitelerde ilk yıl kayıtlı olanların %50'sinden fazlası) geleceğin okuldan atılanları, yani geleceğin üniversite düzeyinde kalifiye olmayan ücretlileridir.

2. Eğitimini tamamlayan üniversite öğrencilerinin artan bir bölümü, ya üretim sürecinde bazı işlevleri yerine getiren, ya da işçi sınıfının çıkarlarıyla nesnel çatışmaları da beraberinde getiren toplumsal bakımdan "faydalı" işlevleri gerçekleştiren, üniversite düzeyinde kalifiye ücretliler olacaklardır (örneğin öğretim görevlileri).

3. Eğitimini bitiren üniversite öğrencilerinin yine artan bir kesimi, gerek üretim, gerek yeniden üretim süreçlerinde, gerekse de genel olarak toplumsal üstyapı alanında yerine getirdikleri işlev kaçınılmaz olarak proletaryanın çıkarlarıyla bir karşıtlığı ve mülk sahibi sınıfların niyetleriyle bir özdeşleşmeyi beraberinde getirdiği, üniversite düzeyinde kalifiye ücretliler olacaklardır: teknisyenler, kronometre görevlileri, pazar araştırması organizatörleri, işletmelerde yönetici personel, devlet ve silahlı kuvvetlerde yüksek görevliler vb.

4. Giderek azalan ama hiç de önemsiz olmayan bir bölüm mezun da geleceğin "bağımsızları" yani büyük ve orta burjuvalardır. Kendi hesaplarına çalışarak yüksek gelirleri sayesinde sermaye biriktirecek olan "serbest meslek" sahipleri, bağımsız girişimciler özellikle de doktorlar, avukatlar, dişçiler ve mimarlar da bu kategori işinde sayılmalıdırlar.

Ne öğrenciler ne de eğitimini bitirmiş entelektüeller için toplumsal işlevle bilinç düzeyi arasında mekanik bir çakışma öngörmeden, üniversite düzeyinde entelektüel bir kalifikasyon kazanmış kişilerin rollerindeki bu farklılığın öğrenci çevresini, heterojenliği artırma yönünde önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Bu çevrede homojenliğin olmaması "öğrenci denetimi" politikasının etkin bir biçimde uygulanması önünde üçüncü bir büyük engel oluşturuyor.

7.Öğrenci başkaldırısının gücü

Bütün bunlar, toplumsal evrimi etkilemek ya da otoritelerin politikasını kendi özel amaçları hatta daha genel sosyalist devrimci amaçlar lehine çevirme konusunda öğrencilerin hiç bir gücü olmadığı anlamına mı gelir? Böyle bir sonuca ancak yukarıdaki çözümlemenin haksız olarak aşırı uçlara çekilmesiyle varılabilir.

Bugün "geç kapitalizm" dönemi toplumunda, üniversitede yetişmiş entelektüel emeğin yeri o kadar önemlidir ki, endüstriyel açıdan ne kadar az gelişmiş de olsa hiç bir ülke üniversitelerin uzun süre tam olarak kapatılmasına izin veremez (yine de, entelektüel emeğin üretim sürecine eklemlenme düzeyinin henüz çok düşük olduğu bazı azgelişmiş ülkelerde durum farklıdır). Kitlesel öğrenci hareketi öğrencilerin çoğunluğunu harekete geçirmeyi ve üniversite faaliyetini etkin biçimde paralize etmeyi başardığı durumlarda *kitlesel ajitasyon dönemleri boyunca* etkin bir baskı aracını elinde bulundurmaktadır.

Yalnızca böyle dönemlerde, öğrenci hareketi devletten ve devletle öğrenci arasında yer alan üniversite idaresinden bazı tavizler koparma olanağına sahip olmaktadır (teknokratik üniversite reformunun öğrencilerin yaşam ve çalışma koşulları, üniversitedeki derslerin içeriği, üniversiteye giriş koşulları vb. üzerindeki etkilerini hafifletmeyi amaçlayan tavizler). Bu tür kazanımlar mümkündür ancak bunlar, yönetici makamlar içinde yürütülen uzatmalı bir eylemden çok, yoğunlaştırılmış kitlesel ajitasyonların sonucu olarak elde edilecektir.

İşçi hareketiyle karşılaştırıldığında öğrenci hareketi, doğası gereği, sürekli kitle örgütlenmesine daha az yatkın ve daha kesintili bir yol izlemektedir, Bu hareketin taktiği sözü edilen karekteristiğine uyarlanmalıdır. Böyle bir taktik, sürekli örgütlülük yoluyla ağır ilerleyen reform kazanımlarından çok, zaman bakımından sınırlı kitlesel mobilizasyonlarla sağlanan ani reform kazanımlarına olanak tanır.

Ayrıca isyancı kitlesel öğrenci hareketiyle öğretim görevlilerinin ve üniversite emekçilerinin sendikal hareketi arasında, karşılıklı bir destek, birleşme ve eylem birliği politikası canla başla yürütülmelidir (bu arada tüm üniversite ücretlilerinin –öğretim görevlileri, kol işçileri ayırdedilmeden– tek bir sen-

dikal örgütte birleşmesi hedeflenerek korporatist bölünmelerin aşılması gerekir).

Üniversite öğrencilerinin sayısındaki devasa artış; yalnızca burjuva eğitimin değil, aynı zamanda burjuva toplumu içindeki *her işin* yabancılaşmış ve yabancılaştıran doğası konusunda öğrencilerin –geçici de olsa– kazanabilecekleri bilinç; toplumsal olguların toplumsal güçlüklerin ve buna bağlı olarak burjuva toplumun kusurlarının ve bizzat doğasının *bütünsel ve eleştirel bir çözümlemesini* sağlayabilecek bilgilere öğrencilerin daha kolay ulaşabilmeleri: Bütün bunlar, toplumsal ve politik krizi *açığa çıkarıcı* ve işçi ve yoksul köylülerin bilinçlerinde ve kitlesel mücadelelerinde *parlatıcı* bir rol oynamak konusunda öğrenci başkaldırısının gücünü, özellikle de işçi ve köylü, mücadelelerinin, burjuva toplumun krizinin olgunluk derecesinden gelen nesnel zorunluluklara oranla kesin bir gecikmişlik gösterdiği ülkelerde önemli ölçüde artırmaktadır.

Fransa'da 68 Mayıs patlamasıyla gündeme gelen bu rol sürekliliğini koruyamaz. Öğrenciler ya da başkaldıran kitlesel öğrenci hareketi ne sosyalist devrimin yönlendirici toplumsal gücü olarak prolataryayı, ne de proletaryanın öncüsü olarak devrimci partiyi ikame edebilir. Sözkonusu hareket devrimci partinin inşasındaki gecikme ve kitlelerin hoşnütsuzluğuyla politik sahneye etkin girişleri arasındaki zaman farkı tarafından yaratılan boşluğu ancak geçici olarak doldurabilir.

Bununla birlikte, isyancı öğrenci hareketinin bu anlık açığa çıkarıcı ve parlatıcı rolü, daha mütevazı ama hiç de önemsiz olmayan bir düzeyde devam edebilir: kitlelerin devrimci bilincini zenginleştirerek ve devrimci örgütlere yeni kadro kaynağı oluşturarak. Devrimci öğrenciler işçi ve köylü kitlelerine "sınıf bilinci" götüremezler ama toplumsal hayatın binlerce alanında kapitalist rejimin aldığı insanlıkdışı, sömürücü

ve zararlı karakteri göstermeye yarayabilecek kesin bilimsel bilgileri taşıyabilirler. Bu taşıyıcı rol, özellikle de üniversite eğitimlerini tamamlayan entelektüellerin "profesyonel devrimci pratiğiyle" sürdürülürse çok önemli ve değerlidir. Elbette kaçınılmaz olarak bu tür bir pratik, ağır çevre baskısının yanısıra burjuvazinin ve devletin de baskısıyla karşılaşır ve entelektüel bir devrimci örgütte yeralmazsa sürdürülemez.

8. Yönetici kurumlar içinde "isyancı bir varoluş" kabul edilebilir mi?

Geriye yanıt verilmesi gereken bir itiraz kalıyor, eğer devrimci öğrenci hareketinin kopuk ve çevrimsel karakteri ve öğrenci çevresinin heterojen yapısı kendi acil ve somut talepleri için mücadele eden sürekli bir öğrenci kitle örgütü (işçi sendikalarına benzer bir rol oynayan öğrenci sendikaları) düşüncesini ütopik hale getiriyorsa, *etkin bir savunmanın* olanaksız olduğu bahanesiyle bu sürekli talepleri savunma işinden vazgeçmek mi gerekir? Ya da daha tam bir ifadeyle: devrimciler, öğrencilerin bu acil somut çıkarlarının savunusunu "normal dönemlerde" reformist akımların ortak yönetim yapılarında "uzlaşan" temsilcilerine bırakıp, bu savunuyu yalnızca üniversitelerde isyancı kitle hareketinin ani rönesansına tanık olan kitlesel ajitasyon dönemlerinde mi yeniden devralmalıdırlar?

Bu tür maksimalist bir konum bir çok tehlikeyi de beraberidine getirir: uzun vadede politize olmamış, ya da yeterince politize olmamış öğrenci çoğunluğunun önemli bir bölümünün gözünde inandırıcılığını yitirme ve üniversitedeki ücretli personelin yerel ve özerk sendikal hareketiyle sürekli bir işbirliği ve birleşme olanağını kaybetmek.

Öğrenci hareketi temsilcilerinin üniversiteyi yöneten makamlara "isyancı katılımı" bu çelişkinin bilincine varılmasın-

dan doğmaktadır. Devrimci örgütler, tüm dünyada artan sayıda üniversite içinde, üniversitelerin yönetim konseylerinde yer alarak öğrenci temsilcilerini belirleyen seçimlere katılıyorlar. Bu seçimler sırasında, seçimin rantabilizasyonunun, yetersiz bütçenin elverişsiz altyapının, kısmileştirilmiş ve üst uzmanlaşmaya dayalı eğitimin sefaletini fiilen kabul eden "kısa vadede gerçekleştirilebilir reformları" kapsayan bir program değil, dar görüşlü "politik gerçekçilik" düşüncesine aldırmadan, öğrenci çoğunluğunun gerçek nesnel çıkarlarına denk düşen talepleri geliştiren bir program sunacaklardı. Bu platform temelinde seçilmeyi başarırlarsa, seçilenler bu konseylere üye olarak değil devrimci olarak katılacaklar tartışmaların gizemini ortadan kaldırıp, öğrenci kitlesine, neyin çıkarlarına karşı olduğunu sistemli bir biçimde gösterecek, öğrencilerin geçici taleplerini savunacak, öğrenci kitlesinin reformist temsilcilerinin dar, etkisiz ve tavizci karakterini ortaya çıkaracaklardır.

Başka bir deyişle, bu devrimci sosyalist temsilciler yönetim organizmaları içinde sanki *yönetici tipte bir mecliste değil de parlementer bir mecliste* yer alırmış gibi davranacaklardı. Yönetim düzeyinde herhangi bir sorumluluk almayı reddediyorlardı; öğrencilerin haklı taleplerini segileyip savunmakla ve öğretim görevlisi olan ya da olmayan ücretlilerin haklı taleplerini desteklemekle yetineceklerdi ve her uygun fırsatta da meclisi terkederek genel politik problemler düzeyinde ajitasyonu yayacaklardı.

Bu tür bir tavra karşı kuşkusuz kimsenin ilkesel bir itirazı olamaz. Ama bu tavrın karşılaştığı büyük zorlukların da bilincinde olmak gerekir. Devrimci kitle hareketinin geri çekildiği dönemlerde, böyle bir tavır ancak yüksek düzeyde politize olmuş küçük bir öğrenci azınlığı içinde yankı bulabilir: Dolayısıyla, "devrimci katılımın" "reformist katılım"a gizlice dönüş-

mesi yolunda girişimler ve baskılar olacaktır ve bu baskılara ancak proleter devrimci bir örgüt için yetişmiş ve bu örgüt tarafından desteklenen devrimci militanlar başarıyla karşı koyabilir. Devlet ve temsilcileri, bu türden sürekli ajitasyon kürsülerine uzun süre hoşgörüyle yaklaşamaz; statü ve yönetmelik ihlalleriyle, hatta açık baskı önlemleriyle isyancıları sistemli olarak dışlamaya uğraşacaklardır.

Devrimci kitle hareketinin aniden alevlendiği bir dönemde ise ortak yönetim makamları kitle hareketi tarafından aşılacak ve yadsınacaktır.

Bu durumda, kısacası "devrimci varoluş" normal dönemlerde pek az etkili, kitlesel ajitasyon dönemlerinde ise pek az yararlıdır. Her belirli durum için belirli bir taktiği önceden tanımlamak gibi bir görevimiz olmadığı için (ki bu ilkesel olarak zaten imkansızdır) sonucu daha ileriye götürmeyeceğiz.

Üniversitelerde "ortak yönetim"e ilişkin gerçek sorunsal bütün toplumsal dinamiğini, ancak kapitalist rejimin yıkılmasından sonra kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde işçi ve yoksul köylü konseylerinin iktidarı sırasında kazanacaktır. Ancak o zaman ücretli öğretim görevlisi, öğretim görevlisi olmayan ücretli ve öğrencilerin üniversite yönetiminde *üçlü eşitliği* bir mistifikasyon olmaktan çıkıp toplumsal bir gerçeklik olabilir. Ancak o zaman bütün eğitim sisteminin yanısıra, üniversitede özyönetim devletin sönümlenme eğiliminin (işçi devletini oluşturan yeni devlet tipinde başlangıçtan itibaren içkin olması gereken eğilim) pratik bir göstergesine dönüşecektir.

Kapitalizmdan sosyalizme geçiş döneminde, ulusal kaynakların hangi bölümünün eğitime ayrılacağına ve bu bölüm içinden ne kadarının üniversite eğitimi için kullanılacağına bütün emekçi halkın temsilcileri, örneğin işçi ve yoksul köylü konseylerinin ulusal kogresi karar verecektir. Bu adaletten

başka birşey değildir. Çünkü ulus içindeki bir azınlığın (öğrenciler ya da "üniversite topluluğunun bütünü) bireysel tüketim ya da çoğunluğun özgürce onaylama durumunda olmadığı ek çalışma konusunda, çoğunluğu fedakarlık yapmaya zorlaması kabul edilemez.

Ancak, "ulusal eğitim bütçesi"nin ya da "üniversite fonu"nun ülkenin ekonomik ve toplumsal bütçesinin bütünü içindeki yeri, bugün kapitalist rejimde ya da SSCB bürokratik diktatörlüğünde, Çin Halk Cumhuriyeti'nde ve halk demokrasilerinde olanların tersine, mutlak olarak açık ve demokratik bir biçimde saptanacaktır. İşçi ve yoksul köylü konseyleri yıllık kongresinin "bütçe" görüşmelerinden önce, yalnızca basını ve farklı görüşlere sahip halk meclislerini değil; radyoyu ve özellikle de televizyonu kullanan geniş bir kamu tartşması başlatılacaktır. Bu tartışmalar sırasında, ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme planının her biri kendi içinde tutarlı, yani uygulanabilir varyantlarını temsil eden farklı çözüm yolları halk kitlelerine sunulacaktır. Bu varyantlardan yana ya da onlara karşı olanlara argümanlar, har politik parti ve ilgili vatandaş grubu tarafından özgürce geliştirilecektir. Kongrenin bileşimi bu tartışmanın sonucuna bağlı olacak, yani farklı politik akımlar ve toplumsal gruplar tarafından ifade edilen tercihleri yansıtacaktır.

Genelde ulusal eğitime, özelde de üniversite eğitimine ayrılan toplam kaynaklar bir kez saptandıktan sonra, "üniversite topluluğu" kendi kaynaklarını (ki bunların bir kısmı uzun vadeli planlamayı da mümkün kılabilecek uzun vadeli fonlar olacaktır) demokratik bir biçimde yöneten özgür ve özerk bir topluluk haline gelecektir. Merkezi devlet makamlarının müdahalesine yer olmayacaktır. Ve böyle bir öz yönetim çerçevesinde, "üniversite camiası"nın öğrenciler de dahil her kesimin

ortak yönetime katılması yalnızca bir hak değil bir görev ve onur vesilesi de olacaktır. Üniversitede özyönetime katılmak öğrenciler için bir doğrudan demokrasi ve sorumluluk okulu, öğrencileri ekonomide ve toplumsal hayatın har alanında özyönetime katılıma hazırlayan bir okul olacaktır.

"Üniversite camiası"nın bu özyönetimi, doğrulamasını yalnızca kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumundaki genel özyönetim eğilimi olgusunda bulmayacaktır. Bu toplumda *zorunlu yüksek öğrenim* eğilimi üretim sürecindeki kafa ve kol emeği, "yönetici" ve "üretici", "hükmeden" ve "hükmedilen" arasındaki toplumsal işbölümünün ortadan kalkması için vazgeçilmez bir önkoşul olarak öne çıkarılacaktır. Yüksek öğrenime girebilen genç oranı ne kadar büyük olursa (yüksek öğrenimin işlevi de bu artışın sonucu olarak derin bir biçimde değişecek, üst yapı düzeyinde olduğu kadar altyapı düzeyinde de bir dizi zorunlu toplumsal etkinlik yüksek öğrenimin işlevlerine eklenecektir) üniversitede özyönetim gençliğin toplumsal özyönetiminin başlangıcı olma konusunda o kadar ilerler.

Başkaldırı yok olmayacaktır, ancak artık sözkonusu olan mülk sahibi sınıflara ve onun temsilcilerine karşı bir başkaldırı değil, eğitim konusundaki tercihlerle ilgili bir başkaldırı, özgürce karşı çıkılabilen düşünceler ve bilgiler alanına yeni bilimsel ve kültürel eğilimlerin sokulması için bir başkaldırı, sosyalist bir toplumun inşasında birbiriyle çatışan büyük politik çözümler çerçevesinde bir başkaldırı olacaktır.

Monterrey Üniversitesi/Meksika
1 Eylül 1975

Glasnost
Komünist Partilerin Krizi

Glastnost'u şöyle tanımlıyoruz: Sovyetler Birliği'nde, pratikte demokratik özgürlüklerin alanını genişleten ve halihazırda süregiden siyasi değişim süreci. Bu sürece "yukarıdan gelen" siyasi reformlar sürecinin etkileri, baskı ve yıldırmanın yürürlükteki yasalara uymayanlar da dahil olmak üzere, "aşağıdan gelen" özerk faaliyetler ve girişimler karşısında fiili hoşgörü eşlik ediyor.

Glastnost yanlısı farklı itkiler

İtkileri çoğun farklı olsa bile, liderleri *glasnost*'u destekleyen başlıca partiler şunlardır: Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Fransa KP'si (çekinceleriyle), Yunanistan, İspanya, İsveç, Finlandiya, İngiltere, Hollanda, Türkiye, Danimarka, Belçika, İsviçre KPleri; Arjantin, Brezilya, Meksika (artık resmen varlığı yoktur ve Cauhtemoc Cardenas'ın partisi içinde vardır), Şili, Kolombiya, Uruguay, Avustralya ve Lübnan KP'leri.

Batı Almanya Komünist Partisi(AKP), Suriye ve İsrail KP'leri *glasnost*'a açık eleştiri yöneltmekten geri durmuşlardır. Liderlerinin çoğunun aslında *glasnost*'a karşı olduğu bilinmektedir. *Glasnost*'a arka çıkan KP önderliklerinin bazıları,

buna gerçekten ikna olmalarından çok, SSCB'de olup biten her şeye koşulsuz destek verme geleneğinden ötürü böyle yapmışlardır. Bu, *glasnost*'un daha samimi destekçileriyle gerilimler doğmasına yol açmaktadır. Bunlar, AKP ve Yunanistan KPsinde olduğu gibi, bölünmelere yolaçabilecek gerilimlerdir.

Öte yandan *glasnost*'u reddeden KP liderlikleri de vardır: Çin, Romanya, Çekoslovakya KP'leri, Doğu Almanya Birleşik Sosyalist Partisi (SED), Vietnam KP'si[1], Bulgaristan KP'si (daha hafif bir tarzda), Japoya KP'si, Hindistan KPsi -Marksist, Kuzey Kore KP'si, Arnavutluk Emek Partisi ve Portekiz KP'si ve de Arnavutluk yanlısı ve yarı Maoist grupların çoğu.

ABD KP'sinin tavrı kararsızdır. Ne yana tavır koyduğunu açıklamamıştır. İran Tudeh Partisi'nin ve Filipinler Komünist Partisi'nin tutumunu bilmiyoruz. Güney Afrika KP'si bu konuda iyiden iyiye bölünmüş gözüküyor ama tüm geleneğinin dayatmasıyla Moskova'yı izleyeceğe benzer.

Bu KP'lerin birkaçının kendi aygıtları dahil, içlerinde çoğunluk tavrını paylaşmayan önemli azınlıkların olması, durumu karmaşıklaştırmaktadır. Özellikle SBKP, Macaristan KP'si ve Polonya KP'si içinde muhafazakar azınlıklar var. Öte yandan Çin KP'si içinde "reformist" bir azınlık ve Çekoslovakya KPsi içinde Dubçekçi bir eğilim var. Dubçek resmen parti üyesi değil ama "normalleştirme" döneminde partiden atılan ve eski itibarları ve mevkilerine yeniden kavuşmak isteyen yüzbinlerce eski partili tarafından desteklenmekte. Romanya ve Bulgaristan KP'sinde ve de SED içinde, küçük çapta da olsa Gorbaçov yanlısı azınlıklar da var.

Öte yandan, tabandaki farklılıklar illa tepedekilere benzer

1. Bu konuda birkaç aydır haberler artmaktadır. 7 Eylül 1989 tarihli *International Herald Tribune*, Genel Sekreter Nguyen Van Linh'in bir konuşmasına ve partinin merkez organı NhanDan'daki bir makaleye atfen bunları doğrulamıştır.

bir çizgiyi izlemiyor. Çeşitli KP'lerde, özellikle Yunanistan KP'sinde (KKE), daha "sol" eğilimler de, bunun yanısıra tabanda, kimi KP'lerin liderliğinde rastlanmayacak çok daha sosyal demokrat yönelimlere sahip eğilimler de çıkmakta.

Çin'deki baskıya ilişkin tavırda derin bölünmeler

Bir başka belirteç de Deng Siao Ping hizbinin Pekin Komünü'ndeki kanlı bastırma eylemine ilişkin tavırdır. Bu konudaki bölünme derindir. Bu bölünme, tümüyle değilse de, büyük ölçüde *glasnost*'taki saflaşmaya benzemektedir. Tiananmen Meydanı'ndaki katliamı lanetleyenlerin oluşturduğu kampta hemen hemen *glasnost* yanlısı tüm partiler ve ilaveten Japonya KP'si yer almaktadır. Ama SSCB'ye gelince, SBKP'nin Gorbaçovcu liderliği çok çekinceli bir tavır almış, Çinlilerin eyleminin koşulsuz reddi radikal kanada bırakılmıştır. ABD KP'si bastırmayı lanetlememiş, böylece bu olayda neoStalinist muhafazakar kampa kaymıştır. Küba KP'si ise sessiz kalmıştır.

Aynı ölçüde anlamlı bir başka belirteç daha vardır: tek parti dogmasına ilişkin tavır. Yine *glasnost*çu KP'lerin hemen tümü tek partiyi reddetmektedir, SSCB'de ise bizzat Gorbaçov liderliği hariç. Ama SBKP'de tek partiyi reddeden radikaller vardır yine. Gorbaçovcular arasında da bu ilkeyi sorgulayanların sayısı artmaktadır. Japonya KP'si de bunu reddetmiştir. *glasnost* karşıtı KP'ler, Küba KP'si dahil, tek parti dogmasının şampiyonluğunu yapmaktadırlar.

Bu tutumların eşanlamlı ifadesi ve bunların politik çağrışımlarına bakılarak Dünya Komünist Hareketi denen şeyin içinde gerçek bir hizip kavgasının cereyan ettiğini söylemek yanlış olmaz. Kuşkusuz bu (henüz?) örgütlü bir hizip mücadelesi değildir. Ama "gayrı resmi" görüşmeler artmaktadır. Sözü edilen bütün KP'lerdeki muhafazakarlar SSCB'deki *glas-*

*nost*un bertaraf edilmesini istiyorlar; çünkü kendi partilerinde veya ülkelerinde bu yüzden büyük sorunlarla karşılaşmaktalar. Bunların Ligaçev-Çebrikov-Zaikov eğilimiyle el ele verip Gorbaçov'u SBKP liderliğinden uzaklaştırmak ya da onu "zarar veremeyeceği" bir mevkiye getirmek üzere komplo kurup kurmadıkları, tek tek ele alınacak durumlara bağlıdır.

Sözümona "Dünya Komünist Hareketi" içindeki ana ayrılıkların belirteci olarak glastnost'un seçilmesi ne keyfidir, ne de tek yanlıdır. KP'ler içinde ve *glasnost* karşıtı olup iktidarı elinde tutan hizipler içinde ekonomik *perestroyka*'ya muhalefet hemen hiç yoktur. Hatta tersine, "muhafazakar" KP'ler bunun coşkulu şampiyonlarıdır. Üstelik kendi ülkelerinde de bunu uygulamaktadırlar.[2]

Arnavutluk rejimi AET'ye tedbirle açılıyor

Öte yandan *glasnost* karşıtı hemen hemen tüm KP'ler "yerel çatışmaların" emperyalizmle işbirliği içinde "barışçıl çözümü"ne yönelik projeleri ve hatta kendilerinin ima ettikleri kurtuluş hareketlerine yardımın durdurulmasını onaylamaktadırlar.[3] Öyle ki, bölünmenin esas kaynağı olarak *glasnost* öne çıkmaktadır. Liderliği, AET'ye tedbirli bir biçimde açılmayı başlatan Arnavutluk Emek Partisi bir kenara bırakılırsa, bunun tek kaydadeğer istisnası Küba KP'sidir. Küba KP'sinde *glasnost*a muhalefetle birlikte emperyalizme dana fazla taviz verilmesine

2. Bkz özellikle bir SED üyesi teorisyenin SSCB'de perestroykaya karşı çıkmak için "deli gömleği" giymiş olmak gerekir türünden açıklaması (*Zürich Wochenzeitung*, 1 Eylül 1989). Perestroyka türü reformlar Vietnam, Bulgaristan ve öteki benzer ülkelerde uygulanmıştır.

3. SSCB, Çin ve Kuzey Kore arasında perestroyka çerçevesinde ekonomik işbirliğinin epeyce arttığı eklenmeli. 6 Temmuz 1989 tarihli *Pravda*'ya göre, Demokratik Kore Cumhuriyeti'nin sınai üretiminin %25'ini sağlayan 70 sanayi kompleksi şimdi Sovyet yardımıyla işlemektedir.

ve piyasa mekanizmalarına geçilmesine de bir karşı çıkış vardır.

Kaba hatlarıyla, komünizmi temsil ettiğini şöyle ya da böyle iddia eden üç uluslararası eğilimin varolduğunu söyleyebiliriz: *glasnost*u, *perestroyka*yı ve emperyalizmle "yerel uzlaşmalar"ı kabul eden Gorbaçov yanlısı eğilim; *glasnost*u reddeden ama *perestroyka*yı ve "yerel uzlaşmalar"ı kabul eden muhafazakar eğilim; ve *glasnost*u kabul eden ama *perestroyka*'yı ve "yerel uzlaşmalar"ı reddeden devrimci Marksist eğilim.

*glasnost*un sözümona Dünya Komünist Hareketi'ni böldüğü gerçeği daha derin kökler de taşıyor. Kapitalizm sonrası bürokratlaşmış toplumlar (bürokratlaşmış işçi devletleri) olağanüstü ağırlıkta bir toplumsal kriz yaşamaktalar. Sözkonusu ülkelerde olsun, uluslararası ölçekte olsun bunun herkes farkındadır. Hangi çeşitlemesi olursa olsun, bürokratik diktatörlüklerin iflası açıktır. Bu iflasa ondan daha az derin olmayan moral ve ideolojik bir kriz eşlik etmektedir. O yüzden herkes şu soruyu sormakta: Bu nasıl oldu? Durum nasıl tersine çevrilebilir? Bundan çıkışın yolu nedir? Sosyalizm başarısızlığa mı uğradı? Uğramadıysa ne oldu?

Glasnost bu kilit sorunlar etrafında samimi ve açık bir tartışmanın başlangıcıdır. Uygun bir çözüm aramanın ve bu çözümü bulmanın kaçınılmaz ön koşuludur bu. Bu tartışma bizzat bürokrasinin doğasına, iktidarına, ayrıcalıklarına ve başlıca ideolojik aygıtlarına meydan okuyabildikçe, bürokrasinin tüm hizipleri topyekün *glasnost*a karşı çıkarlar. Aradaki farklılıklar, krizin nedenleri ve krize bulunacak çareler konusundaki bu tartışmanın sınırlarının ne olacağına ilişkindir. Ne var ki 60 yıldan beri SSCB'de ve benzer toplumlardaki işleyiş biçimiyle, bürokratik diktatörlüğün sosyo-politik sistemi ve bunun sosyalizmle eşitlenmesi, dünyanın dört bir yanında Komünist partilerin kimliğinin temeli olmuştur.

Yeni sosyalist devrimler demirden birliği dövüyor

Tabii ki bu "demirden birlik" yeni sosyalist devrimlerin zaferiyle (Yugoslavya, Çin, Küba, Vietnam, Nikaragua) zorlandı. Bu zaferler, sözkonusu ülkelerdeki KP'lere ve Sandinistlere Kremlin'den bağımsız maddi ve siyasi bir temel sağladı. Elbette "Prag Baharı'nın ezilmesinden sonra "Euro-Komünist" ve benzeri olguların gelişmesi de bu kimliği ciddi bir biçimde sarstı.

Yine de genelde SSCB, "gerçekte varolan sosyalizm" ve "sosyalist kamp", muhtemelen İtalya KP'si dışta tutulmak kaydıyla, KP kadrolarının büyük çoğunluğu için bir kalkış noktası olarak kaldı; hatta bu bağlılık, zaman zaman iyice keskinleşebilen eleştirileri dışlamasa bile, durum buydu. Üstelik en sert eleştirmenler bile her halükarda Kruşçev'in (Yirminci Kongre) ve Gorbaçov'un (*glasnost*, *perestroyka*) bizzat SBKP içinden geldiklerini tekrarlamakta kusur etmiyorlardı.

Ancak *glasnost*un ortaya koydukları ve dinamiği bu kalkış noktasının ve bu kimliğin en kutsal temellerine darbeler indirmektedir. SSCB'de korkunç adaletsizlikler, eşitsizlikler, yoksulluk ve ciddi ezilme biçimleri vardır. Bunlardan daha az korkunç olmayan suçlar da işlenmiştir. *glasnost* bunların teşhir edilmesinin ve bunlarla mücadelenin yolunu açmıştır. Bu, bütün KPlere yönelik olağanüstü ciddi bir darbedir. Aralarındaki bölünmeler, bu darbenin nasıl soğrulacağına ilişkindir.

"Gerçekte varolan sosyalizm"in kaybolan meşruiyeti

Bazıları herşeyde bir hayır vardırı oynarlar. Onlar Gorbaçov'un SSCB'de durumu düzelteceğini ve böylece kendilerini bu kötü durumlarından kurtaracağını umuyorlar. "Gerçekte varolan sosyalizm"in eski yitik meşruiyetinin yerine "kuruluş sürecinde insanca bir sosyalizmin" yeni bir meşruiyetinin geçişi... Bazıları da, krizi inkar ediyorlar ya da en aza indirmeye

çalışıyorlar, ki krizin kendi ülkelerinde ve(ya) partilerinde açığa çıkması ve aşılması yönündeki yankılarından kaçınsınlar.

Bu amaçla Stalin ve Brejnev dönemlerinin "olumlu kazanımları" üzerinde ısrarla duruyorlar. Zarar verici ifşaatlara şiddetle karşı çıkıyorlar. Herşeye karşın "gerçekte varolan sosyalizm"in yöntemlerini ve "parti daima haklıdır" fikrini savunmaya devam ediyorlar. Bu yüzden *glasnosta* şiddetle düşmandırlar. Ancak SSCB, Doğu Avrupa ve Çin Halk Cumhuriyeti'ni etkileyen sistemin krizini reddetmek, gözünün önündeki merteği görmemek demektir. Bu krizin samimi bir biçimde dışa vurulmasına karşı çıkmak, onun kökenlerini, altında yatan nedenleri ve nasıl aşılacağının yollarının dürüst bir biçimde tartışılmasına karşı çıkmak demektir. Bu, başarısızlıkla sonuçlanacak bir artçı muharebesidir, Pekin Komünü'nün ezilmesinden sonra Çin'de olduğu üzere geçici olarak belli bir başarı elde etse bile, durum budur.

Bu ne "sağın sola karşı" ne de "revizyonistler"in "Marksizm-Leninizm savunucuları"na karşı bir mücadelesidir. "Dünya Komünist Hareketi"nin iki karşıt kampından ne biri ne de öteki bir diğerinden "daha sağ kanat", daha "revizyonist" ya da "emperyalist yanlısı" değildir, veya tersine, daha "solcu", daha "Ortodoks Marksist-Leninist" veya daha "anti-emperyalist" değildir. Bu sonuca ulaşırken Karl Marx'ın siyaset için koyduğu altın kuralı uyguluyorum. Yani insanların ve eğilimlerin ne söyledikleriyle değil, özellikle de kendileri için ne söyledikleriyle değil, ne yaptıklarıyla değerlendirilmesi gerektiği kuralı.

Bu ölçütün ışığında şimdi yaptığım hüküm yürütme sağlam kanıtlara dayanmaktadır.

Deng Siao Ping hizbi bir gün bile olsun, hatta Tiananmen Meydanı katliamı gününde bile emperyalizmle yakın işbirliği

içinde olmaktan asla geri durmamıştır. Aslında Çin'de, SSCB'den gelen sinyalleri alan ve Amerikalılarla ortaklaşa işletilen bir radar istasyonu vardır. Aynı hizip üçüncü dünyadaki emperyalizm yanlısı en baskıcı kimi rejimleri desteklemekten de geri durmamıştır. Pakistan'daki Ziya rejimini desteleyişi gibi... Thai diktatörlüğüyle askeri işbirliği yapmaktadır. Nikaragua'daki kontralara askeri ikmal malzemesi sağlama işine karışmıştır. Onun davranışının Gorbaçov'un ve müttefiklerininkinden daha "anti-emperyalist" ne yanı vardır?

Honecker'e Batı Alman desteği

Romanya'daki Çavuşesku rejimi Sionist devletle en sistemli biçimde işbirliği yapan Doğu Avrupa rejimidir. Doğu Almanya'daki Honecker rejimi Avrupa Ekonomik Topluluğu ile en çok bütünleşmiş rejimlerden biridir. Batı Alman emperyalizminden bolca sübvansiyon almaktadır. Macaristan ve Polonya'daki "reformcular" aynı ölçüde yardım almaktan mutluluk duyacaklardır.

Marksizm açısından *glasnost*u reddedişin hiçbir "Ortodoks" yanı yoktur. Hele grev ve örgütlenme hakkını, herşeyden çok işçilerin sendika ve öz savunma organları kurma özgürlüğünü ya da ifade özgürlüğünü, kültürel çoğulculuğu ve gösteri-yürüyüş özgürlüğünü reddedişin hiçbir "ortodoks" yanı yoktur. Bu özgürlükleri "burjuva demokrasisi" ile bir tutmak, bu açıdan, bizzat Marx ve Engels'in açıkça ifade edilmiş görüşlerinden başlayıp tüm Marksist gelenekle çelişir.

Demokrasi, burjuva bir sınıfın iktidarını ve mülkiyetini korumaya ve savunmaya hizmet ettiği sürece burjuva demokrasisidir. SSCB'de bugün politik çoğulculuğun ve ideolojik tartışmanın bu işe yaradığını kanıtlamak zor olur. Grev hakkının ve sendikal özgürlüğün kapitalist mülkiyeti savunmaya yöne-

lik olduğunu kanıtlamak ise daha da zordur. Birkaç partinin varolmasının burjuva demokrasisiyle bir olmak demeğe geleceği yolundaki Ligaçev'in fikri, bizzat Marx'ın, Engels'in ve en azından 1920'ye dek Lenin'in ifade ettiği tutumlarla çelişir. Aynı zamanda da tarihin bir çarpı tılmasıdır.

Sosyalizmle bağdaşan çok partili sistem

Paris Komünü burjuva demokrasisi miydi? Oysa birkaç parti vardı. 1918-1921 arası Sovyet Rusya bir burjuva demokrasisi miydi? Oysa birkaç parti vardı; hem de bir iç savaşın ortasında: Nikaragua bir burjuva demokrasisi midir? Oysa birkaç parti vardır.

Basın özgürlüğü eğitici bir örnek oluşturur. Basını ve yayın araçlarını satın almak, yozlaştırmak ve gütmek için gerekli sermayeyi elinde tutan burjuvazi olduğunda, basın da burjuvadır. Basın özgürlüğünün varolduğu diktatörlüğün tersine ve bu özgürlükten sınırlı bir ölçüde olsa da işçilerin de yararlandığı bir rejimde, bu asla eksiksiz bir erk olmadığından, işçi hareketinin, bu özgürlüğün sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması girişimlerine karşı burjuva basının özgürlüğünü bile savunmakta çıkarı vardır.

Ancak burjuvazi iktisadi ve siyasi gücünü yitirdiğinde, sermayenin basımevlerini, radyo ve TV'yi satınalacak gücü kalmadığında, basın özgürlüğü burjuva olmaktan çıkıp halk kitlelerinin özgürlüğü haline gelir. Artık sorun, Lenin'in talep ettiği gibi, bütün çalışanlar için basın ve yayın araçlarına ulaşmayı güvenceye almaktır. "Bütün çalışanlar" demek, kuşkusuz kendilerini "parti" liderlerinin veya herhangi bir kurumun istediği gibi ifade edenler demek değildir yalnızca. Basın özgürlüğünün böylesi kısıtlanışı burjuvazinin bastırılması değildir, proletaryanın, çalışan kitlelerin bastırılmasıdır.

*Glasnost*un toplumsal içeriği, şundan ötürü de çok daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır: anti-*glasnost* kamptaki muhafazakarlar yalnızca politik çoğulculuğun sınırlandırılmasını ya da ortadan kaldırılmasını talep etmemekte, yalnızca basın özgürlüğüne, örgütlenme ve gösteri özgürlüğüne karşı çıkmamakta, aynı zamanda ve açıkça sendikal özgürlüğe ve grev hakkına da karşı çıkmaktadırlar (özellikle bakınız Macar muhafazakarlarla haftalık *Der Spiegel*'deki röportaj, 21 Ağustos 1989). Ligaçev ve Çebrikov'un beyanatları bundan daha az açıklayıcı değildir. Ve hatta Fidel Castro emperyalistlerin Sovyetler Birliği'ndeki grevlere bakıp neşelendiklerini ve dolayısıyla bunların bir biçimde "anti sosyalist" olduğunu söylemekten çekinmemiştir.[4]

Sovyet madencilerinin grevinden, hele Polonya'daki mevcut grevlerden neşelenen kapitalistler nerde? Bütün bilgiler tam tersini gösteriyor. Çok daha kötüsü hem de. SSCB'deki muhafazakarların saldırgan kanadı, özellikle de ünlü Nina Andreeva, alenen Büyük Rus şovenisti ve anti-Semitik tutumlar alıyorlar (Bakınız 2 Ağustos 1989 tarihli *Herald Tribune*'de kendisiyle yapılan röportaj). Bu tutumlar Gorbaçov'unkilerden daha mı az revizyonist?

Üstelik bu kanat açıktan açığa Stalinisttir. Haklı göstermese de, Stalin'in cinayetlerini, 1934-39'daki ve 1945-52'deki büyük temizlik hareketini ve 1956'daki Macar işçilerinin bastırılmasını asgariye indirmektedir.[5] Hindistan Komünist Partisi-Marxist'in son kongresinde büyük bir Stalin portresi vardı. Bir grup eski Stalinist polis ve gardiyan, Nina Andreeva'yı desteklemek için "Stalin içimizdedir" diye bir film çevirmişlerdir (*El Pais*, 20 Ağustos 1989).

4. Fidel Castro'nun 26 Temmuz 1989 günkü konuşmasına ilişkin atıflar 6 Ağustos 1989 tarihli *Granma Weekly Review*'dan alınmıştır.

Rus muhafazakarlar örgütleniyor

8-9 Eylül 1989'da Moskova'da toplanan Rusya Birleşik Konseyi kongresi muhafazakarları. Stalin'in simgelediği "güçlü otorite" hayranlarını, geleneksel modernizm karşıtlarını ve Batı karşıtı pan Slavları, keskin anti-Marksist sağcıları ve hatta yarı faşistleri bir araya getirdi (*Le Monde*, 16 Eylül 1989).

Bu anlamlı birleşim iflah olmaz anti Sovyet yergici Aleksandr Zinovyev tarafından *Nouvelles de Moscou*'da. çarpıcı bir röportajda simgelenmiştir. Sosyalizm ve demokrasiye nefretini kusarken Stalin döneminin sonuçta "büyük" bir dönem olduğunu ilan eder. Gorbaçov'u da Sovyet toplumunu batılılaştırmak istemekle suçlar. Onun istekleri bir başka volantarist doğrultudadır: Stalinist rejim.

Bu tiksinti verici kokteylin "sol"la, "Marksist ortodoksluk"la, "sosyalizmi savunmak"la ne ilgisi var?

Küba KP'sinin yeri ise ayrı. Şimdiye değin Küba devrimi SSCB'deki, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki ve Doğu Avrupa ülkelerindeki ile kıyaslanabilir bir bürokratlaşma düzeyi yaşamamıştır. Bu, Küba devriminin kökenleri, başlıca toplumsal kazanımları (ki bunlar her açıdan olağanüstüdür) ve Küba liderliğinin rolü ile kitlelerin yeni bir toplumun inşası sürecine, dalgalanan bir ölçüde de olsa ve sınırlı alanlara sıkışmış olarak kalsa da, katılmaları arasındaki diyalektik bir ilişkinin sonucudur.

Fidel Castro kitleler nezdinde prestijini sürdürmektedir. Üstelik Küba devrimi emperyalistlerin daimi ekonomik saldırısıyla ye bitmeyen askeri tehdidiyle yüzyüzedir. Bundan daha tehditkar bir durumla karşı karşıya olan yalnızca Nikaragua devrimidir.

5. 1956 ve 1968 bastırma eylemlerinin aynı savunusu Çekoslovak ve Macar "muhafazakarlar"da ve de Doğu Almanya'dakilerde de görülür.

Küba devrimi hâlâ savunulmalıdır

Bu koşullarda uluslararası işçi hareketinin ve devrimci Marksistlerin görevi, Küba devrimini emperyalizme ve onun bölgedeki ajanlarına karşı her zamankinden çok savunmaktır. Aynı zamanda Küba liderliği üzerinde Gorbaçov'un yaptığı ve onun "bölgesel anlaşmalar"ı kabul etmesini, ekonomik sistemini kısmen *perestroyka*'ya uydurmasını sağlamaya çalışan ekonomik baskılar da reddedilmelidir. Bunlar, kuşkusuz yardımın vahim bir biçimde kesilmesine dek varmayacak olsa da, kabul edilemez baskılardır.[6]

Küba KP'sinin izlediği yolun şu ya da bu oluşu ya da Küba liderliğinin attığı somut adımlar bu görevi etkilemez. Bu önlem ve tavırların kimileriyle uyuşmuyorsak da[7], sözde Dünya Komünist Hareketi'nin tüm bileşenleri içinde yalnızca Küba KP'si, *glasnost*a ilişkin muhalefetine piyasa mekanizmalarına aşırı bir yönelişin de varolduğu suçlamasını katmaktadır. Bu suçlamaya sempati besliyoruz ve ama önerilen alternatifin, yani gönüllü çalışmanınsa yetersiz olduğunu ve uzun vadede gerçekçi olmadığını düşünüyoruz.

Ayrıca, "bölgesel çatışmaları" bu bölgelerdeki kurtuluş hareketlerini harcayarak "çözmek" önerilerine yöneltilen ince örtülü eleştirileri çekincesiz destekliyoruz. Aynı zamanda da

---

6. Kruşçev liderliğinin Çin Halk Cumhuriyeti'ne ekonomik ve askeri yardımı bir gecede tümden kestiği hatırlardadır. Bu olay bir bütün olarak Komünist hareket ve üçüncü dünyadaki, özellikle Asya ve Afrika'daki kitle hareketi üzerinde yıkıcı etkilerde bulundu. KPleri böldü, Maoist liderliğin meşum saflaşmasına yol açtı. Brejnev liderliğinin işi, büyük Çin şehirlerine yönlendirilmiş nükleer silahlar yerleştirmeye dek vardırdığı da hatırlardadır. Vietnam savaşı sırasında Kremlin'in yardımı damlalıkla vermiş olduğu da unutulmadı.
Kapsamları ve pratik etkileri bakımından, bütün bu ihanetler bugün Gorbaçov'un yaptıklarından bir hayli ötededir.

7. Bkz. Janette Habel'in *IVP* No: 167'deki makalesi.

bizzat Küba liderliğinim sonuçta, en azından Latin Amerika'da, benzer bir doğrultuda bükülmesinden ürküyoruz.

Devletle parti biribirinden ayrı olmadığı sürece, devlet politikalarının gerekleri, Lenin zamanında Sovyet Rusya'da olanların tersine, partinin tavırlarını belirler. Devlet yöneticileri "Che"nin tersine, sosyalist bir devrimin Latin Amerika'da gündemde olmadığını söylemekteler zaten. Ama "SSCB'nin dostları" ya da "Çin'in dostları"na özgü tipik hoşnutluk ve eleştirisiz hayranlık tavrı, Küba devriminin savunulmasına pek hizmet etmez. Küba liderliğinin tavrındaki hataların eleştirilmesi Küba'ya zarar vermez. Devrime hizmet eder. Gerçeği gözlemek ya da süsleyip püslemek devrime zarar verir.

Bu açıdan Fidel Castro'nun ve Küba liderliğinin *glasnosta*, yani SSCB'de süregitmekte olan kısmi demokratikleşmeye yönelttiği açık saldırılar, hem uluslararası proletaryanın ve Küba devriminin hem de Küba'daki kitlelerin çıkarlarına aykırıdır. Bu saldırılar, bizzat Küba liderliğinin, kitlelerin bir bölümünde, özellikle de gençlik içinde ciddi bir meşruiyet krizi başlatmak tehlikesi taşımaktadır.

Bu saldırılar 26 Temmuz 1989'da Fidel Castro'nun yaptığı bir konuşmada görülebilir.[8] Bunlar iki Sovyet yayınının, *Novedades de Moscu* (Moskova Haberleri) ve *Sputnik*'in Küba'da dağıtımının yasaklanmasına vardı. Bu önlemler çekincesiz mahkum edilmelidir. Bunlar Fidel Castro ve Küba KP'si liderliğini, "Dünya Komünist Hareketi"nin muhafazakar eğilimleriyle, yani en geri ve yoz, kitleleri ezmeye en yatkın eğilimleriyle *de facto* bir ittifaka sokmak tehlikesi taşırlar.[9]

Bu iki Sovyet yayınına konulan yasağı haklı göstermek için Küba KP'si yayın organı *Granma*, bunların ekonomik alanda

8. Hatta SSCB'de "büyük bir iç savaş" olasılığına davetten ve hatta ülkenin parçalanmasından sözeder.

kapitalist yöntemlerin savunuculuğunu yaptıklarını, burjuva demokrasisini ve "burjuva değerler"i savunduklarını, geçmişi çarpıttıklarını ye böylece Küba gençliğinin bir bölümü üzerinde olumsuz bir etki yarattıklarını iddia etti. "Geçmişin çarpıtılması" suçlaması, Stalin'in cinayetlerinin sistemli bir biçimde teşhir edilmesine yönelik saydam bir dokundurmadır.

Stalin'in cinayetlerinin örtülmesi

Bu konuda Fidel Castro iktidardaki KP'lerin işlediği "hatalar"den söz ediyor. Bir milyon komünistin ve özellikle Kızıl Ordu komutanlarının %90'ının öldürülmesi bir "hata" mıydı? Stalin'in cinayetlerinin boyutunu politik uygunluk adına örtmeye çalışmanın gereği var mı?

Moskova Haberleri'nin ekonomik alanda kapitalist yöntemlerin savunuculuğunu yaptığı şeklindeki suçlama yersizdir.[10] Söylenecek şey, olsa olsa, bu haftalık gazetenin, tıpkı Ekim Devrimi'nin meşruiyetini sorgulayan bazı makaleler yayınladığı gibi, belli kapitalist mekanizmalardan yana kimi

---

9. Romanya'da gerçek bir aile rejimi oturtmuş olan Çavuşesku örneğini verebilirim. Çalışanların çoğu ihtiyaç maddelerinden yoksundur ve hatta kışın evlerini ısıtamamaktadır. Ama bu despot ihracata hız yererek kapitalist ülkelere olan borçların ödenmesine öncelik vermekte ve aynı zamanda lüks ve muhteşem prestij projelerine yatırım yapmak şeklinde rezilce bir politika izlemektedir. Kuşkusuz bu onun "Komünist Ortodoksluğunun" bir başka kanıtıdır (Bkz. 22 Ağustos 1989 tarihli *The Times*'da eski Devlet Güvenlik Konseyi üyesi ve üst düzey parti lideri Profesör Dimitru Mazilu'nun yazdığı ithamlar). Uluslararası Af Örgütü Romanya'da yeni yeni işkence vakalarını kınamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti başkan yardımcısı Wang Zen ise, "burjuva liberallerin, isyancıların ve karşı devrimcilerin topyekün temizlenmesi...büyük çoğunluğundan kurtulma, öldürülmeleri veya yeniden eğitilmeleri, çoğu durumda gerektiği gibi, birçoğunu çalışma kamplarına gönderilmesi" çağrısını yapmaktan çekinmemiştir. (*Le Monde*, 31 Ağustos 1989)

makaleler yayınladığıdır. Kapitalizmin restorasyonunu savunan tek bir makale bile okumuş değilim. Ama sözü edilen makalenin yanısıra, tam tersini söyleyen birçok makale de var. Gerçek şudur ki, Küba liderliği bir katipalizm yanlısı organı değil, bir tartışma forumunu yasaklamıştır.[11]

Moskova Haberleri'nin "burjuva demokrasisi"ni savunduğunu söylemek de yanlıştır. Daha önce de işaret ettiğim gibi, ifade özgürlüğü için, politik ve ideolojik çoğulculuk için, fikirlerin özgürce tartışılması için mücadele etmenin "burjuva demokrasisi" için mücadele etmekle hiçbir ortak yanı yoktur. Bunun zıttı, her şeyi bilen ve yanılmaz bir liderlik öngörür. *Granma*'nın 9 Temmuz 1989 tarihli sayısında, Ochoa'mn idamına ilişkin yorum yazısında adeta bu fikir boy göstermektedir. Çünkü kullanılan formülasyon şudur: "Parti konuştuğunda, bir tek kelime, bir tek virgül bile gerçeklerden sapmaz."

Küba'da bürokratik bir kast mı?

Ne yazık ki 1970'lerde Küba partisi "piyasa mekanizmaları"nın değerini ilan etmişti; bugün bunları "kapitalist yöntemler" olarak suçluyor. Daha son zamanlarda İçişleri Bakanına (yani polise) yöneltilen eleştirileri parti "emperyalist iftiralar"

---

10. Bu tezin ardında, Fidel Castro'nun meta-piyasa ilişkilerini (ki herhalükarda Küba'da da sürüyor) "kapitalist yöntemler"le eşitlemesi yatıyor. Teorik açıdan bu yanlıştır. Piyasa ilişkileri otomatikman kapitalizme yolaçmadan kapitalizmden çok önce de vardı. Bu ilişkiler, Lenin'in Troçki'nin ve bütün klasik Marksist teorisiyenlerin çeşitli vesilelerle belirttikleri üzere, kapitalizmin ortadan kalkmasından sonra da uzun süre varlığını sürdürür.

11. Paradoksal bir biçimde, Fidel Castro, 26 Temmuz 1989 günkü konuşmasında şunları söylüyor: "Sosyalizmden kapitalizme barışçıl bir geçiş mi görüyoruz? Bu mümkündür. Biz buna karşı değiliz." Bize göre ise bu mümkün değildir, tıpkı kapitalizmden sosyalizme tedrici geçişin olmayışı gibi. Ve herhalükarda buna karşı olacağızdır.

olarak mahkum ediyordu. Bugün aynı bakanlığın suistimallerini yüksek sesle teşhir ediyor. Yine son zamanlarda *Granma*'nın 10 Eylül 1989 tarihli sayısındaki bir başyazı, Küba'da "bürokratik bir kast"ın varolduğunu dahi söyledi. Oysa kısa bir süre önce, açık dolaşıma sokulmayan kimi dokümanlarda çok daha mütevazi eleştiriler yapan Kübalı Komünist eylemciler hapsedilmişledi. Bu eleştirmenler fikirlerini özgürce ifade edebilseydiler, görüşleri özgürce tartışılabilseydi, böylesi hataları düzeltmek daha kolaylaşamaz mıydı?

26 Temmuz 1989 tarihli konuşmasında Fidel Castro şunu söylüyordu: "sosyalizm, insanları bu büyük davaya kazanacak bir bilimdir." Ama bilim asla tamamlanmış bir şey değildir. Daima yeni problemlere açıktır. İlerlemesi için pratik deneyime, durmadan değişen gerçekliğin farklı yorumları arasındaki çatışmaya gereksinir. Friedrich Engels'in Alman sosyal demokrasisi liderliğine yazdığı bir mektupta dediği gibi, bilim ancak özgür tartışma yoluyla gelişebilir. Alman liderliğinin bizzat kendi yayınlarında sansür koymak ve belgelere yer vermemek girişimini Engels bu yüzden şiddetle mahkum etmişti. Bir "kardeş parti"nin organlarının yasaklanmasına ne derdi acaba?

Gazetelerin Küba gençliğinin bir bölümünü emperyalizm yanlısı kampa yuvarlayabileceğine inanmak için insanın devrimin iddialarının artık karşı devriminkilere karşı gelemediğine ve yanlış fikirlere karşı tek etkili mücadele yolunun idari tedbirler (yasaklar, baskılar) olduğuna inanması gerekir. Bu, devrimci düşünce ve propagandanın burjuva düşüncesi ve propagandasına üstün olduğuna dair inancın yitimini yansıtır.

Bu kitlelerin ve gençliğin doğruyu yanlıştan, aklı ve hakkı yalan ve haksızlıktan, kendi çıkarlarını ezen ve sömürenlerinkinden ayırdedebilme yeteneğine duyulan güvenin yitimini yansıtır.[12]

1960'larda, Anibal Escalente hizbine karşı mücadele günlerinde Fidel Castro'nun anti Stalinist ve antibürokratik tutumları doruğa ulaşmıştı. Castro şu çarpıcı başlıklı konuşmasını yapmıştı: "Devrim Dizginlenmemiş Bir Düşünce Okulu Olmalıdır." Bu ne "normativ" ne de "ütopik" bir tutumdu. Bu, devrimin savunulmasının çıkarlarına karşılık düşen açıkça pratik bir tutumdu ve sosyalizmin inşasında daha büyük etkinlikleri olanaklı kılıyordu.

Ama bugün Küba'da özgür düşünce üzerindeki dizginler artmaktadır. Bir de teorik olarak haklı gösterilmekteler. Geçmiş yıllardaki doğru tezin terkedilip bunun yerine ikameci bir görüşün geçirilmesi, Küba KP'si için zararlı bir ideolojik gerilemedir ve uzun vadede intihar kabilinden birşeydir.

Fidel Castro şimdi Küba devletinin bürokratik yozlaşması tehlikesi üzerinde odaklaşıyor gözükmektedir. Ama ekonomik, politik ve sosyal her düzeyde *glasnost*u, çoğulcu demokratikleşmeyi, kurumlaşmış kitle denetimini reddetmektedir. Sözkonusu tehlikeyi bertaraf etmek için, bu durumda, bürokrasiye karşı bürokratik (idari, baskıcı) bir mücadeleye başvurmaktan başka yolu kalmamaktadır, kitleler ise bu sürece ancak ara sıra ve güdümlü müdahiller olarak katılırlar. SSCB'de ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde gördüğümüz üzre, bunun varacağı nokta belli bir başarısızlıktır.

İktidardaki KP'lerin "reformcu" ve "muhafazakar" kanatları arasındaki hizip mücadelesi, bürokrasi için bir çatışmadır. Bu mücadele, sözkonusu ülkelerde bürokratik sistemi kurtar-

---

12. Çekoslavakya KP başkanı Jakes, ispanyol gazetesi *El Pais*'in 30 Temmuz tarihli sayısında yer alan bir röportajda, nüfusun %99'unun Vaclav Havel'in fikirlerine ve *77'ler Bildirgesi*ne karşı olduğunu söylüyor. Eğer bu gerçekten böyleyse –ki kanıtlanmaktan çok uzaktır– bu fikirlerden ve bunların yayılmasından neden korkuluyor? Bu fikirlerin yayılması kime ne "dayatıyor"?

mak için izlenmesi gereken en iyi yol yordama ilişkin bir muhakeme ve siyasal tercih farkını yansıtır. Ama bu ülkelerin çoğunda (Küba ve Nikaragua özel durumlardır) bu bürokratik mücadele, aşağıda sıralanan dört ana toplumsal güç arasındaki toplumsal mücadeleyle içiçe geçmiştir:

•Muazzam maddi ayrıcalıklardan yararlanan, kendilerinden daha az ayrıcalıklı geniş bir orta ve alt düzey bürokratlar tabakası üzerinde yükselen üst düzey bürokratlar. Hem Gorbaçov yanlısı hem de karşıtı hiziplerin bu düzeyde yeri vardır. Ama bürokratların çoğu Gorbaçov karşıtıdır ve dahası, *glasnost* karşıtıdır.[13]

•Emekçi kitleler, özellikle ücretliler; ama Çin ve Vietnam'da olduğu gibi küçük köylülerin büyük çoğunluğu da dahil.

•Küçük burjuva güçler ve hem kırda hem de kentlerde eski orta burjuvazinin nüveleri.

•Maaşlı "yeni orta sınıflar", yani aydınlar. Özellikle SSCB'de, Doğu Almanya ve Çekoslovakya'da gerçek bir ağırlığa sahiptirler. Diğer bürokratlaşmış işçi devletlerinde ve Küba'da ise etkileri daha azdır.

SSCB'de ve diğer bürokratlaşmış işçi devletlerinde süregiden çatışmalara böylesi yaklaşmak, Marksist bir tahlilde olması gerektiği gibi, politik tutumların ideolojik ya da sözel yanlarına değil, mevcut toplumsal güçlerin gerçek çıkarlarına öncelik verir. Bu, politik mücadelede ideolojinin rolünü küçümsemeyi getirmez.

Halihazırda KP'lerde on yıllardan beri moda haline gelmiş olan yeni sosyal demokrat tedriciliği yasalaştırarak, emperya-

---

13. *New York Review of Books*'un 17 Ağustos 1989 tarihli sayısında yer alan Peter Reddaway'in bir incelemesi, bürokratların çoğunluğunun glasnosta, aslında Gorbaçov'a çok düşman olduklarını teyit etmektedir. Aynı doğrultudaki bir inceleme de haftalık *Die Zeit*'da (29 Eylül 1989) yer almaktadır.

lizmin potansiyel olarak "barışçı" tabiatlı olduğuna dair yanılsamalar yayarak, çağımızdaki başlıca çelişkilerin sınıf mücadelesiyle değil de sınıf işbirliği yoluyla çözülebileceği ihtimalinden sözederek, piyasa övgülerine, Gorbaçov'un "yeni düşüncesi"ne ve hele onun danışmanlarının temsil ettiği açıkça anti Marksist kanadın teranelerine eleştirisiz katılarak, uluslararası sosyal demokrasinin ve hatta serbest girişim atağı yapan uluslararası burjuvazinin değirmenine su taşınır. Bu, örgütlü işçi hareketinin yönünü şaşırtmaktadır. Bu, işçilerin aslında bu saldırı karşısında sınıf olarak maddi bir ihtiyacı olan karşı saldırısının önünde bir engel oluşturmaktadır.

Bu ideolojinin, yani "yeni düşünce"nin etkilerini Gorbaçov'un süregiden özgül mücadelelere ilişkin olarak aldığı ve zaten Stalin, Kruşçev ve Brejnev döneminde bir kural olan uygulamanın devamı olan açıkça karşı devrimci baskılardan ve somut politik önlemlerden ayırdetmek gerekir. Bürokratlaşmış işçi devletlerinde politik çatışmaların gerçek anlamda ortaya çıkışında ideolojik faktör, ağırlık olarak gerçek toplumsal çıkarların çatışmasına bağımlılığını sürdürmektedir. Gelecek dönemde belirleyici olacak olan, bu toplumsal çıkar çatışmalarıdır. Polonyalı işçiler Jaruzelski'nin 1981 sonunda bir askeri darbeyle örgütlerini bertaraf etme girişimi karşısında Solidarnosc'un gözalıcı siyasi zaferinden ne denli hoşlanmış olurlarsa olsunlar ve (dışarda genellikle abartılan) kilisenin ve milliyetçiliğin ideeolojik etkisi ne denli büyük olursa olsun, onlar yaşam standartlarını, işlerini ve hatta kazanmış oldukları pespaye sosyal güvenlik haklarını (Solidarnosc yönetiminde bile olsa) tehdit eden bir hükümet karşısında savunmak için kararlı biçimde harekete geçeceklerdir.[14] Son tahlilde onların gündelik tavrını belirleyecek olan herhangi bir "ideolojik değer" değil, kendi çıkarlarıdır. Hatta kuşkusuz ev-

velki hükümetlere kıyasla halk kitlelerinin siyasi çıkarlarını daha iyi yansıtan ve 40 yıldır ilk kez Stalinistler tarafından yöneltilmeyen bir hükümete bir "şans dönemi" tanısalar bile, tavırları bu olacaktır.

Solidarnosc yeni bir ikilemle karşı karşıya

Anti Marksizmin dünya çapındaki başlıca teorisyenlerinden bir olan eski Marksist Polonyalı profesör Leszek Kolakowski, bu durumun sonucu olarak Solidarnosc'u bekleyen ikilemi gayet iyi kavramıştır:

"Yeni hükümet müflis bir ekonomi ve bundan türeyen bir hoşnutsuzluk devralmıştır. Eskiden Solidarnosc işçileri savunmak için vardı. Şimdi gittikçe daha çok yaygınlaşan ümitsizlik duygusu Partideki Stalinist güçlerin ve polisin provokasyonlarıyla veya bunlar olmaksızın isyanlara yol açarsa, Solidarnosc muğlak bir durum içinde olacaktır." (*The Times*, 22 Ağustos 1989).

Ne var ki muğlak bir eylem çizgisi, nomenklaturanın ve IMF'nin Solidarnosc-KP koalisyonuna yüklediği rolle bağdaşmaz; bu role göre sözümona ekonomik reflasyonun önşartı olarak işçi sınıfı yeni emperyalist krediler almak için kemer sıkmayı kabul edecek, her ne pahasına olursa olsun "düzen" ve "istikrar'ı sağlayacaktır.

Jacek Kuron Polonya'da hapiste geçirdiği yıllarıyla saygıyı hak etmiştir. Başlangıçta onun "grupçuk" faaliyetiyle sınırlı olan inatçı çabaları olmasa, 1980'deki işçi sınıfı patlaması olmaz, veya en azından çok daha sonra olurdu.

---

14. Bkz; Solidarnosc senatörü ve ünlü Katolik yazar Andrzej Szczyplorski'nin anlamlı bir yorumu: "Bizde paradoksal bir zihniyet var. İnsanlar komünizme karşı olduklarını da söylüyorlar. Bu doğru. Ama aynı zamanda, Batı'daki gibi, işsizliğin olduğu bir devlet de istemiyorlar." (*Die Zeit*, 8 Eylül 1989)

Ama ona olan saygımız kendisini bekleyen kabusu ortadan kaldırmaz. Mazowiecki hükümetinde çalışma bakanı olarak, "dünyaya açık bir ekonomi" kupasını sonuna kadar içmeyi, yani uluslararası kapitalizmin oyununun kurallarına uymayı kabul edecek olursa, polis bakanı ve işçi sınıfı karşıtı, çoğulculuk karşıtı baskıların bakanı olmak tehlikesiyle yüzyüzedir.

SSCB'de ve diğer bürokratlaşmış işçi devletlerinde halihazırdaki toplumsal güçlerin, bunlar arasındaki güçler ilişkisinin ve başlıca sosyo ekonomik çelişkilerin dinamiğinin gerçekçi bir kestirimi, açık bir sonuca götürür.

Süregiden politik mücadelelerdeki ana sorun, kapitalizmin restorasyonu değildir. Esas sorun, bu mücadelelerin anti bürokratik bir politik devrim doğrultusunda mı, yoksa *glasnost* çerçevesinde kitlelerin kazandığı demokratik özgürlüklerin kısmi veya topyekün bertaraf oluşu yönünde mi olduğudur. Esas mücadele kapitalizm yanlısı güçlerle antikapitalist güçler arasında değildir. Bürokrasi ile çalışan kitleler arasında, yani Çin ve Vietnam hariç, esas olarak bürokrasi ile işçi sınıfı arasındadır.

Bürokratlaşmış işçi devletlerinin hiçbirinde küçük burjuvazi ve orta burjuvazi toplumda küçük bir azınlıktan öte birşey değildir. Bu unsur kuşkusuz kendisine elverişli bir uluslararası bağlamda işlev görmektedir. Uluslararası büyük sermayeden, oldukça sınırlı olmakla birlikte, destek almaktadır.[15] Ama nihayetinde bu çakışma, kısa veya orta vadede kapitalizmin restorasyonu diye birşey için yeterli olmayacaktır

15. Emperyalistler herşeyden çok Doğu Avrupa'daki ciddi politik ve toplumsal çatışmaların bir bütün olarak Avrupa'da ve hatta dünyada durumu istikrarsızlaştırıcı etkilerinden korkmaktadırlar.

Bu yüzdendir ki yalnızca Batı Alman değil, aynı zamanda Amerikan büyük sermayesinin de en önde gelen temsilcileri, Kremlin'in onayı dışında ya da Kremlin'in çıkarlarını hesap dışı bırakan herhangi bir büyük değişiklik olmasın diye ısrar ediyorlar.

Hiçbir ciddi burjuva gözlemci, böyle bir "restorasyon"un sağ veya aşırı sağ güçlerin siyasi inisiyatifleriyle gerçekleşmesi ya da hatta piyasa mekanizmalarının genişlemesi sonucunda kapitalizmin "kendiliğinden" restore edileceği ihtimaline inanmaz. Böyle bir sonuca varmakta tek minimal gerçekçi olasılık, bürokrasinin "reform"cu kanadına açıkça güvenmektir. Dogmatik eğilimlerin endişeleri de bu yöndedir.

SŞCB'de kapitalizmi Sovyet "kapitalistleri"nin "restore" edeceği beklenmemeli. Gorbaçov'a (ve Polonya'da, Macaristan'da onun yerel müttefiklerine) atfedilen sinsi bir plandır bu. Kimileri bu amacı Çin'de Deng Siao Ping'e de atfetmişlerdir.

SSCB'deki toplumsal dinamiği böyle yorumlamanın temelinde yatan şey, tüm toplum üzerinde muazzan bir güce sahip olan ve geniş maddi ayrıcalıklardan yararalanan kristalleşmiş toplumsal bir kast olan bürokrasinin niteliğini yanlış kavramaktır. Bürokrasi yeni bir hakim sınıf değildir. Onda hakim sınıfların tarihsel olarak ayırdedici olan özelliği de yoktur, yani hakimiyetini uzun vadede yeniden üretecek istikrardan, temellerden ve yetenekten yoksundur. Ama yine de, iktidarı tehdit edildiğinde, kısa ve orta vadede kendisini savunacak gerçek güçlere sahiptir.

Bürokrasi kapitalist restorasyona karşı

Bürokrasinin çoğunluğu için, aslında çok büyük çoğunluğu için, kapitalizmin restorasyonu onların gücünü ve ayrıcalıklarını azaltır. Ancak içlerinden küçük bir azınlık dönüşüm geçirerek büyük endüstri ve finans şirketlerinin, yani statülerini çocuklarına aktaracak biçimde, ekonomik açıdan gerçekten bağımsız şirketlerin girişimcisi haline gelip özel mülk sahibi olabilirler. Geniş bürokratlar yığını için ise, yani yalnızca küçük ve orta düzeydekiler değil, aşağı yukarı SSCB'de

300.000 haneyi kapsayan *nomenklatura* üyeleri için de dahil olmak üzere, kapitalizmin restorasyonu iktidar ve maddi avantaj yitimi demek olacaktır.[16]

Bürokrasinin bu yönde adım attığını varsaymak, onun kristalleşmiş bir toplumsal kast olarak harakiri yapmaya hazır olduğunu varsaymak demektir. Bu düşünce, bürokrasinin keskin bir kriz anında partisini toplayıp proletaryanın kampına geçeceği düşüncesi gibi yanlıştır. Troçki, keskin bir krizde bonapartist bürokrasi içinden politik devrim yanlısı bir "Reiss kanadı"nın ve kapitalizmin restorasyonundan yana bir "Butento kanadı"nın çıkacağım kestirmişti.[17] Ama bürokrasinin tümünün bir Reiss kanadı ile bir Butenko kanadı şeklinde ikiye bölüneceğini asla söylememişti.

Bürokrasi için iki belirleyici tarihi sınav

Bu açıdan SSCB'de iki belirleyici tarihi sınav cereyan etmiştir. Bürokratik diktatörlüğün yaşadığı en ciddi iki kriz 1927-1933 ve 1941-1943'de meydana gelmiştir. Her iki durumda da, bürokrasinin çoğunluğu ve onun bonapartist liderliği ne proleter çözüme ne de burjuvaziye teslimiyete yöneldi. Bunun yerine, en ümitsiz yöntemlerle ve Sovyet kitlelerine dehşetli

16. Hindistan'da yayınlanan *Economic and Political Weekly*'nin 17 Haziran 1989 tarihli sayısında yer alan ilginç bir makale, Nobel ödülü sahibi Vassili Leontiev'in bir konferansına atıfta bulunmaktadır. Leontiev bu konferansında, bir üretim araçları pazarı ile bir emek pazarı, yani sermaye (bir başka deyişle, kapitalizm) olmadan tutarlı bir pazar ekonomisinin olamayacağını belirtiyor, ama aynı zamanda, tüm SSCB'de topu topu ancak 100 yöneticinin bulunduğunu söylüyordu.

17. Kızıl Ordu'nun haberalma hizmetinde çalışan Polonyalı Komünist Ignacy Reiss, 1936'daki ilk Moskova yargılamaları ertesinde Stalin'den ve Komintern'den açıkça koptu ve Dördüncü Enternasyonal'e geçeceğini ilan etti. Kısa süre sonra İsviçre'de katledildi. Sovyet diplomat Fedor Butenko da 1936'da Moskova'dan koptu, italyan faşistlerine katıldı.

pahalıya mal olacak biçimde, kendi iktidarının savunulmasını hedefledi. Her ikisinde de bunu başarıyla gerçekleştirdi.

Bu ihtimali göremeyenler, başta Sol Muhalefetten Pyatakov çevresinde oluşan talihsiz "teslimiyetçiler" olmak üzere, vahim politik hatalar yaptıktan sonra, bu muhakeme yanlışlarını hayatlarıyla ödediler.[18] Bugün bu hatayı tekrarlamak için hiçbir neden yok. SSCB'de ve diğer bürokratlaşmış işçi devletlerinde politik ve toplumsal mücadele iki kutuplu değil, üç kutuplu bir mücadeledir ve uzun bir dönem için böyle kalmaya devam edecektir.

Üstelik bu tahlil, Çin Halk Cumhuriyeti'nde çok yakın geçmişte sağlam bir biçimde kanıtlanmıştır. Deng Siao Ping ekonomik "liberalleşme"yi, Gorbaçov'dan da çok öte, elinden geldiğince ileri götürmede tartışmasız bir sihirbaz çıraklığı rolü oynadı. Ama planlamanın çökmesi, denetlenemez bir bütçe açığı ve dörtnala enflasyonun başlamasıyla birlikte ciddi bir ekonomik "aşırı ısınma" krizi baş gösterince, Deng'in tepkisi "kapitalizmin restorasyonu" değil, ekonomide sıkı bürokratik denetimin geri getirilmesi oldu. Onbinlerce bürokrat, ekonomide devlet denetimini yeniden dayatmak için eyaletlere gönderildi.[19] Tiananmen Meydanı katliamından önceydi bu.

Çin bürokrasisi ne "kendiliğinden piyasa güçleri"ne ne de kitlelere cevaben *hara-kiri* yapmadı. Ümitsizce kendi iktidarına ve ayrıcalıklarına yapıştı. Tarihsel olarak, uzun vadede bürokrasinin kendine ait bir geleceği ya da kaderi yoktur. Ama belli bir dönem için bonapartist konumunu savunacak olana-

---

18. Devrim zamanında başlıca Bolşevik liderlerden ve Sol Muhalefetin bir üyesi olan Pyatakov, Stalin liderliğinin 1928'deki "sola dönüş"üyle teslim oldu. İkinci Moskova yargılamasından sonra kurşuna dizildi.

19. Bürokratik aygıtın Çin ekonomisi üzerinde yeniden sıkı denetim kurmaya yönelmesi hakkında, bkz *Neuer Zürcher Zeitung*, 22-23 Temmuz 1989.

ğı vardır. 60 yıllık tarihsel deneyimin hükmüdür bu. Bürokrasi ancak bir başka toplumsal gücün, ya gerçek bir burjuva sınıfı ya da gerçek bir işçi sınıfının bilinçli politik eylemiyle devrildiğinde sahneden silinip gidecektir.

Bugün en azından SSCB'de varolan güçler ilişkisine bakıldığında[20], bürokrasinin yeni bir burjuvazi tarafından çok işçi sınıfı tarafından bertaraf edileceği çok daha muhtemeldir. Yukarıda bilinçli politik eylem dememin nedeni, devlet iktidarının belirleyici faktör olmasındandır. Devletin sosyal niteliğinin, belirlenmiş amaçlar peşinde koşan siyasi güçlerin aktif müdahelesi olmadan, hiçbir kendiliğinden ekonomik süreç, piyasa mekanizmalarının hiçbir "içkin mantığı" dönüştüremez. Bugün, kendi arzuları ile gerçekliği biribirine karıştıran hassas gazeteciler veya insanlar ne derlerse desinler, Polonya ve Macaristan'da devlet aygıtını kontrol edenler "burjuva yanlısı güçler" değil, bürokratik *nomenklatura*dır. Bugün onlar, Kremlin'in kuşkusuz geçmiştekinden daha ihtiyatlı ama daha az gerçek olmayan desteğini almaktadırlar. Varşova'da Mazowiecki hükümeti işbaşına gelmeden önce KGB başkanı, yeni koalisyon hükümetine (iktidara değil, işbaşına geçme –ikisi çok farklı şeylerdir) onayım vermek için oldukça belirgin bir ziyarette bulundu. Gorbaçov'un DAC'in kırkıncı yıldönümünde Doğu

20. "Nomenklatura'nın özelleştirilmesi"nden bir hayli sözedilen Polonya'da bile, lafı güzafın ardındakilere bakmak gerek. Frank Purter, *Allgemeine Zeitung*, 11 Eylül 1989 tarihli sayısında, %95'i devlet mülkiyetinde olan sanayinin yeniden özelleştirilmesinin 2025 yıl alacağını belirtiyordu. Yabancı sermaye dışında kim bu sanayiyi satınalabilir? Yabancı sermaye ise, genelde sübvanse edilen, yani kapitalist açıdan kârsız olan işletmeleri neden alsın?

2 Eylül tarihli *Le Monde* şu manşeti taşıyordu: "Polonya nomenklaturası özel sektörün en iyi bölümünü kendine ayırıyor." Ama daha derinine inince, sözkonusu olan şeyin, halkın zaten protesto etmeye başlamış olduğu tarımsal bir konsorsiyum, bir dolandırıcılık olduğu görülür.

Berlin'de yaptığı konuşma bu konuda hayale yer bırakmadı.

Paul Sweezy, Küba ve Doğu Almanya dışta tutulursa, olaylarının seyrinin uzun vadede piyasanın restorasyonu doğrultusunda olduğunu düşünüyor (*Monthly Review*, Eylül 1989). "Uzun vadede" hem Doğu ve Batı Avrupa'da, SSCB'de ve dünyada birçok şeyin değişeceği gerçeğini bir kenara bırakalım. Daha son zamanlara kadar bütün bu ülkelerde kapitalist olmayan bir hakim sınıfın iktidarda olduğunu iddia eden Sweezy'nin bu iddiasını neşeyle unuttuğu gerçeğini de bir kenara bırakalım. (Burada kendi kendini bertaraf eden "yeni bir sınıf' var –bu, diyalektikte gerçekten bir maceradır.)

Esas şey başka bir yerde yatıyor. Sweezy işçi sınıfının rolü, aktivitesi, tepkileri ya da çıkarları konusunda bir kere olsun herhangi bir değinmede bulunmuyor. İşçi sınıfı satranç tahtasında bir piyon bile değildir. Ortada yoktur 350 milyon insan dünya sahnesinden silinmiştir! Bu teorem başaşağı çevrilmelidir. Bu ülkelerin hiçbirinde, işçi sınıfının başrolü oynadığı şiddetli toplumsal çatışmalar olmadan, sistemde değişiklik mümkün olamaz.

Çıkarlarını savunacaktır. Bu çatışmalar sonucunda acı bir yenilgi almadıkça, kapitalizmin restorasyonu mümkün değildir. Şimdilik bu mücadelelere hazırlanmak gerekir, hem de yenilginin, henüz kavga verilmemişken, kaçınılmaz olduğunu kabullenmeden hazırlanılmalıdır.

Bütün bu tahlil iki politik sonuca varır; Devrimci Marksistler her durumda proletaryanın acil ve tarihsel çıkarlarını savunmaya çabalarlar. Ne Gorbaçov'la ne de bürokrasinin muhafazakar kanadıyla kendilerini bir tutmazlar. Bürokrasinin herhangi bir kanadından bağımsız olarak, bağımsız bir siyasi eğilim oluştururlar. İşçi sınıfının ve onun müttefiklerinin, yani proletaryanın çıkarlarını savunan aydın ve gençlik çevrele-

rinin içinde kök salmaya çalışırlar. SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Doğu Avrupa ülkelerinde karşı karşıya bulunulan sorunların çözümünün tek olumlu yolu olarak politik devrimi ("aşağıdan devrim") görürler.

Ancak bu anti-bürokratik, uzlaşmaz sınıf bağımsızlığı tutumuna sahip olmak, bugün SSCB'de ve Nikaragua, Küba gibi daha az bürokratlaşmış olanlar da dahil, diğer işçi devletlerinde cereyan etmekte olan somut politik ve sosyal çatışmalarda "tarafsızlık" tavrı almayı, yani bunlar kaşısında fiilen çekimser kalmayı getirmez. Her durumda, çatışmalarda neyin sözkonusu olduğuna ve çalışanların kurtuluş mücadelesi davasına ne gibi pratik sonuçlar getirdiğine bakılarak bir tutum alınmalıdır.

Bu açıdan, "Dünya Komünist Hareketi"ni parçalayan hizip mücadelesinde alınacak tavra ilişkin olarak şu yol gösterici noktalar belirir.

1. Devrimci Marksistler *glasnost*un somut önlemlerini, yani emekçi kitlelerin yararlandığı her özgürlük genişlemesini sonuna dek destekler. *glasnost*un yalnızca aydınları ilgilendirdiği ve yalnızca onlara yaradığı şeklindeki düşünce ahmakçadır.

Bunun için Halk Vekilleri Kongresi için yapılan seçimlerde muhalefet adaylarına verilen oyların sayısına bakmak bile yeter. Emekçi kitlelerin *glasnost*u kendi yararlarına ne ölçüde kullandıklarını görmek için madencilerin grevinde doruğuna ulaşan kitle grevlerinin boyutunu, örgütsel biçimlerini, taleplerini ve sonuçlarını incelemek yeter.

*glasnost*un başlıca sonucu, aslında işçi sınıfı içinde giderek daha çok sayıda tabakanın eylemlilik, politikleşme ve özörgütlenmede gelişme kaydetmesidir. 29 Ağustos 1989 tarihli *International Herald Tribune*'de yer alan *Washington Post* bülteninden de dramatik bir biçimde bu çıkmaktadır "'Grevden beri herşey değişti' diyordu, Donbass madenlerini eskiden

beri iyi bilen Sovyet gazeteci Aleksandr Kalinin. 'İşçiler başlanndakilerden korkmuyor artık. Sanki zincirlerim aniden atıp özgürleşmişliler.'"

İşçiler yolsuzluk yapan yönetimi suçluyor

"*Şimdi grev son bulmuş durumda. Gorki madenindeki 5700 işçi politik kaslarını kullanmaya başladılar. Bu ay on saat süren bir toplantıda, ocağın yolsuzluk yapan kötü yönetimini suçladılar ve oylama sonucu M.Boldirev başkanlığındaki 17 kişilik grev komitesi yeni bir işçi konseyine dönüştürüldü. Konseye tek bir işletme yöneticisi, Komünist Parti lideri ya da resmi sendikanın lideri seçilmedi.*"

Devrimci Marksistlerin *glasnost*a yönelttikleri eleştiri, *glasnost*un fazla ileri gitmeyişidir, sansürün tümden kaldırılmamış oluşudur; örgütlenme ve gösteri özgürlüğünün hâlâ kısıtlı oluşudur, grev hakkının düzene bağlanmış oluşu, yani sınırlı oluşudur ve seçimlerin tümüyle serbest olmayışıdır.

Bununla birlikte geçmiş rejimlere kıyasla muazzam ve nitel bir ilerleme vardır. Kazanılan demokratik özgürlüklerde herhangi bir kısıtlama, Sovyet işçi sınıfı için çok ciddi bir yenilgi ve dünya işçi hareketi için ağır bir darbe olacaktır.

2. Devrimci Marksistler, işçi sınıfının çıkarlarına ters olan ve onun reddettiği veya kuşkuyla yaklaştığı bütün *perestroyka* önlemlerine karşı mücadele ederler. Hele işçilerin azalmasına veya aynı ücret ve konut garantisi getiren yeni iş olanağı olmaksızın fabrikaların kapanmasına, işçi denetimi (yani işçilerin veto hakkı) olmaksızın çalışma temposunun artırılmasına veya üretimin yeniden örgütlenmesine, ihtiyaç maddeleri fiyatlarının işçi denetimiyle uygulanan bir eşel mobil ücret sistemiyle telafi edilmeyen her yükselişine, parasız sağlık hizmeti ve eğitim ilkesinin her çiğnenişine ve genelde işçilerin yaşa-

mında sosyal hizmetlerin her kısıtlanışına yol açabilecek her önleme karşı bu mücadele özellikle geçerlidir.

3. Toplumsal eşitsizliğin her türlü artışına, *nomenklatura*nın ayrıcalıklarının süregitmesine, küçük ve orta burjuvazinin kazancında beli bir sınırın ötesindeki her artışa karşı durmak gereklidir.

4. Öte yandan bizzat işçiler, hizmetler alanında piyasa mekanizmalarına başvurulması halinde günlük yaşamın sorunlarının çözümünün kolaylaşacağını ifade ettikleri sürece devrimci marksistler bu görüşü kabul ederler. On milyonlarca hanenin maddi yaşamını etkileyen konularda karar vermek bizzat çalışanların kendilerine düşer, ideologlara değil.

5. Devrimci Marksistler SSCB'deki azınlık ulusların kendi kaderlerini tam egemenlikle belirleme hakları için verilen her mücadeleyi desteklerler. Aynı zamanda şovenizmin her biçimine karşı mücadele ederler. Özellikle Büyük Rus şovenizmini ve Azerbaycan'da, Özbekistan'da görüldüğü gibi pogromvari gelişmeleri reddederler.

6. Devrimci Marksistler Kremlin ve emperyalistler arasında, başta Güney Afrika ve Filistin olmak üzere sömürge ve yarı sömürge ülkelerdeki kurtuluş hareketlerinin, yani kanlı bir şekilde bastırılan ve kendi kaderini tayin hakkı dahil, en ilksel siyasi hakları bile tanınmayan bu hareketlerin eylem özgürlüğünü kısıtlayıcı anlaşmalara kaşıdırlar.

Devrimci Marksistler, dünya işçi hareketini ister eylem biçimleri itibariyle, isterse amaçları itibariyle daha "ılımlı kılmayı" hedefleyen ve ona, uluslararası burjuvaziyle "barış içinde birlikte yaşamanın gelişmesi" bahanesiyle bu yönde yapılan her türlü müdaheleye karşıdırlar. Devrimci hareketlere yapılan yardımın, Nikaragua ve Küba'ya yapılan ekonomik yardımın azaltılmasına karşı çıkarlar.

7. Devrimci Marksistler, Sovyet birliklerinin Afganistan'dan çekilmesine; silahsızlanma girişimlerine; Doğu Avrupa ülkeleri için "sınırlı egemenlik" şeklindeki SSCB'nin Brejnev doktrininin terkedilmesine; SSCB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Kuzey Kore arasında normal devlet ilişkilerinin yeniden kurularak, ekonomik yardımı siyasal baskı malzemesi yapmadan, aralarında daha fazla ekonomik işbirliği yapılmasına olumlu yaklaşırlar.

8. Devrimci Marksistler, kapitalizmi ve emperyalizmi uzlaşmaksızın mahkum ederler, marksizmin temel tezlerinin ve sosyalist projenin geçerliliğini savunurlar. Bu ilkeleri, revizyonist bürokratik ideolojinin düpedüz birer çeşitlemesi olan neo-sosyaldemokrat uzlaşmacı tezlere karşı da muhafazakar neo-Stalinist tezlere karşı da savunurlar.

Hiçbir hizbin birleşik bir projesi yok

"Dünya Komünist Hareketi" içindeki hizip mücadelesinde ortaya konulan ana sorunlara ilişkin böyle bir somut tavır, Gorbaçov'un ya da muhafazakarların "tutarlı bir birleşik proje"si olduğunu söyleyen tezlerle çelişir. Bu tezlerden ilki *glasnost*un *perestroyka*ya ayrılmazcasına bağlı olduğunu reddetmeye yöneliktir. Öteki tez ise, aksi takdirde *glasnost*un tepetaklak olacağı kaygısıyla, *perestroyka*ya ve özellikle Gorbaçov ekibine eleştirel destek verilmesini ima eder.

Bürokrasinin hiçbir hizbinin herhangi bir ideolojik veya teorik "tutarlılık" göstermediği gerçeğini bir kenara bırakalım. Aslında bu hizipler pragmatik bir biçimde çalışmaktadırlar.

Çin deneyi şunu zaten kanıtlamıştır: ekonomik "liberalleşme" ve siyasal demokratikleşme yan yana yürümek bir yana, zamanla birbirleriyle çelişmektedir; ekonomik "liberalleşme" toplumsal çelişkileri artırarak patlayıcı çatışmalara yolaç-

makta ve bürokrasinin baskı yoluyla karşılık vermesi eğilimini güçlendirmektedir.[21]

SSCB'de, bürokrasinin iktidarını alaşağı etmeden, ekonomik politikada gerçek demokratik planlamaya ya da emekçi kitlelerin kendi kaderlerini gerçekten kendilerinin belirlemesine yönelik temelli bir "dönüş" mümkün değildir. Ve böylesi bir alaşağı ediş yaşanmadan, SSCB'nin dış politikasında dünya devrimini desteklemeye yönelik herhangi bir temelli "dönüş" de mümkün değildir.

Ama kitleler, genişleyen bir demokratikleşme süreci içinde özörgütlenme yeteneklerini artırmadan ve böylesi bir devrim için gerekli politik deneyime ulaşmadan bürokratik rejimin alaşağı edilmesi de mümkün değildir. SSCB'de sosyalizmin geleceği için *glasnost*un hayati oluşu bundandır.

Ve Sovyet işçileri bunu bizzat anlıyorlar. Kusbass'taki Kemerovo grev komitesinin başı şunu söylüyor: "*perestroyka* (daha doğrusu *glasnost* demeli) insanları, özellikle gençleri uyandırmıştır. Son birkaç yılda halkın bilinci özellikle hızlı bir gelişme kaydetmiştir."

David Seppo'nun dediği gibi: "*İşçilerin siyasi ve ekonomik bürokrasilerle ilişkilerinde iki önemli değişiklik meydana gelmiştir. Bir kere, küçük çaplı grevlerle havayı koklayan işçiler giderek korkularını atmışlardır. Merkezdeki yetkililerin ve basının ekonomiyi yöneten kademelere yöneltegeldiği eleştiriler de işçi protestosuna itilim vermiştir.*"[22]

Bu, somut olarak şu demektir: işçiler kendi acil çıkarlarını savunmak için mücadele ettiklerinde, onların bu tavrı Gorba-

---

21. Geçiş toplumunun sorunlarıyla ilgili olarak Bkz. Catherine Samary, *Plan, Piyasa ve Demokrasi*, Yazın yayıncılık.

22. Bkz David Seppo'nun madenciler greviyle ilgili makalesi, *IVP*, 170.

çov kanadını zayıfsa bile, işçilerin yanında yer alınmalıdır. Bundan başka bir tutum oportünist, işe yaramaz bir tutum olur.

Ama buna paralel olarak, *glasnosta* yönelik somut tehditler varken, yani bugün işçilerin pratikte kullandıkları gerçek demokratik özgürlüklere yönelik tehditler varken, daha baskıcı bir rejimin gelişini önlemek için, "Gorbaçovcular" da dahil, harekete geçmeye hazır bütün güçlerle eylem birliği yapmaya da hazır olunmalıdır.

Böylesi bir birleşik cephenin reddedilmesi, Stalinizmin Üçüncü Dönemiyle[23] benzeşen sorumsuz bir sekter tavır olur.

Muhafazakarlar geçici bir zafer elde edecek olursa, SSCB'de böylesi sekterliğin sorumluları hapishanelerde, Gulag'da ve psikiyatri kliniklerinde[24], ya da en iyi ihtimalle evlerinde göz hapsinde iken, bu hatalarının sonuçlarını tekrar tekrar gözden geçirmeye vakit bulacaklardır. Pekin'in Tiananmen Meydanı'ndaki gösterilerin "Yaşasın *glasnost*" pankartlarıyla başlaması tesadüf değildir. Bu önceliğin daha sonra yankıları olacaktır.

---

23. Almanya'da Faşizmin 1933'te iktidara gelişinden önce, Komünist Enternasyonal, "sosyal faşist" olarak nitelediği sosyal demokrasiyle birleşik cephe politikası izlemeyi reddetmişti.

24. 23 Temmuz 1989 tarihli *Nouvelles de Moscou*'ya göre, Koluna'da (Moskova'nın bir bölgesi) hemşehrileri tarafından temsilci seçilen bir işçi, yerel yetkilileri şikayet etmek üzere Brejnev'le görüşmeye gider. Bilahare bir fabrika toplantısında şehir komitesi birinci sekreteri hakkındaki eleştirel yaklaşımlarıyla "adalet arayan adam" sıfatını da kazandıktan sonra, "mevcut Sovyet sistemine ve devlete iftira eden meşum yalanlar yaymak" suçundan mahkemeye çıkarılır. Bir yıl hapislikten sonra iki yıl özel bir psikiyatri kliniğinde yatırılır. Bir parti sekreterini sözle eleştirdiği için üç yıl tutsaklık çeker! Böylesi yöntemlerin SSCB'de bir daha asla uygulanmaması gerektiği konusunda "tarafsız" kalınabilir mi? Şimdi bunların ortadan kaldırılması ileri doğru muazzam bir adım değil midir? Glasnost'un bu kazanımı "burjuva demokrasisi"nden mi yanadır?

Yüksek sovyette üç tutum

Eylül'de Yüksek Sovyet'te cereyan eden grev hakkının sınırlanmasına ilişkin tartışmalar, bu seçenekleri beklediğimden de erken aydınlatmamızı sağladı. Üç net tutum vardı. Muhafazakarlar grev hakkına ve özellikle bu hakkın kullanılmasına karşı çıkıyorlardı.

Bu tutumların gizlemediler de. "Radikaller" sınırlı bir grev hakkından yanaydılar ve grevlerin bastırılmasına karşıydılar. Gorbaçovcular bu iki tutum arasında yalpalayıp durdular ama yumuşak bir biçimde, muhafazakarların tavrına yöneldiler.

Gorbaçov grev yasağı öneriyor

Gorbaçov 18 ay için grevleri yasaklayan ve grev uygulamasını (öte yandan o zaman legalleştirmeye hazırdı) zoraki hakem yoluyla sıkı bir düzenleme altına almayı öngören bir yasa önerisi sundu.

Bunun ardından SSCB'de 1919'dan bu yana görülmeyen bir şey yaşandı. İşçi hareketinin baskısıyla ve bu hareketin (çok sınırlı ve çelişik biçimde) parlamentoya yansımasıyla, Yüksek Sovyet üyelerinin çoğunluğu Gorbaçov'un önerisini reddetti, yani hükümetin ve SBKP Merkez Komitesi Politbürosu'nun önerisi reddedildi. Üyeler Gorbaçov'u bir ödün vermeye zorladı –gerçi bu ödün işçilerin çıkarlarını uzlaşmazca savunanlar için kabul edilebilir değildir ama bütün grevleri 18 ay yasaklamaktan epeyce uzaktır.

Herşey bir yana, Yüksek Sovyetteki tartışmanın bu gözalıcı sonucu işçilere, yasal kurallara aldırmadan eylemlerinde ve grevlerinde ısrarlı olma, taleplerini bastırma cesareti verecektir.

1988'de SSCB'de milyonlar grev yaptı ve 1989'un ilk yarısında grevcilerin sayısı 2 milyondu. Gelecek aylarda ve yıllar-

da bunu daha milyonlarcası izleyecek. Stalin, Kruşçev, Brejnev ve Andropov dönemlerinde bu inanılacak şey değildi. Bugün Çin'de, Kuzey Kore, Romanya, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Vietnam ve Küba'da da tasavvur edilecek birşey değil. Adeta tırnaklarla savunulacak kadar önemli bir adımdır bu.

Bu hareket büyümedikçe, Sovyet, Çin ve Doğu Avrupa işçilerinin kendiliğinden eylemi ve özörgütlenmesi gelişip de gerçek bir "aşağıdan devrim" noktasına, gerçek bir politik devrim noktasına ulaşmadıkça, SSCB'de ve dünyada sosyalizme doğru bir ilerleme mümkün değildir. Politik demokratikleşme bu sürece güçlü bir itilim vermektedir.

9 Ekim 1989
Inprecor, sayı; 295

Umudu Yeniden Yeşertmek

Ernest Mandel, IV. Enternasyonal yöneticisi olarak çağrılı olduğu 1992'de Managua'daki Sao Paulo Forumu'nun üçüncü buluşmasında, özellikle iktisat uzmanı olarak mümkün alternatifler meselesine dair bir konuşma yaptı. Aşağıda konuşmanın metnini sunuyoruz.

1970'li yılların ortalarından beri sınıflar arasındaki güç dengesinin bozulması, uluslararası düzeyde sürmektedir. Bunun başlıca nedeni, kapitalist ekonomideki uzun dönemli depresif dalgaya, işsizlikteki sürekli yükselişin eşlik etmesidir. İşsizlik emperyalist ülkelerde 10 milyondan 50 milyona çıkarken, Üçüncü Dünya ülkelerinde 500 milyona ulaşmıştır. Bunun anlamı, Üçüncü Dünya nüfusunun % 50 ya da daha fazlasının işsiz durumda bulunduğudur.

İşsizlikteki bu yoğun artış ve çalışan insanların işsiz kalma korkusu işçi sınıfını zayıflatmış, dolayısıyla da; reel ücretleri düşürmek, altyapı giderlerini ve toplumsal harcamaları kısmak suretiyle kâr oranını yükseltmeyi hedefleyen dünya çapındaki kapitalist saldırıyı kolaylaştırmıştır. Neo-liberal ve neo-muhafazakar saldırı, bu toplumsal ve ekonomik saldırının ideolojik ifadesi olmaktan ibarettir.

Sosyalist olduğunu iddia eden kitle partisi liderliklerinin büyük çoğunluğu, sözü geçen kapitalist saldırıdan önce teslim olarak kemer sıkma politikalarını kabullenmişti. Bu politika-

lar Fransa, İspanya, Hollanda, İsveç, Venezüella ve Peru gibi çeşitli ülkelerde uygulanmıştır. Bu durum işçi sınıfını şaşırtarak, tüm bu süreç boyunca kitlelerin kendilerini koruma mücadelesi vermelerini zorlaştırmıştır.

Doğu'dan Batı'ya hasarlar

Sosyal Demokrasinin teslimiyeti, Doğu Avrupa, eski Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve Çin Hindi'ndeki sistemlerde yaşanan krizin ideolojik ve politik etkileriyle birleşince, sosyalizmin geçirdiği evrensele yakın ve derinden gelen krizin etkisini yoğunlaştırmıştır.

Gezegenimizde yaşayan insanların büyük çoğunluğunun gözünde, sınıfsız toplum kurma amacını güden, –bir yanda Stalinist/Post-Stalinist/Maoist diğer yanda Sosyal Demokrat– iki ana tarihsel deneyim başarısızlığa uğramıştır.

Elbette ki kitleler bunun, kapsamlı herhangi bir radikal toplumsal hedefin başarısızlığı olduğunu gayet iyi anlıyor. Ama bu, toplumsal gerçeklikte sömürülenler lehine meydana gelen önemli somut değişikliklerin de olumsuz bir tarzda gözardı edildiği anlamına gelmemektedir. Bu son anlamıyla, uluslararası işçi hareketinin yüzelli yılı aşan faaliyetinin bilançosu ve tüm eğilimleri olumlu görülmektedir.

Ama bu anlayış, milyonlarca işçinin, yürütülecek tüm acil mücadelelerin bizi hızla kapitalizmi alaşağı etme ve sömürü, baskı, adaletsizlik ve kitlesel şiddetten arınmış bir sınıfsız toplumun kurulması mücadelesine götüreceği inancıyla aynı değildir. Bu tür bir inancın yokluğunda da, kapsamlı politik hedefleri içermeyen acil mücadeleler parçalanacak ve yok olacaktır. Politik inisyatif emperyalizmin, burjuvazinin ve onların işbirlikçilerinin ellerindedir. Geniş kitlesel mücadelelerin etkisi ile bürokratik diktatörlüklerin devrildiği Doğu Avrupa

ülkelerinde politik inisyatifin sosyalizmin değil kapitalizmin restorasyonu doğrultusunda gelişmiş olması, bu saptamayı doğrulamaktadır. Şimdi eski Sovyetler Birliği'nde de aynı gelişmeler başlamaktadır.

Sosyalizme nasıl yeniden inandırıcılık kazandırılabilir?

Kamboçya gibi ülkeleri saymazsak, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'ndeki kitleler, Stalinist ve Post-Stalinist diktatörlüklerle Marksizmi ve sosyalizmi özdeşleştirmekte ve bunların tümünü birden reddetmektedir. Stalin bir milyon komünisti katletmiş ve milyonlarca işçi ve köylülü baskı altında tutmuştu. Bu marksizmin, sosyalizmin ya da devrimin ürünü değil, kanlı karşı devrimin sonucuydu. Ama kitlelerin bunları farklı yorumlaması, büyük ölçüde uluslararası politik ve toplumsal gerçeklere bağlı nesnel bir olgudur.

Dünyadaki kötü durum ile, kitlelerin pek çok ülkede, daha önceki deneyimleri bile geride bırakacak şekilde mücadele ediyor olmaları gerçeği arasındaki çelişkiyi, sosyalizmin yaşadığı güvenirlilik krizi açıklamaktadır.

Bir yandan emperyalizm ve uluslararası burjuvazi işçi hareketini daha önce 1930'lar ve 1940'ların başında Avrupa, Japonya ve diğer pek çok ülkenin büyük kentlerindeki gibi yenilgiye uğratamamaktadır. Ama diğer yandan da çalışan kitleler henüz küresel bir anti-kapitalist çözüm için savaşmaya hazır değiller. İşte bu nedenle, temel toplumsal sınıflardan hiçbirinin kendi tarihsel zaferini ilan edemediği, dünya çapında bir kriz ve düzensizlik dönemi yaşamaktayız.

Sosyalist ve komünistlerin başlıca görevi, milyonlarca kadın ve erkeğin bilincinde sosyalizmin güvenirliliğini yeniden inşa etmeye çalışmaktır. Bu, ancak çıkış noktası olarak kitle-

lerin acil gereksinim ve kaygılarını temel almamızla mümkün olabilecektir. Herhangi bir alternatif politik ekonomi modeli, bu tür önerileri içermelidir. Önerilerimiz kitlelere kendi gereksinimleri için savaşmak yolunda en somut ve etkili yardımı yapmalıdır.

Acil amaçları, hemen hemen İncil'deki terimlerle formüle edebiliriz. Açlığın ortadan kaldırılması, çıplakların giydirilmesi, herkese onurlu bir yaşam sunulması, tıbbi malzeme yokluğu nedeniyle ölümle karşı karşıya bulunanların kurtarılması, cehaleti ortadan kaldıracak şekilde, kültüre herkesin ulaşabilmesinin sağlanması, demokratik özgürlüklerin evrenselleştirilmesi ve her türden şiddetin ortadan kaldırılması.

Bu amaçların hiçbiri dogmatik ya da ütopik değildir. Henüz sosyalist bir devrim için savaşmaya hazır olmayan kitleler, mümkün olan en somut şekilde ifade edildiklerinde bu amaçları kabul edeceklerdir. Kitleler bu yolla, tüm çeşitlilik ve bileşimleriyle daha geniş mücadeleleri de başlatabileceklerdir. Bu nedenle, önerilerimizi olabildiğince somut şekillerde sunmaya çalışmalıyız. Soracağımız sorular: "Ne tür bir gıda üretimi, hangi zirai tekniklerle, hangi bölgelerde mümkündür? Ne tür maddeler ulusal olarak, hangi kıtalar ya da en geniş uluslararası düzlemde üretilmelidir?" ve benzeri şekillerde olmalıdır.

Ama sözü geçen amaçlara varmak için gereken koşulları gözden geçirdiğimizde, bu tür bir programın; varolan kaynakların radikal bir şekilde yeniden dağıtılmasının ve bunların kullanımına karar verme yetkisini ellerinde tutan toplumsal güçlerde radikal bir değişikliğin yapılmasını gerektirdiği sonucuna varılacaktır. Gerçeklik bu sonucu ortaya çıkardığında, sözü geçen amaçlar için savaşan kitlelerin mücadeleyi bırakmayacağından emin olmalıyız.

"Kavgaya atılalım..."

Sosyalist hareketin karşısına çıkan tarihsel görev, işte tam da bu noktada belirmektedir: önkoşullar hazır olmasa bile, en geniş kitlelerin savaşımını, insanlığın en acil güncel gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde yönetme yeteneğine sahip olmak.

Kısa ya da orta vadede iktidarı ele geçirme ya da ona katılma hedefi konmaksızın, bu tür bir alternatif model başarılı olabilir mi? Soruyu bu şekliyle sormanın yanlış olduğunu düşünüyorum. Politik iktidar sorununu ortadan kaldırmanın mümkün olmadığı açıktır. Ama iktidar için mücadelenin ya da dahası, devlet iktidarının somut şekilleri önceden belirlenmemelidir. Bundan da öte, amaçların ve kaçınılmaz gereksinimler için mücadelenin somut şekilleri, politik düzlemde kısa vadede ulaşılabilecek amaçlara tabi kılınmamalıdır. Tam tersine amaçlar ve mücadele şekilleri, her tür politik önyargıdan arınarak belirlenmelidir. İlkemiz, büyük taktik ustası Napoléon Bonaparte'ın Lenin tarafından da pek çok defa tekrarlanan sözü olmalıdır: "*on s'engage, et puis on voit*" [kavgaya atılalım, ne olacağını sonra görürüz]. Uluslararası işçi hareketi, tarihindeki en etkileyici kitle hareketini yarattığı dönemde, kimi merkezi amaçlar (sekiz saatlik işgünü ve eşit oy hakkı) için mücadelesini bu şekilde yürütmüştür.

Emperyalizm ya da daha doğrusu yerel büyük sermaye ile işbirliği içindeki emperyalizm, Latin Amerika ülkelerinde sözünü ettiğimiz hedeflerin gerçekleşmesine engel olamaz mı? Yine emperyalizm, bu ülkelere teknoloji aktarımına ya da sermaye akışına –halihazırda IMF ve Dünya Bankası'nın baskıları sonucu yapılandan daha da fazla– set çekmez mi?

Soruyu bu şekilde sormanın bizi yine tuzağa düşüreceğini düşünüyorum. Gerçekte, bu soruya kimse önceden yanıt vere-

mez. Son tahlilde herşey güçler dengesine dayanmaktadır ki bu da önceden belirlenmiş değildir ve sürekli farklılaşmaktadır. Dahası, gerçekleştirilebilir ve kesin hedefler için yürütülecek kitle hareketi, güçler dengesini işçiler, sömürülenler ve ezilenler lehinde değiştirmenin önemli bir yoludur.

Ya emperyalizm?

Emperyalizmin derin bir önderlik bunalımı yaşadığı unutulmamalıdır. Askeri üstünlüğünü sağlamlaştıran Yanki emperyalizmi, teknolojik ve mali üstünlüğünü yitirmiştir. Artık isteklerini başlıca iki rakibi olan Japon ve Alman emperyalizmine kabul ettirememektedir. Ne kendi ülkesinde ne de dünya çapında, kitlelerin olası tepkilerini denetlemekten uzaktır.

Bu koşullar altında, ulusal borç ödemelerinin acilen ertelenmesi mücadelesini başarıya ulaştırabilecek pek çok yöntem mevcuttur. Latin Amerika ve "Üçüncü Dünya" hükümetleri böyle bir adımı atacak gibi gözükmemektedirler. Ama emperyalizmin böyle bir gelişmeye nasıl bir tepki vereceği PT (Emekçiler Partisi) zaferinin yaşandığı Brezilya örneğine bakılarak tahmin edilebilir: Emperyalizmin ekonomik bir abluka başlatacağı muhtemeldir. Ama böyle bir ekonomik ablukayı Latin Amerika'nın en gelişmiş ülkesi olan Brezilya'ya karşı yürütmek, Küba ve Nikaragua gibi daha küçük ülkelere karşı yürütüldüğünden çok daha güç olacaktır. Brezilya'nın muhtemel bir ablukaya karşı, politik bir saldırıyla; ekonomik-politik bir Brest-Litovsk'la yanıt verme kapasitesi vardır. Brezilya: "insanlarımızın açlık, hastalık ve insan hakları ihlallerini ortadan kaldırmaya çalıştıkları için cezalandırıldıkları görüşüne siz de katılıyor musunuz?" türü bir soruyla dünyadaki pek çok ülkeyi ve kitleleri harekete geçirebilir. Bu soruya dünyadaki çalışan kitlelerin nasıl bir yanıt vereceği

ise bilinmez. Yanıt eksik de olabilir, olumlu da. Ama bunun, dünyanın politik durumunu değiştirebilecek ölçüde büyük bir mücadele olacağı açıktır. Bu mücadele, güçler dengesinin daha da değişmesine, daha iyi bir dünya inancının yeniden inşasına yardımcı olabilir.

Kitle hareketine hiçbirşey dayatmamak

Sözünü ettiğimiz tavır, Karl Marx'ın temel yöntemsel yaklaşımıdır: Sosyalist mücadele, önceden belirlenmiş amaçların dogmatik ve sekter bir şekilde kitlelerin varolan mücadelesine dayatılması değildir. Sosyalist mücadele, sadece eski toplumun tohumlarından yeni toplumu inşa edecek nüveleri oluşturacak bu hareketin bilinçli ifadesidir.

Bunu günümüzün temel sorunlarıyla ilişki kurarak açıklayabiliriz. Çokuluslu şirketler dünya pazarının geçmiştekinden daha geniş sektörleri üzerinde giderek artan bir egemenlik kurmaktadır. Çokuluslu şirketler sermayenin uluslararası ölçekte merkezileşmesinin, nitel anlamda daha üst bir aşamasını temsil etmektedirler. Bu olgu, sınıf mücadelesinin daha da uluslararasılaşmasını getirmiştir.

Ne yazık ki uluslararası burjuvazi bu anlamda işçi sınıfından daha hazırlıklı ve bütünleşmiş durumdadır. Şirketlerin hareketlerine karşılık olarak işçi sınıfının önünde iki seçenek bulunmaktadır: Ya 'sözde' ulusal rekabetçiliğin gereği olarak korumacılığa ve savunmaya çekilecek, yani örneğin duruma göre 'Japonlara', 'Almanlara' veya 'Meksikalılara' karşı, patronlar ve hükümetlerle sınıf işbirliğine girişecek, ya da tüm ulusal ve uluslararası sömürücelere karşı tüm dünya işçileriyle dayanışacaktır.

İlk seçeneğin sonucunda tüm ülkelerde ücretler, sosyal koruma ve iş koşulları önlenemez şekilde aşağı çekilecektir.

Çünkü Çokuluslu şirketler herhangi bir ülkeyi; düşük ücretler uygulama, üretimi buraya nakletme ve işçi hareketini önceden taviz vermeye zorlama suretiyle sömürebileceklerdir.

İkinci seçenekte ise en azından, ücretleri ve azgelişmiş ülkelerde sosyal korumayı yükseltecek ve ülkelerin yaşam standartları arasındaki farklılıkları pozitif yönde azaltacak bir eğilimin meydana gelmesi olasıdır.

İkinci olası seçenek hiç te Üçüncü Dünya'nın ekonomik gelişimine ve buralarda iş olanakları yaratılmasına ters düşmemektedir. Daha çok, düşük ücretli emek dışsatımına değil, ulusal pazarın büyütülmesine ve halkın temel gereksinimlerinin karşılanmasına dayanan bir gelişme modeline işaret etmektedir.

Çokuluslu şirketlerin saldırısına karşı geliştirilicek bu enternasyonalist mücadele, acilen sendika düzeyinde, özellikle de delegeler arası ya da dünya çapında aynı çokuluslunun bünyesinde veya aynı sanayi dalında çalışan işçiler arasında bağımsız ve militan ortak somut insiyatiflerin kurulmasını gerektirmektedir. Bu faaliyet küçük çapta da olsa başlamıştır. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement) çerçevesinde Meksika'nın dev bir Maquiladora'ya (düşük ücretlerin uygulandığı "serbest ekonomi" bölgesine) çevrilmesi girişimi, bu sözde "Amerika için Girişim"e (Initiative for the Americas) karşı tüm Latin Amerika'da geliştirilecek muhalefetin yolunu açmıştır.

Öte yandan, Yeni Toplumsal Hareketler diye adlandırdığımız, kapitalist dinamiğin dışarda bıraktığı toplumsal tabakaların hoşnutsuzluğunu yansıtmaktadır. Aynı dinamik, bu toplumsal tabakaların hızla depolitize olmaları ve neo-faşist akımları da içerebilecek şekilde, demokratik özgürlüklere karşı gelişen sağ kanat saldırılara toplumsal taban oluşturmaları

tehlikesini de içermektedir. Yürütülecek herhangi bir "toplumsal sözleşme" ya da sözde "gerçekçi bir burjuvaziyle uzlaşma" politikası, başka bir politik tercihin bulunmadığı kanısını yaratarak durumu daha da kötüleştirecektir.

İşte bu nedenle işçi hareketinin bu örgütsüz "altsınıf"la (underclass/marjinal kesimler) yapısal ittifak kurması, bu kesimlerin örgütlenmesine, kendisini koruyup onur ve umutlarını yeniden kazanmasına yardımcı olması, yaşamsal bir öneme sahiptir.

Ya sosyalizm ya barbarlık

Tüm bu örneklerde, kurulacak ilişkinin dogmatik olmamasına dikat edilmeli, taraflardan birinin kesin yanıta, doğrunun anahtarına sahip olduğu önyargısından sakınılmalıdır.

Sosyalizmin inşası, henüz tanımlanmamış yeni deneyimlerin dev bir labaratuvarıdır. Pratikten, özellikle de bu kitlelerden öğrenme yolunu seçmeliyiz. Bu nedenle de tüm sol ile, bağlı bulunduğu akım ya da örgütün ilkelerini kararlılıkla savunan herkesle diyalog ve kardeşçe tartışmaya açık olmalıyız –örgütüm, IV.Enternasyonal'in yaptığı budur.

Geniş bir açıdan ele aldığımızda, günümüz dünyasının karşı karşıya olduğu riskler dramatik boyuttadır. Artık sorun, insanlığın fizik varlığının devam edip edemeyeceği noktasına gelmiştir. Yeni ve eski kapitalist dünya düzensizliğinin başlıca gerçekleri; açlık, salgın hastalıklar, nükleer güç ve doğal çevrenin tahribatıdır.

Üçüncü Dünya'da her yıl 16 milyon çocuk açlıktan ve tedavi edilebilir hastalıklardan ölmektedir. Bu sayı, Hiroşima ve Auchwitz de dahil olmak üzere İkinci Dünya Savaşı boyunca ölen insanların %25'ine denk düşmektedir. Yani bir diğer deyişle her dört yılda bir çocuklara karşı yeni bir dünya savaşı

açılmaktadır. İşte kapitalizm ve emperyalizmin günümüzdeki gerçekleri bunlardır.

Bu insanlık dışı gerçekler, insanlık dışı siyasal ve ideolojik etkiler de yaratmaktadır. Kuzey Doğu Brezilya'da yoksul insanların karşılaştığı vitamin yetersizliği sorunu, yeni bir pigme türü yaratmıştır. Yetersiz beslenen bu insanlar, aynı ülkede yaşayan diğer insanlardan yaklaşık 30 santim daha kısa olmaktadırlar. Egemen sınıf ve işbirlikçileri, sayıları milyonları bulan bu talihsiz insanlara –Nazilerin yaptıklarını anımsatacak tüm insanlıkdışı anlamları içerircesine– "fare-insanlar" demekte.

Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin aşamalı şekilde restorasyonu sonucunda, barbarca ve toplumsal açıdan geriletici ne varsa yeniden ortaya çıkmaktadır. Bütün işletmelerin özelleştirilmesi 35-40 milyon işsiz yaratacak ve işçilerin maaşlarında %40'lık bir düşüşe yol açacaktır. Sosyalizm kendini bu tehlikelere karşı mücadeleyle özdeşleştirebilirse, güvenirliliğini ve geçerliliğini yeniden kazanabilir. Bu ise üç şarta bağlıdır:

– Birincisi; hiçbir koşulda, kitlelerin toplumsal mücadelesine verdiğimiz destekten ödün vermemeliyiz. Tüm mücadeleleri boyunca kayıtsız şartsız kitlelerin safında olmalıyız.

– İkincisi; geçen onyıllardaki deneyimleri ve yeni bilinç kalıplarını da dikkate alan bir sosyalizm modeli doğrultusunda, kitleler nezdinde eğitim ve propaganda faaliyeti yürütmeliyiz.

Yaşamın tüm alanlarında tamamiyle özgürleştirici olacak bir sosyalizm modelini savunmalıyız.

Özgürleştirici sosyalizm

Bu sosyalizm özyönetimci, feminist, ekolojist, radikal-barışçı, çoğulcu ve enternasyonalist olmalı ve demokrasinin ni-

teliğini yükseltmelidir. Bu sosyalizm çok partili sistemin unsurlarını da içermelidir. Modelimiz, doğrudan üreticileri özgürleştirmek durumundadır, bu ise üreten ve yönetenler arasındaki toplumsal iş bölümünün ortadan kaldırılması ile mümkün olabilecektir.

Üreticiler ürettikleri üzerinde karar verme yetkisine sahip olmalı ve toplumsal üretimden en yüksek payı almalıdırlar. Bu yetki tümüyle demokratik bir şekilde yürütülmeli, yani kitlelerin gerçek beklentilerini yansıtmalıdır. Parti çoğulculuğu ve kitlelerin merkezî ekonomik planın olası seçenekleri arasında karar verme hakkı olmadan bunu gerçekleştirmek mümkün değildir. Yine bundan dolayı, günlük ve haftalık iş saatlerinde radikal bir indirime gidilmesi kaçınılmazdır.

Az çok herkes burjuva ve yitip giden post-kapitalist toplumlarda, çürüme ve suç oranının had safhada olduğunda hemfikirdir. Ama pazar ekonomisi ve paranın önemi radikal şekilde azaltılmadan sivil toplum denenin ve devletin bu çürümeden arınabileceğini sanmak ütopyacılık olacaktır. Tutarlı bir sosyalizm görüşü, benciliği ve tüm topluma yönelik sonuçlarını düşünmeksizin bireysel çıkar peşinde koşmayı sistematik olarak reddetmek durumundadır. Öncelik dayanışma ve yardımlaşmaya verilmelidir. Bu da paranın toplumdaki önemini kesin anlamda azaltmalıdır.

– Üçüncü koşul; sosyalist ve komünistler her tür ikameci, pederşahi ve tepeden inme yöntemleri reddetmelidir. Karl Marx'ın siyasete başlıca katkısı olan işçilerin özgürleşmesinin kendi eserleri olacağı düşüncesini yaymak durumundayız. Herhangi bir devlet, hükümet, parti, uzman ya da sözde "yanılmaz" lider işçileri özgürleştiremez. Bu çabalar elbette ki yararlı, hatta özgürleşme için kaçınılmazdır. Ama yine de tüm bunlar sadece işçilerin kendilerini özgürleştirmelerine yar-

dımcı olabilirler, onları egemenlikleri altına alamazlar. İnsanları kendilerine rağmen mutlu etmeye çalışmak yalnızca ahlak dışı değil, aynı zamanda pratik olarak imkansızdır da. Kanımca Doğu Avrupa ve SSCB'deki bürokratik diktatörlüklerin yıkılmasından çıkarılabilecek başlıca ders budur.

Sosyalist ve komünistlerin pratikleri ilkeleriyle tutarlı olmalıdır. Her ne koşulda olursa olsun herhangi bir yabancılaştırıcı ya da baskıcı pratiği kabullenemeyiz. Karl Marx'ın "*mutlak ve acil hedef*" (categorical imperative) adını verdiği ilkenin anlamını kavramak çok önemlidir: İnsanoğlunu yabancılaştıran ve küçülten her tür koşula karşı mücadele edilmelidir. Eğer pratiğimiz bu hedef ile tutarlı olursa, sosyalizm bir kez daha zafere ulaşacak ve asla mağlup edilemeyecek bir siyasal güç haline gelecektir.

Managua
17 Temmuz 1992
International Viewpoint;
No:234.

yalnızca IV. Enternasyonal'in ana kuramcısı olarak değil, XX. yy'ın ikinci yarısının büyük marksist iktisatçılarından biri olarak da tanınıyordu. .. eserlerine ulaşan kesim Lev Troçki'nin kurduğu hareketin saflarının veya iktisatçılar camiasının çok ötesine taşıyordu. Paris'ten Sao Paoulo'ya, Berlin'den New York'a ve Moskova'dan Mexico City'ye dek uzanan bu yaygın cazibe, ilgi ve sempatinin sayısız sebebi vardır. Bunlardan biri hiç kuşkusuz onun yazılarındaki devrimci hümanist boyuttu.

Micahel Löwy

soyu gittikçe tehlikeye giren bir türe aitti: militan marksizm kuramcıları. Akademik çevrelerden zorunlu bir saygı görecek kadar akademik bilimsel araştırma ölçütlerini yerine getiren bir entelektüel çalışma gövdesi ile devrimci önder olarak yorulmak bilmez bir faaliyeti birleştirebilen o, sosyalist hareket tarihindeki az sayıdaki erkek ve kadından biriydi.

Gilbert Achcar

belki de modern işçi hareketinin kültürel geleneğinin son büyük simalarından biriydi. Aydınlanma Çağı'nın mirası ile yeni doğan sosyalist hareketin kavşağında, yüzyılın başında dünyaya geldi... Mandelin teorik eseri canlı ve yaratıcı bir hareketin kozmopolitk ve çoğul ifadeleriyle bir hafıza bağı ve bir birleştirme çizgisi teşkil etmektedir.

Daniel Bensaid

ISBN 975-7178-46-2

9 789757 178460